

การพัฒนา รูปแบบการจัดการ

สิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุ

ในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

Development of Environmental Management Model by the Aging people in rural areas in Thailand

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

คณะผู้จัดทำ

รศ.ดร.วิสาขา	ภูจินดา	นักวิจัย
นางสาวยลดา	พงศ์สุภา	ผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาววิภาพรรณ	เพียรแย้ม	ผู้ช่วยนักวิจัย
นายการณ	วงศ์จันทร์	ผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวสิริสุดา	หนูทิมทอง	ผู้ช่วยนักวิจัย

สำนักวิจัย และคณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

โครงการนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)
ความเห็นและข้อเสนอแนะที่ปรากฏในเอกสารนี้เป็นของผู้วิจัย
มิใช่ ความเห็นของสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

กรกฎาคม 2560

การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่
ชนบทของประเทศไทย

Development of Environmental Management Model by the
Aging people in rural areas in Thailand

คณะผู้วิจัย

รศ.ดร.วิสาขา ภูจินดา	นักวิจัย
นางสาวยลดา พงศ์สุภา	ผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาววิภาพรรณ เพียรแย้ม	ผู้ช่วยนักวิจัย
นายภาธร วงศ์จันทร์	ผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวสิริสุตา หนูทิมทอง	ผู้ช่วยนักวิจัย

สำนักวิจัย และคณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

โครงการนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

ความเห็นและข้อเสนอแนะที่ปรากฏในเอกสารนี้เป็นของผู้วิจัย

มิใช่ความเห็นของสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

กรกฎาคม 2560

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ฉบับนี้ ประสบความสำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ผู้สนับสนุนทุนในการวิจัย ให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางในการดำเนินการศึกษาและตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง ด้วยความเอาใจใส่ในทุกขั้นตอนอย่างละเอียด จนเสร็จสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยขอกราบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุ ทุกแห่ง ที่ได้ให้การสนับสนุนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ อีกทั้งยังอำนวยความสะดวกในการให้ข้อมูลจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลแก่ผู้วิจัย รวมทั้งให้คำปรึกษาแนะนำ และให้ความช่วยเหลือต่างๆ ที่นำมาประกอบในการศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ ให้สำเร็จลุล่วงและสำเร็จไปได้ด้วยดี

ขอบคุณผู้ส่งผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ที่ได้ข้อเสนอแนะและปรับปรุงคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ให้สำเร็จลุล่วงและสำเร็จไปได้ด้วยดี

นอกจากนี้ขอขอบคุณผู้ช่วยวิจัยทุกท่าน และทีมงานเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีส่วนร่วมในการทำวิจัย ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน ให้กำลังใจ รวมถึงแก้ไขปัญหาต่างๆ จนงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่วางแผนไว้

อนึ่ง ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะมีประโยชน์แก่หน่วยงาน เจ้าหน้าที่ ชุมชนและผู้สนใจทุกท่าน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ตลอดจนจะเป็นประโยชน์ในการสร้างองค์ความรู้เพื่อสร้างความยั่งยืนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทและพื้นที่อื่นๆ ต่อไป จึงขอมอบส่วนดีทั้งหมดนี้ให้แก่เหล่าคุณอาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา นักวิจัยและผู้ช่วยวิจัยทุกท่านที่ทำให้ผลงานวิจัยเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง หากมีข้อบกพร่องหรือผิดพลาดประการใดนั้น ผู้วิจัยขอน้อมรับผิดเพียงผู้เดียว และยินดีที่จะรับฟังคำแนะนำจากทุกท่านที่ได้เข้ามาศึกษา เพื่อประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัยต่อไป

คณะผู้วิจัย

กรกฎาคม 2560

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมในครัวเรือนและชุมชนโดยกลุ่มผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบท รวมทั้งเพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม และประเมินรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ จำนวน 400 ราย องค์การบริหารส่วนตำบล 100 แห่ง ลงพื้นที่ศึกษา 8 แห่ง และทำการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมข้อมูลด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ความเหมาะสมของการบริหารจัดการและผลการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ และทำการวิเคราะห์การดูแลผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

ผลการศึกษาดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า การจัดสรรทรัพยากรในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุอยู่ในเกณฑ์ดีมาก โดยปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมากที่สุด คือ การดำเนินงานอาสาสมัครหรือจิตอาสา ปัญหาลพิษหรือปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่พบมากที่สุด คือ ปัญหาด้านภัยธรรมชาติ น้ำท่วม ภัยแล้ง ดินทรุด ดินถล่ม และพายุ การดำเนินการดูแลหรือจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า การดำเนินการอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง และการบังคับใช้กฎหมายหรือกำหนดมาตรการ แผนงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ พบว่า มีประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุทั่วประเทศเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของหน่วยงานท้องถิ่น พบว่า ข้อมูลทางสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุเกินกว่ากึ่งหนึ่งมีลักษณะที่พิกอาศัยเป็นบ้านเดี่ยวสองชั้น นอนบนเตียง มีห้องน้ำห้องส้วมแบบโถนั่งชักโครก/ราดน้ำ ในบ้านมีราวยึดเกาะ และไม่มีอุปกรณ์หรือสถานที่ในการทำกิจกรรมสันทนาการในเวลาว่าง สภาพปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของผู้สูงอายุมากที่สุด คือ เรื่องรายได้ของครอบครัวไม่มั่นคง พฤติกรรมในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุและความต้องการของผู้สูงอายุต่อการจัดสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวันอยู่ในระดับมาก

การพัฒนาคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การจัดทำร่างคู่มือ เพื่อนำไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน ประกอบด้วยการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ การจัดการน้ำเสียในครัวเรือน การจัดการขยะในครัวเรือน และน้ำมันใช้แล้วอย่างทิ้ง และ 2) การจัดทำคู่มือฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการเผยแพร่และให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน ประกอบด้วยการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการพลังงานในครัวเรือน การจัดการน้ำในครัวเรือน การจัดการขยะในครัวเรือน และภูมิปัญญาชาวบ้านกับเกษตรอินทรีย์ และจากการนำคู่มือไปใช้ในการทดสอบและจัดกิจกรรมให้

ความรู้กับกลุ่มผู้สูงอายุทั้ง 5 พื้นที่ พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนผู้สูงอายุ และชุมชนได้ให้ความสนใจในด้านนโยบายเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องการจัดการขยะ ซึ่งสะท้อนถึงทิศทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมและความสำเร็จที่สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

การประเมินรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย โดยการนำคู่มือไปใช้ พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน รวมทั้งการดำเนินโครงการและกิจกรรมด้านการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน เช่น โครงการจัดตั้งธนาคารขยะ โครงการรณรงค์การจัดการขยะชุมชนอย่างมีส่วนร่วม กิจกรรมเพิ่มพื้นที่ป่าในชุมชน เป็นต้น

ABSTRACT

This study aims to study environmental management in household and community by elderly people and by local administrative organization (LAOs) in rural areas of Thailand, to synthesize model for the environmental management and then to assess the model. Questionnaires with four hundreds elderly people and one hundred local administrative organization and a survey of eight case studies in environmental management for elderly people from local administrative organization were used to gather data. Interviews to experts on elderly people and environmental management were also carried out. Data was analyzed in order to find out model for environmental management for elderly people.

The results showed that LAOs have allocated resources for environmental management for elderly people at high level and provided facilities for elderly people at moderate level. While, LAOs have law enforcement, measures, plans to support environment management for elderly people at moderate level. The influencing factor for enhancing quality of life of elderly people is to be a volunteer. The results from questionnaires of elderly people indicated that municipal waste, natural disasters, floods, droughts, landslides, soil subsidence and storm are major environmental and natural resource problems in community. More than half of the elderly people resemble a residential two-floor detached house, which have bed bathroom, toilet bowl and seat and handrail. There is no device or place for recreation activities for elderly people. According to elderly quality of life, they have problems about uncertain incomes.

From the results mentioned above, a manual for environmental management for elderly people in rural areas is composed of 1) energy management, 2) water management, 3) waste management in households and 4) local wisdom in organic agriculture. The manual was tested to five communities and it was found that LAOs have issued policy in environmental management especially waste management.

Assessment of the model for environmental management for elderly people in rural areas of Thailand by using the manual showed that LAOs in each rural area

have clearly issued in environmental development strategies and have carried out projects and activities for improving quality of life of elderly people to support environmental management in the community for example the waste bank project, the municipal waste management campaign project and the increase forest areas in community project.

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ	
ABSTRACT	
กิตติกรรมประกาศ	
สารบัญ	
สารบัญตาราง	
สารบัญภาพ	
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3 ผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ	4
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.5 ขอบเขตงานวิจัย	5
1.6 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง	7
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
2.1 ยุทธศาสตร์และมาตรการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ	11
2.2 ทฤษฎีเรื่องการพัฒนาชุมชน	32
2.3 แนวคิดด้านการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนสัมพันธ์ภาพในครอบครัวและ การสนับสนุนทางสังคมกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ	51
2.4 หลักการจัดการสิ่งแวดล้อม	58
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	66
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	75
3.1 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	75
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล	77
3.3 กรอบแนวคิด	78
3.4 สถานที่ทำการวิจัยและกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	81
3.5 เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลพัฒนาโดยผู้วิจัย	83
3.6 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล	84

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	85
บทที่ 4 ผลการศึกษา	87
4.1 ผลการศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	87
4.2 ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุทั่วประเทศต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	99
4.3 ผลสำรวจจากการลงพื้นที่	114
4.4 ผลการทดสอบร่างคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับ กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย	136
4.5 คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ของประเทศไทยฉบับแก้ไข	147
4.6 ผลจากการใช้คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุ ในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย	149
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	155
5.1 สรุปผลการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท	155
5.2 การพัฒนาคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุ ในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย	159
5.3 อภิปรายผล	165
5.4 ข้อเสนอแนะ	167

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ 2.1 ตัวอย่างนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุในต่างประเทศ	12
ตารางที่ 2.2 กฎหมายประกาศระเบียบที่ออกตามความในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2553	14
ตารางที่ 2.3 อัตราการจ่ายเบี้ยยังชีพรายเดือนแบบขั้นบันไดสำหรับผู้สูงอายุ	18
ตารางที่ 2.4 ความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท	34
ตารางที่ 2.5 ความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท	35
ตารางที่ 2.6 ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ของ TERMS	48
ตารางที่ 2.7 ตัวชี้วัดทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ควรทำนายสำหรับโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	58
ตารางที่ 2.8 ตัวชี้วัดการประเมินความสำคัญของผลกระทบทางด้านสุขภาพ	61
ตารางที่ 2.9 ตัวชี้วัดการประเมินผลกระทบทางด้านสังคม	62
ตารางที่ 3.1 ชุมชนชนบทที่เป็นกรณีศึกษา	83
ตารางที่ 4.1 การจัดสรรทรัพยากรในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ	89
ตารางที่ 4.2 ปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (N=100)	90
ตารางที่ 4.3 การดำเนินงานของอบต. 10 ด้านกิจกรรม	92
ตารางที่ 4.4 ปัญหาอุปสรรคหรือปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน	94
ตารางที่ 4.5 การดำเนินการดูแลหรือจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก	95
ตารางที่ 4.6 การบังคับใช้กฎหมายหรือกำหนดมาตรการแผนงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ	97
ตารางที่ 4.7 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	101
ตารางที่ 4.8 ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ	103
ตารางที่ 4.9 การรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน (N=400)	104
ตารางที่ 4.10 ข้อมูลทางสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ	105
ตารางที่ 4.11 สภาพปัญหาที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ	107
ตารางที่ 4.12 พฤติกรรมในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ	110
ตารางที่ 4.13 ความต้องการของผู้สูงอายุต่อการจัดสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวัน	111

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ 1.1 การกำหนดมิติของการจัดการสิ่งแวดล้อม	9
ภาพที่ 2.1 องค์ประกอบในการพัฒนาชุมชน	41
ภาพที่ 2.2 ขั้นตอนในการศึกษาโดยการประเมินสภาวะชนบทอย่างเร่งด่วน	45
ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดเชิงกระบวนการ	79
ภาพที่ 3.2 กรอบแนวคิดเชิงเนื้อหา	80
ภาพที่ 3.3 การสุ่มตัวอย่าง	82
ภาพที่ 4.1 โครงการปลูกป่า	115
ภาพที่ 4.2 โครงการคัดแยกขยะชุมชน	116
ภาพที่ 4.3 โครงการผู้สูงอายุปลูกต้นไม้	117
ภาพที่ 4.4 โครงการผู้สูงอายุคัดแยกขยะ	118
ภาพที่ 4.5 โครงการธนาคารขยะ	120
ภาพที่ 4.6 กองทุนซอดาเก๊ะฮ์ (ขยะมีสุข)	120
ภาพที่ 4.7 กิจกรรมการฝึกอาชีพเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับผู้สูงอายุ	121
ภาพที่ 4.8 กิจกรรมเปิดศูนย์เื้อ้อาหารผู้สูงอายุ ณ อาคารผู้สูงอายุตำบลเกาะหมาก	122
ภาพที่ 4.9 การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุเพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนา	123
ภาพที่ 4.10 กิจกรรมลงพื้นที่เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุ	123
ภาพที่ 4.11 กิจกรรมรดน้ำดำหัวให้ผู้สูงอายุประจำปีในวันสงกรานต์	124
ภาพที่ 4.12 กิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลราชสถิตย์	126
ภาพที่ 4.13 กิจกรรมการเข้าแถวเคารพธงชาติ สวดมนต์ไหว้พระของโรงเรียนผู้สูงอายุ	128
ภาพที่ 4.14 กิจกรรมนันทนาการของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลราชสถิตย์	128
ภาพที่ 4.15 กิจกรรมการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาด้านสุขอนามัยของผู้สูงอายุ	130
ภาพที่ 4.16 การลงพื้นที่เยี่ยมผู้สูงอายุ	130
ภาพที่ 4.17 กิจกรรม“การส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ” ตามหลัก 10 อ.	131
ภาพที่ 4.18 วิทยากรให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุและการทำกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ตามการเรียนการสอน	133
ภาพที่ 4.19 กิจกรรมแจกอุปกรณ์ช่วยเหลือตนเองสำหรับผู้สูงอายุ	134
ภาพที่ 4.20 โครงการรณรงค์การจัดการขยะชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อลดปัญหาสิ่งแวดล้อม	135

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ 4.21 โครงการป้องกันโรคติดต่อจากสัตว์และแมลง	135
ภาพที่ 4.22 ตัวอย่างคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย	148
ภาพที่ 4.23 การนำคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของ ประเทศไทยไปใช้ในจัดกิจกรรมและเผยแพร่ให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ	150
ภาพที่ 4.24 การลงพื้นที่สำรวจชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลบางมัญ	151
ภาพที่ 4.25 การนำคู่มือไปเผยแพร่และจัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมแก่ผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบลบางมัญ	151

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ในปัจจุบันการพัฒนาและความก้าวหน้าทางวิทยาการด้านต่างๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและกำลังเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ โดยในส่วนของประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางครอบครัวจากอดีต ประชากรเริ่มมีอายุเฉลี่ยเพิ่มสูงขึ้น มีการแต่งงานช้าขึ้นและมีความต้องการสร้างครอบครัวขนาดเล็กสูง กล่าวคือ มีลูกเพียงครอบครัวละ 1 - 2 คน ส่งผลให้สัดส่วนเด็กกลดน้อยลง สังคมไทยจึงต้องก้าวเข้าสู่วิกฤตการณ์ที่เรียกว่า “สังคมผู้สูงอายุ หรือ Aging Society” กระทรวงสาธารณสุขได้คาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2568 ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่การเป็น “สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ หรือ Aged Society” โดยจะมีผู้สูงอายุ 1 คน ในประชากรทุกๆ 5 คน และมีผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพิงคนอื่นช่วยเหลือมากกว่า 1 ล้านคน (กระทรวงสาธารณสุข, 2559) และมีการคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2583 จะเหลือประชากรวัยทำงานเพียง 1.7 คน ที่แบกรับการดูแลผู้สูงอายุ 1 คน ซึ่งส่งผลกระทบต่อตลาดแรงงานไทยในด้านการยกระดับรายได้ และทักษะฝีมือแรงงานให้ช้าลง ในขณะที่ประเทศไทยมีลักษณะการเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น และมีสัดส่วนในการดูแลผู้สูงอายุต่อคนลดลงไปนั้น สำหรับในต่างประเทศ เช่น สิงคโปร์และญี่ปุ่น ซึ่งมีความใกล้เคียงด้านวัฒนธรรมแบบเอเชียได้เป็นต้นแบบในการกำหนดความรับผิดชอบดูแลผู้สูงอายุให้เป็นของครอบครัว โดยภาครัฐจะดูแลช่วยเหลือเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ควบคู่กับการใช้ระบบประกันระยะยาว (Long-term care insurance) เพื่อเป็นการคุ้มครองดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว แตกต่างจากประเทศไทยที่กำหนดความรับผิดชอบดูแลผู้สูงอายุทั้งที่ดูแลตัวเองได้และไม่สามารถดูแลตัวเองได้ต้องเสี่ยงกับการเผชิญปัญหาทั้งการถูกทอดทิ้งและการถูกปล่อยทิ้งพิงพาตัวเองมากขึ้น จึงถือเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องวางแผนการดูแลประชากรผู้สูงอายุในอนาคตให้เหมาะสมต่อไป

ประเทศไทยได้มีการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมาตั้งแต่ช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ที่มุ่งพัฒนาประเทศโดยให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เนื่องจากประเทศที่มีจำนวนผู้สูงอายุมากขึ้นจะส่งผลให้ประเทศมีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพที่เพิ่มมากขึ้นในขณะที่ผู้สูงอายุจำนวนมากกลับยังไม่มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพ (เฉลิมเกียรติ แก้วหอม, 2555) จนกระทั่งมาถึงในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประชากรผู้สูงอายุในโลกจะมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นถึง 81.90 ล้านคน

รวมทั้งประเทศไทยเองที่ต้องมีการติดตามดูแลประชากรกลุ่มผู้สูงอายุที่มากขึ้น โดยข้อมูลสรุปรายปี ด้านการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและผู้พิการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์รายงานว่าในปี พ.ศ. 2558 มีจำนวนผู้สูงอายุและผู้พิการที่ได้รับเบี้ยยังชีพต่อคนมากถึง 9,502,689 คน คิดเป็นเงินมากถึง 74,903.80 ล้านบาท ซึ่งเป็นจำนวนที่มากที่สุดในรอบตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 - 2558 และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558) อีกทั้งยังพบว่าผลการสำรวจผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2557 ซึ่งมีประชากรผู้สูงอายุมากถึง 10.01 ล้านคนหรือร้อยละ 14 ของประชากรไทยทั้งหมดเป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีเงินออมสำหรับการดูแลตนเองเลยมากถึงร้อยละ 65.4 ของผู้สูงอายุทั้งหมด นั่นคือ ผู้สูงอายุถึง 2 ใน 3 ที่ไม่มีความมั่นคงทางรายได้และคุณภาพชีวิตส่งผลกระทบต่อต้องมีการช่วยเหลือทั้งในระดับครอบครัวและระดับชุมชน ซึ่งประเทศไทยได้มีการดำเนินการโดยใช้มาตรการต่างๆ ในการติดตามดูแลผู้สูงอายุ รวมไปถึงผู้พิการผ่านทางหน่วยงานต่างๆ เช่น สถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุของกรมการแพทย์ และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) เป็นต้น เพื่อช่วยกันส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้รับการคุ้มครองดูแลและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างมีศักยภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยดำเนินการร่วมกันผ่านแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ทั้งด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ ด้านการส่งเสริมสุขภาพและศักยภาพของผู้สูงอายุ ด้านการคุ้มครองทางสังคม รวมไปถึงการพัฒนาองค์ความรู้ให้เป็นระบบและทันสมัยมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการดูแลของหน่วยงานต่างๆ ยังคงไม่ครอบคลุมและไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึงในบางพื้นที่ เนื่องจากมีรายงานปัญหาด้านสุขภาพ การเจ็บป่วย การทำร้ายร่างกายและทำร้ายจิตใจ รวมถึงความไม่ปลอดภัยด้านการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุนำมาซึ่งปัญหาความเครียดของผู้สูงอายุ ซึ่งจัดเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในหลายๆ พื้นที่ของประเทศไทยและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก

ในภาพรวมเรื่องของการจัดการระบบการดูแลผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่ค่อนข้างละเอียดอ่อนและต้องคำนึงถึงบริบทต่างๆ อย่างลึกซึ้ง เนื่องจากผู้สูงอายุแต่ละคนจะมีลักษณะของการพึ่งพาตนเองที่แตกต่างกันไปตามโครงสร้างของชุมชนนั้นๆ โดยเฉพาะชุมชนชนบทซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะยังคงอยู่ในภาคเกษตรกรรม มีการศึกษาน้อยไปจนถึงกลุ่มที่ไม่มีการศึกษา และขาดการเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ทำให้มีปัญหาทั้งทางด้านสุขภาพและจิตใจ มีผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยที่ถูกทอดทิ้งให้อยู่เพียงลำพังหรือมีภาระต้องดูแลบุตรหลานแทนผู้ปกครองที่ไปทำงานในต่างพื้นที่ (ชุตินันท์, 2554) นอกจากนี้การดูแลผู้สูงอายุในชุมชนชนบทของประเทศไทยนั้นยังต้องเผชิญกับความเหลื่อมล้ำทางสังคม เช่น การเข้าถึงเทคโนโลยีและการบริการต่างๆ ซึ่งยังคงเป็นปัญหาใหญ่ของชุมชนชนบท ปัญหาด้านการเข้าถึงสถานที่สาธารณะต่างๆ ที่ไม่เอื้ออำนวยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าไปใช้งานได้ ปัญหา

ด้านสุขภาพอนามัย เนื่องจากผู้สูงอายุยังขาดความรู้และการประชาสัมพันธ์ อีกทั้งพื้นที่หลายแห่งในชนบทยังมีระบบระบายน้ำหรือการจัดการด้านอนามัยที่ยังไม่ได้มาตรฐานทำให้เป็นแหล่งของโรคติดต่อได้ (ไตรรัตน์ จารุทัศน์ และคณะ, 2552) ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็วทั้งด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเกิดโรคระบาดและปัญหาสุขภาพอื่นๆ อีกจำนวนมาก รวมถึงเรื่องที่อยู่อาศัยมีสภาพทรุดโทรม และห่างไกลจากแหล่งบริการสาธารณสุข ทำให้ผู้สูงอายุจำนวนมากไม่สามารถใช้บริการจากสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานได้อย่างเต็มที่

ซึ่งจากสภาพปัญหาดังกล่าว การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุแสดงออกถึงบทบาทในการมีส่วนร่วมและดำเนินกิจกรรมในชุมชน จึงเป็นการส่งเสริมสุขภาพที่ดีแก่ผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่เพียบพร้อมไปด้วยความรู้ และประสบการณ์ เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า โดยเฉพาะบทบาทด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่มีการสร้างเครือข่ายและสร้างการเรียนรู้ในชุมชน เช่น ภูมิปัญญาด้านเกษตรอินทรีย์ อาทิ การทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ จากเศษผักผลไม้ แทนการใช้สารเคมี ภูมิปัญญาด้านเย็บปักถักร้อย/ประดิษฐ์สิ่งของเหลือใช้ อาทิ การนำขยะมาประดิษฐ์ดอกไม้เพื่อสร้างอาชีพ การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีภายในบ้าน อาทิ การปลูกต้นไม้/การจัดสวนเพื่อการพักผ่อน เป็นต้น การแสดงบทบาทของผู้สูงอายุดังกล่าวเป็นสิ่งที่ยืนยันว่าผู้สูงอายุมีศักยภาพในการทำกิจกรรมและดูแลตนเอง รวมทั้งครอบครัว และชุมชนได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้ผู้สูงอายุได้รับการยอมรับทำให้รู้สึกว่าคุณค่าและเป็นความภูมิใจของผู้สูงอายุ ดังนั้น ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ด้วยการศึกษารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้ง 4 มิติ ให้เหมาะสมต่อการดูแลผู้สูงอายุควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนทั่วไปเพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในสังคมสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้อย่างเต็มที่ ประกอบด้วย 1) มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกายภาพ 2) มิติเศรษฐกิจ 3) มิติสังคมและวัฒนธรรม และ 4) มิติการบริหารจัดการสาธารณสุขและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน นอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชนให้มีศักยภาพและความพร้อมที่จะเป็นต้นแบบของการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลและการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ และสามารถขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นได้ จึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยมาช่วยในการจัดการสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในบริบทที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน และเสนอแนวปฏิบัติของทุกภาคส่วนเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ โดยการเรียนรู้บทเรียนด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ และผู้วิจัยคาดหวังงานวิจัยเรื่องนี้จะเป็ประโยชน์ทั้งในแง่ของการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ การมีต้นแบบชุมชนชนบทที่เป็นแบบอย่างที่ดี (Best Practice) ในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการ

ดูแลผู้สูงอายุ ตอบสนองต่อการวางแผนเตรียมรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุในระยะยาวได้ และยังเป็นประโยชน์ต่อการนำไปต่อยอดการวิจัยหรือนำไปสู่การเผยแพร่ผลงานวิจัยในแหล่งต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในวงกว้างต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมในครัวเรือนและชุมชนโดยกลุ่มผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย
- 1.2.2 เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย
- 1.2.3 เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

1.3 ผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ

- 1.3.1 ผลสำเร็จในเชิงคุณภาพ ได้แก่ รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อประโยชน์และเหมาะสมกับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยและข้อมูลสารสนเทศที่สำคัญจากการเรียนรู้บทเรียนการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ
- 1.3.2 ผลสำเร็จในเชิงปริมาณ ได้แก่ จำนวนผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กำกับดูแลการจัดการสิ่งแวดล้อมและดูแลผู้สูงอายุและให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของโครงการ จำนวนชุมชนสำหรับการทดสอบความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม และต้นแบบชุมชนชนบท (Best Practice) ในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุ และตอบสนองต่อการวางแผนเตรียมรับการเป็นสังคมผู้สูงในระยะยาว

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.4.1 ได้รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย เช่น การจัดการสิ่งแวดล้อมในที่อยู่อาศัย การจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่สาธารณะ และการจัดการสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนที่เอื้อต่อสภาวะสุขภาพที่ดีของผู้สูงอายุ

- 1.4.2 ได้ผลสังเคราะห์รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยจากการเรียนรู้บทเรียนการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ
- 1.4.3 ก่อให้เกิดกลไกความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการขับเคลื่อนการพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย
- 1.4.4 ชุมชนชนบทได้รับการพัฒนาและได้แนวทางสำหรับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม
- 1.4.5 ได้ต้นแบบชุมชนชนบท (Best Practice) ในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุ และตอบสนองต่อการวางแผนเตรียมรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุในระยะยาว โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาต้นแบบการจัดการด้านอื่นๆ ได้

นอกจากนี้การดำเนินงานวิจัยดังกล่าวยังเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานต่างๆ ในแง่ของการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อ ได้แก่ ผู้นำชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดการดูแลด้านสิ่งแวดล้อมและการสังเคราะห์ผู้สูงอายุในพื้นที่ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลกลุ่มผู้สูงอายุในประเทศไทย เช่น กรมอนามัย สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ กรมการพัฒนาชุมชน เป็นต้น ซึ่งจะได้รับผลงานวิจัยที่เป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุต่อไปหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลกลุ่มผู้สูงอายุในประเทศไทย และงานวิจัยนี้จะมีประโยชน์ในเชิงวิชาการ คือ ช่วยให้ผู้ที่สนใจหรือหน่วยงานต่างๆ ทราบถึงข้อมูลพื้นฐาน ศักยภาพ ความพร้อมและปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อดูแลผู้สูงอายุ ตลอดจนได้ทราบถึงรูปแบบที่เหมาะสมที่จะนำไปปรับใช้ในการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ และสุดท้ายงานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย จะตอบสนองต่อการวางแผนดำเนินงานด้านการดูแลผู้สูงอายุ คือ สามารถใช้ในการวางแผนเตรียมรับการเป็น "สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์" หรือ Aged Society" ในระยะยาวได้ต่อไป

1.5 ขอบเขตงานวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย มีขอบเขตการศึกษาทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1.5.1 ด้านเนื้อหา

- ศึกษาถึงรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทครอบคลุม 4 มิติ ได้แก่ มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกายภาพ มิติเศรษฐกิจ มิติสังคมและวัฒนธรรม และมิติการบริหารจัดการสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่มีผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่เอื้อต่อสภาวะสุขภาพที่ดีของผู้สูงอายุ

- ศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบชุมชนที่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ตอบสนองต่อการวางแผนเตรียมรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุในระยะยาว

1.5.2 ด้านระยะเวลา

- ใช้ระยะเวลาในการศึกษาวิจัยประมาณ เดือนสิงหาคม 2559 ถึงเดือนกรกฎาคม 2560

1.5.3 ด้านสถานที่และประชากร

- งานวิจัยนี้เป็นการศึกษากับชุมชนชนบทเป็นหลัก นั่นคือ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่นอกพื้นที่รับผิดชอบของเมืองหรือเทศบาล และอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล และประชากรสำคัญของงานวิจัยนี้ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุหรือผู้ที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไปที่ยังสามารถช่วยเหลือตนเองได้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการติดตามดูแลผู้สูงอายุในชุมชน

กิจกรรมที่ 1 เป็นการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุจากชุมชนชนบททั่วประเทศ โดยใช้ฐานข้อมูลผู้สูงอายุของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ฐานข้อมูลสถิติแห่งชาติ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น เป็นต้น

กิจกรรมที่ 2 เลือกพื้นที่กรณีศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีขอบเขตเป็นชุมชนชนบทที่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ดี

กิจกรรมที่ 3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กำกับดูแลการจัดการสิ่งแวดล้อมและดูแลผู้สูงอายุในชุมชน โดยมีขอบเขตสถานที่ศึกษาเป็นกลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 3 ขนาด (ใหญ่ กลาง เล็ก) ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจากทั่วประเทศ (ขนาดกลุ่มตัวอย่างจะใช้สูตรในการคำนวณของ Yamane ต่อไป)

กิจกรรมที่ 4 เป็นชุมชนชนบทสำหรับการนำรูปแบบที่ได้ไปทดสอบความเหมาะสมจำนวน 1 ชุมชน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกเบื้องต้น คือ 1) เป็นชุมชนชนบทที่อยู่ภายใต้การปกครองดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล 2) เป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการสร้างเครือข่ายและจัดกิจกรรมร่วมกับทีมงานวิจัยและได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานในพื้นที่

1.6 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย มีการกำหนดนิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนี้

- 1.6.1 ชุมชนชนบท หมายถึง ชุมชนที่อยู่ในความดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับตั้งแต่องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ องค์การบริหารส่วนตำบลกลาง และองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก
- 1.6.2 สิ่งแวดล้อมในชุมชน หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่อยู่ในพื้นที่ชุมชน มีทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น อากาศ แม่น้ำ ลำคลอง ป่าไม้ เป็นต้น หรือสิ่งที่ประชาชนในชุมชนสร้างขึ้น เช่น ขยะมูลฝอย น้ำเสีย อากาศเป็นพิษ เป็นต้น
- 1.6.3 สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ หมายถึง สภาพแวดล้อมที่มีความพร้อมสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสังคมที่มีผลต่อคุณภาพชีวิต รวมถึงการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดีช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีอายุที่ยืนยาว มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถเข้าถึงบริการทางสังคม บริการทางสุขภาพ และเข้าถึงความเป็นอยู่ในชุมชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ซึ่งในการศึกษารั้งนี้ในเบื้องต้นทีมผู้วิจัยได้กำหนดมิติของการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยตัดแปลงจากแผนแม่บทการจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 มิติ รายละเอียดดังภาพที่ 1.1
- 1.6.4 สิ่งแวดล้อมในพื้นที่สาธารณะ หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่อยู่ในพื้นที่กลางแจ้งและพื้นที่กึ่งกลางแจ้งที่มีขอบเขตที่ดินทั้งหมดหรือบางส่วนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน อาจเพื่อนันทนาการ ความงามทางภูมิทัศน์ และพื้นที่อรรถประโยชน์ทั่วไป เช่น สวนสาธารณะ พื้นที่สีเขียว การจัดการขยะและมลพิษ แหล่งน้ำ และทัศนียภาพที่เป็นของสาธารณะประโยชน์และมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ร่วมกันในชุมชนและมีผลต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน
- 1.6.5 สิ่งแวดล้อมในที่อยู่อาศัย หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่อยู่ในพื้นที่พักอาศัยของผู้สูงอายุ โดยมีความเป็นเจ้าของสิ่งเหล่านั้นโดยตรง หมายถึงรวมถึงอุปกรณ์ภายในบ้านที่ช่วยให้การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุเป็นไปอย่างปกติ เช่น ลักษณะบ้านพัก ลักษณะห้องพัก การใช้ไฟฟ้า การจัดการขยะและของเสียภายในครัวเรือน และสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น

- 1.6.6 การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการการบริหารจัดการสิ่งต่างๆ ที่อยู่ล้อมรอบตัวทั้งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ให้สามารถใช้งานเพื่อสนองความพอใจในการนำสิ่งแวดล้อมไปใช้อย่างเหมาะสมและยังคงดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 1.6.7 การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน หมายถึง กระบวนการการบริหารจัดการสิ่งต่างๆ ที่อยู่ล้อมรอบตัวมนุษย์ในบริเวณชุมชนซึ่งประกอบด้วยสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นไว้ในชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการอยู่ดีมีสุขของประชาชนในชุมชนนั้นๆ ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมทั้งในปัจจุบันและคงอยู่ในบุคคลรุ่นต่อไปได้ใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม
- 1.6.8 ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปทั้งเพศหญิงและเพศชายและเป็นผู้ที่ช่วยเหลือตนเองได้และไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ (ความหมายตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ, 2546) โดยในการศึกษานี้มุ่งเน้นไปที่การจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุในกลุ่มที่ยังมีความสามารถในการพึ่งพาและช่วยเหลือตนเองได้
- 1.6.9 การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง การศึกษาเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ใหม่เพื่อนำมาพัฒนากระบวนการคิดให้ได้ผลผลิตมาเป็นกรอบแนวคิดใหม่ไปสู่วิธีการดำเนินงาน และหลักเกณฑ์ใหม่ๆ ที่สามารถนำไปปฏิบัติต่อได้และมีความเหมาะสมกับบริบทในปัจจุบัน

ภาพที่ 1.1 การกำหนดมิติของการจัดการสิ่งแวดล้อม

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ม.ป.ป.

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (Information) ที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีเรื่องการพัฒนาชุมชน แนวคิดด้านการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน สัมพันธภาพในครอบครัว และการสนับสนุนทางสังคมกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ การจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ การดูแลผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ โดยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

- 2.1 นโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ
- 2.2 ทฤษฎีเรื่องการพัฒนาชุมชน
- 2.3 แนวคิดด้านการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน สัมพันธภาพในครอบครัว และการสนับสนุนทางสังคมกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ
- 2.4 หลักการจัดการสิ่งแวดล้อม
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ยุทธศาสตร์และมาตรการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

การสงเคราะห์ผู้สูงอายุในประเทศไทยและต่างประเทศจะมีลักษณะของการดูแลที่แตกต่างกันไปตามความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐและจำนวนกลุ่มผู้สูงอายุในประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่นจะมีบริการที่รัฐบาลญี่ปุ่นเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดให้แก่ผู้สูงอายุ ได้แก่ บริการเกี่ยวกับความต้องการของผู้สูงอายุ และการให้คำแนะนำปรึกษาหารือเพื่อให้ความช่วยเหลือทั้งครอบครัวของผู้สูงอายุและตัวผู้สูงอายุเอง (นิภาส ตุมรสุทร และ นงลักษณ์ เอ็มประดิษฐ์, 2558 อ้างถึงใน กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, ม.ป.ป) ประกอบด้วย

- 1) บริการด้านการรักษาพยาบาล เป็นบริการที่จัดให้ตามเมืองใหญ่ เพื่อให้บริการตรวจสอบสุขภาพประจำปีแก่คนที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป
- 2) บริการด้านที่พักอาศัย เป็นบริการสำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ที่มีความจำเป็นและต้องการสถานที่พักอื่นๆ ที่ให้ความคุ้มครองดูแลได้ดีกว่าบ้านของตนเอง
- 3) บริการครอบครัวอุปการะ เป็นบริการที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว หรือไร้ที่พึ่ง ขาดผู้อุปการะ

4) บริการช่วยเหลือคำรักษาพยาบาล เป็นบริการด้านคำรักษาพยาบาลสำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป ที่ประสบปัญหาด้านค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลอันเนื่องมาจากการมีรายได้น้อย

5) บริการแม่บ้าน เป็นบริการที่รัฐบาลระดับท้องถิ่นมอบให้หน่วยงานในท้องถิ่นจัดบริการให้แก่ผู้สูงอายุที่ต้องอยู่คนเดียวและต้องการคนช่วยทำงานบ้าน โดยการจัดส่งแม่บ้านไปช่วยเหลือผู้สูงอายุในการทำงานบ้านต่างๆ

6) ศูนย์บริการคนชรา เป็นบริการที่จัดขึ้นแทนหน่วยงานรัฐบาลและหน่วยงานเอกชนในย่าน/แหล่งชุมชน ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ได้รับบริการต่างๆ ได้แก่ บริการด้านศึกษา บริการด้านนันทนาการ เป็นต้น

7) บริการอื่นๆ ได้แก่ บริการให้เช่าเตียง บริการพี่เลี้ยงสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นเตียงที่มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก และอ่างอาบน้ำสำหรับผู้สูงอายุนอนบนเตียงตลอดเวลา บริการพี่เลี้ยงสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

ตัวอย่างนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุในต่างประเทศ ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ตัวอย่างนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุในต่างประเทศ

ประเทศ	กฎหมาย/ประกาศ/ระเบียบ/นโยบาย
ประเทศมาเลเซีย	แนวคิดเรื่อง ครอบครัวและชุมชน ดำเนินการโดยรัฐบาล เช่น ด้านสวัสดิการสังคม แบ่งออกเป็นบริการภายนอก และการบริการในรูปแบบสถานสงเคราะห์ บริการทั้ง 2 รูปแบบ เป็นการให้บริการแก่ผู้สูงอายุที่ยากจน ในรูปของการช่วยเหลือด้านการเงินและสิ่งของ สำหรับในชนบทยังมีการจัดหาบ้านใหม่ และการซ่อมแซมบ้านให้กับผู้สูงอายุ
ประเทศสิงคโปร์	เน้นการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐบาล ชุมชน และครอบครัว ในปี ค.ศ. 2001 รัฐบาลสิงคโปร์ได้จัดทำแผนหลัก 5 ปี เกี่ยวกับผู้สูงอายุ (The Five Year Master Plan of Elder Care Services) ซึ่งประกอบด้วยแนวทางการดำเนินงานตามข้อเสนอแนะ ของคณะกรรมการที่ปรึกษาแห่งชาติด้านผู้สูงอายุ
ประเทศฮ่องกง	มีการกำหนดนโยบายผู้สูงอายุ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความมั่นคง ให้มีความสำคัญกับความรับผิดชอบของครอบครัว และการพึ่งพาตนเอง ด้านความเป็นเจ้าของ มุ่งให้มีความสำคัญกับการมีบ้าน การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุ รวมทั้งส่งเสริมเอกชนในการจัดหาที่อยู่อาศัยให้กับผู้สูงอายุ และด้านสุขภาพ รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการรักษาสุขภาพของผู้สูงอายุ

ประเทศ	กฎหมาย/ประกาศ/ระเบียบ/นโยบาย
ประเทศอินโดนีเซีย	มุ่งเน้นการจัดการดูแลสุขภาพและความช่วยเหลือทางการเงิน โดยภาครัฐจัดให้กรมสวัสดิการสังคม ให้การดูแลผู้สูงอายุที่ไม่มีผู้ดูแล หรือครอบครัวมีฐานะยากจนไม่สามารถดูแลได้ โดยรัฐจะรับเข้ามาอยู่ในบ้านพักผู้สูงอายุของรัฐบาล ซึ่งจัดให้มีกิจกรรมต่างๆ เช่น การดูแลด้านจิตใจและสังคม การดูแลด้านสุขภาพ กิจกรรมทางศาสนา การพัฒนาทักษะ และการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สำหรับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ที่บ้านกับครอบครัว รัฐบาลให้การดูแลในระหว่างวัน โดยให้การสนับสนุนทางการเงิน หรืออาหารผ่านศูนย์ดูแลผู้สูงอายุระหว่างวัน ที่ดำเนินการโดยองค์กรด้านสังคม ส่วนผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ รัฐจะสนับสนุนกิจกรรมหรืองานที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้สูงอายุมีชีวิตอย่างอิสระ
ประเทศเมียนมาร์	กรมสวัสดิการสังคม ประเทศเมียนมาร์ ส่งเสริมโครงการเพื่อผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบไปด้วย 1) บ้านสำหรับผู้สูงอายุ (Home for the Aged) 2) บ้านผู้สูงอายุ ROK-ASEAN (ROK-ASEAN Homecare for the older people) 3) กลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Older People Self Help Groups : OPSHG) มีพื้นที่เป้าหมาย คือ ส่วนหนึ่งของเมียนมาร์ตอนบน เมียนมาร์ตอนล่างและย่างกุ้ง 4) การพัฒนาชนบทสำหรับผู้สูงอายุ (Rural Development on Aging: RDA) เป็นการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ มีการรวมตัวกันเพื่อการฝึกอาชีพ ดำเนินการในเมืองมัณฑะเลย์และเมืองสะกาย

ที่มา: พรพรรณ วีระปรียาภิรม, 2557 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557

สำหรับการสงเคราะห์ผู้สูงอายุในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการสร้างหลักประกันด้านรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมให้มีระบบการออมระยะยาว ที่รัฐบาลจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมจ่ายเงินสมทบ หรือกองทุนสวัสดิการระดับชุมชน โดยมีหน่วยงานในการดูแล คือ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งจัดให้มีสถานสงเคราะห์คนชรา ศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ การจัดสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การสงเคราะห์เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องช่วยความพิการ และอื่นๆ การจัดอบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสงเคราะห์ผู้สูงอายุ เช่น

- กระทรวงแรงงานมีการดูแลเรื่องความคุ้มครองการประกันสังคม กรณีชราภาพ มีหน่วยงานศูนย์กลางติดต่อประสานให้แก่ผู้สูงอายุที่ต้องการทำงาน และบริษัทต่างๆ ที่ต้องการรับผู้สูงอายุเข้าทำงาน ซึ่งกรมการจัดหางานมีหน่วยงานจัดตั้งดำเนินการในทุกจังหวัด

มีหน่วยงานฝึกรวมเกี่ยวกับผู้ดูแลผู้สูงอายุทำงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ รวมทั้งเปิดฝึกรวมทักษะ อาชีพต่างๆ ให้แก่ผู้สูงอายุที่สนใจ

- กระทรวงสาธารณสุขประกอบด้วยหน่วยงานต่างๆ เช่น สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ กรมการแพทย์กรมสุขภาพจิต กรมอนามัยที่รับผิดชอบดูแลงานด้านการพัฒนาส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ การเฝ้าระวังป้องกันรักษาฟื้นฟูสุขภาพอนามัยผู้สูงอายุ รวมทั้งการศึกษาวิจัย หรือสนับสนุนหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับผู้สูงอายุในประเด็นต่างๆ และเผยแพร่สู่สาธารณชน
- กระทรวงมหาดไทย ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานหลัก ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับภารกิจปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งได้รับมอบหมายให้ดูแลรับผิดชอบงานด้านเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และกิจกรรมในชุมชนที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ โดยการจัดสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

ซึ่งในการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ได้มีระเบียบ มาตรฐาน กฎหมายที่เกี่ยวข้องในปัจจุบันและนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ เช่น

- พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2553 โดยมีกฎหมาย ประกาศ ระเบียบ ที่ออกตามความในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 กฎหมายประกาศระเบียบที่ออกตามความในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2553

มาตรา	กฎหมาย/ประกาศ/ระเบียบ	ปี พ.ศ.
	ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องการกำหนดหน่วยงานผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนผู้สูงอายุในด้านต่างๆ	-
11	ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่องการบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้ โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ พ.ศ. 2548	2548
	ประกาศกระทรวงกลาโหม เรื่องการบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้ โดยให้ความสะดวกรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ พ.ศ. 2554	2554
	ประกาศโรงพยาบาลโรงงานยาสูบ เรื่องการบริการเพื่อความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ	-

มาตรา	กฎหมาย/ประกาศ/ระเบียบ	ปี พ.ศ.
	ประกาศฝ่ายการแพทย์ การไฟฟ้านครหลวง เรื่องการให้บริการผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และ 2553	2546, 2553
	แนวทางการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริมการสนับสนุนผู้สูงอายุด้านต่างๆ ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ	-
	ประกาศสำนักงานแพทย์ การรถไฟแห่งประเทศไทย เรื่องการให้บริการผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และ 2553	2546, 2553
	ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนผู้สูงอายุในด้านการบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข ด้านการศึกษา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ด้านการประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม	-
	ประกาศกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข การคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546	2546
11(2)	ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการส่งเสริม และสนับสนุนข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ	-
	ประกาศกระทรวงวัฒนธรรม เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนผู้สูงอายุในส่วนที่เกี่ยวข้องตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546	2546
	ประกาศสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม การสนับสนุนผู้สูงอายุในการพระพุทธศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต	-
11(3)	ประกาศกระทรวงแรงงาน เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม การสนับสนุนผู้สูงอายุในการประกอบอาชีพและฝึกอาชีพที่เหมาะสม	-
11(4)	ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนการพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายชุมชน	-

มาตรา	กฎหมาย/ประกาศ/ระเบียบ	ปี พ.ศ.
11(5)(6)	ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในการบริการสาธารณะอื่น	-
	กฎกระทรวงมหาดไทย กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคาร สำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ. 2548	2548
	ประกาศกระทรวงคมนาคม เรื่อง ให้นำหน่วยงานในสังกัดกระทรวงคมนาคม กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนแก่ผู้สูงอายุในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข รวมทั้งการขนส่งสาธารณะ	-
11(7)	ประกาศกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เรื่อง การยกเว้นค่าบริการเข้าอุทยานแห่งชาติให้แก่ผู้สูงอายุ	-
11(8)(9)	ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการทารุณกรรม หรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือถูกทอดทิ้ง และการให้คำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการที่เกี่ยวข้องในทางแก้ไขปัญหาครอบครัว	-
11(10)	ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนการจัดที่พักอาศัย อาหาร และเครื่องนุ่งห่มให้ผู้สูงอายุตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง	-
11(11)	ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2552	2552
11(12)	ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนการสนับสนุนการสงเคราะห์ในการจัดการศพตามประเพณี พ.ศ. 2553	2553
11(13)	ประกาศกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุน	-

มาตรา	กฎหมาย/ประกาศ/ระเบียบ	ปี พ.ศ.
<p>ผู้สูงอายุในการจัดบริการเพื่ออำนวยความสะดวกสถานที่ท่องเที่ยว และการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ</p>		
<p>ที่มา: ประกาศพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และ ข้อมูลสรุปจากรายงานการศึกษาวิจัยประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น โดย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2557</p>		
<ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="288 683 1409 896">- พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 ม.16 ที่ได้กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ในการจัดการระบบสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบล และองค์การบริหารส่วนจังหวัดด้าน “การจัดการศึกษา การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และคนด้อยโอกาส” <li data-bbox="288 907 1409 1344">- พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 13) พ.ศ.2552 มาตรา 50 มาตรา 53 มาตรา 56 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายตามมาตรา 50 53 54 และ 56 กำหนดให้เทศบาลตำบล และเทศบาลเมือง และเทศบาลนคร มีหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนาศตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ การปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของเทศบาลต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาล การจัดทำงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง การตรวจสอบ การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับว่าด้วยกรนั้น และหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด <li data-bbox="288 1355 1409 1512">- พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 67 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ต้องส่งเสริมการพัฒนาศตรีเด็กเยาวชน ผู้สูงอายุและผู้พิการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล <li data-bbox="288 1523 1409 1848">- พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 มาตรา 16 ให้เทศบาลเมืองพัทยาและองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กสตรีคนชราและผู้ด้อยโอกาสเพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดเพื่อให้คุณภาพและประสิทธิภาพการจัดสวัสดิการและการให้บริการด้านต่างๆ แก่ผู้สูงอายุเป็นมาตรฐานเดียวกัน <li data-bbox="288 1859 1409 1946">- ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2552 		

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กรมประชาสงเคราะห์เดิม) ได้ถ่ายโอนภารกิจการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เมื่อปีงบประมาณ พ.ศ.2546 โดยระเบียบดังกล่าวกำหนดให้มีการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ในอัตราเดือนละ 500 บาท หรือตามมติคณะรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้มีการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในอัตราแบบขั้นบันได เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2554 โดยให้มีผลตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.2555 (ตุลาคม 2554) เป็นต้นไป โดยผู้สูงอายุที่มีอายุ 60-69 ปี จะได้รับเงิน 600 บาท อายุ 70-79 ปี จะได้รับเงิน 700 บาท อายุ 80-89 ปี จะได้รับเงิน 800 บาท และอายุ 90 ปีขึ้นไป จะได้รับเงิน 1,000 บาท และตามมติคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ (กผส.) ครั้งที่ 3/2554 พิจารณาลักดันนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล ในปีงบประมาณ 2555 เรื่อง การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแบบขั้นบันได ซึ่งมีการมอบหมายให้หน่วยงานหลักรับผิดชอบ 3 หน่วยงาน ได้แก่ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา กล่าวคือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เมืองพัทยา ให้ดำเนินการจ่ายเบี้ยยังชีพรายเดือนแบบขั้นบันไดสำหรับผู้สูงอายุ หรือตามมติคณะรัฐมนตรีโดยให้ผู้สูงอายุที่มีสิทธิแสดงความประสงค์การรับเงินโดยเลือกวิธีหนึ่งวิธีใดที่สะดวก ได้แก่ รับเป็นเงินสดด้วยตนเอง หรือรับเงินสดโดยบุคคลที่ได้รับมอบอำนาจจากผู้มีสิทธิ หรือโอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารในนามผู้มีสิทธิ หรือโอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารในนามผู้ได้รับมอบอำนาจจากผู้มีสิทธิ และให้จ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นรายเดือนภายในวันที่ 10 ของทุกเดือน

ตารางที่ 2.3 อัตราการจ่ายเบี้ยยังชีพรายเดือนแบบขั้นบันไดสำหรับผู้สูงอายุ

ช่วงอายุ	อัตราเบี้ยยังชีพ (บาท)
อายุ 60 - 69 ปี	600
อายุ 70 - 79 ปี	700
อายุ 80 - 89 ปี	800
อายุ 90 ปีขึ้นไป	1,000

ที่มา: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2556.

และนอกจากนี้ยังมีกฎหมายและข้อกำหนดอื่นๆ เช่น พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2552, ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2552 ที่ได้กล่าวถึงการดูแลสงเคราะห์ผู้สูงอายุ เป็นต้น (สุทธิพงศ์ บุญผดุง, 2554)

2.1.1 ประกาศว่าด้วยผู้สูงอายุของสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติ

การที่ผู้สูงอายุมีจำนวนและสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้นส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านแรงงาน รายได้ ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย สวัสดิการ เป็นต้น องค์การสหประชาชาติ ในฐานะที่เป็นองค์กรความร่วมมือระดับชาติได้เห็นความสำคัญของเรื่องนี้ จึงได้จัดให้มีการประชุม สมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุครั้งแรกขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2525 และได้มีการกำหนดแผนปฏิบัติการระยะยาว ระหว่างประเทศเกี่ยวกับผู้สูงอายุต่อมาในปี พ.ศ.2535 ในการประชุมสามัญครั้งที่ 45 ขององค์การ สหประชาชาติได้มีมติให้วันที่ 1 ตุลาคม ของทุกปีเป็นวันผู้สูงอายุสากล (International Day for the Elderly) และในปีเดียวกันนี้สมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติมีมติให้มีประกาศว่าด้วยผู้สูงอายุ (Proclamation on Aging) ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

- 1) การสูงอายุของประชากรจะก่อให้เกิดความจำเป็นอันรีบด่วนที่รัฐบาลและเอกชน จะต้องกำหนดนโยบายและแผนงานเพื่อสนองความต้องการตามความจำเป็นให้เพียงพอ
- 2) จำนวนผู้สูงอายุในประเทศที่กำลังพัฒนาได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วกว่าในประเทศที่ พัฒนาแล้ว
- 3) ในทศวรรษหน้าจะมีการร่วมมือการเริ่มงานใหม่และจัดสรรทรัพยากรให้กับผู้สูงอายุ มากขึ้น
- 4) ควรมีการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมในผู้สูงอายุ
- 5) ชราภาพเป็นกระบวนการของอายุยืนยาวการเตรียมตัวเข้าสู่วัยชราจะต้องเริ่ม ตั้งแต่วัยเด็กและต่อเนื่องไปตลอดชีวิต
- 6) ผู้สูงอายุย่อมหวังที่จะมีสุขภาพดีที่สุดเท่าที่เป็นไปได้
- 7) การเข้าสู่วัยชราของผู้สูงอายุบางคนอาจต้องการบริการจากชุมชนและครอบครัว

2.1.2 ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย (ศูนย์ศตวรรษิกชน มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552)

ปฏิญญาผู้สูงอายุไทยเป็นพันธกรณีเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้รับการ ค้ำครองและพิทักษ์สิทธิโดยสาระสำคัญของปฏิญญาผู้สูงอายุไทยมีดังนี้

- 1) ผู้สูงอายุต้องได้รับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี ได้รับการ พิทักษ์และคุ้มครองให้พ้นจากการถูกทอดทิ้ง และละเมิดสิทธิโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้และผู้พิการที่สูงอายุ
- 2) ผู้สูงอายุควรอยู่กับครอบครัว โดยได้รับความเคารพความเข้าใจความเอื้ออาทร การดูแลเอาใจใส่ การยอมรับบทบาทของกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ อันดีในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

3) ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสในการศึกษาเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่องเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต

4) ผู้สูงอายุควรได้ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ให้สังคมมีโอกาสได้ทำงานที่เหมาะสมกับวัยและตามความสมัครใจโดยได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรมเพื่อให้เกิดความภูมิใจและเห็นชีวิตมีคุณค่า

5) ผู้สูงอายุควรได้เรียนรู้ในการดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง ต้องมีหลักประกันและสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพอนามัยอย่างครบวงจรและเท่าเทียมกัน รวมทั้งได้รับการดูแลจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตอย่างสงบตามคตินิยม

6) ผู้สูงอายุส่วนใหญ่พึ่งพาตนเองได้สามารถช่วยเหลือครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในสังคมเป็นแหล่งภูมิปัญญาของคนรุ่นหลัง มีการเข้าสังคม มีนันทนาการที่ดี และมีเครือข่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน

7) รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชนประชาชน สถาบันสังคมต้องกำหนดนโยบายและแผนหลักด้านผู้สูงอายุ ส่งเสริมและประสานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องให้บรรลุผลตามเป้าหมาย

8) รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชนประชาชนสถาบันสังคมต้องตรากฎหมายว่าด้วยผู้สูงอายุเพื่อเป็นหลักประกันและการบังคับใช้ในการพิทักษ์สิทธิคุ้มครองสวัสดิภาพและจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ

9) รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคมต้องรณรงค์ปลูกฝังค่านิยมให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุตามวัฒนธรรมไทยที่เน้นความกตัญญูตวกว่ที่และเอื้ออาทรต่อกัน

สาระสำคัญของปฏิญญาผู้สูงอายุไทย คือ ผู้สูงอายุจะต้องได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานรวมทั้งต้องได้รับการพิทักษ์สิทธิคุ้มครองและรอดพ้นจากการถูกละเมิดสิทธิที่เกิดจากการเลือกปฏิบัติโดยรัฐจะต้องเป็นกลไกหลักในการกำหนดและขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติเพื่อเป็นหลักประกันให้กับผู้สูงอายุด้วยการตรากฎหมาย

2.1.3 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

การคุ้มครองทางสังคมให้กับผู้สูงอายุได้มีการกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 โดยในรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุได้แก่

- มาตรา 24 กำหนดไว้ว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครอง ตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

- มาตรา 71 กำหนดไว้ว่า รัฐพึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวอันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของสังคม จัดให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสม ส่งเสริมและพัฒนาการสร้างเสริมสุขภาพเพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพที่แข็งแรงและมีจิตใจเข้มแข็ง รวมตลอดทั้งส่งเสริมและพัฒนาการกีฬาให้ไปสู่ความเป็นเลิศ และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

- มาตรา 128 วรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการตั้งกรมการวิสามัญเพื่อพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยว่ามีสาระสำคัญเกี่ยวกับเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือคนพิการ หรือทุพพลภาพ ต้องกำหนดให้บุคคลประเภทดังกล่าวหรือผู้แทนองค์กรเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับบุคคลประเภทนั้นโดยตรง ร่วมเป็นกรมการวิสามัญด้วยไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนกรมการวิสามัญทั้งหมด

การคุ้มครองผู้สูงอายุตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจะเน้นที่การสงเคราะห์ผู้สูงอายุให้ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ยากจน เพื่อให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถพึ่งตนเองได้

2.1.4 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2553)

ในการที่จะทำให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญได้มีการจัดทำพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2553) ซึ่งมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการด้านการคุ้มครองส่งเสริมและการสนับสนุนผู้สูงอายุตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2543 ดังนี้

- มาตรา 10 ให้สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็กเยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและรับผิดชอบในงานธุรการและงานวิชาการของคณะกรรมการ

- มาตรา 11 ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนในด้านต่างๆ ได้แก่ 1) การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ 2) การศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต 3) การประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม 4) การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมการรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน 5) การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะหรือการบริการสาธารณะอื่น 6) การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม 7) การยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของรัฐ 8) การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกรังแกหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง 9) การให้คำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีหรือในทางการแก้ไขปัญหาครอบครัว 10) การจัดที่พักอาศัย อาหาร และเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็น

อย่างทั่วถึง 11) การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม 12) การสงเคราะห์ในการจัดการศพตามประเพณี และ 13) การอื่นที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

- มาตรา 12 การเรียกร้องสิทธิหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ของผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่เป็นการตัดสิทธิหรือประโยชน์ที่ผู้สูงอายุจะได้รับตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอื่น

- มาตรา 13 ให้จัดตั้งกองทุนขึ้นกองทุนหนึ่งในสำนักงานส่งเสริมสวัสดิการและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ เรียกว่า “กองทุนผู้สูงอายุ” เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนผู้สูงอายุ

- มาตรา 17 ผู้อุปการะเลี้ยงดูบุพการี ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ ผู้นั้นมีสิทธิได้รับการลดหย่อนภาษี ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในประมวลรัษฎากร

2.1.5 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564)

ประเทศไทยมีแผนยุทธศาสตร์ที่สำคัญในด้านของการดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ได้แก่ แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ซึ่งในรายละเอียดได้จัดแบ่งยุทธศาสตร์ออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ดังนี้

1) ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย 3 มาตรการหลัก ได้แก่

- มาตรการหลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยสูงอายุ
- มาตรการการให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- มาตรการการปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ

2) ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุประกอบด้วย 6 มาตรการ ได้แก่

- มาตรการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพป้องกันดูแลตนเองเบื้องต้น
- มาตรการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ
- มาตรการส่งเสริมด้านการทำงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ
- มาตรการสนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ
- มาตรการส่งเสริมสนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการเพื่อผู้สูงอายุและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้และสามารถเข้าถึงข่าวสารและสื่อ
- มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย

3) ยุทธศาสตร์ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วย 4 มาตรการ ได้แก่

- มาตรการคุ้มครองด้านรายได้
  - มาตรการหลักประกันด้านคุณภาพ
  - มาตรการด้านครอบครัวผู้ดูแลและการคุ้มครอง
  - มาตรการระบบบริการและเครือข่ายการเกื้อหนุน
- 4) ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุระดับชาติและการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุประกอบด้วย 2 มาตรการ ได้แก่
- มาตรการการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุระดับชาติ
  - มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ
- 5) ยุทธศาสตร์ด้านการประมวลผลและพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติประกอบด้วย 4 มาตรการ ได้แก่
- มาตรการสนับสนุนและส่งเสริมให้หน่วยงานวิจัยดำเนินการประมวลและพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุที่จำเป็นสำหรับการกำหนดนโยบายและการพัฒนาการบริการหรือการดำเนินการที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ
  - มาตรการสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาวิจัยด้านผู้สูงอายุโดยเฉพาะที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายการพัฒนาการบริการและการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเหมาะสม
  - มาตรการดำเนินการให้มีการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติที่มีมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง
  - มาตรการพัฒนาระบบข้อมูลทางด้านผู้สูงอายุให้เป็นระบบและทันสมัย

2.1.6 นโยบายรัฐบาลด้านผู้สูงอายุ

คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 มีนโยบายที่เกี่ยวข้องด้านผู้สูงอายุ ดังต่อไปนี้

ข้อ 3. การลดความเหลื่อมล้ำของสังคม และการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ

(3.4) เตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการมีงานหรือกิจกรรมที่เหมาะสม เพื่อสร้างสรรค์และไม่ก่อภาระต่อสังคมในอนาคต โดยจัดเตรียมระบบการดูแลในบ้าน สถานพักฟื้น และโรงพยาบาล ที่เป็นความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และครอบครัว รวมทั้งพัฒนาระบบการเงินการคลังสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ

นอกจากแผนงานที่สำคัญ เช่น แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) และนโยบายรัฐบาลด้านผู้สูงอายุแล้ว ทางสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรยังได้กำหนดแนวทางในการดูแลและลดปัญหาอันเกิดขึ้นกับประชากรสูงอายุในทางกฎหมาย คือ ตรากฎหมายการจ้างงาน

ผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงทางรายได้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เป็นภาระของครอบครัว และสังคม โดยขยายระยะเวลาการเกษียณอายุด้วยความสมัครใจออกไปถึง 65 ปี (รศรินทร์ เกรย์ และคณะ, 2556) โดยภาครัฐจำเป็นต้องปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองแรงงานและสวัสดิการให้แก่แรงงานผู้สูงอายุ โดยเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ สภาพแวดล้อมในที่ทำงาน และบริการต่างๆ ภาครัฐอาจมีมาตรการสนับสนุนการจัดโครงการบริการด้านการรักษาสุขภาพและการรักษาพยาบาลแก่แรงงานผู้สูงอายุ มาตรการด้านสภาพแวดล้อมในที่ทำงานโดยจัดเตรียมสภาพแวดล้อมของที่ทำงานให้มีความปลอดภัยจะทำให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเพิ่มสิทธิประโยชน์ทางภาษีให้กับนายจ้างเป็นแรงจูงใจให้นายจ้างจ้างแรงงานผู้สูงอายุ เนื่องจากแรงจูงใจทางภาษีเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจจ้างงานประชากรผู้สูงอายุ รวมทั้งหามาตรการทางกฎหมายส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ครอบครัวและสังคมต่อการส่งเสริมการทำงานในผู้สูงอายุ (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2556) ส่วนมาตรการด้านการให้บริการและอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การบริการสาธารณะด้านการคมนาคม การสนับสนุนทางการตลาด ปรับปรุงและพัฒนากฎหมายด้านสวัสดิการสังคมให้มีผลใช้บังคับตามกฎหมาย โดยให้ครอบคลุมถึงกลุ่มประชากรผู้สูงอายุด้วย และจัดสรรงบประมาณแผ่นดินเพื่อการพัฒนาาระบบสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุโดยตรง รวมทั้งมาตรการทางกฎหมายภาษีสนับสนุนให้ครอบครัวดูแลผู้สูงอายุโดยปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการลดภาษีสำหรับบุตรที่ดูแลบิดามารดาญาติสายตรงที่เป็นผู้สูงอายุมากขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558)

2.1.7 นโยบาย ยุทธศาสตร์และมาตรการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุของต่างประเทศ

1) **ประเทศสิงคโปร์** แม้ว่าสิงคโปร์จะขาดแคลนแรงงาน แต่กลับพบว่าไม่ต้องการจ้างแรงงานต่างชาติโดยเฉพาะแรงงานที่ไม่มีทักษะจึงหันมาใช้แรงงานสูงอายุมากขึ้น และอาชีพที่ผู้สูงอายุทำได้แก่ ผู้จัดการและผู้บริหาร เจ้าของกิจการ นักวิชาการ เสมียน พนักงานบริการและพนักงานขาย พนักงานด้านการผลิต ช่างฝีมือ ช่างควบคุมเครื่องจักรและประกอบชิ้นส่วน พนักงานทำความสะอาด และพนักงานก่อสร้าง เป็นต้น รัฐบาลของสิงคโปร์มีมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานของผู้สูงอายุของประเทศ คือ ออกกฎหมายการจ้างงานใหม่ (re-employment legislation) ขยายเกษียณอายุเป็น 65 ปี ซึ่งจะมีผลใช้บังคับในปี ค.ศ. 2012 และรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้แก่โครงการฝึกอบรมผู้สูงอายุ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เพิ่มพูนความรู้และพัฒนาทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการทำงาน การกำหนดการจ้างงานแบบยืดหยุ่นโดยกลยุทธ์ work - Life Strategies ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติด้านการจัดการระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตครอบครัวให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น และมีมาตรการอื่นๆ ที่สำคัญ คือ

- มาตรการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ รัฐบาลสิงคโปร์ได้ลดอัตราการจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพกลาง (Central Provident Fund: CPF) ของนายจ้างสำหรับ

พนักงานอายุ 55 ปีขึ้นไป และนายจ้างยังอาจลดค่าจ้างของแรงงานอายุ 60 ปีขึ้นไปได้ถึงร้อยละ 10 เพื่อช่วยลดต้นทุนของการจ้างพนักงานสูงอายุ และเพื่อส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ การลดค่าจ้างไม่ได้ขึ้นอยู่กับเฉพาะวัยที่สูงขึ้นแต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ เช่น ความรับผิดชอบงานที่ลดลง ผลผลิตที่ลดลงอีกด้วย (ในพระราชบัญญัติการเกษียณอายุ นายจ้างได้รับอนุญาตให้ตัดค่าจ้าง ของพนักงานได้ถึงร้อยละ 10 เมื่ออายุครบ 60 ปี ตามพระราชบัญญัติการเกษียณอายุ)

- มาตรการการขยายเกณฑ์บังคับการเกษียณอายุ การขาดแคลนแรงงานทำให้รัฐบาลสิงคโปร์ต้องให้ความสำคัญกับแรงงานสูงอายุก่อนปี ค.ศ. 1993 ประเทศสิงคโปร์ไม่มีข้อบังคับเกณฑ์เกษียณอายุบริษัท/เอกชน มักจะให้พนักงานเกษียณอายุที่ 55 ปี ต่อมาในปี ค.ศ. 1993 รัฐบาลสิงคโปร์ได้มีการบังคับใช้เกณฑ์เกษียณอายุที่ 60 ปี และได้ขยายเป็น 62 ปี โดยมีผลตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 1999 เพื่อส่งเสริมให้แรงงานสูงอายุมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานมากขึ้น กฎหมายการจ้างงานใหม่ (Re - employment Legislation) กำหนดเกณฑ์อายุเกษียณทำงานเป็น 65 ปี โดยมีผลบังคับใช้ในปี 2012

- มาตรการเงินอุดหนุนนายจ้าง สำนักพัฒนาแรงงาน ประเทศสิงคโปร์ (Singapore Workforce Development Agency) ได้ดำเนินโครงการ Advantage Scheme เพื่อช่วยเหลือธุรกิจให้มีแรงจูงใจในการเตรียมการปรับตัวก่อนกฎหมายการจ้างงานใหม่ มีผลบังคับใช้โดยเป็นโครงการเปิดกว้างสำหรับบริษัทที่จดทะเบียนหรือมีฐานธุรกิจอยู่ในประเทศสิงคโปร์ โครงการนี้เสนอให้เงินช่วยเหลือบริษัทที่เข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนเงินถึง \$400,000 ในการริเริ่มดำเนินการพัฒนาระบบทรัพยากรบุคคล ทำการปรับปรุงสภาพแวดล้อมการทำงาน ปรับเปลี่ยนการดำเนินธุรกิจและกระบวนการผลิตให้เหมาะสมกับการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ การจ้างงานผู้สูงอายุให้นานขึ้น และการดำเนินการจ้างงานผู้สูงอายุใหม่

- มาตรการทางกฎหมาย ปัญหาประชากรสูงอายุและการขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะ เป็นปัญหาสำคัญที่ประเทศสิงคโปร์เผชิญอยู่และพยายามหาทางแก้ไขบรรเทาปัญหา การจ้างงานผู้สูงอายุได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย โดยห้ามนายจ้างเลือกปฏิบัติปัจจุบันคณะกรรมการไตรภาคีการจ้างงานผู้สูงอายุ (Tripartite Committee on Employability of Older Workers) ประกอบด้วย รัฐบาล นายจ้างและสหภาพแรงงาน โดยได้ริเริ่มนโยบายการจ้างงานใหม่ (Re - Employment) เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยรัฐบาลสิงคโปร์จะออกกฎหมายบังคับให้นายจ้างจ้างผู้ทำงานอายุ 62 ปี ต่ออีก 3 ปี จนถึงอายุ 64 ปี โดยไม่จำเป็นต้องจ้างในตำแหน่งงานเดิมและเงินเดือนเดิม กฎหมายการจ้างงานใหม่จะมีผลบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2555 การจ้างงานใหม่จะส่งเสริมให้แรงงานสูงอายุคงทำงานอยู่ในตลาดแรงงานได้นานขึ้น และมีการออมมากขึ้นสำหรับการเกษียณ นอกจากนี้ มาตรการการจ้างงานใหม่จะช่วยให้บริษัทมีความยืดหยุ่นมากขึ้นในการบริหารทรัพยากรบุคคล และลดต้นทุนการผลิตในระยะยาวได้

- มาตรการฝึกอบรมพัฒนาทักษะ รัฐบาลสิงคโปร์ได้มีการจัดสรรงบประมาณให้แก่ โครงการฝึกอบรมผู้สูงอายุ เพื่อจัดการฝึกอบรมผู้สูงอายุ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เพิ่มพูนความรู้และเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการทำงาน
- มาตรการปรับปรุงและจัดสภาพแวดล้อมการทำงาน รัฐบาลสิงคโปร์ได้กำหนดการจ้างงานแบบยืดหยุ่นโดยใช้กลยุทธ์ Work - Life - Strategies เพื่อบริหารจัดการการทำงานและครอบครัว ให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น กำหนดเวลาทำงานที่มีความยืดหยุ่น เช่น การทำงานบางเวลา และให้เงินอุดหนุนนายจ้างที่ปรับสภาพแวดล้อมการทำงานให้เหมาะสมกับการทำงานของผู้สูงอายุ
- มาตรการส่งเสริมความมั่นคงทางการเงิน รัฐบาลสิงคโปร์ได้กำหนดนโยบายให้ความช่วยเหลือเรื่องรายได้ภายหลังเกษียณแก่ผู้ทำงาน โดยการจัดตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพกลาง (Central Provident Fund : CPF) กองทุนนี้เป็นโครงการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการเพิ่มรายได้ให้ผู้ทำงานในรูปแบบของโครงการออมทรัพย์ โดยนำเงินสะสมที่ได้จากค่านายหน้าไปลงทุน และนำเงินสะสมพร้อมผลกำไรคืนให้แก่ผู้ทำงานเมื่อเกษียณ ซึ่งแรงงานสิงคโปร์ทุกคนต้องจ่ายเงินเข้ากองทุนนี้เพื่อที่จะได้รับกระแสรายได้ตลอดชีวิตหลังจากอายุ 65 ปีและไม่รวมค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ

2) ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศแรกๆ ที่ให้ความสำคัญเรื่องการเลือกปฏิบัติด้านอายุเกี่ยวกับการจ้างงาน ทั้งนี้อาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากการออกกฎหมายห้ามเลือกปฏิบัติ (The Age Discrimination Employment Act of 1967) ที่ห้ามเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่มีอายุ 40 – 65 ปี ภายหลังได้แก่เป็น 50 – 70 ปี ใน ค.ศ. 1986 ได้ยกเลิกเพดานสูงสุดซึ่งเท่ากับห้ามกำหนดอายุเกษียณในทุกอาชีพ ยกเว้นอาชีพที่ต้องคำนึงถึงเรื่องความปลอดภัย เช่น อาชีพนักบิน พนักงานดับเพลิง เป็นต้น โครงการหรือมาตรการที่เกี่ยวข้องได้แก่

- โครงการช่วยเหลือชุมชนเรื่องงานผู้สูงอายุ (Senior Community Service Employment Program :SCSEP) มุ่งช่วยเหลือผู้ที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป และมีรายได้ไม่เกินร้อยละ 125 ของระดับรายได้ที่กำหนดเส้นความยากจน (poverty line or level) ให้มีงานทำโดยได้รับเงินสนับสนุนและการดำเนินงานภายใต้พระราชบัญญัติผู้สูงอายุชาวอเมริกัน (Older American Act : OAA) โดยอยู่ภายใต้การดูแลและบริหารจัดการโดยกระทรวงแรงงาน (Department of Labor)
- Workforce investment Act สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 2000 มีวัตถุประสงค์ที่ช่วยเหลือแรงงานสูงอายุให้มีความสามารถ โดยมีการช่วยเหลือเรื่องหางานให้เงินสนับสนุนฝึกอบรมแรงงานในการเตรียมตัวเข้าสู่ตลาดแรงงานเช่นช่วยเหลือ SCSEP ฝึกอบรมคอมพิวเตอร์ สัมภาษณ์เขียนประวัติสมัครงาน เป็นต้น

- Experience Work Inc. เป็นองค์การที่ไม่แสวงหากำไรตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1964 มีหน้าที่จัดการฝึกอบรมการจ้างงานและบริการทางานให้กับผู้สูงอายุมาตรการสร้างแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุทำงานโดยจัดให้มี

- Old - Age Survivor's and disability Insurance
- การประกันการว่างงาน
- The State - based system of worker compensation
- โครงการสวัสดิการต่างๆ

3) ประเทศญี่ปุ่น รัฐบาลญี่ปุ่นมีนโยบายส่งเสริมการจ้างแรงงานสูงอายุ เพราะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ในระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นทำให้จำนวนประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น มาก ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศญี่ปุ่นมาก เพื่อบรรเทาผลกระทบดังกล่าวและแก้ปัญหาภาวะขาดแคลนแรงงาน รัฐบาลญี่ปุ่นจึงได้ดำเนินนโยบายส่งเสริมการจ้างแรงงานสูงอายุขึ้น และผู้สูงอายุของญี่ปุ่นประกอบอาชีพแรงงานสูงอายुर้อยละ 65.3 ทำงานในภาคเอกชน แรงงานสูงอายุทำงานทางด้านการผลิตมากที่สุดร้อยละ 30.9 รองลงมา คือ พนักงานระดับทั่วไป พนักงานขายและบริการ พนักงานรักษาความปลอดภัย และบริการ ตามลำดับ ผู้สูงอายุไม่นิยมทำอาชีพเสริมงานช่างเทคนิค และผู้ช่วยวิชาชีพ นโยบายและมาตรการที่สำคัญของญี่ปุ่น คือ การให้เงินอุดหนุนแก่นายจ้างที่ขยายเกณฑ์อายุเกษียณมีระบบการจ้างแรงงานสูงอายุอย่างต่อเนื่องหรือจ้างแรงงานที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป โดยในปี ค.ศ. 1994 รัฐบาลขยายเกณฑ์เกษียณอายุจาก 60 ปี เป็น 65 ปี และเกณฑ์อายุสำหรับขอรับสิทธิประโยชน์จากโครงการประกันสังคมเป็นอายุ 65 ปี ระหว่างปีค.ศ. 2013 – 2025 สำหรับผู้ทำงานชายและระหว่างปี ค.ศ. 2018 – 2030 สำหรับผู้ทำงานหญิง กระทรวงแรงงานของประเทศญี่ปุ่นกำหนดให้ทุกบริษัทในญี่ปุ่นต้องกำหนดอายุเกษียณของพนักงานไม่ต่ำกว่าอายุ 60 ปี กรณีนายจ้างจ้างแรงงานอายุ 60 – 64 ปี จากหน่วยจัดหางานของรัฐบริษัทขนาดใหญ่จะได้รับเงินอุดหนุน 1/4 ของค่าจ้างบริษัทขนาดกลางและเล็กได้ 1/3 ของค่าจ้างเป็นเวลา 1 ปี

- กรณีนายจ้างจ้างแรงงานสูงอายุ 45-59 ปี เพื่อการทดลองงานนายจ้างจะได้รับเงินอุดหนุน 100,000 เยนต่อคนต่อเดือน ในช่วงทดลองงานสูงสุดไม่เกิน 3 เดือน

- ในปี ค.ศ. 1986 สภาไดเอทแห่งชาติญี่ปุ่น (The National Diet of Japan) ได้ผ่านกฎหมายรักษาเสถียรภาพการจ้างงานผู้สูงอายุเพื่อขยายเกณฑ์อายุเป็น 60 ปี และได้ขยายเกณฑ์อายุเกษียณและการรับสิทธิประโยชน์จากกองทุนเงินบำนาญเป็น 65 ปี

- รัฐบาลส่งเสริมการจัดฝึกอบรมความรู้เพื่อส่งเสริมให้ลูกจ้างสูงอายุได้คุ้นเคยกับการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย

- รัฐบาลส่งเสริมและสนับสนุนให้ลูกจ้างสูงอายุได้คุ้นเคยกับการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย

การสงเคราะห์ผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่น

การบริการที่รัฐบาลญี่ปุ่นจัดให้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นบริการเกี่ยวกับความต้องการของผู้สูงอายุและการให้คำแนะนำปรึกษาหารือเพื่อให้ความช่วยเหลือทั้งครอบครัวของผู้สูงอายุและผู้สูงอายุเอง ดังนี้ (นิภาส ตุมรสุนทร และ นงลักษณ์ เอมประดิษฐ์, 2538 : 12-14)

- บริการด้านการรักษาพยาบาล เป็นบริการที่จัดให้ตามเมืองใหญ่เพื่อให้บริการตรวจสุขภาพประจำปีแก่คนที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป โดยให้การรักษาและให้คำแนะนำเกี่ยวกับสุขภาพและโรคภัยไข้เจ็บเป็นรายบุคคล สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่สามารถเดินทางมารับบริการที่หน่วยงานได้ แพทย์และพยาบาลต้องไปตรวจเยี่ยมรักษาถึงบ้าน ส่วนค่าตรวจรักษาสำหรับบริการนี้รัฐบาลระดับชาติรัฐบาลระดับท้องถิ่นและจังหวัดจะช่วยกันออกค่าใช้จ่าย

- บริการด้านที่พักอาศัย เป็นบริการสำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ที่มีความจำเป็นและต้องการสถานที่พักอื่นๆ ที่ให้ความคุ้มครองดูแลได้ดีกว่าบ้านของตนเองบริการดังกล่าวได้แก่

- บ้านพักคนชรา เป็นบริการที่พักรักษาที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพและอารมณ์ ผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาทางการเงินหรือปัญหาอื่น ๆ อันเป็นเหตุจำเป็นที่ต้องแยกออกจากครอบครัว ซึ่งผู้สูงอายุที่เข้ารับบริการนี้จะได้รับการพิจารณาค่าบริการจากสถานภาพทางการเงินของผู้ที่จะเข้าอาศัย สำหรับผู้มีรายได้น้อยรัฐบาลระดับชาติจะออกค่าใช้จ่ายให้บางส่วนที่เหลือรัฐบาลระดับท้องถิ่นและจังหวัดจะเป็นผู้ออกให้

- สถานพยาบาล เป็นบริการที่พักรักษาสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการรักษาพยาบาลเป็นประจำและต่อเนื่อง หรือต้องการการดูแลรักษาอย่างใกล้ชิด หรือผู้ที่มีปัญหาเจ็บป่วยทางด้านอารมณ์และมีปัญหาที่ไม่สามารถรับการดูแลที่บ้านได้และจำเป็นต้องได้รับการรักษาจากแพทย์อย่างใกล้ชิด

- บ้านพักคนชราที่ต้องเสียค่าบริการส่วนหนึ่ง เป็นบริการที่พักรักษาที่จัดให้ผู้สูงอายุที่มีความสามารถที่จะจ่ายเงินบริการได้ส่วนหนึ่งตามที่หน่วยงานกำหนด โดยจะให้บริการด้านอาหารและอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวกและสนองความต้องการในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

- บริการครอบครัวอุปการะ เป็นบริการที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวหรือไร้ที่พึ่งขาดผู้อุปการะ โดยให้ผู้สูงอายุเข้าไปอยู่กับครอบครัวที่มีความสามารถในการอุปการะเลี้ยงดู เพื่อให้มีสัมพันธภาพอันดีกับครอบครัวในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว โดยครอบครัวที่จะให้การอุปการะผู้สูงอายุจะต้องได้รับคำแนะนำและอยู่ในการควบคุมดูแลจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานด้วย

- บริการช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาล เป็นบริการด้านค่ารักษาพยาบาลสำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป ที่ประสบปัญหาด้านค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลอันเนื่องมาจาก

การมีรายได้น้อยดั่งนั้น เพื่อเป็นการประกันด้านสุขภาพผู้สูงอายุรัฐบาลจึงได้จัดกองทุนสำหรับเป็นค่ารักษาพยาบาลผู้มีรายได้น้อย โดยรัฐบาลกลางเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย 2 ใน 3 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด รัฐบาลระดับท้องถิ่นและจังหวัดออกค่าใช้จ่าย 1 ใน 6 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด

- บริการแม่บ้าน เป็นบริการที่รัฐบาลระดับท้องถิ่นมอบให้หน่วยงานในท้องถิ่นจัดบริการให้แก่ผู้สูงอายุที่ต้องอยู่คนเดียวและต้องการคนช่วยทำงานบ้าน โดยการจัดส่งแม่บ้านไปช่วยเหลือผู้สูงอายุในการทำงานบ้านต่างๆ เช่น การทำความสะอาดบ้าน ประกอบอาหาร และการช่วยเหลืออื่นๆ ที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุสบายขึ้น

- ศูนย์บริการคนชรา เป็นบริการที่จัดขึ้นแทนหน่วยงานรัฐบาลและหน่วยงานเอกชนในย่าน/แหล่งชุมชน ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ได้รับบริการต่างๆ ได้แก่ บริการด้านศึกษาบริการด้านนันทนาการ บริการให้คำปรึกษาหารือ และบริการอื่นๆ ที่มีประโยชน์ตามความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน โดยจัดบริการในลักษณะต่างๆ เช่น สโมสรคนชรา ชมรมหรือชุมนุมต่างๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสสังสรรค์หรือทำกิจกรรมร่วมกัน

- บริการอื่นๆ ได้แก่ บริการให้เช่าเตียงซึ่งเป็นเตียงที่มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและอ่างอาบน้ำสำหรับผู้สูงอายุนอนบนเตียงตลอดเวลาบริการที่เลี้ยงสำหรับผู้สูงอายุ

ในปี พ.ศ. 2540 รัฐสภาของญี่ปุ่นได้ตรากฎหมายว่าด้วยการประกันการดูแลระยะยาว (Long-Term Care Insurance Law) ขึ้นและมีผลบังคับใช้ในปี 2543 เพื่อให้มีการบริการช่วยเหลือครอบครัวและองค์กรทั่วไปในการดูแลผู้สูงอายุ เช่น มีผู้ช่วยดูแลผู้สูงอายุมาช่วยที่บ้าน การไปที่สถานพยาบาลหรือบ้านพักคนชรา สำหรับผู้ชราที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้เนื่องจากความบกพร่องทางจิตและได้รับการรับรองว่าเป็นผู้ที่จำเป็นต้องได้รับบริการจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่บริหารระบบประกันนี้ระบบประกันการดูแลพยาบาลผู้สูงอายุระบบนี้เป็นระบบที่ดีเพราะเป็นการแยกชัดเจนระหว่างการให้บริการรักษาพยาบาลและการให้สวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุ และมีการให้บริการในแต่ละด้านหลายประเภทที่ผู้รับบริการสามารถเลือกได้ นอกจากนี้ยังเป็นการแยกขอบเขตระหว่างการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวและการประกันสุขภาพทั่วไป (สิริพันธ์ พลรบ และ พงษ์สวาท กายอรุณสุทธิ์, 2546 : 25-39)

4) สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) นโยบายหรือมาตรการที่สำคัญ ได้แก่ การที่รัฐบาลให้เงินอุดหนุนแก่นายจ้าง 5 ปี ถ้าบริษัทรับประกันการจ้างงานจนเกษียณอายุ ขยายเกณฑ์อายุเกษียณหรือเสนอการจ้างงานแรงงานเกษียณให้กลับเข้ามาทำงานใหม่

- รัฐบาลผลักดันมาตรการการขยายเกษียณจาก 60 ปีไปอีก 5 ปี เป็น 65 ปี และยืดเกณฑ์อายุการรับสิทธิประโยชน์จากกองทุนเงินบำนาญของรัฐเป็น 65 ปี ภายในปี ค.ศ. 2033

- รัฐบาลให้เงินอุดหนุนแก่แรงงานที่ถูกลดเงินเดือน เนื่องจากบริษัทปรับเปลี่ยนตำแหน่งงานและประเภทของงานที่ทำ

- ในปี ค.ศ. 1991 รัฐบาลได้ออกกฎหมาย The Aged Employment Promotion Act ซึ่งส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย มาตรการขยายเกณฑ์เกษียณอายุ มาตรการจ้างงานใหม่และมาตรการเงินอุดหนุนค่าจ้างผู้สูงอายุ การจัดตั้งสำนักงานหางานสำหรับผู้สูงอายุ เปิดหลักสูตรฝึกอบรมผู้สูงอายุและระบบโควตาการจ้างงานผู้สูงอายุ

- ในปี ค.ศ. 2008 รัฐบาลได้ออกกฎหมายห้ามการกีดกันการจ้างแรงงานสูงอายุ มีผลบังคับใช้ในปี ค.ศ. 2009 และห้ามการเลือกปฏิบัติผู้สูงอายุในเรื่องการทำงาน เช่น อัตราค่าจ้างและสวัสดิการมีผลบังคับใช้ในปี ค.ศ. 2010

- รัฐบาลได้มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการใช้จ่ายในการจัดฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องตลอดชีพแก่ผู้สูงอายุ เพื่อฟื้นฟูและทักษะการทำงานและเพื่อพัฒนาและเพิ่มโอกาสการทำงานที่เหมาะสมให้กับผู้สูงอายุ

- รัฐบาลได้ส่งเสริมให้สถานประกอบการปรับปรุงและจัดสถานที่ทำงานให้เหมาะสมกับการทำงานของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น

- รัฐมีการบริการและมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น 1) Public Employment Services (PES) เป็นการให้บริการจัดหางานของภาครัฐรัฐบาลได้ให้บริการจัดหางานให้แก่ผู้สูงอายุ บริการจัดหางานได้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วทั่วประเทศ 2) Aged Services Centres and Manpower และ 3) Bank for Older Workers ศูนย์บริการผู้สูงอายุและธนาคารกำลังแรงงานสำหรับคนงานสูงอายุเป็นสำนักงานพิเศษที่จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มองหางานทำในบางอาชีพ (กระทรวงแรงงาน, ม.ป.ป.)

5) เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ในปี ค.ศ. 1977 และ 1982 ได้มีการจัดทำแผนและโครงการต่างๆ ให้แก่ผู้สูงอายุ บริการสวัสดิการผู้สูงอายุที่สำคัญ คือ การจัดตั้งศูนย์บริการรูปแบบต่างๆ เพื่อผู้สูงอายุเช่น ศูนย์บริการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ศูนย์บริการเอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุ ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุกลางวันบริการบ้านพักช่วยเหลือผู้สูงอายุ ในปี ค.ศ. 1987 ได้เริ่มปรับนโยบายโดยเน้นบทบาทของชุมชนและมีการประสานบริการระหว่างบ้านและสถาบันมากขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 1990 - 1996 ได้จัดทำโครงการบำนาญสำหรับผู้สูงอายุและมีการเปลี่ยนแปลงค่าจำกัดความของผู้สูงอายุจากเดิมหมายถึงผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นผู้ที่มีอายุ 65 ปี ขึ้นไป

ในปี ค.ศ. 1997 ฮ่องกงกลับไปอยู่ในการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน ผู้ว่าการเกาะฮ่องกงจึงได้ตั้งคณะกรรมการผู้สูงอายุ (Elderly Commission) ทำหน้าที่ให้ข้อเสนอแนะกำหนดนโยบายและโครงการเพื่อเผชิญกับความท้าทายอันเกิดจากการสูงอายุของประชากรเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุด้วยการเพิ่มคุณภาพและความกระตือรือร้นในชีวิต ตลอดจนส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างรุ่นและสนองนโยบายของรัฐที่ต้องการให้ผู้สูงอายุได้รู้สึกถึงความมั่นคงในชีวิต รู้สึกถึงความจำเป็นที่ต้องการมีสุขภาพดีและมีคุณค่า บริการสวัสดิการ

ผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นมา คือ บริการด้านที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นบริการนอกเหนือจากบริการด้านการรักษาพยาบาลผู้สูงอายุ

6) ประเทศมาเลเซีย ก่อนปี ค.ศ. 1995 ประเทศมาเลเซียไม่มีนโยบายสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะรัฐจะสนับสนุนให้ครอบครัวและชุมชนเป็นผู้ช่วยเหลือผู้สูงอายุก่อน บริการดูแลผู้สูงอายุในสถาบันถือเป็นทางเลือกสุดท้ายของผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับในประเทศไทยในปี ค.ศ. 1995 รัฐบาลได้ออกประกาศนโยบายแห่งชาติว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (National Policy for the Elderly) โดยมีเป้าหมาย คือ การสร้างสังคมผู้สูงอายุที่มีความพึงพอใจและรู้สึกถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเอง ด้วยการได้ใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเหมาะสม ตลอดจนมีหลักประกันที่จะได้รับโอกาสรับการดูแลและการคุ้มครองในฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของคนรอบครัวสังคมและประเทศชาติ (ระพีพรรณ คำหอม และคณะ, 2547 : 14-23) ในด้านหลักประกันด้านรายได้ ประเทศมาเลเซียมีโครงการบำนาญให้เฉพาะข้าราชการพลเรือนและข้าราชการทหารเท่านั้น ส่วนลูกจ้างเอกชนมีหลักประกันในรูปแบบของกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (Employees Provident Fund หรือ EPF) ในส่วนของระบบประกันสุขภาพยังไม่แพร่หลายในประเทศมาเลเซีย โดยที่ผู้สูงอายุที่เคยรับราชการจะยังคงได้รับบริการฟรีจากสถานให้บริการของรัฐต่อไป สำหรับผู้สูงอายุอื่นๆ แล่งเงินเพื่อซื้อบริการด้านสุขภาพส่วนมากจ่ายจากกระเป๋าของผู้รับบริการเอง (out-of-pocket) สำหรับผู้ไม่มีความสามารถในการจ่ายก็ต้องพึ่งบริการจากสถานให้บริการของรัฐตามความจำเป็น ในส่วนของที่อยู่อาศัยก็ยังไม่มีการใดเป็นพิเศษเพื่อตอบสนองความต้องการด้านที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุเพราะถือว่าครอบครัวเป็นที่อยู่อาศัยที่ดีที่สุดของผู้สูงอายุ

7) ประเทศฟิลิปปินส์ ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับผู้สูงอายุมานานโดยเฉพาะการเห็นว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีคุณค่าเพราะเป็นผู้มีประสบการณ์ในชีวิตที่หาได้ยากและประสบการณ์ต่างๆ นี้เองจะช่วยอบรมสั่งสอนลูกหลานดำเนินชีวิตต่อมาและแนวคิดส่วนหนึ่งมาจากศาสนาที่จะต้องเลี้ยงดูผู้สูงอายุไม่ว่าจะเป็นญาติโดยตรงหรือทางอ้อมซึ่งกฎหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ (Senior Citizen) ของฟิลิปปินส์มีมานานแล้ว ปัจจุบันฟิลิปปินส์มีกฎหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุฉบับที่ 7432 หรือ พ.ร.บ. ผู้สูงอายุ (พ.ร.บ. มหาชนเลขที่ 7432) เพื่อเป็นกลไกให้ความช่วยเหลือต่อผู้สูงอายุและในกฎหมายฉบับนี้ผู้สูงอายุที่จะได้รับการคุ้มครองมีคุณสมบัติดังนี้

- ราษฎรผู้อาศัยในฟิลิปปินส์ (มีการแสดงตนอยู่ในฟิลิปปินส์อย่างน้อยที่สุด 183 วัน)
- มีอายุอย่างต่ำสุด 60 ปี รวมทั้งบุคคลที่เกษียณอายุจากราชการ (ฟิลิปปินส์เกษียณอายุ 65 ปี) และจากสำนักงานบริษัทเอกชนต่างๆ
- มีรายได้ไม่เกิน 60,000 เปโซ (จากการตรวจสอบโดยหน่วยงานพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติทุก 3 ปี และได้รับการยกเว้นการจ่ายภาษีเงินได้)

สำหรับสิทธิพิเศษตามกฎหมายฉบับนี้ผู้สูงอายุจะได้รับส่วนลดร้อยละ 20 ในรายการต่างๆ เช่น การชื้อยา ค่าโดยสารรถสาธารณะ ค่าโรงแรม ภัตตาคาร กิจการด้านบันเทิง และสถานที่ทางวัฒนธรรมตลอดจนค่าบริการด้านทันตแพทย์ และการรักษาพยาบาลต่างๆ ฟรีจากโรงพยาบาลของรัฐทุกแห่งในประเทศ

ประเทศฟิลิปปินส์ผู้สูงอายุจะมีบัตร Senior Citizen ซึ่งผู้ถือบัตรนี้จะได้รับการต้อนรับจากผู้ให้บริการเป็นอย่างดี จึงมีความภาคภูมิใจต่อสถานภาพที่ได้รับ หน่วยงานที่รับผิดชอบคือ Office for Senior Citizen Affairs สังกัด Department of Social Development ซึ่งกระจายอยู่ทุกเทศบาลและกระทรวงฯ ยังส่งเสริมให้เกิดสมาพันธ์ของ Senior Citizen เพื่อร่วมกับรัฐในการจัดสวัสดิการต่างๆ ขึ้น โดยความร่วมมือขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ในแต่ละเทศบาลเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระรัฐบาลในระดับหนึ่งซึ่งตามนโยบายที่รัฐให้บริการฟรีแก่ Senior Citizen ในแต่ละชุมชน ได้แก่ การบริการการจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาต่างๆ ที่พวกเขาต้องการ การทำงานอดิเรก การจัดการกับรายได้ที่ได้รับ การเกษตร การสาธารณสุข การป้องกันสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้ด้านการเมือง เป็นต้น เป็นต้น เป็นลักษณะอาสาสมัครช่วยสอนกันเองภายในกลุ่มหรือมีผู้เชี่ยวชาญภายนอกมาสอนให้ (ลีดา สอนศรี, 2545 : 6)

2.2 ทฤษฎีเรื่องการพัฒนาชุมชน

2.2.1 การเป็นชุมชนเมืองและชุมชนชนบท

“ชุมชน” มีนัยและความหมายที่เป็นไปตามพลวัตหรือกระแสของสังคม ความเป็นชุมชนหรือความเป็นหมู่คณะมีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อสร้างระบบการจัดการตนเองขึ้นมาช่วยประคองการดำรงชีวิตให้มั่นคง ปลอดภัย และสามารถเรียนรู้วิถีชีวิตจากคนกลุ่มอื่นๆ ได้ ซึ่งการศึกษาชุมชนจำเป็นเข้าใจเกี่ยวกับนิยามความหมายแนวคิด รูปแบบ และกระบวนการของชุมชนนั้นๆ เพื่อเป็นส่วนช่วยสำคัญในการวิเคราะห์วิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนนั้นๆ อย่างแท้จริง ซึ่งคำว่า “ชุมชน” หรือ “Community” จากความหมายโดยสรุปแล้วมีความหมายในลักษณะของ กลุ่มคน หรือองค์กรทางสังคม ที่มีการรวมตัวกันในพื้นที่หรืออาณาเขตที่อยู่ร่วมกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กลุ่มสังคมที่อาศัย ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ซึ่งจะเห็นว่า ชุมชนมีลักษณะคล้ายคลึงกับสังคมเป็นอย่างมาก แต่มีลักษณะที่แตกต่างกับสังคม กล่าวคือ ประการแรกชุมชนมีขนาดเล็กกว่าและมีความสนใจร่วมที่จะประสานกันในวงแคบกว่าสังคม ประการที่สอง ชุมชนมีลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตนเองที่จำกัดมากกว่าสังคม และประการสุดท้าย ชุมชนมีการสร้างสรรค์ใกล้ชิดกันและมีความเห็นอกเห็นใจกันลึกซึ้งกว่าสังคม (สนธยา พลศรี, 2533 : 14) โดยหัวใจหลักของความเป็นชุมชนนั้น ประกอบไปด้วย

1) เป็นสังคมขนาดเล็ก 2) มีสภาพจิตใจและกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน 3) มีการพึ่งพาตนเอง และ 4) ความตระหนักของความเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่มีอยู่ในชุมชน (Rapport and Overing, 2007 : 72)

ลักษณะของชุมชนนั้น มีผู้ที่นิยามความหมายแตกต่างกันออกไป แต่ลักษณะของชุมชนนั้นเปรียบเสมือนกับระบบนิเวศที่มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกันภายในชุมชน โดยลักษณะชุมชนที่มีความคล้ายคลึงกับระบบนิเวศนั้น Makenzie (n.d. อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2533 : 21-22) ได้แบ่งลักษณะของชุมชนให้มีความสอดคล้องกับระบบนิเวศ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ชุมชนบริการขั้นต้น ได้แก่ ชุมชนที่มีการทำกิจกรรม เหมือนแร่ โรงเลื่อย หาปลา การแบ่งเช่นนี้กำหนดผลผลิตที่เป็นวัตถุดิบ เช่น จากแร่ และการกลั่นกรอง ซึ่งจัดเป็นขั้นแรกของกระบวนการจำหน่ายสินค้าซึ่งปกติมักเป็นชุมชนขนาดเล็ก

2) ชุมชนจำหน่าย หรือชุมชนการค้า เป็นชุมชนย่านการค้าหรือศูนย์กลางการค้าจำหน่ายวัตถุ ซึ่งรับมาจากชุมชนบริการขั้นต้น และจำหน่ายให้กับชุมชนบริการขั้นต้นอีกด้วย

3) ชุมชนอุตสาหกรรม เป็นชุมชนอุตสาหกรรมที่ทำหน้าที่บริการในรูปแบบต่างๆ แบ่งออกเป็นชุมชนอุตสาหกรรมย่อยและใหญ่ เป็นชุมชนที่ได้รับการพัฒนาการอุตสาหกรรมหนึ่งแห่งหรือมากกว่าให้เด่นชัด มีการจำหน่ายผลิตผลสูง

4) ชุมชนประเภทพิเศษ ได้แก่ ชุมชนการศึกษา ศูนย์ที่พักตากอากาศ ศูนย์กลางการเมือง ไม่มีลักษณะทางเศรษฐกิจที่แน่นอนเฉพาะลงไป และอาจไม่มีหน้าที่พิเศษในการผลิตหรือการจำหน่ายผลิตผลโดยเฉพาะ

นอกจากนั้น ยังมีลักษณะของความเป็นชุมชนซึ่งกล่าวโดย Thomas F. King, n.d. (อ้างถึงใน สายันต์ ไพรัชญจิตร, 2550) ประกอบด้วย

1) มีขนาดที่อยู่ในวิสัยความสามารถของมนุษย์ ตั้งแต่พอประมาณจนถึงขนาดใหญ่ และมีศูนย์รวมยึดโยงผู้คนเข้าด้วยกัน

2) ความเป็นตัวตนและมีความเป็นเจ้าของ รวมถึงมีความยอมรับและเห็นคุณค่าร่วมกันภายในกลุ่ม

3) มีพันธะหน้าที่ของสมาชิกในชุมชนที่ชัดเจนและสามารถชี้แจงได้ว่าต้องทำอะไรอย่างไร

4) มีความใกล้ชิดสนิทสนมแบบสังคมชนบท มีโครงสร้างที่เปิดกว้างสำหรับทุกคน ไม่มีเงื่อนไขที่ส่อไปในทางจำกัดสิทธิของประชาชนในชุมชน

5) มีวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวอยู่ภายในชุมชนนั้นๆ

การจำแนกชุมชนตามจำนวนประชากรนั้น ปราโมทย์ ประสาทกุล สุรีย์พร พันพิ่ง และ ปัทมา ว่าพัฒนวศ์ (วรชัย ทองไทย และสุรีย์พร พันพิ่ง,บรรณาธิการ, 2550 : 4-17) ได้กล่าวว่าชุมชนสามารถจำแนกได้สองลักษณะใหญ่ๆ คือ ชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ซึ่งชุมชนเมืองนั้น

หมายถึง ชุมชนที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบล เทศบาลเมือง และเทศบาลนคร หรือชุมชนที่ประชาชนมี อาชีพนอกภาคการเกษตร มีประชากรในชุมชนตั้งแต่ 10,000 คน ขึ้นไป (กรมส่งเสริมการปกครอง ท้องถิ่น, 2553) ในขณะเดียวกัน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบทว่า ชุมชนเมืองนั้น เป็นชุมชนที่ ประชากรมีโอกาสทางการศึกษาและการเข้าถึงบริการทางด้านสาธารณสุขค่อนข้างสูงส่งผลให้มีการ ดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุค่อนข้างดี รวมทั้งยังมีสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปาอย่างทั่วถึง และมี รายได้ค่อนข้างสูงจากอาชีพนอกภาคการเกษตร แต่ในขณะเดียวกันประชาชนในชุมชนเมือง มักจะ ประสบปัญหาในเรื่องของภาวะความเครียด ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง ปัญหาค่าครองชีพ ปัญหาการ ลำบากในการรวมตัวของคนในชุมชน เนื่องจากประชากรมีความแตกต่างและหลากหลายค่อนข้างสูง นอกจากนี้ ชุมชนเมืองมักจะพบปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหามลพิษทางด้าน สิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอย ส่วนชุมชนเมือง ถึงแม้ว่าประชาชนที่ อาศัยอยู่ในชุมชนชนบทจะประสบปัญหาการเข้าถึงบริการทางด้านสาธารณสุข ขาดการพัฒนาโอกาส ทางด้านการศึกษา รวมทั้งยังขาดการเข้าถึงสาธารณูปโภคและที่ดินทำกิน ทำให้ประสบปัญหาความ ยากจน แต่คนในชุมชนมีความผูกพัน จริงใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการรวมตัวที่เหนียวแน่น มากกว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองดังปรากฏข้อมูลในตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 ความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท

องค์ประกอบ	ชุมชนเมือง	ชุมชนชนบท
การมีสุขภาพ	มีโอกาสเข้าถึงการบริการสาธารณสุข และการศึกษาที่มีคุณภาพ แต่มี ปัญหาสุขภาพในเรื่องความเครียด	บริการการแพทย์และสาธารณสุข ไม่ทั่วถึง ขาดโอกาสทางการ ศึกษาที่มีคุณภาพ
ครอบครัวอบอุ่น	เด็กถูกทอดทิ้งเพิ่มมากขึ้น ผู้สูงอายุ มีแนวโน้มได้รับการดูแลที่ดีขึ้น	ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งให้อยู่ลำพัง เด็กเร่ร่อนถูกทอดทิ้งเพิ่มขึ้น
ชุมชนเข้มแข็ง	ประชากรแตกต่างหลากหลาย มี การรวมตัวร่วมมือกันน้อย ความสัมพันธ์แบบ ผิวเผิน	มีความผูกพัน เกื้อกูล ช่วยเหลือซึ่ง กันและกันแบบญาติพี่น้อง การ รวมตัวกันแน่นเหนียว
ความเข้มแข็งทางด้าน เศรษฐกิจ	อาชีพนอกภาคการเกษตร มีรายได้ ต่อหัวสูง แต่ต้องเผชิญปัญหาค่า ครองชีพสูง	อาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลัก มี ปัญหาความยากจน รายได้ต่ำ ไม่ เพียงพอกับรายจ่าย

องค์ประกอบ	ชุมชนเมือง	ชุมชนชนบท
สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ	เข้าถึงบริการสาธารณสุขโรค แต่มี ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาอาชญากรรม และ ปัญหามลพิษทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะมูลฝอย น้ำเสีย	ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน น้ำสะอาด/อาหาร ที่อยู่อาศัยไม่ถูกสุขลักษณะ ขาดแคลนแหล่งน้ำและที่ดินทำกิน แต่มีสภาพแวดล้อมที่ดีกว่าชุมชนเมือง
สังคมประชาธิปไตย	มีความตื่นตัวทางการเมืองและการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง	เริ่มต้นตัวทางการเมืองและการใช้สิทธิ์เลือกตั้งเพิ่มมากขึ้น

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550 : 10.

Sorokin and Zimmerman (1930 อ้างถึงใน สุรพล เศรษฐบุต, ม.ป.ป) ได้ระบุความแตกต่างของชุมชนเมืองและชุมชนชนบทว่า ชุมชนเมืองเป็นชุมชนที่มีประชากรอาศัยหนาแน่นกว่าชุมชนชนบท โดยประชาชนมักประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร เช่น อุตสาหกรรม ค้าขาย พาณิชยกรรม มีความแตกต่างทางด้านชนชั้นระหว่างสังคมค่อนข้างสูง มีความสัมพันธ์ที่เป็นแบบผิวเผิน ไม่จริงจัง ประชาชนในชุมชนเมืองมีความเห็นห่างจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงทำให้อากาศของชุมชนเมืองไม่บริสุทธิ์ ซึ่งแตกต่างจากชุมชนชนบทที่มีความหนาแน่นของประชากรค่อนข้างน้อยกว่า แต่มีความสามัคคีของคนในชุมชนมากกว่าชุมชนเมือง มีการแบ่งแยกทางชนชั้นค่อนข้างน้อย นอกจากนี้ ยังมีความใกล้ชิดกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งมีอิทธิพลต่อสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชนบทเป็นอย่างมาก อาชีพของประชาชนในชุมชนเมืองส่วนใหญ่เป็นอาชีพในภาคการเกษตรกรรม ดังสรุปได้จากตารางที่ 2.5

ตารางที่ 2.5 ความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท

ลักษณะต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนด	ชุมชนเมือง	ชุมชนชนบท
ความสามัคคีของคนในชุมชน	มีน้อยกว่าชุมชนชนบท	มีมากกว่าชุมชนเมือง
ความแตกต่างทางสังคมและการแบ่งชนชั้น	มีการแบ่งชนชั้นทางสังคมค่อนข้างมาก	มีน้อยกว่าคนในชุมชนเมือง
การปฏิสัมพันธ์	มีจำนวนในการติดต่อและ อาณาเขตกว้างขวางมากกว่า เป็นแบบ τυดยภูมิ ไม่มีความเป็นส่วนตัว/กันเอง ความสัมพันธ์มีระยะสั้นๆ ยุ่งยากสลับซับซ้อน ผิวเผินกว่าการพบปะติดต่อ	มีการติดต่อสัมพันธ์กัน ใน อาณาเขตที่แคบกว่า เมื่อเทียบกับชุมชนเมือง และมีขอบเขตของการติดต่อพบปะ ผู้อื่นมีความสัมพันธ์ส่วนตัวอย่างแท้จริง มีการติดต่อแบบ

ลักษณะต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนด	ชุมชนเมือง	ชุมชนชนบท
	เหมือนหุ่นยนต์ไม่มีชีวิตจิตใจ	ปฐมนิยมในถาวร แบบมีเลือดเนื้อและจิตใจ
ความหนาแน่นของประชากร	มีความหนาแน่นของประชากรสูง และความเป็นเมืองจะมีความสัมพันธ์กับความหนาแน่นของประชากร	ความหนาแน่นของประชากรต่ำ และมีความสัมพันธ์กับความเป็นชนบทในทิศทางตรงกันข้าม
สิ่งแวดล้อม	มีความห่างเหินกับสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมมากกว่าชุมชนชนบท	มีความใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อมซึ่งมีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน
อาชีพ	อยู่นอกภาคการเกษตร เช่น อุตสาหกรรม ค้าขาย การปกครอง	อยู่ในภาคการเกษตร

ที่มา: Sorokin and Zimmerman, 1930 อ้างถึงใน สุรพล เศรษฐบุตร, ม.ป.ป.

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงสามารถสรุปได้ว่า ชุมชนเมือง หมายถึง ชุมชนที่มีประชาชนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบล เทศเมือง และเทศบาลนคร ซึ่งมีจำนวนประชากรอาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่ 10,000 คน ขึ้นไป หรือมีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่สูง อาชีพของประชาชนส่วนใหญ่เป็นอาชีพที่อยู่นอกภาคการเกษตร มีความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนไม่มากนัก ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่พบมาก มักเป็นปัญหาในเรื่องของมลพิษ เช่น ปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอย ปัญหาน้ำเสีย มลพิษทางอากาศจากการจราจรติดขัด ส่วนชุมชนชนบทเป็นชุมชนที่ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ค่อนข้างต่ำ ซึ่งมักเป็นพื้นที่ที่อยู่นอกเขตเทศบาล ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนค่อนข้างมาก และมีปัญหาทางสิ่งแวดล้อมในเรื่องของการบุกรุกทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อการเพาะปลูก รวมทั้งประสบปัญหาสาธารณสุขไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ เช่น แหล่งน้ำสะอาด ไฟฟ้า การบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข และปัญหาการพัฒนาด้านคุณภาพของการศึกษา

ไม่ว่าจะเป็นชุมชนเมือง หรือชุมชนชนบท ต่างก็เป็น “เครือข่าย” ชนิดหนึ่งที่มีการก้าวข้ามเขตแดนทางด้านภูมิศาสตร์มาแล้วในอดีต เป็นเครือข่ายที่ตั้งอยู่บนความสัมพันธ์โดยสายเลือดหรือโดยความสัมพันธ์ที่เป็นคนพื้นเพเดียวกัน เผ่าพันธุ์เดียวกัน หรือมีสิ่งที่เป็นจุดสนใจเดียวกัน

ซึ่งเป็นการจัดความสัมพันธ์แบบเครือข่าย ให้ผู้คนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมกันรับผิดชอบ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน (เสรี พงศ์พิศ, 2548 : 13, 201) แต่ในปัจจุบัน ชุมชนเมืองและชุมชนชนบทกำลังทำทลายกับปัญหาต่างๆ ที่เข้าอย่างต่อเนื่อง อันประกอบด้วย 1) ความยากจนซึ่งเกิดจากการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน คนที่ยากจนก็ยังมีรายได้ที่ยากจน และ 2) การแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะทางเศรษฐกิจที่เปิดโอกาสให้คนที่เข้าใจสถานการณ์และสามารถช่วงชิงผลของการเปลี่ยนแปลงให้เป็นประโยชน์แก่ตน ในขณะที่สังคมชนบทกลับอ่อนแอและถูกเอาเปรียบ จนทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ดังนั้น การรวมกลุ่มของชุมชน จะก่อให้เกิดความอยู่รอดและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เกิดการเพิ่มพลังทางปัญญาที่ทันต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน รวมทั้งเพิ่มอำนาจในการต่อรอง ไม่ว่าจะเป็นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม หรือด้านการเมืองและนโยบายของประเทศ (นันทิยา หุตานวัตร และณรงค์ หุตานวัตร, 2546 : 1-19) โดยรูปแบบของการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาชุมชนนั้น สามารถกระทำได้ด้วยการจัดตั้งเป็นองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มจากคนในชุมชนที่มีความสนใจ ความต้องการ และจุดประสงค์เดียวกันหรือใกล้เคียงกัน มีวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่มีคล้ายคลึงกัน ซึ่งการรวมกลุ่มหรือองค์กรชุมชนนั้น จะต้องประกอบไปด้วย (นันทิยา หุตานวัตร และณรงค์ หุตานวัตร, 2546 : 40-71)

- 1) การมีอุดมการณ์ ซึ่งเป็นชุดของความคิดและความเชื่อของบุคคลในชุมชน ซึ่งจะเป็นตั้งธงนำไปสู่การกำหนดภารกิจอันเป็นการกำหนดความมุ่งหมายพื้นฐานที่กลุ่มหรือองค์กรต้องการที่จะเป็น ภารกิจเหล่านี้จะนำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์ซึ่งเป็นสิ่งที่กลุ่มกำหนดขึ้นมาเพื่อบรรลุความต้องการของบุคคลในกลุ่ม
- 2) ผู้นำกลุ่มหรือองค์กร ซึ่งเป็นผู้กำหนดคุณค่าขององค์กร รับความเสี่ยง สนับสนุนการแก้ไขปัญหาในองค์กร มีอำนาจในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ พัฒนาทักษะการทำงานของคนในกลุ่มหรือองค์กร รวมทั้งรักษาสภาพะจิตใจของคนในกลุ่มหรือองค์กรอีกด้วย
- 3) มีโครงสร้างขององค์กร หรือรูปแบบความสัมพันธ์ในการแบ่งหรือจัดสรรอำนาจหน้าที่รับผิดชอบ อำนาจระบบการตัดสินใจ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการประสานงานและการควบคุมการทำงานของสมาชิกในกลุ่มหรือในองค์กร
- 4) วัฒนธรรมขององค์กร ซึ่งเป็นตัวเชื่อมค่านิยม ทศนคติ และพฤติกรรมของสมาชิกให้เหนียวแน่น ซึ่งจะขึ้นอยู่กับผู้นำเป็นด้านหลัก
- 5) ประโยชน์ที่ต้องได้และสิ่งจูงใจหรือรางวัล เพราะบุคคลไม่สามารถที่จะทำงานโดยการอาสาสมัครได้ตลอดไป ซึ่งการได้รับผลประโยชน์จะช่วยให้การดำเนินการของกลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อีกด้วย

- 6) มีการติดต่อสื่อสารกัน ทั้งอย่างเป็นทางการ เช่น การประชุมประจำปี หรืออย่างไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุยปรึกษาหารือเพื่อการตัดสินใจ
- 7) การมีส่วนร่วมของคนในกลุ่มหรือองค์กร เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความเป็นเจ้าของ และความเป็นเจ้าของจะทำให้เกิดความผูกพัน จนเกิดความต้องการที่จะเข้ามาทำงานหรือช่วยเหลือ ซึ่งจะต้องปรากฏในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการคิด การตัดสินใจ การกระทำ และการรับผลประโยชน์
- 8) การกำหนดกฎระเบียบ ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันว่าควรทำอะไร อย่างไร และไม่ควรทำอะไร อย่างไร กฎระเบียบเป็นสิ่งสำคัญในการรวมกลุ่ม และจำเป็นจะต้องให้บุคคลภายในกลุ่มเข้าร่วมประชุม เพื่อพิจารณากฎระเบียบ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเป็นเจ้าของและเขาจะปฏิบัติตาม รวมทั้งการควบคุมในกลุ่มของพวกเขาเอง
- 9) การวางระบบการเงินหรือการบัญชีที่สามารถทำได้ด้วยตนเอง และเอื้อต่อการตรวจสอบบัญชีจากสมาชิก ตลอดจนบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก
- 10) การมีกิจกรรมอันเป็นการระบุดึงความคงอยู่ขององค์กร ซึ่งโครงสร้างองค์กร รูปแบบความเป็นผู้นำ ระบบผลประโยชน์ และระบบการตัดสินใจ จะเป็นตัวกำหนดว่ากิจกรรมของกลุ่มควรจะเป็นไปในทิศทางใด

2.2.2 เทคนิคการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนในอดีตประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทของประเทศจะยังคงค่อนข้างล่าช้าหลังการเข้าถึงของการศึกษาการพัฒนาท้องถิ่นยังมีน้อย ภาครัฐจึงจำเป็นต้องผลักดันนโยบายและทรัพยากรตั้งแต่ทิศทางการพัฒนา วิธีการทำงาน ความรู้การบริหารจัดการ เป็นต้น เข้าไปสู่ชุมชนในลักษณะของการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top Down) เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ต่อมาในภายหลังหน่วยงานหลายหน่วยงานได้ปรับแนวคิดในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการที่แท้จริงโดยยึดหลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) ให้ชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่เริ่มกำหนดนโยบายจนสิ้นสุดขั้นตอนสุดท้าย ในการติดตามประเมินผลการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้หรือการพัฒนาที่เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักการคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผลและใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหาพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ได้มากยิ่งขึ้น (ครุชิต พุทธิโกษา, 2554) ดังนั้น หลักของการพัฒนาชุมชนจึงควรประสานความรู้จากภายในและภายนอกชุมชนเข้าไปสู่การใช้ประโยชน์และมุ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไม่เพียง แต่เพื่อแก้ปัญหาและสนองต่อความต้องการของชุมชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น แต่ควรจะเป็นไปในลักษณะของการบูรณาการที่มีการพัฒนาไปพร้อมๆ กันทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม กระบวนการเรียนรู้และค่านิยมอันดีงาม อาทิ

1) เน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การยกระดับคุณภาพมาตรฐานการผลิต/ผลิตภัณฑ์การเพิ่มผลิตภาพผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ชุมชนการเพิ่มความสามารในการประกอบอาชีพและเพิ่มโอกาส/ทางเลือกในการทำอาชีพเสริม ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรรายย่อยของชุมชนในรูปแบบกลุ่มองค์กรเกษตรกร/วิสาหกิจชุมชน การพัฒนาและเสริมสร้างทักษะขีดความสามารถ รวมทั้งหลักการบริหารจัดการที่ดีแก่กลุ่มที่มีศักยภาพและความพร้อมในการผลิตเชิงพาณิชย์เพื่อนำไปสู่การขยายผลในเชิงอุตสาหกรรมระดับสากล ตลอดจนการเชื่อมโยงต่อยอดห่วงโซ่การผลิตถึงขั้นเกษตรอุตสาหกรรมเพื่อให้ผลผลิตและผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (Valued Added) โดยราคาต่อหน่วยสูงขึ้นต้นทุนการผลิตลดลงและหรือรายได้เพิ่มขึ้นรายจ่ายลดลง

2) การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เน้นการเรียนรู้นอกห้องเรียน เพื่อเพิ่มทักษะและความสามารถของสมาชิกชุมชน ลดช่องว่างทางความรู้ระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท และให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการใช้ชุมชนเป็นฐานของการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้เข้าถึงความรู้ในทางตรงได้โดยง่าย ฝึกให้คิดเป็นทำเป็น รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบตลอดกระบวนการตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาการแนะนำการทดสอบการสาธิต การตัดสินใจ การยอมรับ และการประเมินผล โดยเฉพาะการปฏิบัติร่วมกันในทุกขั้นตอนเพื่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

3) การสร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตอย่างถูกวิธี ประหยัด และมีประสิทธิภาพ สนับสนุนให้ชุมชนมีทางเลือกทำการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลายโดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

4) การรักษาและเสริมสร้างศักยภาพของภูมิปัญหาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน เน้นการถ่ายทอดภูมิปัญหาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทั้งต่อการวิจัยพัฒนาต่อยอด และการผลิตแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ โดยการสืบหาพัฒนาระบบการจัดเก็บเพื่อรวบรวมและจัดทำเป็นฐานข้อมูลทางความรู้ ตลอดจนสร้างหลักประกันด้านสังคมให้ประชาชนชาวบ้าน อาทิ การสนับสนุนเงินทุนในการรักษาและถ่ายทอดภูมิปัญญา สนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความหลากหลายของศิลปะและวัฒนธรรมไทยทั้งที่เป็นวิถีชีวิตค่านิยมที่ดั้งเดิมและความเป็นไทยเพื่อการศึกษา เรียนรู้ ฟื้นฟูพัฒนา ถ่ายทอดและเผยแพร่สู่สังคมโลก

5) การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนพันธมิตรด้านกิจกรรมการพาณิชย์ระหว่างชุมชนและองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

ซึ่งทางสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ หรือ วช. ได้ทำงานวิจัยที่มุ่งเน้นสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางต่างๆ ข้างต้น มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึง พ.ศ. 2553 และพบว่าชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพและมีโอกาสประสบผลสำเร็จ ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ คือ

1) มีผู้นำที่ดี: จะต้องมีความรู้ที่ทันสมัย มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ การประสานงานและการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา

2) มีกรรมการชุมชนที่มีจริยธรรมและมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี: ต้องมีกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารงานโปร่งใส

3) มีความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน มีสมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เข้ามาร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในทุกกระบวนการ

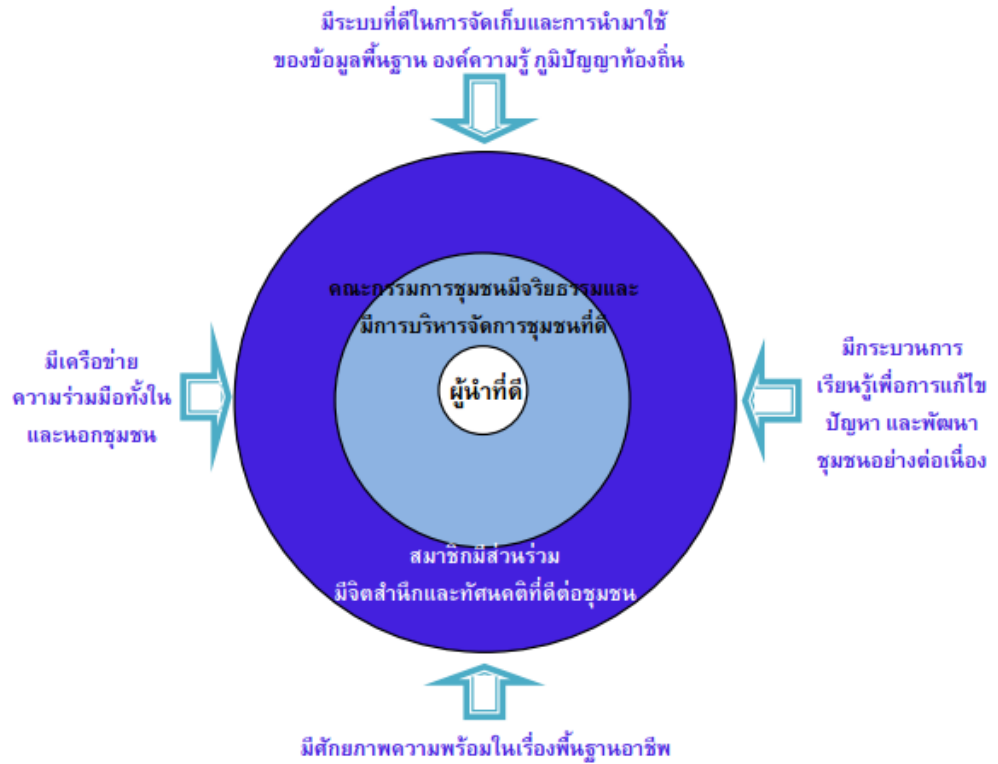
4) มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง: จะต้องมีการเรียนรู้เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งต้องมีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

5) มีศักยภาพความพร้อมในเรื่องพื้นฐานอาชีพ: จะต้องมีความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองและมีความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ จึงต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะและทักษะความพร้อมในการประกอบอาชีพ โดยใช้ความรู้ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้เกิดกรรมวิธี/สิ่งใหม่หรือพัฒนาให้ดีกว่าเดิม

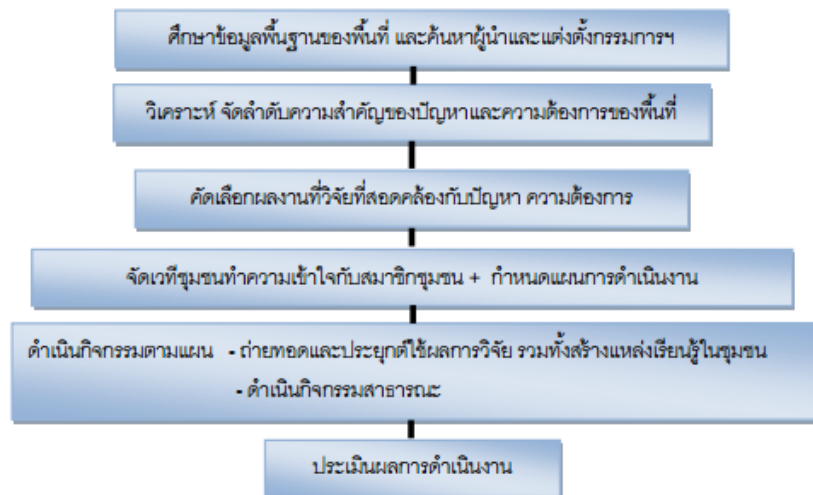
6) มีการสร้างระบบการจัดเก็บและการนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดี: ต้องมีระบบการเก็บความรู้ทั้งความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนและความรู้ภายนอกชุมชน รวมทั้งต้องรู้จักสร้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ โดยเข้าใจได้ง่าย

7) มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชน: ต้องมีความร่วมมือในด้านทุนกิจกรรม วิชาการองค์ความรู้ การตลาด เป็นต้น มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่อง ครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท

จากข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้นสามารถแสดงในภาพที่ 2.1 ได้ดังนี้

สำหรับการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ของ วช. นั้น ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ คือ

ภาพที่ 2.1 องค์ประกอบในการพัฒนาชุมชน

ที่มา: ครรชิต พุทธิโกษา, 2554

ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของชุดโครงการวิจัยพัฒนาชุมชนยั่งยืน โดยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ที่พบว่า การศึกษาแนวความคิดพื้นฐานของงานพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ

ที่จะทำให้การพัฒนาสามารถทำงานกับประชาชนได้อย่างถูกต้องและทำให้งานมีประสิทธิภาพ โดยแนวคิดในการพัฒนาชุมชนเบื้องต้นมีดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นหัวใจของงานพัฒนาชุมชนโดยยึดหลักของการมีส่วนร่วมที่ว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจ วางแผนงานการปฏิบัติการ และรวมบำรุงรักษา

2) การช่วยเหลือตนเอง (Aided Self – Help) เป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยึดเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่ง คือ ต้องพัฒนาให้ประชาชนพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยมีรัฐคอยให้การช่วยเหลือสนับสนุนในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชนตามโอกาสและหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม

3) ความคิดริเริ่มของประชาชน (Initiative) ในการทำงานกับประชาชนต้องยึดหลักการที่ว่าความคิดริเริ่มต้องมาจากประชาชน ซึ่งต้องใช้วิถีแห่งประชาธิปไตยและหาโอกาสกระตุ้นให้การศึกษาให้ประชาชนเกิดความคิดและแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน ตำบล

4) ความต้องการของชุมชน (Felt – Needs) การพัฒนาชุมชนต้องให้ประชาชนและองค์กรประชาชนคิดและตัดสินใจบนพื้นฐานความต้องการของชุมชนเองเพื่อให้เกิดความคิดที่วางนเป็นของประชาชนและจะช่วยกันดูแลรักษาต่อไป

5) การศึกษาภาคชีวิต (Life – Long Education) งานพัฒนาชุมชนถือเป็นกระบวนการให้การศึกษาภาคชีวิตแก่ประชาชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคนการให้การศึกษาต้องให้การศึกษาอย่างต่อเนื่องกันไปตราบเทาที่บุคคลยังดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดขององค์การสหประชาชาติ โดยได้กำหนดหลักการดำเนินงานพัฒนาชุมชนเบื้องต้นไว้ 10 ประการคือ

- 1) ต้องสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชน
- 2) ต้องเป็นโครงการเอนกประสงค์ที่ช่วยแก้ปัญหาได้หลายด้าน
- 3) ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปพร้อมๆ กับการดำเนินงาน
- 4) ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่
- 5) ต้องแสวงหาและพัฒนาให้เกิดผู้นำในท้องถิ่น
- 6) ต้องยอมรับให้โอกาสสตรีและเยาวชนมีส่วนร่วมในโครงการ
- 7) รัฐต้องเตรียมจัดบริการให้การสนับสนุน
- 8) ต้องวางแผนอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพทุกระดับ
- 9) สนับสนุนให้องค์กรเอกชนอาสาสมัครต่างๆ เขามีส่วนร่วม

10) ต้องมีการวางแผนให้เกิดความเจริญแก่ชุมชนที่สอดคล้องกับความเจริญในระดับชาติด้วย

จากที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาชุมชนสามารถทำได้หลายรูปแบบ โดยในประเทศไทย รูปแบบหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ การจัดตั้ง “วิสาหกิจชุมชน” ซึ่งเป็นการประกอบการขนาดเล็กเพื่อการจัดหาทุนในชุมชนอย่างสร้างสรรค์และพึ่งพาตนเอง (Small and Micro Community Enterprise: SMCE) โดยการจัดหาทุนในชุมชนนั้น มีทั้งทุนที่เป็นเงิน ทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ทุนที่เป็นผลผลิต ทุนความรู้ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นพี่เป็นน้อง และความไว้วางใจกันของคนในชุมชน ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชน มีผลผลิตจากกระบวนการภายในชุมชน ทรัพยากรเป็นวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น โดยวิสาหกิจชุมชนจะต้องอาศัยความได้เปรียบทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการตลาดที่เป็นของท้องถิ่นเอง ซึ่งถ้าเริ่มจากการสร้างความร่วมมือเป็นเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน เน้นที่วิธีการคิดและการเรียนรู้ รวมทั้งมีความร่วมมือในการจัดการด้านการตลาด จะทำให้ชุมชนไม่ต้องพึ่งพิงในระบบธุรกิจตลาดสากล และไม่จำเป็นต้องแข่งขันสู้กับตลาดขนาดใหญ่ๆ การจัดทำวิสาหกิจชุมชนนั้น จะต้องมีการนำชุมชนมาเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมกันวางแผนการผลิตและการตลาด ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ ซึ่งก่อให้เกิดการผลิตที่ซ้ำซากจนไม่สามารถขายออกได้ ยกตัวอย่างเช่น หลายหมู่บ้านต่างผลิตกล้วยฉาบแข่งกันขาย หรือแม้แต่ ชาวนาที่ปลูกข้าวแต่กลับซื้อข้าวในราคาที่สูงมาก ดังนั้น ต้องตัดวงจรเหล่านี้ และพัฒนาจนเกิดเป็น “วงจรเศรษฐกิจชุมชน” ขึ้นมาใหม่ โดยเชื่อมกับทุกเรื่องราวที่ทำได้ ทำงานแบบประสานพลัง จนเกิดเป็นวิสาหกิจชุมชนขึ้น (ทศพร ทองเที่ยง, 2546)

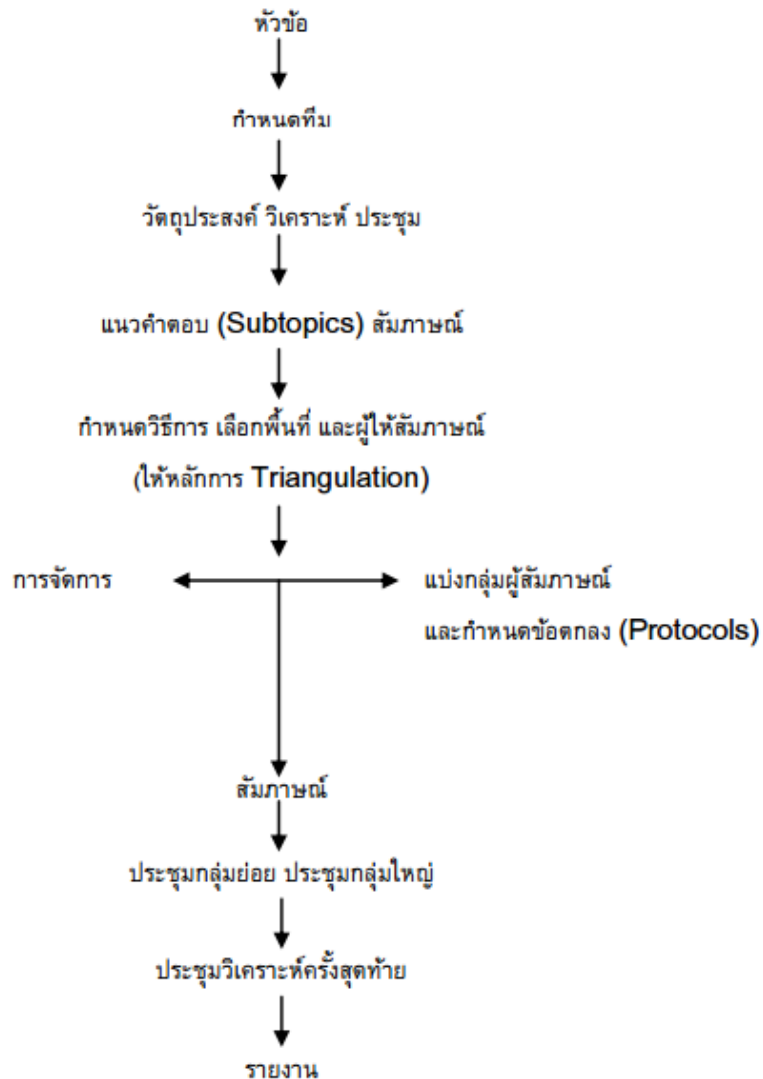
ซึ่งการพัฒนาจากอดีตถึงปัจจุบันได้มีหลายแนวคิดและหลายทฤษฎีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนได้ โดย ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ได้รวบรวมเทคนิคและแนวคิดในการพัฒนาชุมชนที่มีการนำมาใช้กันมาก เช่น

1) การประเมินสถานะชนบทอย่างรวดเร็ว (Rapid Rural Appraisal: RRA)

เป็นเทคนิคที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในกลุ่มของนักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานโครงการพัฒนาชนบทและการเกษตร ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมามีความนิยมโดยโครงการวิจัยการทำฟาร์มของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นหน่วยงานแรกที่น่าเข้ามาใช้และได้เผยแพร่ไปสู่หน่วยงานต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่ง RRA จัดเป็นเทคนิคที่สามารถช่วยให้เรียนรู้สภาพชนบทอย่างถูกต้องในระยะเวลาอันสั้น มีการใช้เครื่องมือและวิธีการศึกษาหลายๆ อย่างประกอบกันและเพื่อช่วยให้เข้าใจสภาพชนบทดียิ่งขึ้น โดยใช้ข้อมูลมือหนึ่งเป็นสำคัญเน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ระหว่างผู้วิจัยจากสาขาวิชาต่างๆ และเรียนรู้จากความรู้ประสบการณ์ของชาวบ้านเพื่อพัฒนาวิธีการศึกษาแบบกลางๆ ซึ่งสามารถทำการศึกษาในระยะสั้นแต่ต้องทำการศึกษาอย่างเป็นระบบ ทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องที่จะนำไปใช้ได้

ทันเวลา ประหยัดเงินและเวลา มีการวางแผนล่วงหน้าเป็นอย่างดีและผู้วิจัยต้องมีความตั้งใจสูงในการทำงานและทำการศึกษาด้วยตนเอง (จิตติ มงคลชัยอรัญญา, 2540) ลักษณะที่สำคัญของเทคนิค RRA คือ

- ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviewing: SSI) เป็นวิธีการกึ่งระหว่างการศึกษาที่มีรูปแบบตายตัวคือการใช้แบบสอบถามกับการศึกษาที่มีอิสระเต็มที่แบบวิธีการของผู้สื่อข่าวในการรวบรวมข้อมูลในสนาม
- เน้นการใช้เทคนิคต่างๆ เสริมการสัมภาษณ์แบบ SSI โดยเฉพาะการสังเกตการใช้ตัวบ่งชี้การวัดต่างๆ และการถ่ายภาพ เป็นต้น โดยที่การสัมภาษณ์จะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมีบรรยากาศเป็นกันเองดังนั้นนักวิจัยจึงจำเป็นต้องมีเครื่องมือช่วยจำ (Conceptual Tools) ที่ไม่อยู่ในรูปแบบของแบบสอบถาม เช่น การเขียนผังกิจกรรม (Activity Chart) การเขียนปฏิทินแรงงาน (Labor Calendar) การใช้ภาพอื่นๆ ที่ทำให้ชาวบ้านสามารถบอกข้อมูลเรื่องต่างๆ ที่จำเป็นและนักวิจัยสามารถบันทึกลงไปได้ตามจินตนาการและทักษะที่มี เช่น การวาดภาพชุมชน การวาดภาพตัดขวางของพื้นที่ (Cross Section) เป็นต้น
- ใช้ผู้วิจัยมาจากสาขาวิชาต่างๆ หรือที่มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary Team) คือ แต่ละทีมจะมีนักวิชาการทั้งทางด้านสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ทำงานร่วมกันและสมาชิกในทีมจะต้องมีการประชุมทำความเข้าใจเรื่องวัตถุประสงค์ ประเด็นคำถาม เทคนิคการถามให้เข้าใจตรงกัน โดยมีขั้นตอนโดยสรุปดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 ขั้นตอนในการศึกษาโดยการประเมินสถานะชนบทอย่างเร่งด่วน
ที่มา: สุจินต์ สิมารักษ์ และสุเกสิณี สุภธีระ, 2530 อ้างถึงใน ครรชิต พุทธโกษา, 2554.

2) การประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA)

เป็นเทคนิคที่พัฒนาต่อมาจาก RRA โดยมีหลักคิดว่าแม้เทคนิค RRA จะช่วยให้เกิดความเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ในชุมชนดีขึ้นกว่าเทคนิคอื่นๆ ที่ใช้กันมา แต่ก็ยังคงเป็นคนภายนอกที่ได้ความรู้คนในชุมชนมีบทบาทเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล ผลการศึกษาจะเป็นมุมมองและการวิเคราะห์ด้วยสายตาของคนนอกซึ่งอาจจะประเมินถูกหรือผิดก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประเมินคุณค่าเรื่องในชีวิต ความเชื่อคุณธรรมความสำคัญของระบบอุปถัมภ์ระบบอื่นๆ ที่ยึดถือในชุมชนอิทธิพลของปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขัดขวางหรือสนับสนุนงานพัฒนา โดยลักษณะสำคัญของเทคนิค PRA คือ

- เป็นการศึกษาชุมชนที่คนภายในชุมชนเป็นผู้ศึกษาวิเคราะห์เองโดยผ่านกระบวนการเสวนากลุ่ม

- นักพัฒนาจะมีบทบาทเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกในกระบวนการเสวนาเรียนรู้(Facilitator) มากกว่าเป็นประธานหรือผู้นำและต้องอยู่ร่วมในกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ
- วัตถุประสงค์ของการศึกษาจะเน้นที่ผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและตัวคนที่เข้าร่วมในกระบวนการใหม่ ความสามารถในการวิเคราะห์ การตัดสินใจ และศักยภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้มากยิ่งขึ้น
- การทำเทคนิค PRA จะไม่ตั้งต้นที่ความรู้สาขาใดสาขาหนึ่ง หากแต่จะเริ่มจากสิ่งที่ชาวบ้านรู้ชาวบ้านคิดรู้สึกและเชื่อเช่นนั้นแล้วค่อยๆ จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3) การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยประชาชนมีส่วนร่วม (PAR) เป็นยุทธวิธีที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถรวมตัวกันขึ้นมาในรูปขององค์กรประชาชนและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเข้มแข็งทั้งโครงสร้างและการดำเนินงาน โดยอาศัยเงื่อนไขของการเพิ่มขีดความสามารถของประชาชน ด้วยระบบข้อมูลทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของข้อมูลเพราะข้อมูลจะช่วยให้ประชาชนสามารถวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนและทำการพัฒนาต่อไปได้ ประชาชนจะเกิดความสามารถในการวิเคราะห์ระบบข้อมูลได้ต้องอาศัยการฝึกฝนประชาชนให้ทำวิจัยเป็น โดยการสร้างทีมงานวิจัยท้องถิ่นหรือนักวิจัยท้องถิ่นขึ้นมา ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้คล้ายคลึงกันโดยศัพท์ที่ใช้เรียกในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Participatory Action Research” เหมือนกัน แต่ในภาษาไทยอาจใช้คำแตกต่างกันบ้าง โดยจะมีความคล้ายคลึงกับเทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในเชิงมานุษยวิทยา ซึ่งนักวิจัยต้องเข้าอาศัยอยู่ในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนและเน้นการศึกษาชุมชนโดยมองคนในฐานะสมาชิกของชุมชนและพฤติกรรมของคนจะถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมการเมือง เป็นต้น เน้นการสังเกตการสัมภาษณ์รวมถึงการใช้ชีวิตในชุมชนเพื่อได้ข้อมูลเฉพาะเรื่องอย่างลึกซึ้งซึ่งมีการประยุกต์ความรู้ทางมานุษยวิทยาใช้ในการพัฒนา (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, ม.ป.ป.) โดยหัวใจของกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คือ การจัดการชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะฉะนั้นการจัดการชุมชนและการมีส่วนร่วมจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่ต้องทำควบคู่กันไป โดยมีเป้าหมายของการส่งเสริมให้นำบุคลากรและทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาให้ได้มากที่สุดในรูปแบบของการรวมตัวเป็นองค์กร โดยลักษณะสำคัญของเทคนิค PAR คือ

- ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้านโดยยอมรับว่าความรู้พื้นบ้านตลอดจนระบบการสร้างความรู้ และกำเนิดความรู้ในวิธีอื่นที่แตกต่างไปจากของนักวิชาการ
- ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้านด้วยการส่งเสริม ยกย่องและพัฒนาคำเชื่อมั่นในตัวเองของเขา ให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาเอง

- ให้ความรู้ที่เหมาะสมกับชาวบ้าน โดยให้สามารถได้รับความรู้ที่เกิดขึ้นในระบบสังคมของเขา และสามารถที่จะทำความเข้าใจ แปลความหมาย ตลอดจนนำไปใช้ได้เหมาะสม
- สนใจปรีทศน์ของชาวบ้าน โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน
- ปลดปล่อยความคิด การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยให้ชาวบ้านสามารถใช้ความคิดเห็นของตนอย่างเสรี

4) การศึกษาวิเคราะห์ระบบชนบท (Rural System Analysis: RSA)

เป็นเทคนิคที่พัฒนามาจาก RRA และได้มีการปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลบางประการเพื่อให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น RSA เป็นทั้ง“การวิจัย” (หาความรู้ใหม่) และ“การศึกษา” (เรียนรู้สิ่งที่มีอยู่) ซึ่งเน้นระดับหมู่บ้านและครัวเรือนเท่านั้น ใช้วิธีการเก็บข้อมูลของ RRA เป็นหลักและเสริมด้วยการเก็บข้อมูลวิธีอื่นๆ เพื่อให้ได้ภาพของชุมชนทั้งทางด้านการเกษตร เศรษฐกิจ และสังคมที่สมบูรณ์พอที่จะนำไปใช้ในการสร้างกิจกรรมการพัฒนาในชุมชนได้ เพราะ RSA ถูกกำหนดไว้ให้เป็นขั้นตอนแรกในการทำงานพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในชุมชน ซึ่งจะต้องตามด้วยกิจกรรมพัฒนาอื่น เช่น การกระตุ้นให้เกิดกลุ่ม การให้การศึกษาแก่กลุ่ม การเสริมสร้างขีดความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่ม การเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ เข้าด้วยกันและเชื่อมโยงกับแหล่งทรัพยากรหรือสถาบันพัฒนาภายนอกชุมชนเพื่อให้นักพัฒนาในสนามที่ทำการศึกษามุมชนได้เข้าใจสภาพของชุมชนโดยทั่วไปว่าเป็นใครมีวิถีชีวิตเป็นอย่างไร หรือประสบปัญหาใดบ้าง โดยกระบวนการโดยสังเขป ของการศึกษาระบบชนบท ประกอบด้วย

- ทบทวนทำความเข้าใจกรอบแนวคิดวัตถุประสงค์ตลอดจนประเด็นที่จะศึกษาตามกระบวนการและเทคนิคการวิเคราะห์ชนบท
- นำเอาข้อมูลมาศึกษาและสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม
- ตรวจสอบและนำข้อมูลที่ได้ไปบันทึกตามกรอบการศึกษาที่กำหนด
- พบปะผู้นำผู้อาวุโสและการสัมภาษณ์พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ
- จัดประชุมแบบเป็นทางการกับชาวบ้านเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชน
- จัดทำแผนที่ชุมชน
- เก็บข้อมูลรายครัวเรือน
- นำข้อมูลทั้งระดับชุมชนและครัวเรือนมารวบรวมวิเคราะห์ เพื่อให้เข้าใจองค์ประกอบย่อยต่างๆ ของชุมชน

5) เทคนิคแบบโมเดลกลุ่ม TERMS MODEL

การใช้ TERMS MODEL เป็นโมเดลในการพัฒนาชุมชนถูกจัดทำขึ้นเพื่อหาคำตอบว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่เป็นตัวกำหนดการพึ่งตนเองได้ของชุมชนชนบท กรอบทฤษฎีที่กำกับ

วิจัยนี้นำมาจากทฤษฎีหลักโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional) ทฤษฎีระบบ (System Approach) และนำเอาความรู้จากสามศาสตร์ใหญ่ คือ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มารวมเป็นสหสาขา (Interdisciplinary Approach) ประมวลเข้าด้วยกันแล้วสร้างเป็นกรอบความคิดขึ้นใหม่เป็น TERMS MODEL และความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ (Functional Matrix) ตามกรอบความคิดที่ชุมชนชนบทจะพึ่งตนเองได้จะต้องประกอบด้วยภารกิจพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี (T) การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (E) การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ (R) การพึ่งตนเองทางจิตใจ (M) และการพึ่งตนเองทางสังคมวัฒนธรรม (S) โดยมีความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ของ TERMS (Functional Matrix of Terms) สรุปดังตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6 ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ของ TERMS

	เทคโนโลยี (T)	เศรษฐกิจ (E)	ทรัพยากร (R)	จิตใจ (M)	สังคม (S)
เทคโนโลยี (T)	<ul style="list-style-type: none"> - เหมาะสมในสภาพชนบท - ทันสมัยและควบคุมได้ - วิจัยและพัฒนาในประเทศ 	<ul style="list-style-type: none"> - ฐานการผลิต - ปัจจัยการผลิต - เพิ่มความสามารถในการแข่งขัน - ฐานการพัฒนาที่มั่นคง 	<ul style="list-style-type: none"> - เพิ่มมูลค่าทรัพยากร - อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม - พัฒนาทรัพยากร 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างจิตสำนึกทางวิทยาศาสตร์ - เพิ่มอนุภาพและผลิตภาพคนโดยวิธีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 	<ul style="list-style-type: none"> - ฐานการพัฒนาสังคม - ปัจจัยเปลี่ยนแปลงสังคม ความมั่นคงทางสังคม - รักษาเสถียรภาพและความมั่นคงทางสังคม
เศรษฐกิจ (E)	<ul style="list-style-type: none"> - เลือกใช้เทคโนโลยีเป้าหมาย - เอื้ออำนวยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี - สนับสนุนการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี - กระจายเทคโนโลยีอย่างทั่วถึง 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างภาวะสมดุล - พัฒนาการต่อเนื่อง - มีประสิทธิภาพแข่งขันกับภายนอก - สามารถในการออมและการลงทุน - รวมกลุ่มการผลิตและการตลาด 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้ประโยชน์ทรัพยากรท้องถิ่น - เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในทรัพยากร - ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า - พัฒนาและนำกลับมาใช้ใหม่ 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างจิตสำนึกในการประกอบการธุรกิจ - สร้างจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพชีวิต - สร้างจิตสำนึกในความเป็นธรรม - สร้างจิตสำนึกในการออมและการลงทุนที่เหมาะสม 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างงานและรายได้ - ฐานความมั่นคงและความสมดุลทางสังคม - สร้างเสถียรภาพและความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ - ผสานประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
ทรัพยากร (R)	<ul style="list-style-type: none"> - ฐานการพัฒนาเทคโนโลยี - สร้างความหลากหลายในการใช้เทคโนโลยี - ก่อให้เกิดการคิดค้นทางเทคโนโลยี 	<ul style="list-style-type: none"> - ฐานการผลิตและการประกอบการที่เหมาะสม - ปัจจัยการผลิต - ฐานการพัฒนาที่สืบเนื่อง 	<ul style="list-style-type: none"> - อุดมสมบูรณ์หรือสามารถใช้ประโยชน์ - มีคุณภาพของระบบนิเวศน์ - อยู่ในสภาพฟื้นฟูได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างจิตสำนึกในภาวะสมดุลทางธรรมชาติ - สร้างจิตสำนึกในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ - เอื้ออำนวยการพัฒนาคุณภาพชีวิต 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างการรวมกลุ่มทางสังคม - ฐานการรักษาและสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรม - สร้างระเบียบวินัยในการจัดสรรทรัพยากร - ฐานความมั่นคงทางสังคม
จิตใจ (M)	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยี - สร้างนวัตกรรมทางเทคโนโลยี - ควบคุมและกำกับ 	<ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยการผลิตด้านแรงงาน - ผู้ประกอบการผลิต - ผู้บริโภคและผู้จัดประหยัดผลผลิต 	<ul style="list-style-type: none"> - เข้าใจและสามารถใช้ประโยชน์ - รู้จักรักษาอนุรักษ์ทรัพยากรให้อยู่ในสภาพดี 	<ul style="list-style-type: none"> - มีจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง - มีจิตใจไม่พัฒนา - มีความรู้และความสามารถประยุกต์ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีจิตสำนึกการเป็นสมาชิก - มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม - แรงกระตุ้นและ

	เทคโนโลยี (T)	เศรษฐกิจ (E)	ทรัพยากร (R)	จิตใจ (M)	สังคม (S)
	การใช้เทคโนโลยี	- ไร้โอกาสทางเศรษฐกิจ - ผู้สร้างองค์กรทางเศรษฐกิจ	- สามารถฟื้นฟูทรัพยากร - จัดสำนักกรักธรรมชาติ	- มีคุณภาพ - ละอบายมุข - ขยันหมั่นเพียร	- ผลักดันให้ก้าวหน้า - เป็นผู้สร้างองค์กรทางสังคม - มีความสามัคคี
สังคม (S)	- สร้างความต้องการทางเทคโนโลยี - สนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยี - กำหนดประเภทและรูปแบบ	- สร้างอุปสงค์สินค้าและบริการ - สร้างองค์กรทางสังคม - สร้างค่านิยมและบรรทัดฐานทางเศรษฐกิจเพื่อตนเองทางเศรษฐกิจ - ย้านวยการผลิตและการตลาด	- ร่วมใช้และรักษาทรัพยากร - ร่วมฟื้นฟูทรัพยากร - ร่วมรักษาสีงแวดล้อมและพื้นที่โดยรอบ	- สร้างระเบียบวินัยให้แก่มคน - รักษาระเบียบวินัยและกตติกาสังคม - สร้างจิตสำนึกและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน - สร้างคนให้มุ่งประโยชน์ส่วนรวม	- มีภาวะผู้นำ มีส่วนร่วมสูง - มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม - องค์การสังคม - ความรู้และข่าวสารที่เท่าทันโลก

ที่มา: ครรชิต พุทธิโกษา, 2554

นอกจากนี้ ในการพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องมีกระบวนการศึกษาชุมชนที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ สามารถทำความเข้าใจเรื่องราวของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบในชุมชน โดยกระบวนการศึกษาชุมชนที่สำคัญได้แก่

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชน ทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Data) และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data) ด้วยเทคนิควิธีการตามระเบียบวิธีวิจัยหรือวิธีการศึกษาที่เหมาะสมกับแต่ละชุมชน

2) การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ได้แก่ ข้อความ คำบรรยาย คำอธิบายลักษณะของสิ่งต่างๆ โดยในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพไม่ว่าจะด้วยเทคนิคใดก่อนที่จะวิเคราะห์ข้อมูลจำเป็นต้องมีการตรวจสอบเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมานั้นมีความถูกต้อง

กรมพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีภารกิจหลักในการพัฒนาชุมชนของประเทศ ไทยมีหน้าที่ช่วยเหลือให้คำปรึกษาแนะนำในการพัฒนาศักยภาพชุมชนผู้นำชุมชนกลุ่มองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนในการบริหารจัดการชุมชน การทำยุทธศาสตร์แผนชุมชน การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนามาตรฐาน การพัฒนาชุมชน การพัฒนาระบบการจัดการความรู้การส่งเสริมการบริหาร ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชน เศรษฐกิจชุมชน และอาชีพ การส่งเสริมและพัฒนาทุนชุมชน องค์กรการเงินชุมชน ตลอดจนการบริหารจัดการ

ชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ตามมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ กรมพัฒนาชุมชนได้บอกถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง 4 ประการ คือ (กรมพัฒนาชุมชน, 2541)

- 1) เป็นชุมชนการเรียนรู้
- 2) ชุมชนที่รู้จักจัดการตนเอง
- 3) ชุมชนที่มีจิตวิญญาณมีการมีส่วนร่วมมีวัฒนธรรม
- 4) ชุมชนที่มีสันติภาพ

ปัจจัยที่เอื้อให้องค์กรชุมชนหรือหมู่บ้านมีความเข้มแข็งตามการดำเนินงานของกรมพัฒนาชุมชน ประกอบด้วยหลายปัจจัย เช่น

- ชาวบ้านและผู้ผู้นำ มีจิตสำนึก และมีความตระหนักรู้ต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือหมู่บ้านของตนเองและยังมองเห็นปัญหาต่างๆ และให้ความสำคัญในการที่จะร่วมมือในการแก้ปัญหาาร่วมกัน
- สมาชิกในชุมชนหรือชาวบ้าน มีความมีความมั่นใจและเชื่อมั่นในความสามารถของตนของกลุ่มองค์กรหรือของชุมชนที่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้
- มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นของทุกฝ่ายและมีบทบาทในทุกชั้นตอน
- ปัญหาต่างๆ ในชุมชนได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังทำให้ชาวบ้านหรือสมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นในพลังของการรวมกลุ่มและความสามารถของตนเองทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ
- การจัดให้มีโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่สามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของสมาชิกหรือของชาวบ้านได้อย่างแท้จริง
- มีการบริหารจัดการโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่สามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของสมาชิกหรือของชาวบ้านได้อย่างแท้จริง
- มีการทำบัญชีรายรับรายจ่ายต่างๆ อย่างเป็นระบบ สามารถตรวจสอบได้และมีมาตรฐานเชื่อถือได้มีความโปร่งใสในเรื่องการบริหารจัดการต่างๆ
- การที่ผู้นำทำงานด้วยความเสียสละ ไม่หวังผลประโยชน์ส่วนตน มีความอดทนและที่สำคัญ ผู้นำประกอบอาชีพและมีการทำมาหากินอย่างเปิดเผย ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ จากผู้อื่นตลอดเวลา จะเห็นได้ว่าผู้นำเป็นผู้มีหลักการมีนโยบายมีทิศทางในการพัฒนาอย่างชัดเจนโดยเฉพะนโยบายการพัฒนาคน รวมถึงการส่งเสริมให้มีกลุ่มองค์กรจะส่งผลให้ชุมชนมีความตื่นตัวและชาวบ้านมีความเข้มแข็งมากขึ้น และคาดว่าจะเป็ชุมชนแห่งการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของสมาชิกทำให้ได้ผลมากขึ้น

- องค์กรหรือคณะผู้บริหารองค์กร มีการรับฟังความคิดเห็นคำวิจารณ์ต่างๆ จากสมาชิกหรือชาวบ้านเสมอเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงให้ดีขึ้น

2.3 แนวคิดด้านการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนสัมพันธ์ภาพในครอบครัวและการสนับสนุนทางสังคมกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

2.3.1 นิยามของ “ผู้สูงอายุ”

คำว่า ผู้สูงอายุ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Older person ซึ่งองค์การสหประชาชาติ ได้ให้นิยามว่า "ผู้สูงอายุ" คือ ประชากรทั้งเพศชาย และเพศหญิงซึ่งมีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป โดยเป็นการนิยามนับตั้งแต่อายุเกิด โดยประเมินอายุคาดเฉลี่ยแรกเกิด โดยรวมทั้ง 2 เพศ และแยกเป็น เพศชาย และ เพศหญิง ของคนในชาติต่างๆ ทั่วโลกในช่วงปี ค.ศ. 2005 - 2010 โดยประชากรทั่วโลกรวมทั้ง เพศชายและเพศหญิง จะมีอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด ประมาณ 67.2 ปี 65.0 ปี และ 69.5 ปี ตามลำดับ ส่วนองค์การอนามัยโลกยังไม่มีการให้นิยามผู้สูงอายุเนื่องจากคาดการณ์ว่าประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีการนิยามของผู้สูงอายุที่ต่างกัน ทั้งนิยามตามอายุเกิดตามสังคม (Social) วัฒนธรรม (Culture) และสภาพร่างกาย (Functional markers) คือ มีความอ่อนแอทางร่างกายและจิตใจ มีเจ็บป่วยหรือความพิการ เป็นวัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ความเสื่อมทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล เช่น ในประเทศที่เจริญแล้วมักจัดผู้สูงอายุนับจากอายุ 65 ปีขึ้นไป หรือบางประเทศอาจนิยามผู้สูงอายุตามอายุกำหนดให้เกษียณงาน (อายุ 50 หรือ 60 หรือ 65 ปี) หรือนิยามตามสภาพของร่างกาย โดยผู้หญิงสูงอายุอยู่ในช่วง 45-55 ปี ส่วนชายสูงอายุอยู่ในช่วง 55-75 ปี ส่วนในประเทศไทยได้กล่าวไว้ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 ว่าผู้สูงอายุ หมายถึงบุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป มีสัญชาติไทย และมีการคาดการณ์อายุขัยเฉลี่ยหรืออายุเฉลี่ยแรกเกิด ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่าการดูแลผู้สูงอายุ (elderly care) ส่วนใหญ่ทั้งไทยและต่างประเทศจะเน้นที่การตอบสนองต่อความจำเป็นและความต้องการเฉพาะที่บริการช่วยการดำรงชีวิต (assisted living) หรือการดูแลช่วงวัน (adult day care) การดูแลระยะยาว (long term care) หรืออยู่ในรูปสถานพักฟื้นผู้ป่วยสูงอายุ (nursing homes) สถานดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายของชีวิต (hospice care) และการดูแลตามบ้าน (in-home care) (วิทยา มานะวาณิชเจริญ, 2555)

2.3.2 การปรับสภาพแวดล้อมเพื่อผู้สูงอายุ

1) แนวคิดด้านเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (Age-friendly Cities)

สังคมไทยที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Ageing Society) โดยสมบูรณ์และค่อนข้างเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้มีอัตราส่วนการเป็นภาระวัยผู้สูงอายุหรืออัตราพึ่งพิงวัยสูงอายุเพิ่มขึ้น

ภาวะทุพพลภาพจากปัญหาสุขภาพยิ่งเพิ่มสูงขึ้น ทำให้หลายภาคส่วนต้องเตรียมความพร้อมต่อการรับมือเรื่องการดูแลสงเคราะห์ผู้สูงอายุทั้งที่สามารถพึ่งพาตนเองได้และไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ จนเกิดเป็นแนวคิด “เมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ หรือ Age – friendly Cities” (องค์การอนามัยโลก, 2548) โดยการนำร่องของสำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย ที่ได้ร่วมกับภาคีเครือข่ายพื้นที่ต่างๆ จัดทำโครงการเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุปี พ.ศ. 2557 ขึ้น ซึ่งในช่วงแรกของการดำเนินการได้รับความร่วมมือจากเทศบาลนครนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี และเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี เพื่อเป็นพื้นที่นำร่องการดำเนินงานโครงการ โดยกำหนดให้มีการพัฒนาเมืองที่สามารถอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มผู้สูงอายุให้สามารถอยู่ร่วมกับประชาชนอื่นๆ ในชุมชนได้อย่างมีความสุข เป็นการเตรียมการเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมสังคมที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่และสุขภาพประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มวัยผู้สูงอายุ โดยต้องมีการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี ส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีอายุยืนยาว สามารถเข้าถึงบริการทางสังคมและบริการทางสุขภาพได้อย่างทั่วถึง โดยภายใต้แนวคิดเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุนั้นจะจตุมนุ่หมายหลัก คือ เมืองที่เป็นมิตรกับทุกกลุ่มวัย โดยมีองค์ประกอบ 8 ประการ (สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยว, 2557 อ้างถึงใน องค์การอนามัยโลก, 2548) ดังนี้

- อาคารสถานที่และบริเวณภายนอก (Outdoor space and buildings)
- ระบบขนส่งและยานพาหนะ (Transportation)
- ที่อยู่อาศัย (Housing)
- การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม (Social participation)
- การให้ความเคารพและการยอมรับ (Respect and social inclusion)
- การมีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองและการจ้างงาน (Civic participation and employment)
- การสื่อสารและข้อมูลสารสนเทศ (Communication and information)
- การบริการชุมชนและการบริการสุขภาพ (Community support and health services)

2) แนวคิดการออกแบบสภาพแวดล้อมและที่พักอาศัยของผู้สูงอายุมีหลักการ 5 ข้อ ดังนี้

2.1) มีความปลอดภัยทางกายภาพ

ความปลอดภัยทางด้านร่างกายและสุขภาพอนามัย เช่น มีที่พักเพียงพอแยกเป็นสัดส่วน มีระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่ดี มีระบบการปกป้องจากภายนอก เช่น เสียแสง ที่ดี จัดให้มีแสงสว่างเพียงพอบริเวณบันไดและทางเข้า มีราวจับในห้องน้ำ พื้นกระเบื้องไม่ลื่น มีสัญญาณฉุกเฉินหัวเตียง หรือห้องน้ำ สำหรับขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

2.2) สามารถเข้าถึงได้ง่าย

การมีทางลาดสำหรับรถเข็น ความสูงของตู้ที่ผู้สูงอายุสามารถหยิบของได้ สะดวกหรือการจัดให้อยู่ใกล้แหล่งบริการต่างๆ เช่น วัด โบสถ์ ห้องสมุด โรงละคร สถาบันเพื่อการศึกษา บริการด้านสุขภาพ อยู่ภายในระยะที่สามารถเดินถึงได้ และการจัดให้อยู่ใกล้แหล่งระบบขนส่งมวลชน และใกล้แหล่งชุมชนเดิมเพื่อให้ญาติมิตรสามารถมาเยี่ยมเยียนได้สะดวก

2.3) สามารถสร้างแรงกระตุ้น

การตกแต่งสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยที่มีความน่าสนใจ การเลือกใช้สีที่เหมาะสม มีความสว่างและชัดเจนจะทำให้การใช้ชีวิตดูกระชุ่มกระชวย ไม่ซึมเศร้า และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กระตุ้นให้เกิดการนำความสามารถต่างๆ ของผู้สูงอายุมาใช้อย่างเต็มที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความสามารถที่มีก่อนประโยชน์ให้กับชุมชน เช่น จัดที่อยู่อาศัยผู้สูงอายุไว้ใกล้กับโรงเรียน สอนเด็กเล็กหรือห้องสมุด เป็นต้น

2.4) ดูแลรักษาง่าย

บ้านสำหรับผู้สูงอายุควรออกแบบให้ดูแลรักษาง่าย บ้านทุกๆ ไปควรจะมีเล็ก ถ้าเป็นหลังใหญ่ควรมีห้องซึ่งง่ายต่อการปิดเอาไว้เพื่อสะดวกสบายในการดูแลบ้านอาจมีบานเลื่อนอลูมิเนียมป้องกันพายุ และสนามหญ้าที่มีพุ่มไม้เตี้ยๆ เพื่อลดงานสนาม

2.5) มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในอาคารและสถานที่

โดยการสำรวจอาคารของรัฐและสถานที่สาธารณะเพื่อวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพที่ไม่เหมาะสมต่อการอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ และดำเนินการปรับปรุงอาคารและสถานที่ให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม ซึ่งต้องพิจารณาจากข้อกำหนดที่ระบุไว้ในกฎกระทรวงว่าด้วยการกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชรา พ.ศ. 2548

2.3.3 การดูแลผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ภารกิจด้านการดูแลผู้สูงอายุในความดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของภาระงานด้านงานการส่งเสริมคุณภาพชีวิตซึ่งประกอบด้วยหลายๆ กลุ่มงาน เช่น งานสวัสดิการสังคม การส่งเสริมสุขภาพพัฒนาคุณภาพชีวิต เด็ก สตรี คนชรา ผู้ด้อยโอกาส อาทิจานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ การส่งเสริมสุขภาพคนพิการ และการส่งเสริมสุขภาพผู้ป่วยเอดส์ เป็นต้น ซึ่งเกิดจากการที่รัฐบาลต้องกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีอิสระมากขึ้น ลดการกำกับดูแลการดำเนินการ มีคุณภาพมาตรฐาน การบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล มีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพและรับผิดชอบต่อผู้ใช้บริการมากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชน ภาคประชาสังคม และชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ รวมทั้งร่วมตรวจสอบติดตามประเมินผล และสุดท้ายประชาชนต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดี

และทั่วถึงมากขึ้น จึงมีพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดให้มีคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งคณะกรรมการชุดดังกล่าวพิจารณาและให้ความเห็นชอบการถ่ายโอนภารกิจทั้ง 6 ด้าน รวมมีการถ่ายโอนทั้งสิ้น 245 ดังนี้ (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, ม.ป.ป.)

1) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งมีเนื้อหาของงานเกี่ยวกับ

1.1) การคมนาคมและการขนส่ง

- ทางบก อาทิ การก่อสร้างและบำรุงรักษาถนนและสะพาน การดูแลจัดตั้งสถานีขนส่ง และการจัดการจราจรในเขตพื้นที่
- ทางน้ำ เช่น การบำรุงรักษาทางน้ำ การก่อสร้างและดูแลสถานีขนส่งทางน้ำ (ท่าเทียบเรือ)

1.2) สาธารณูปโภค

- แหล่งน้ำ/ระบบประปาชนบท อาทิ การดูแล รักษา พัฒนา ซ่อมบำรุงแหล่งน้ำ และระบบประปาชนบท

1.3) สาธารณูปการ

- การจัดให้มีตลาด อาทิ การจัดให้มีและการควบคุมตลาด
- การจัดตั้งและดูแลตลาดกลาง
- การผังเมือง อาทิ การจัดทำผังเมืองรวมจังหวัด และการวางและปรับปรุงผังเมืองรวม
- การควบคุมอาคาร อาทิ การควบคุมอาคาร และการเปรียบเทียบปรับคดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร

2) ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต

2.1) การส่งเสริมอาชีพ อาทิ การฝึกอบรม ส่งเสริม พัฒนากลุ่มอาชีพต่างๆ

- #### 2.2) งานสวัสดิการสังคม การสังคมสงเคราะห์พัฒนาคุณภาพชีวิต เด็ก สตรี คนชรา ผู้ด้อยโอกาส อาทิ งานศูนย์ พัฒนาเด็กเล็ก การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพคนพิการ และการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้ป่วยเอดส์ เป็นต้น

2.3) นันทนาการ

- การส่งเสริมการกีฬา อาทิ การจัดหาอุปกรณ์กีฬา การก่อสร้าง บำรุงรักษาสนามกีฬา
- การจัดให้มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อาทิ การบริหารจัดการ ดูแล บำรุงรักษาสวนสาธารณะ
- การศึกษา

(1) การจัดการศึกษาในระบบ อาทิ การจัดการศึกษาก่อนวัยเรียน หรือปฐมวัย การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการจัดการศึกษาสงเคราะห์

(2) การศึกษานอกระบบ อาทิ การบริการการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอและการจัดการศึกษาระดับเขต งานห้องสมุดประชาชน เป็นต้น

2.4) การสาธารณสุข

- การสาธารณสุขและการรักษาพยาบาล อาทิ การส่งเสริมสุขภาพจิตและป้องกันปัญหาสุขภาพจิต และการส่งเสริมสุขภาพแม่และเด็ก การพัฒนาอนามัยบนพื้นที่สูง

- การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ อาทิ การควบคุมโรคติดต่อ งานสนับสนุนเงินอุดหนุนในการสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคเรื้อน ค่าส่งคนสงเคราะห์และค่ามาปนกิจ

- การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดและที่อยู่อาศัย อาทิ การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด การจัดการเกี่ยวกับ ที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย

3) ด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย

3.1) การส่งเสริมประชาธิปไตยความเสมอภาค สิทธิเสรีภาพของประชาชน อาทิ งานตรวจมาตราชั่ง ตวง วัด และการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ความรู้เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค แก่ผู้บริโภค

3.2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น อาทิ การป้องกันภัย ฝายพลเรือนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล

3.3) การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย อาทิ การช่วยเหลือผู้ประสบภัยเบื้องต้น

3.4) การรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อาทิ การทะเบียนราษฎร และบัตรประจำตัวประชาชน และงานจัดทะเบียนสัตว์พาหนะ

4) ด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรมและการท่องเที่ยว

4.1) การวางแผนพัฒนาท้องถิ่น อาทิ การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น การประสานจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด และการจัดระบบข้อมูลเพื่อการวางแผน

4.2) การพัฒนาเทคโนโลยี อาทิ การบริการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรชุมชน

4.3) การส่งเสริมการลงทุน อาทิ งานบริการข้อมูลนักลงทุน และงานเผยแพร่และชักจูงการลงทุน

4.4) การพาณิชยกรรม อาทิ งานทะเบียนพาณิชย์

4.5) การพัฒนาอุตสาหกรรม อาทิ การกำกับดูแลโรงงาน การอนุญาตให้ตั้งโรงงาน

4.6) การท่องเที่ยว อาทิ การวางแผนการท่องเที่ยว การปรับปรุง ดูแล บำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยว และจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์

5) ด้านการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.1) การคุ้มครองดูแล บำรุงรักษา ใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ งานพัฒนาป่าชุมชน การควบคุมไฟป่า เป็นต้น

5.2) การจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่างๆ อาทิ การติดตาม ตรวจสอบเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและมลพิษ งานสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม งานตรวจสอบคุณภาพน้ำ งานตรวจสอบคุณภาพอากาศและเสียง และการบำบัดน้ำเสีย

5.3) การดูแลรักษาที่สาธารณะ อาทิ การดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณะประโยชน์

6) ด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

6.1) การจัดการดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ อาทิ การบำรุงรักษาโบราณสถาน

6.2) การจัดการดูแลพิพิธภัณฑสถานและหอจดหมายเหตุ

ซึ่งจะเห็นได้ว่าตามภารกิจอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภารกิจที่ได้รับการถ่ายโอนตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล และองค์การบริหารส่วนจังหวัด มีอำนาจและหน้าที่ในการสงเคราะห์และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้จัดทำมาตรฐานการจัดบริการเพื่อสงเคราะห์ผู้สูงอายุมาจากการประมวลและสังเคราะห์กรอบแนวคิดในการจัดสวัสดิการสังคมและการบริการสาธารณสุขแก่ผู้สูงอายุ และข้อกำหนดตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสรุปเป็นพื้นฐานแนวทางการจัดทำมาตรฐานการจัดบริการสงเคราะห์ผู้สูงอายุโดยได้แบ่งเป็นประเภทมาตรฐานด้านต่างๆ รวม 6 ด้าน (กระทรวงมหาดไทย, ม.ป.ป.) ดังนี้

1) มาตรฐานด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล ประกอบด้วย การจัดตั้งศูนย์บริการสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุ การบริการตรวจสอบสุขภาพที่บ้าน บริการให้ความรู้แนะนำการดูแลสุขภาพที่ถูกต้องวิธีให้กับผู้ดูแลผู้สูงอายุ เช่น การจัดโครงการฝึกอบรมให้ผู้ที่ต้องดูแลผู้สูงอายุในครัวเรือน บริการตรวจสอบสุขภาพประจำปี บริการให้คำแนะนำเกี่ยวกับสุขภาพและโรคภัยไข้เจ็บเป็นรายบุคคล ออกบัตรประจำตัวให้กับผู้สูงอายุเพื่อรักษาฟรีในโรงพยาบาล ผู้สูงอายุมีสิทธิรับการรักษาพยาบาลจากสถานพยาบาลแห่งนั้นโดยไม่ต้องเสียค่ารักษาพยาบาล ค่ารักษาพยาบาลในที่นี้หมายถึง เงินที่สถานพยาบาลเรียกเก็บในการรักษาพยาบาลตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยการสงเคราะห์ผู้สูงอายุด้านการรักษาพยาบาล พ.ศ. 2535 การบริการทางการแพทย์และการบริการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ บริการช่วยเหลือการรักษาพยาบาล การประกันสุขภาพ และบริการด้านกายภาพบำบัด

2) มาตรฐานด้านรายได้ ประกอบด้วย การจัดสวัสดิการด้านรายได้แก่ผู้สูงอายุที่ยากจนและไม่มีแหล่งพึ่งพิงที่เพียงพอ ส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน การช่วยเหลือค่าครองชีพประจำวัน การจ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสมกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ การให้ส่วนลดในรายการต่างๆ เช่น ค่าซื้อยา ค่าโดยสารรถสาธารณะ ค่าโรงแรมภัตตาคาร กิจการदानันเทิงและสถานที่ราชการ ได้แก่ พิพิธภัณฑ โบราณสถาน อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น และการให้ทุนประกอบอาชีพที่เหมาะสม

3) มาตรฐานด้านที่พักอาศัย ประกอบด้วย บ้านพักคนชราเป็นบริการที่พักรักษาตัวที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพร่างกายและอารมณ์ ผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาทางการเงินหรือปัญหาอื่นๆ อันเป็นเหตุจำเป็นที่ต้องแยกออกจากครอบครัว หรือผู้มีรายได้น้อย สถานพยาบาลเป็นบริการที่พักรักษาตัวสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการรักษาพยาบาลเป็นประจำและต่อเนื่อง หรือต้องการการดูแลรักษาอย่างใกล้ชิดบ้านพักคนชราที่ต้องเสียค่าบริการส่วนหนึ่ง บริการครอบครัวอุปการะเป็นบริการที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวหรือไร้ที่พึ่ง และการจัดที่พักอาศัยและเครื่องนุ่งห่ม

4) มาตรฐานด้านนันทนาการ ประกอบด้วย การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อเป็นศูนย์กลางข่าวสาร แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้สูงอายุ รวมทั้งเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา จัดทัศนศึกษาด้านศาสนาด้านศิลปวัฒนธรรม และธรรมชาติ การมีศูนย์บริการผู้สูงอายุเพื่อให้บริการปรึกษาแก่ผู้สูงอายุ

5) มาตรฐานด้านความมั่นคงทางสังคม ครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง ประกอบด้วย โอกาสในการศึกษาเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคม การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ หรือบริการสาธารณะอื่น การสงเคราะห์การจัดงานศพตามประเพณี จัดตั้งศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน

6) มาตรฐานด้านการสร้างบริการและเครือข่ายเกื้อหนุน ประกอบด้วย การจัดตั้งและพัฒนาบริการทางด้านสังคมในชุมชนที่สามารถเข้าถึงผู้สูงอายุมากที่สุด โดยเน้นการให้บริการถึงบ้านและมีการประสานกันระหว่างบริการทางสุขภาพและทางสังคมโดยครอบคลุมบริการดังต่อไปนี้

- ศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุ
- ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในเวลากลางวัน
- บริการเยี่ยมบ้าน
- ระบบดูแลผู้สูงอายุในชุมชน
- บริการชุมชนเคลื่อนที่ไปในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะพื้นที่ทางไกล
- จัดตั้งระบบเฝ้าระวังเกื้อกูลและดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชน

- จัดให้มีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน
- ให้ความรู้กับผู้ดูแลผู้สูงอายุและอาสาสมัครผู้ดูแล
- สนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีเครือข่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน
- บริการแม่บ้านโดยการจัดส่งแม่บ้านไปช่วยเหลือผู้สูงอายุในการทำงานบ้านต่างๆ เช่น การทำความสะอาดบ้าน ประกอบอาหาร และการช่วยเหลืออื่นๆ ที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุสบายขึ้น

2.4 หลักการจัดการสิ่งแวดล้อม

2.4.1 การพัฒนาตัวชี้วัดและหลักการด้านประเมินทางสิ่งแวดล้อม

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นการศึกษาเพื่อคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินการใดๆ เป็นกระบวนการที่ใช้หลักในการทำนายผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสุขภาพอนามัย ความเป็นอยู่ของมนุษย์ ชุมชนและสิ่งแวดล้อม เพื่อหาทางป้องกันผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้นให้น้อยที่สุดก่อนที่จะมีการพัฒนาตามแผนงานใดๆ เข้าไปในชุมชน ตลอดจนจรรยาบรรณในการป้องกันและแก้ไขผลกระทบ รวมทั้งแผนการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะนำมาใช้ประกอบการพิจารณาการพัฒนาต่อไป สำหรับในประเทศไทยนั้นได้มีการจัดทำตัวชี้วัดเพื่อการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมไว้หลากหลายเกณฑ์ ซึ่งแตกต่างกันไปลักษณะของการใช้งานว่าต้องการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านใด เช่น ด้านการพัฒนาโครงการ ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านการพัฒนาสังคม หรือด้านอื่นๆ ซึ่งตัวชี้วัดที่นิยมใช้กันมากในทางสิ่งแวดล้อมจะอ้างอิงหลักเกณฑ์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาโครงการ โดยแบ่งออกเป็น 4 ระดับ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2547 อ้างถึงใน จันทนา อินทปัญญา, 2552 : 60-61) คือ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมด้านชีวภาพ คุณค่าการใช้ประโยชน์ และคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต รายละเอียดของตัวชี้วัดแสดงดังตารางที่ 2.7

ตารางที่ 2.7 ตัวชี้วัดทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ควรทำนายนายสำหรับโครงการที่มีผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ประเด็นทางสิ่งแวดล้อม	ตัวชี้วัด
1. ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ	
- ภูมิประเทศ/ธรณีวิทยา	- การเปลี่ยนแปลงทางภูมิประเทศ/ลักษณะที่โดดเด่น/ระดับความสูง
	- ธรณีวิทยา
	- การเกิดแผ่นดินไหว

ประเด็นทางสิ่งแวดล้อม	ตัวชี้วัด
<ul style="list-style-type: none"> - ดิน/ทรัพยากร - น้ำผิวดิน/น้ำใต้ดิน - อากาศ/เสียง/ความสั่นสะเทือน 	<ul style="list-style-type: none"> - คุณสมบัติทางกายภาพ เคมี ชีวภาพ - สมรรถนะและศักยภาพของดิน - การตกตะกอน - เสถียรภาพการชะล้างพังทลาย - แหล่งแร่ธาตุ ชนิด ปริมาณแร่ธาตุในพื้นที่ - แหล่งน้ำ - การปนเปื้อน/คุณภาพของน้ำ - การใช้ - อัตราการไหลและทิศทางการไหล - แหล่งที่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ - ภูมิอากาศ - คุณภาพอากาศ - ระดับความเข้มข้น ความถี่ของเสียง/การรบกวน - ระดับการสั่นสะเทือน
2. ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมด้านชีวภาพ	
<ul style="list-style-type: none"> - ระบบนิเวศวิทยา - ความเหมาะสมทางชีวภาพ 	<ul style="list-style-type: none"> - คุณค่าทางนิเวศวิทยา - ความอุดมสมบูรณ์ - ชนิด การแพร่กระจายของสิ่งมีชีวิต - แหล่งที่อยู่อาศัย เส้นทางเดิน การอพยพย้ายถิ่น - สถานภาพของพืชและสัตว์หายากหรือไม่พบในพื้นที่
3. คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์	
<ul style="list-style-type: none"> - การใช้น้ำ (น้ำดื่ม น้ำใช้) - การใช้ที่ดิน - การขนส่ง - ไฟฟ้าและพลังงาน - การควบคุมน้ำท่วม การระบายน้ำ 	<ul style="list-style-type: none"> - ความพอเพียง - สภาพการใช้ที่ดิน ผลกระทบที่ต่อเนื่อง - การกำหนดพื้นที่เฉพาะ - ผลกระทบต่อการจราจรขนส่งของชุมชน - ความพอเพียง - ประสิทธิภาพในการควบคุม/ระบายน้ำท่วม

ประเด็นทางสิ่งแวดล้อม	ตัวชี้วัด
- เกษตรกรรม	- การเปลี่ยนแปลงต่อเกษตรกรรมในพื้นที่ข้างเคียง
- อุตสาหกรรม	- การเปลี่ยนแปลงต่ออุตสาหกรรมในพื้นที่ข้างเคียง
- การท่องเที่ยวและนันทนาการ	- การเปลี่ยนแปลงต่อการท่องเที่ยว พื้นที่สีเขียว การนันทนาการ การพักผ่อนหย่อนใจของสาธารณะ

4. คุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

- สุขทียภาพ/ทัศนียภาพ	- ความขัดแย้งกับสภาพพื้นที่โดยรอบ
- โบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งประวัติศาสตร์	- คุณค่าความงามของแหล่งสถานที่ท่องเที่ยว สถานที่สำคัญทางธรรมชาติ แหล่งธรรมชาติ อันควรอนุรักษ์
- เศรษฐกิจ สังคม	- การเปลี่ยนแปลงที่มีต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งประวัติศาสตร์ และสภาพพื้นที่โดยรอบ
- อาชีวอนามัยและสาธารณสุข	- ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อโครงการ
	- การเปลี่ยนแปลงทางด้านรายได้ อาชีพ การตั้งถิ่นฐาน
	- อัตราการเจ็บป่วย
	- การเกิดโรคระบาด โรคประจำถิ่น หรือความเจ็บป่วย
	- การบริการทางด้านสาธารณสุข
	- อุบัติเหตุจากการทำงาน ความเสี่ยงต่อคนงาน ชุมชน

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2547 อ้างถึงใน
จันทนา อินทปัญญา, 2552 : 60-61

2.4.2 การพัฒนาตัวชี้วัดด้านการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ

ผลกระทบต่อสุขภาพนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญต่อความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ นอกจากจะเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการจัดหามาตรการเพื่อป้องกันมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

ยังส่งผลให้เกิดมาตรการป้องกันประชาชนจากการได้รับอันตรายต่อสุขภาพอนามัยในการดำรงชีวิตประจำวันได้อีกด้วย สำหรับตัวชี้วัดในการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ สามารถอธิบายรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 2.8

ตารางที่ 2.8 ตัวชี้วัดการประเมินความสำคัญของผลกระทบทางด้านสุขภาพ

ลักษณะของผลกระทบ	คำจำกัดความ
1. ขนาด	<ul style="list-style-type: none"> - โอกาสที่จะเกิดความรุนแรงจากผลกระทบในทางลบ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากหรือไม่ - ความรวดเร็วในการเปลี่ยนแปลงหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน เกินขีดความสามารถของท้องถิ่นที่จะจัดการได้หรือไม่ - การเปลี่ยนแปลงนั้นเกินค่าที่ยอมรับได้หรือไม่
2. ขอบเขตทางภูมิศาสตร์	<ul style="list-style-type: none"> - ผลกระทบนั้นขยายออกไปวงกว้างมาก หรือในพื้นที่สำคัญมากน้อยเพียงใด
3. ระยะเวลา และความถี่	<ul style="list-style-type: none"> - ความยาวนานของเวลาที่เกิดผลกระทบ - ลักษณะของการเกิดผลกระทบ เช่น เกิดเป็นช่วงเวลา หรือเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง
4. ผลกระทบสะสม	<ul style="list-style-type: none"> - ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะทำให้ผลกระทบเดิมเพิ่มขึ้นหรือไม่ - ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะทำให้เกิดผลกระทบสะสมในระยะเวลา ยาวนานกว่าที่จะยอมรับได้หรือไม่
5. ความเสี่ยง	<ul style="list-style-type: none"> - โอกาสที่ผลกระทบจะเกิดขึ้น
6. ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม	<ul style="list-style-type: none"> - ระดับของผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ หรือโครงสร้างทางสังคมของชุมชนหรือไม่
7. ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ	<ul style="list-style-type: none"> - การกระจายผลกระทบไปยังประชากรกลุ่มอายุต่างๆ และกลุ่ม ที่เป็นกลุ่มเสี่ยง เช่น เด็ก สตรีมีครรภ์ คนชรา
8. ความไวต่อชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนมีความรู้สึกไวหรือตระหนักรู้ต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด - เคยมีปัญหาลักษณะที่คล้ายคลึงกันเกิดขึ้นในอดีตมาแล้วหรือไม่ - มีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรที่มีการเคลื่อนไหวในประเด็นเหล่านี้หรือไม่

ลักษณะของผลกระทบ	คำจำกัดความ
9. การฟื้นคืนสภาพเดิม	- ต้องใช้เวลาในการฟื้นฟูให้กลับเข้าสู่สภาพเดิมนานเพียงใด
10. ค่าใช้จ่าย	- ต้องใช้ค่าใช้จ่ายในการลดผลกระทบมากน้อยเพียงใด - ต้องใช้เงินเพื่อลดผลกระทบทันทีหรือไม่
11. ศักยภาพของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	- ศักยภาพปัจจุบันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการผลกระทบด้านสุขภาพเป็นอย่างไร - กฎหมายหรือระเบียบที่มีอยู่สามารถรองรับได้หรือไม่ - รัฐบาลท้องถิ่นสามารถจัดการกับผลกระทบเหล่านี้ได้หรือไม่
12. ผลในเชิงบวกหรือประโยชน์	- การพัฒนาจะก่อให้เกิดผลกระทบทางบวกหรือไม่ อย่างไร - การพัฒนาจะสนับสนุนในด้านคุณภาพชีวิต หรือความเป็นอยู่ของชุมชนหรือไม่ อย่างไร

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2551 : 26 – 27.

2.4.3 การพัฒนาตัวชี้วัดด้านตัวชี้วัดการประเมินผลกระทบด้านสังคม

ผลกระทบด้านสังคม เป็นผลกระทบที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และวิธีการของมนุษย์ในการดำรงชีวิต ตลอดจนความมั่นคงของมนุษย์ เช่น การทำงาน การแสวงหาปัจจัยพื้นฐาน การดำรงชีพ การอยู่อาศัย การเรียนรู้บทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์กับผู้อื่น การประเมินผลกระทบทางด้านสังคมจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้เกิดความตระหนักกับสถานการณ์ทางสังคมที่กำลังเผชิญ และสร้างหลักเกณฑ์ที่ทำให้เกิดการยอมรับ อยู่ด้วยกันได้อย่างสันติสุข (วิชัย รูปขำดี, 2552: 1–2) โดยตัวชี้วัดที่สามารถใช้ในการศึกษาเรื่องผลกระทบทางด้านสังคม ได้ปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 2.9

ตารางที่ 2.9 ตัวชี้วัดการประเมินผลกระทบทางด้านสังคม

ลักษณะของผลกระทบ	คำจำกัดความ
1. ผลกระทบทางด้านประชากร	เป็นการเปลี่ยนแปลงในปัจจัยที่กำหนดคุณลักษณะของประชากร เช่น การเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มประชากรผู้สูงอายุ
2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม	เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับรายได้ รูปแบบการจ้างงาน ราคาสินค้า/บริการ วิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม
3. ผลกระทบต่อสถาบัน	เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับความต้องการบริการของรัฐ หรือองค์กรเอกชนในเชิงสาธารณะ หรือความเปลี่ยนแปลงต่อความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีอยู่ในสังคม

ลักษณะของผลกระทบ	คำจำกัดความ
4. ผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม	เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีค่านิยมของคนในสังคม
5. ผลกระทบจากความสัมพันธ์ด้านหญิงชาย	เป็นการเปลี่ยนแปลงและให้ความสำคัญกับบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างเพศ และความสัมพันธ์ระหว่างเพศที่มีต่อบทบาทต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจ-สังคมของมนุษย์

ที่มา: วิชัย รูปขำดี, 2552: 2.

ซึ่งในการศึกษาการสร้างและการพัฒนาในระดับชุมชนนั้นควรจะต้องมีหลักการและเป้าหมายในการดำเนินการ หลักการเบื้องต้นเพื่อการสร้างตัวชี้วัดเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนนั้น มีทั้งหมด 7 ประการที่สำคัญ ได้แก่ (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, 2552 อ้างถึงใน พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ่น), เชนณัฐ อินทรสุวรรณ และ ปารีชาติ วลัยเสถียร, 2553: 25-27)

- คิดเอง ทำเอง คือ การสร้างตัวชี้วัดที่เป็นเรื่องของแต่ละชุมชน เป็นตัวชี้วัดที่แต่ละชุมชนให้ความสนใจ สามารถเชื่อมโยงกับการวัดผลการประเมินได้หลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคประชาชน หรือองค์กรของชุมชน เป็นต้น เพราะตัวชี้วัดที่มาจากชุมชน จะเป็นสิ่งที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและจะถูกนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด

- ร่วมมือ ร่วมพลัง คือ การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น ประชาชนในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) สถาบันการศึกษา ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นต้น เพื่อให้เข้ามาร่วมกันสร้างสรรค์ตัวชี้วัด เพื่อเป้าหมายในการดำเนินการร่วมกัน

- มีกระบวนการที่หลากหลาย โดยอาจทำการศึกษาคำชี้แจงตัวชี้วัดจากพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จก็ได้ แต่ไม่ใช่การลอกเลียนแบบ หากมีประเด็นที่มีความน่าสนใจแล้วก็นำมาใช้พิจารณาโดยอาศัยหลักฉันทามติ ยกตัวอย่างเช่น บ้านจำรุง อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง มีการวัดความอุดมสมบูรณ์ในดินโดยวัดจากจำนวนไส้เดือนต่อปี เป็นต้น

- ดำเนินการอย่างจริงจัง ลงมือปฏิบัติโดยไม่ต้องกังวลความผิดพลาดหรือความสมบูรณ์ที่จะเกิดขึ้น เพราะในความเป็นจริงแล้วไม่มีอะไรที่สมบูรณ์แบบทุกสิ่งอย่าง แต่หากมีข้อผิดพลาดจากการดำเนินการทดสอบตัวชี้วัดก็นำมาใช้ในการปรับปรุง พัฒนาและแก้ไขให้ดีขึ้นในครั้งต่อไป

- เรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการเรียนรู้นั้นควรเป็นการเรียนรู้จากสิ่งที่ลงมือทำ ซึ่งอาจเทียบเคียงกับตำบ่อื่นๆ และมีการทบทวนเหตุการณ์เพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หรือที่เรียกว่า “วงจรแห่งการพัฒนา” อันได้แก่ การคิดและวางแผน การลงมือปฏิบัติ

การวัดผลและประเมินผล และการปรับปรุงเพื่อการพัฒนา ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะช่วยพัฒนาให้ตัวชี้วัดมีคุณภาพที่ดีขึ้น

- ร่วมสร้างขบวนการ เป็นการขยายผลการใช้ตัวชี้วัดให้ครอบคลุมทั้งในระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ไปจนถึงระดับประเทศ โดยอาศัยหลักการสร้างเครือข่ายการเชื่อมโยง การจัดสรรข้อมูล องค์ความรู้ การจัดการความรู้ การเข้าถึงสื่อต่างๆ เช่น วิทยุชุมชน โทรทัศน์ การกำหนดนโยบายในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และในระดับประเทศ การจัดสรรงบประมาณ และการบริหารจัดการที่ดี มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

- มีความเข้มแข็งและความสร้างสรรค์ โดยมีวิสัยทัศน์และดำเนินการอย่างเอาใจใส่ มีความจริงจังพร้อมทั้งทำงานอย่างมีความสุข ไม่เร่งรีบเพื่อให้บรรลุเป้าหมายจนเกินไปขั้นตอนในการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัด เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการประเมินผลได้อย่างเที่ยงตรงและสะท้อนถึงประสิทธิภาพของการประเมินในประเด็นต่างๆ นั้น

สำหรับขั้นตอนในการพัฒนาตัวชี้วัด เพื่อใช้ภายในชุมชนนั้น มีกระบวนการและวิธีการที่สำคัญดังต่อไปนี้ (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547 ; วิชาสา ภูจินดา, 2552)

- กำหนดแหล่งข้อมูล เป็นการพิจารณาแหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลว่าเป็นใคร ที่ไหน เมื่อไหร่ เช่น การประเมินตนเอง แหล่งข้อมูลที่สำคัญก็คือ ตนเอง แต่ถ้าหากต้องการประเมินกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มตัวอย่างที่จะให้ข้อมูลนั้น ก็ควรพิจารณาว่ามีการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วหรือไม่ หากจำเป็นที่จะต้องเก็บข้อมูลมาใหม่ควรคำนึงถึงความประหยัด สะดวก ง่าย และไม่ซับซ้อนจนเกินไป

- ประเมินสภาพทั่วไปและสภาพโดยรวมของพื้นที่ที่จะนำตัวชี้วัดไปใช้ โดยการเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษาว่ามีข้อมูลอย่างไรบ้าง มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร ร่วมกับการทบทวนงานวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลทั้งหมดที่ได้มานี้จะนำไปใช้ในการพัฒนารอบแนวคิดเพื่อการประเมิน

- เมื่อได้กรอบแนวคิดในการประเมินแล้ว นำกรอบแนวคิดมากำหนดเป็นประเด็นตัวชี้วัดว่าต้องการจะวัดสิ่งใด ยกตัวอย่างเช่น คณะผู้ศึกษาต้องการจัดทำตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมและเก็บข้อมูลในพื้นที่แล้ว พบว่า เรื่องเศรษฐกิจเป็นหนึ่งในปัจจุบันที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงได้มีการสร้างกรอบแนวคิดในการประเมินว่า การประเมินด้านเศรษฐกิจต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ ต้องไม่มีหนี้สิน และมีเงินออม ดังนั้น ประเด็นในการชี้วัด คือ มีภาระหนี้สินมากน้อยเพียงใด เป็นหนี้ทั้งนอกระบบและในระบบหรือไม่ มีการลดภาระหนี้สินหรือไม่ และมีเงินออมอย่างสม่ำเสมอหรือไม่

- เมื่อได้ประเด็นตัวชี้วัดแล้ว ให้นำประเด็นตัวชี้วัดเหล่านี้ไปปรับปรุงให้มีความเหมาะสม โดยอาศัยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการช่วยปรับปรุงให้ตัวชี้วัดมีความสมบูรณ์แบบ

หรืออาจจะให้ประชาชนในพื้นที่ที่จะต้องเข้าไปประเมินเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาความเหมาะสมของตัวชี้วัดด้วยก็ได้

- ทำการทดสอบตัวชี้วัด โดยนำตัวชี้วัดที่ได้ผ่านการปรับปรุงและแก้ไขไปทดสอบในพื้นที่ เช่น ตัวชี้วัดเรื่องชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ศึกษาก็ควรนำตัวชี้วัดไปประเมินผลการทดสอบโดยวัดกับชุมชนที่มีการดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ทราบว่าตัวชี้วัดที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วนั้น สามารถใช้ประเมินผลได้จริงหรือไม่ มีความเหมาะสมในการประเมินผลมากน้อยเพียงใด

- นำผลจากการทดสอบตัวชี้วัด เพื่อใช้ในการพิจารณาตัวชี้วัดให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการประเมิน โดยอาศัยการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ หรือประชุมระดมสมองผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดให้มีความเหมาะสมและสามารถนำไปประเมินในพื้นที่อื่นๆ ได้ต่อไป

2.4.4 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

1) การจัดการพลังงาน

การจัดการพลังงาน คือ การผลิตและการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนอกจากจะช่วยลดปริมาณการใช้พลังงานแล้ว ยังจะช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากแหล่งที่ใช้และผลิตพลังงานด้วย โดยแนวทางในการจัดการพลังงานหรือการใช้พลังงานเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญ ได้แก่

- (1) การใช้พลังงานอย่างประหยัดและคุ้มค่าโดยการสร้างค่านิยมและจิตใต้สำนึกการใช้พลังงาน
- (2) การใช้พลังงานอย่างรู้คุณค่าจะต้องมีการวางแผนและควบคุมการใช้อย่างเต็มประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดมีการลดการสูญเสียพลังงานทุกขั้นตอน มีการตรวจสอบและดูแลการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าตลอดเวลา เพื่อลดการรั่วไหลของพลังงาน เป็นต้น
- (3) การใช้พลังงานทดแทน โดยเฉพาะพลังงานที่ได้จากธรรมชาติ เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม พลังงานน้ำ และอื่นๆ
- (4) การเลือกใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพสูง เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าเบอร์ 5 หลอดผอมประหยัดไฟ เป็นต้น
- (5) การเพิ่มประสิทธิภาพเชื้อเพลิง เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทำให้เชื้อเพลิงให้พลังงานได้มากขึ้น และ
- (6) การหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ โดยการนำวัสดุที่ชำรุดนำมาซ่อม ใช้ใหม่ การลดการทิ้งขยะที่ไม่จำเป็นหรือการหมุนเวียนกลับมาผลิตใหม่ (Recycle) (กนกอร ศรีแสง, ม.ป.ป.)

2) การจัดการขยะ

การจัดการขยะ คือ การแก้ไขให้มีปริมาณของเสียน้อยลง โดยมุ่งเน้นการจัดการและแก้ไขที่พฤติกรรมภารกิจของเสียของคนในชุมชนเป็นหลัก หรือ “แนวคิดการจัดการของเสีย ณ แหล่งกำเนิด” การจัดการของเสีย ณ จุดเริ่มต้น หรือแหล่งกำเนิดนี้จำเป็นจะต้องรณรงค์หรือจูงใจให้คนในชุมชนหันมาถือปฏิบัติในการลดปริมาณของเสีย อาทิ (1) ลดการบริโภค (Reduce) การลดการบริโภคของฟุ่มเฟือย หรือบรรจุภัณฑ์ที่เกินความจำเป็น เช่น นำถุงผ้า หรือตะกร้าไปซื้อของที่ตลาด

เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้ถุงพลาสติกใสของจำนวนมาก ซึ่งอาหารให้พอดีกับความต้องการ เพื่อจะได้อะไรไม่มีของเหลือทิ้ง (2) การใช้ซ้ำ (Reuse) เป็นการนำสิ่งของที่ใช้แล้วมาใช้ประโยชน์ใหม่อีกครั้งให้คุ้มค่า (3) การแปรรูปกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) เป็นการนำขยะกลับเข้าสู่กระบวนการผลิตใหม่ เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพ (4) การหลีกเลี่ยง (Reject) หรือลดการใช้และบริโภคสิ่งที่เป็นอันตรายต่อผู้อื่นและระบบนิเวศ (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556)

3) การจัดการน้ำ

การจัดการน้ำ คือ การรู้จักใช้น้ำอย่างเหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือย ควรเปลี่ยนวิธีการใช้น้ำตามความเคยชิน มาเป็นการใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า ไม่ปล่อยให้ไหลทิ้งไปโดยเปล่าประโยชน์ เพื่อเป็นการลดปริมาณน้ำเสียที่จะระบายออกสู่สิ่งแวดล้อมและประหยัดค่าใช้จ่ายในการบำบัดน้ำเสีย โดยใช้หลัก 3R ได้แก่ (1) การใช้น้อยหรือใช้น้ำเท่าที่จำเป็น (Reduce) โดยไม่ใช้น้ำอย่างฟุ่มเฟือย เช่น ในขณะที่แปรงฟันไม่ควรเปิดก๊อกน้ำทิ้งไว้ การซักผ้าด้วยมือประหยัดน้ำกว่าการซักผ้าด้วยเครื่อง ควรใช้ฝักบัวรดน้ำต้นไม้แทนการใช้น้ำสายยางต่อก๊อกน้ำโดยตรง เป็นต้น (2) การใช้ซ้ำ (Reuse) เช่น การนำน้ำจากการล้างถ้วยชาม หรือการล้างผักผลไม้ไปใช้รดน้ำต้นไม้หรือทำความสะอาดพื้น (3) การนำน้ำมาใช้ใหม่ (Recycle) โดยการนำน้ำที่ผ่านการใช้แล้วจากกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมีความสกปรกอยู่ไปปรับปรุงคุณภาพน้ำ และนำกลับมาใช้ใหม่ (สำนักจัดการคุณภาพน้ำ กรมควบคุมมลพิษ, 2557)

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามแหล่งข้อมูลทางวิชาการต่างๆ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาและวางแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย” สามารถสรุปในเบื้องต้นได้ดังต่อไปนี้

Seitzer M. (2016) ศึกษาเกี่ยวกับ แนวทาง 5 หลักการ สำหรับการออกแบบมวลชนในที่อยู่อายุตลอดช่วงชีวิต ซึ่งประกอบด้วย 1) ไม่มีขั้นบันไดต่างระดับหน้าช่องทางเข้าสู่ตัวบ้าน เพื่อความสะดวกและปลอดภัยในการเข้าบ้านของผู้ใช้รถเข็น 2) ระยะกว้างประตูและทางเดิน มีความกว้างที่พอเหมาะสำหรับการขนย้ายเฟอร์นิเจอร์ และผู้ใช้รถเข็น 3) ออกแบบให้เป็นบ้านชั้นเดียว 4) ออกแบบให้ผู้ใช้รถเข็นสามารถเข้าถึง สวิตช์ตัวควบคุมอุปกรณ์ต่างๆ ภายในบ้าน และ 5) ออกแบบลูกบิดประตูเป็นแบบด้ามยาวเพื่อความสะดวกในการใช้งาน

หนังสือเรื่อง “Aging in Place and Universal Design : Making Your Home Accessible, No Matter Your Age or Ability” (2015) ซึ่งเป็นงานเขียนที่รวบรวมการศึกษาเกี่ยวกับการออกแบบมวลชนตลอดช่วงชีวิต : สร้างบ้านสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ พบว่า การ

ออกแบบที่ประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับแบบที่ดีที่สุดที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคนและพื้นที่ มีความสมดุลระหว่างตัวบุคคลกับสภาพแวดล้อม มีสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพต่อบุคคลทุกเพศทุกวัย เนื่องจากความต้องการพื้นที่ของผู้คนจะเปลี่ยนไปเมื่อพวกเขามีอายุ และวิธีการในการจัดการกับพื้นที่ทางกายภาพเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้คือการมอบสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีเป้าหมาย 3 ประการ ได้แก่ 1) ความสุขของผู้สูงอายุ นั่นคือการได้อยู่อาศัยในที่อยู่ที่ให้ความรู้สึกถึง ความมีระเบียบ ศักดิ์ศรีและความเคารพ 2) การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก และ 3) ความร่วมมือระหว่างภาคธุรกิจและผู้ให้บริการเพื่อช่วยเหลือสนับสนุนผู้สูงอายุ ซึ่งจะก่อให้เกิดการสร้างโอกาสทางธุรกิจและการจ้างงานที่จะให้บริการแก่ผู้อยู่อาศัยที่เป็นผู้สูงอายุ

Josh Safdie, และคณะ (2016) ศึกษาเกี่ยวกับหนทางสู่สุขภาพโดยการออกแบบบ้านให้มีการเข้าถึง และมีความยืดหยุ่น ในการอยู่อาศัยของคนทุกเพศทุกวัย ซึ่งพบว่า บทสรุปของการออกแบบเพื่อมวลชนควรประกอบด้วย 1) กฎระเบียบการออกแบบทั่วไปในการออกแบบมวลชนเป็นเพียงมาตรฐานขั้นต่ำที่จะสามารถนำมาปรับใช้ดำเนินการออกแบบอย่างเหมาะสมกับสถานที่จริง 2) การออกแบบมวลชนเน้นรูปแบบการใช้งานมากกว่ารูปแบบทางสถาปัตยกรรม โดยใช้กระบวนการออกแบบให้ผู้อยู่อาศัยเป็นศูนย์กลาง และ 3) การออกแบบมวลชนที่ดีเป็นการใช้ทัศนคติในการออกแบบไม่ใช่การตรวจสอบ ซึ่งเป็นทัศนคติที่ถูกปลูกฝังในวัฒนธรรมและนำมาใช้ในการออกแบบสถาปนิก

Ann Bookman and Delia Kimbrel (2011) ศึกษาถึงแนวทางการดูแลครอบครัวและผู้สูงอายุในศตวรรษที่ 21 พบว่า ในการดูแลผู้สูงอายุ ผู้ดูแลผู้สูงอายุรวมถึงหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต้องช่วยกันส่งเสริมสนับสนุนการลงทุนทางสังคมต่อบุคคลรุ่นใหม่ เนื่องจากเด็ก ๆ ในวันนี้จะเป็น แรงงาน ประชาชนและผู้ดูแลผู้สูงอายุที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต โดยการมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาสุขภาพและการศึกษาให้เด็กเพื่อสร้างศักยภาพในการการดูแลผู้สูงอายุในอนาคต

Families and Work Institute (2008) ศึกษาถึงการดูแลผู้สูงอายุซึ่งเป็นกรณีศึกษาด้านสถานการณ์ในปัจจุบันและความต้องการในการเปลี่ยนแปลง พบว่า การดูแลผู้สูงอายุในสถานการณ์ปัจจุบันผู้ดูแลได้แก่สมาชิกในครอบครัวที่ต้องแบ่งจัดสรรทรัพยากรต่างๆ เพื่อดูแลผู้สูงอายุด้วยความยากลำบากจึงได้เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการดำเนินการ คือ ควรเพิ่มความยืดหยุ่นในทางเลือกการจัดจัดการเวลาในการดูแล มีการลาพักงานจากการดูแลผู้สูงอายุที่แยกกับเวลาพักร้อนของผู้ดูแล เพิ่มความเข้าใจต่อสถานการณ์ที่ผู้ดูแลผู้สูงอายุต้องเผชิญ เพิ่มความช่วยเหลือจากครอบครัวและกลุ่มเพื่อน พัฒนาระบบดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ โดยเพิ่มความถี่ และประสิทธิภาพในการสื่อสารระหว่างผู้ดูแลกับหมอและเภสัชกรที่ดูแลผู้สูงอายุ ลดการทำงานหนักโดยเพิ่มบุคลากรที่มีความ

เข้าใจ มีทักษะในการฟังและการเรียนรู้จากผู้ดูแลและผู้สูงอายุ เป็นระบบที่ใช้งานง่าย เข้าใจง่าย และต้นทุนต่ำ

KATHRYN PATRICELLI, MA (2005) ศึกษาเกี่ยวกับข้อสรุปและการจัดหาทรัพยากรในการดูแลผู้สูงอายุ พบว่า ในการดูแลผู้สูงอายุ ต้องพิจารณาปัจจัยที่หลากหลาย นั่นคือ การประเมินความต้องการของผู้สูงอายุ การจัดหาทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการ การจัดการด้านการเงินและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การปรับตัวผู้สูงอายุเพื่อเข้ากระบวนการดูแล เมื่อได้การดำเนินการดูแลผู้สูงอายุที่เหมาะสมแล้วผู้ดูแล และผู้สูงอายุจะต้องร่วมกันปรับตัวเข้าสู่กระบวนการ โดยความละเอียดและความระมัดระวังในปัจจัยการจัดหาทรัพยากรและค้นหากระบวนการดูแลผู้สูงอายุ จะช่วยให้ผู้ดูแลมีแนวทางการดูแลผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ

European Commission Directorate-General Environment (2008) เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของสูงอายุ สรุปได้ว่า การที่ผู้สูงอายุมีบ้านหลังที่สองและมีการโยกย้ายถิ่นที่อยู่ไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมทั่วไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมประจำท้องถิ่นที่ผู้สูงอายุได้โยกย้ายเข้ามาก่อให้เกิดความท้าทายทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น เกิดความต้องการน้ำเพิ่มขึ้นในพื้นที่แห้งแล้ง หรือในแง่ของการพัฒนาพื้นที่ที่ขาดการวางแผนรองรับที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยวและผู้อยู่อาศัยใหม่ ซึ่งเป็นปัญหาด้านบริหารจัดการในท้องถิ่น

Ho Po Ying (2001) ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างสภาพแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุที่มีความเจ็บป่วยเรื้อรัง พบว่า การส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีความเจ็บป่วยเรื้อรัง ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และชุมชน ในการดำเนินการตอบสนองความต้องการและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในแต่ละบุคคล โดยการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนโดยมีเป้าหมาย คือ การให้ผู้สูงอายุอาศัยในสถานที่เดิม โดยมีการอนุรักษ์วิถีชีวิตความเป็นอยู่และตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ในการบรรลุเป้าหมายเหล่านี้ควรรักษาความพอดีระหว่างความต้องการของผู้สูงอายุและปริมาณของการสนับสนุนที่เหมาะสมจะช่วยเอื้อต่อการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ ในขณะที่การสนับสนุนที่มากเกินไปอาจจำกัดความเป็นอิสระในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุควรเป็นจุดศูนย์กลางในการกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตอย่างมีสุขภาพดี เสียงและทางเลือกของพวกเขาควรได้รับความเคารพอย่างเต็มที่

Environments and Consumer Safety Branch Health Canada (2008) ศึกษาเกี่ยวกับสุขภาพผู้สูงอายุและสภาพแวดล้อม พบว่า การคุ้มครองสุขภาพของผู้สูงอายุจากความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมไม่ได้เป็นความรับผิดชอบของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง โดยมันจะต้องมีการประสานงาน การทำงานร่วมกัน ความมีส่วนร่วม การสื่อสารข้ามองค์กร กฎระเบียบข้อตกลง และ

การจัดระเบียบองค์กร เพื่อเสริมสร้างเกราะป้องกันสุขภาพผู้สูงอายุจากอันตรายและความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม

ธวัช ทะเพชร และ กนกอร บุญมี (2560) ศึกษากลยุทธ์การจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น พบว่า 1) ภาพรวมสภาพการจัดการขยะของผู้สูงอายุประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ การเก็บรวบรวม การคัดแยก การขนส่ง และการกำจัดอยู่ในระดับสูง 2) ภาพรวมการมีส่วนร่วมจัดการขยะของผู้สูงอายุประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการความรู้ การสำรวจปัญหาและพัฒนาแผนจัดการขยะชุมชน การปฏิบัติการตามแผน และการติดตามผลอยู่ในระดับสูง 3) ประเด็นสำคัญที่มีผลต่อการจัดการขยะของผู้สูงอายุมี 6 ประเด็น จากทั้งหมด 29 ประเด็น ได้แก่ 1) มีระบบกำจัดขยะภายในชุมชน 2) ให้ความรู้เกี่ยวกับขยะและประเภทขยะ 3) มีระบบถัง/ช่องแยกขยะ 3 ประเภท ขยะเปียก ขยะแห้ง ขยะอันตราย 4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้บริการและเก็บค่าธรรมเนียม 5) กำหนดเวลาขนส่งขยะที่แน่นอน และ 6) การนำขยะไปฝากธนาคารขยะของชุมชน ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น โดยทั้ง 6 ประเด็น ดังกล่าวสามารถอธิบาย ความแปรปรวนหรือทำนายตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของผู้สูงอายุได้ ร้อยละ 49.7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ยังพบว่า ประเด็นที่สำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของผู้สูงอายุ ได้แก่ มีระบบกำจัดขยะภายในชุมชนโดยประเด็นนี้เพียงประเด็นเดียวสามารถทำนายการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของผู้สูงอายุ ได้ร้อยละ 28.9 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 4) กลยุทธ์การจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น คือ กลยุทธ์ 4S ได้แก่ ระบบ (System) การแยก (Separate) มี บริการ (Service) และมีเวลาขนส่งที่แน่นอน (Sure)

จรัญญา วงษ์พรหม (2558) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ มีวัตถุประสงค์หลัก คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และมีวัตถุประสงค์ย่อยดังนี้ 1) เพื่อศึกษาบริบทและการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 3) เพื่อประเมินผลการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และ 4) เสนอแนวทางที่เหมาะสมเพื่อพัฒนากิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) ซึ่งประกอบไปด้วย กระบวนการวิจัย (Research = R) กระบวนการพัฒนากิจกรรม (Development = D) ผสมผสานกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการบนฐานของชุมชน (Community-based Action Research-CAR) ซึ่งเป็นงานวิจัยปฏิบัติการที่อยู่บนฐานข้อมูลและความคิดของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่ประกอบด้วย 4 มิติ คือ กาย ใจ สังคม และปัญญา ในตำบลสะอาด อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้สูงอายุมีความสุขความพึงพอใจที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่สามารถสนองตอบต่อ

คุณภาพชีวิตใน 4 มิติ คือ กาย ใจ สังคม และปัญญา/การเรียนรู้ 2) เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านการจัดกิจกรรมสัจจรเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และกิจกรรมสานวัยใส่ใจผู้สูงอายุที่ผู้วิจัยและกลุ่มปฏิบัติการหลักร่วมดำเนินการกับชุมชน 3) เกิดการบูรณาการความรู้และกิจกรรมในชุมชนผ่านการสรุปทเรียนจากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน 4) เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนโดยการดำเนินการต่อเนื่องของชุมชน ที่ประกอบด้วย แกนนำผู้สูงอายุ คนวัยอื่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน

สมโภช รติโอฬาร (2556) ได้ศึกษาการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพผู้สูงอายุ และเสนอแนวคิดการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) การจัดสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุออกกำลังกาย ได้แก่ การจัดให้มีพื้นที่สีเขียว การจัดมุมพักผ่อนตามถนนทางเชื่อมและทางเดินต่างๆ การสร้างทางเดินที่ราบเรียบสะดวกสบาย การจัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในชุมชน จะกระตุ้นให้ผู้สูงอายุออกมาพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การออกมาทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันกับเพื่อนบ้านมากขึ้น เป็นต้น 2) การจัดสิ่งแวดล้อมในที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุในการดำเนินชีวิต ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตอยู่กับบ้านมากกว่าการออกไปนอกบ้าน การจัดสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของบ้านต้องคำนึงถึงสภาพร่างกายและการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุด้วย เช่น การสร้างบ้านจะต้องสร้างตามมาตรฐานที่อยู่อาศัยในแต่ละช่วงชีวิต (Lifetime Homes Standard) โดยสำหรับผู้สูงอายุนั้น ควรมีการทำทางลาด ราวบันได ราวจับในห้องน้ำเพื่อป้องกันการลื่นล้ม เป็นต้น การดูแลให้ผู้สูงอายุมีความอบอุ่น โดยป้องกันไม่ให้สัมผัสกับอากาศที่เย็นหรือร้อนเกินไป สิ่งนี้เป็นประเด็นร้อนทางสุขภาพ เพราะพบว่ามียารายงานจำนวนการเสียชีวิตเพิ่มขึ้นจากการอยู่ในที่เย็น และผู้สูงอายุเป็นส่วนหนึ่งของภาวะเสี่ยงนี้ สิ่งที่ควรดำเนินการ คือ การปรับปรุงให้มีฉนวนกันความร้อนและการเพิ่มพลังงานที่มีคุณภาพภายในบ้านเรือนจะเป็นผลลัพธ์ทางบวกให้แก่สุขภาพ สำหรับผู้สูงอายุในกลุ่มอาการสมองเสื่อม อาการหลงลืม สับสน และนอนหลับยาก การจัดสิ่งแวดล้อมในบ้านเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรคำนึงถึง เช่น พื้นบ้านควรหลีกเลี่ยงรูปแบบหรือลวดลายที่มากเกินไป การเลือกสีทาสผนังและพื้นห้องควรเลือกสีที่แตกต่างกัน เพื่อให้สามารถมองเห็นความแตกต่างระหว่างพื้นและผนังห้อง การเพิ่มประสิทธิภาพของแสงธรรมชาติและ ระดับแสงจากแสงประดิษฐ์ให้เพียงพอ เป็นต้น 3) การจัดสิ่งแวดล้อมในที่สาธารณะให้เอื้อต่อสุขภาพผู้สูงอายุ เช่น การทำทางเดินที่ราบเรียบ ทางลาด ลิฟท์ขึ้นอาคารสถานที่ต่างๆ ราวจับบันได ห้องน้ำสาธารณะ ที่นั่งพักผ่อน และอุปกรณ์ช่วยเหลืออื่นๆ เป็นต้น อย่างเพียงพอ

นอกจากนี้ การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพของผู้สูงอายุโดยการคำนึงถึงความแปรเปลี่ยนของสิ่งแวดล้อมและสภาวะของผู้สูงอายุเอง ได้แก่ 1) การป้องกันสภาวะที่ส่งผลต่อการเจ็บป่วยในทางเดินหายใจและภูมิแพ้ต่างๆ เพราะมีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าปัจจัยต่างๆ เหล่านี้มีอิทธิพลต่อสุขภาพ ได้แก่ ระดับความเป็นเมือง ปัญหาการจราจร ความหนาแน่นของยานพาหนะ

ความหนาแน่นของที่อยู่อาศัย การระบายอากาศที่ไม่ดี 2) การลดปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุทั้งในบ้านและนอกบ้าน ความเสี่ยงและผลจากการพลัดตกหกล้มในผู้สูงอายุ เกิดจากการออกแบบทางเดินที่ขาดความใส่ใจในความปลอดภัย เช่น การมีพื้นผิวที่ขรุขระ ความแคบของถนน บันไดไม่มีที่เกาะ มีความแคบและชัน เป็นต้น 3) การปรับแนวคิดจากการเพิ่มระยะเวลาของการมีชีวิตรอยู่ เป็นการมีชีวิตรอยู่อย่างมีคุณภาพ เนื่องจากคนเราควรจะต้องให้ความสนใจว่า “ทำอย่างไรที่จะทำให้ผู้สูงอายุอยู่เย็นเป็นสุข มีสุขภาพหรือมีคุณภาพชีวิต” ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถเกิดขึ้นได้โดยส่วนหนึ่ง คือ การสร้างสิ่งแวดล้อม โดยเป้าหมายที่สำคัญ คือ การส่งเสริมให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม อันเป็นหนทางหนึ่งในการป้องกันความโดดเดี่ยว การแยกตัวรวมทั้งความเหงา การตกแต่งที่อยู่อาศัยหรือการออกแบบจำเป็นต้องคำนึงถึงประตูทางเข้าควรเปิดออกสู่ถนนได้ การจัดให้มีพื้นที่ระหว่างหน้าบ้านกับถนน และต้องมั่นใจได้ว่ามีพื้นที่ที่เป็นจุดเชื่อมโยงให้มีการปฏิสัมพันธ์กันได้ เช่น รั้วบ้านโปร่ง ไม่เป็นรั้วปิด หรือมีรั้วที่สูงเกินไป การสร้างสิ่งแวดล้อมสามารถออกแบบให้ลดภาวะเครียดหรือสร้างโอกาสให้หายจากภาวะเครียดได้ เช่น การจัดสรรพื้นที่สีเขียว การสร้างภูมิทัศน์ที่สวยงาม การเพิ่มแสงธรรมชาติในเวลากลางวัน และมีความเพียงพอ การมีฉนวน หรือกันชนด้วยวัตถุ วัสดุ หรือต้นไม้ เพื่อกันเสียงดังระหว่างภายนอกกับภายในบ้านเรือน การเพิ่มความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุโดยคำนึงถึงความปลอดภัย โดยเฉพาะอาชญากรรม โดยการออกแบบต้องคำนึงถึงอย่างมาก คือ ความระมัดระวังต่อพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนบุคคล หน้าต่าง ประตูที่เปิดออกสู่ถนน รวมทั้งการมีไฟส่องสว่างที่เพียงพอในถนนต่างๆ

วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง และคณะ (2552 ก) ได้ทำการสำรวจข้อมูลพื้นที่ในชุมชนเพื่อเตรียมการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สิ่งอำนวยความสะดวก ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ (เทศบาลตำบลแม่เหียะ) พบว่า พื้นที่เทศบาลตำบลแม่เหียะเป็นพื้นที่ชานเมืองเชียงใหม่ มีผลกระทบโดยตรงกับการอยู่อาศัยของประชากรผู้สูงอายุซึ่งมาจากพื้นฐานเป็นเกษตรกรและรับจ้าง กลุ่มตัวอย่างได้จากหมู่ที่ 4 บ้านท่าข้าม เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและข้อมูลเชิงประจักษ์รวมทั้งวิธีการระดมความคิดเห็นของผู้สูงอายุในชุมชน การสำรวจ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องสุขภาพแต่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ในยามปรกติแม้จะมีปัญหาเกิดในร่างกาย ผู้สูงอายุเหล่านี้อาศัยอยู่ในบ้านของตนเองถึงร้อยละ 97.5 มีการดำรงชีวิตแบบพอดีด้วยความมัธยัสถ์ อุบัติเหตุส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในที่อยู่อาศัยในบ้านของตนเอง ห้องน้ำ/ห้องอาบน้ำ ชานบ้าน/ระเบียงบ้าน อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นนอกที่อยู่อาศัยเกิดขึ้นที่บริเวณถนนทางสัญจรและทางเดินเข้าบ้าน บ้านได้รับการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมบ้างตามความเหมาะสมและฐานะ ในด้านพื้นที่สาธารณะและชุมชน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะยังพึงพอใจและมีความสุข รักถิ่นอาศัยและต้องการอยู่ในชุมชนดั้งเดิมของตนในการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่คุ้นเคย แม้ว่าในสภาพของพื้นที่ชุมชนจะมีปัญหาเรื่องการขยายตัวด้านการอยู่อาศัยแบบเมือง การจราจรที่คับคั่งและอันตรายต่อการเดินทางของผู้สูงอายุ สภาพแวดล้อมต่างๆ ยังขาดการดูแลความเหมาะสม

สะดวก ปลอดภัยอีกจำนวนมาก ดังนั้นจึงควรจัดแนวทางการส่งเสริมให้มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สิ่งอำนวยความสะดวก ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลแม่เหียะ ด้านการออกแบบชุมชนเมือง การออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม การออกแบบสถาปัตยกรรม การออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน และการออกแบบผลิตภัณฑ์และสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นระดับการดูแลผู้สูงอายุปัจเจกชน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญได้แก่ สมาชิกในครอบครัวผู้สูงอายุ คนในชุมชน องค์กรในชุมชน จะเป็นผลให้การดำเนินงานของโครงการเพื่อปรับปรุงด้านคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้ลุล่วงต่อไป

วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง และคณะ (2552 ข) ได้ทำการสำรวจข้อมูลเทศบาลตำบลหนองตองพัฒนา เพื่อเตรียมการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สิ่งอำนวยความสะดวก ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยพบว่า พื้นที่เทศบาลตำบลหนองตองพัฒนา อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นตัวแทนพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ส่วนใหญ่ยังเป็นเกษตรกรรม ประชากรผู้สูงอายุมาจากพื้นฐานเป็นเกษตรกร กลุ่มตัวอย่างมาจากหมู่ที่ 2, 7, 8, 9, 10, 11 และ 14 ซึ่งมีองค์ประกอบชุมชนที่ครบถ้วนและเป็นสังคมผู้สูงอายุ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและข้อมูลเชิงประจักษ์ รวมทั้งวิธีการระดมความคิดเห็นของผู้สูงอายุในชุมชน การสำรวจ พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องสุขภาพแต่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ในยามปกติแม้จะมีปัญหาเกิดในร่างกาย ผู้สูงอายุเหล่านี้อาศัยอยู่ในบ้านของตนเองถึงร้อยละ 98.1 มีการดำรงชีวิตแบบพอดีด้วยความมีอิสระ บ้านผู้สูงอายุมีลักษณะเป็นบ้านไม้ยกพื้นมีอายุการใช้งานมานาน จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุง เนื่องจากอุบัติเหตุส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในที่อยู่อาศัยในบ้านของตนเอง โดยเฉพาะบริเวณห้องน้ำ/ห้องอาบน้ำ ชานบ้าน/ระเบียงบ้าน อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นนอกที่อยู่อาศัยเกิดขึ้นที่บริเวณทางเดินเข้าบ้านและถนนทางสัญจรในด้านพื้นที่สาธารณะและชุมชน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังพึงพอใจและมีความสุขมีความรักถิ่นอาศัยและต้องการอยู่ในชุมชนดั้งเดิมของตนในการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่คุ้นเคยและไม่มีปัญหาทางด้านกายภาพของพื้นที่ชุมชน เพราะกิจกรรมทั่วไปจะอยู่ในที่อยู่อาศัยของตนและวัดใกล้บ้าน แต่พบว่ายังมีความต้องการการดูแลด้านสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้เหมาะสม สะดวก ปลอดภัยอีกจำนวนมาก ดังนั้น จึงควรจัดแนวทางการส่งเสริมให้มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สิ่งอำนวยความสะดวก ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลหนองตองพัฒนา ด้านการออกแบบชุมชนเมือง การออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม การออกแบบสถาปัตยกรรม การออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน และการออกแบบผลิตภัณฑ์และสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นระดับการดูแลผู้สูงอายุปัจเจกชน โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ สมาชิกในครอบครัวผู้สูงอายุ คนในชุมชน องค์กรในชุมชน และจะเป็นผลให้การดำเนินงานของโครงการเพื่อปรับปรุงด้านคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้ลุล่วงต่อไป

เมธี พิริยการนนท์ (ม.ป.ป.) ได้จัดทำคู่มือกระบวนการการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุมีกระบวนการต่างๆ โดยสรุปได้ คือ 1) กระบวนการศึกษาข้อมูล เป็นการศึกษา

และรวบรวมข้อมูลต่างๆ ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม รวมถึงข้อมูลเชิงปริมาณที่เกี่ยวข้อง โดยต้องมีการสรุปเนื้อหาเพื่อหาความเกี่ยวเนื่องของข้อมูลกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2) กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีการ SWOT ANALYSIS เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึกทางด้าน สภาพของพื้นที่ ศักยภาพ ปัญหาของพื้นที่ โดยที่การวิเคราะห์ต้องผนวกกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่ตอบสนองความต้องการ และพฤติกรรมการใช้งานของคนในชุมชนอย่างแท้จริง 3) กระบวนการทำงานร่วมกับชุมชน ที่เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญมากเพื่อที่จะให้งานประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพโดยการหาความช่วยเหลือจากหน่วยงานส่วนกลาง ความพร้อมของหน่วยงานท้องถิ่นและชุมชน ความร่วมมือของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น 4) กระบวนการจัดทำแผนและการนำไปสู่การปฏิบัติ เป็นการวางแผนปฏิบัติการที่ได้จากการประชุมระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ร่วมจัดทำแผนงานโครงการร่วมกัน ที่ระบุถึงขั้นตอนการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบ ระยะเวลาในการดำเนินงาน ตลอดจนงบประมาณหรือแหล่งทุนสนับสนุนไว้ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งกระบวนการต่างๆ ดังกล่าวนั้นจะสามารถเป็นแนวทางในการศึกษา และการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ ในชุมชนต่างๆ ได้ต่อไป

ไตรรัตน์ จารุทัศน์ และคณะ (2553) ศึกษาการออกแบบชุมชนน่าอยู่ผู้สูงอายุ สำหรับผู้สูงอายุ ในชนบท มีกระบวนการวิจัยโดยการคัดเลือกพื้นที่ศึกษา 4 ภาค คือ ภาคเหนือศึกษาที่ตำบลยางหอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ภาคกลางพื้นที่ศึกษาคือตำบลท่าตะโก อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ ภาคตะวันออก ศึกษาเหนือศึกษาที่ตำบลหนองกุ้งเขิน อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น และภาคใต้ศึกษาที่ตำบลปากบาง อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา เก็บข้อมูลกลุ่มผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไปทั้งสิ้น 516 คน ผลการศึกษาพบว่าสาธารณูปโภค/สิ่งแวดล้อมที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุในภาคเหนือ คือ วัด ภาคกลาง คือ สวนสาธารณะ สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ได้แก่ สถานพยาบาล สิ่งอำนวยความสะดวกประจำหมู่บ้านสำหรับผู้สูงอายุไปเป็นประจำทุกสัปดาห์ สำหรับภาคเหนือ ได้แก่ ร้านอาหาร ภาคกลาง ได้แก่ ร้านกาแฟและตลาด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ร้านตัดผ้า/ร้านซ่อมรถ/ร้านวัสดุอุปกรณ์ และร้านกาแฟ ภาคใต้ ได้แก่ พื้นที่ทางศาสนา (วัดหรือมัสยิด) รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนผู้สูงอายุในภาคเหนือและภาคใต้เป็นการตั้งถิ่นฐานแบบกระจาย ส่วนภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแบบรวมกลุ่ม ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ คือ เส้นทางจราจร ทางเดินและทางข้ามที่ไม่เอื้อต่อผู้สูงอายุ

จำเรียง กุระมะสุวรรณ (2536) อ้างถึงใน วรรณภา กุมารจันทร์ (2543) กล่าวว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมจะทำให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมกับผู้อื่น ได้สร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม พัฒนาตนเอง มีการช่วยเหลือกันและกัน จะส่งผลให้ผู้สูงอายุไม่อ้างว้างโดดเดี่ยว สภาพจิตใจของ

ผู้สูงอายุดีขึ้น มีการใช้พลังสมาชิกจากชมรมทำให้บุคคลในสังคมมองเห็นคุณค่า ยกย่องเกียรติคุณ ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์

โดยสรุปจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี นโยบายที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุที่ผ่านมา พบว่าแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุนั้น ควรมุ่งเน้นการจัดการที่เน้นวิธีการปฏิบัติและมีการกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน มีการถอดบทเรียนการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายুর่วมกับชุมชน เพื่อให้เกิดรูปแบบของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่หลากหลาย และควรเผยแพร่ที่เป็นตัวอย่างที่ดี (Best Practices) นำไปสู่การขยายผลและปรับใช้ในพื้นที่ต่างๆ ภายใต้บริบทที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วม ของผู้สูงอายุให้มีบทบาทมากขึ้น นอกจากนี้ควรมีการจัดทำแนวทางปฏิบัติภายในระยะเวลาหนึ่ง อาจจะ เป็น 2-3 ปี โดยแผนหรือโครงการที่จัดขึ้นควรจะมีรายละเอียดที่ชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม มีความเหมาะสมและเอื้อต่อการนำไปปฏิบัติใช้สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ อีกทั้งการให้ความสำคัญด้านสัมพันธภาพทางสังคม ความต้องการเกี่ยวกับการมีเพื่อน มีสังคมของกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อจรรโลงด้านจิตใจ ส่งผลดีต่อสุขภาพกาย อารมณ์ และจิตใจ

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย เป็นการศึกษาที่ใช้วิธีการผสมผสาน (Mixed Research) คือ ใช้ทั้งวิธีเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นการประเมินความเหมาะสมของการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้สูงอายุเอง และวิธีการเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งการศึกษาเอกสารรายงานและการสังเกตการณ์ ผลการดำเนินงานในพื้นที่ประกอบกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research, PAR) โดยมีระเบียบวิธีวิจัยและขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

3.1 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย มีขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

3.1.1 ทำการศึกษาวิธีการบริหารจัดการและสถานการณ์ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม

3.1.2 การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research, PAR) ประกอบด้วย

1) ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยขอความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กำกับดูแลการจัดการสิ่งแวดล้อมและดูแลผู้สูงอายุในชุมชน โดยใช้ฐานข้อมูลจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 3 ขนาด (ใหญ่ กลาง เล็ก) ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นเป็นกลุ่มประชากร ทั้งนี้ ได้ทำการศึกษาขอบเขต เพราะจัดว่าเป็นชุมชนชนบท

2) พัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งครอบคลุมมิติการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้ง 4 ด้าน ตลอดจนการสังเคราะห์แนวคิดจากเอกสารและนำมาปรับให้เป็นรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนชนบทในประเทศไทย

3) นำร่างรูปแบบที่ผ่านการวิเคราะห์และปรับปรุงแก้ไขแล้วไประดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด

4) นำรูปแบบที่ได้ไปพัฒนาต่อร่วมกับชุมชนชนบทจำนวน 1 ชุมชน (ตัวแทนแต่ละภูมิภาค) โดยใช้กระบวนการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research, PAR) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชน และกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชุมชนดังกล่าว จำนวนไม่น้อยกว่า 30 คนต่อชุมชน โดยมีกิจกรรมย่อยเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของการนำรูปแบบที่ได้ไปทดสอบความเหมาะสมกับชุมชน ได้แก่

กิจกรรมย่อย 1 การจัดประชุมคณะผู้วิจัยร่วมกับสมาชิกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างทีมผู้วิจัยและชุมชนและหาแนวทางการทำงานร่วมกันผ่านรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้ง 4 ด้าน โดยการประสานงานผ่านผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประชุมชี้แจงความเป็นมา วัตถุประสงค์และกิจกรรมการวิจัย รวมทั้งสรรหาอาสาสมัครร่วมทีมวิจัย

กิจกรรมย่อย 2 จัดกิจกรรมส่งเสริมรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการด้วยการจัดเวทีประชุมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุทั้งในส่วนของผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุ และใช้รูปแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มทักษะด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม การดูแลสภาพแวดล้อมภายในชุมชน ร่วมกันจัดทำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนตนเอง เพื่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนระหว่างทีมวิจัย ชุมชนและหน่วยงานที่ดูแลชุมชน โดยอาจขอความร่วมมือเพื่อจัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ชุมชน หรือหน่วยงานด้านการดูแลผู้สูงอายุ

กิจกรรมย่อย 3 ร่วมกันถอดบทเรียนวิเคราะห์และประเมินผลด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยนและสังเกตการณ์ความร่วมมือของเครือข่ายชุมชน หาข้อสรุปร่วมกันถึงแนวทางการพัฒนาต่อและสรุปผลรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุร่วมกับกลุ่มตัวอย่างและเจ้าหน้าที่จากส่วนงานที่เกี่ยวข้อง

5) ปรับปรุงและแก้ไขรูปแบบการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุอีกครั้งก่อนทำการสรุปผลและจัดทำรายงานผลการวิจัย

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2.1 ข้อมูลทุติยภูมิประกอบด้วย

1) เอกสาร รายงานวิจัย และบทความทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในชุมชน บริบทการจัดการชุมชนชนบทโดยทั่วไป เป็นต้น

3.2.2 ข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วย

1) พัฒนาเครื่องมือโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมกับการดูแลผู้สูงอายุจากชุมชนชนบททั่วประเทศโดยใช้ฐานข้อมูลผู้สูงอายุในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากศูนย์สารสนเทศประชากรศาสตร์เพื่อนำจำนวนผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่มาคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างและสุ่มตัวอย่างเก็บข้อมูลด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ โดยกำหนดให้ข้อคำถามมีรายละเอียดครอบคลุมมิติทางสิ่งแวดล้อมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มิติเศรษฐกิจ มิติสังคมและวัฒนธรรม และมิติการบริหารจัดการสาธารณะ โดยเป็นการเก็บตัวอย่างจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในส่วนที่ดูแลภารกิจด้านการสงเคราะห์ผู้สูงอายุและกลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถดูแลตนเองได้ในพื้นที่ชุมชนชนบท

2) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากการเก็บแบบสอบถามโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาสำหรับศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อวิเคราะห์ภาพรวมในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนและนำมาเป็นต้นแบบของการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี รวมทั้งใช้ข้อมูลเชิงปริมาณนี้เป็นพื้นฐานในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและวิธีแก้ไขปัญหาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนชนบท

3) ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากข้อมูลทุติยภูมิที่มีการศึกษาค้นคว้าประกอบกับข้อมูลปฐมภูมิจากการเก็บแบบสอบถาม ซึ่งเป็นบริบทการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน การดูแลสิ่งแวดล้อมของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเลือกพื้นที่กรณีศึกษาให้ได้ชุมชนที่มีลักษณะการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ดี คือ มีความพร้อมต่อผู้สูงอายุครอบคลุมทั้ง 4 มิติ (มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกายภาพ มิติเศรษฐกิจ มิติสังคมและวัฒนธรรม และมิติการบริหารจัดการสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน) จำนวน 8 ชุมชน เพื่อลงพื้นที่สำรวจข้อมูลพื้นฐานประกอบการสัมภาษณ์ (Interview) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งผู้วิจัยจัดทีมผู้ช่วยวิจัยลงพื้นที่แล้วใช้กระบวนการสังเกตการณ์ในพื้นที่จริงเพื่อให้เห็นสภาพปัญหาและได้ข้อเท็จจริงจากกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

4) นำข้อมูลทั้งจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามและข้อมูลจากการลงพื้นที่ศึกษาในชุมชนจริงมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาแต่ละด้านเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทจากผลการศึกษาที่ได้

3.2.3 สรุปรายการดำเนินงานของโครงการวิจัยนี้ประกอบด้วย

1) สรุปรายการดำเนินงานของโครงการวิจัยนี้ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร รายงานวิจัย และบทความทั้งในประเทศและต่างประเทศและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและการดูแลผู้สูงอายุจากชุมชนชนบท

3) การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุจากพื้นที่กรณีศึกษาจำนวน 8 ชุมชน

4) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและเชิงสถิติจากการเก็บข้อมูลแต่ละด้านเพื่อสร้างรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท

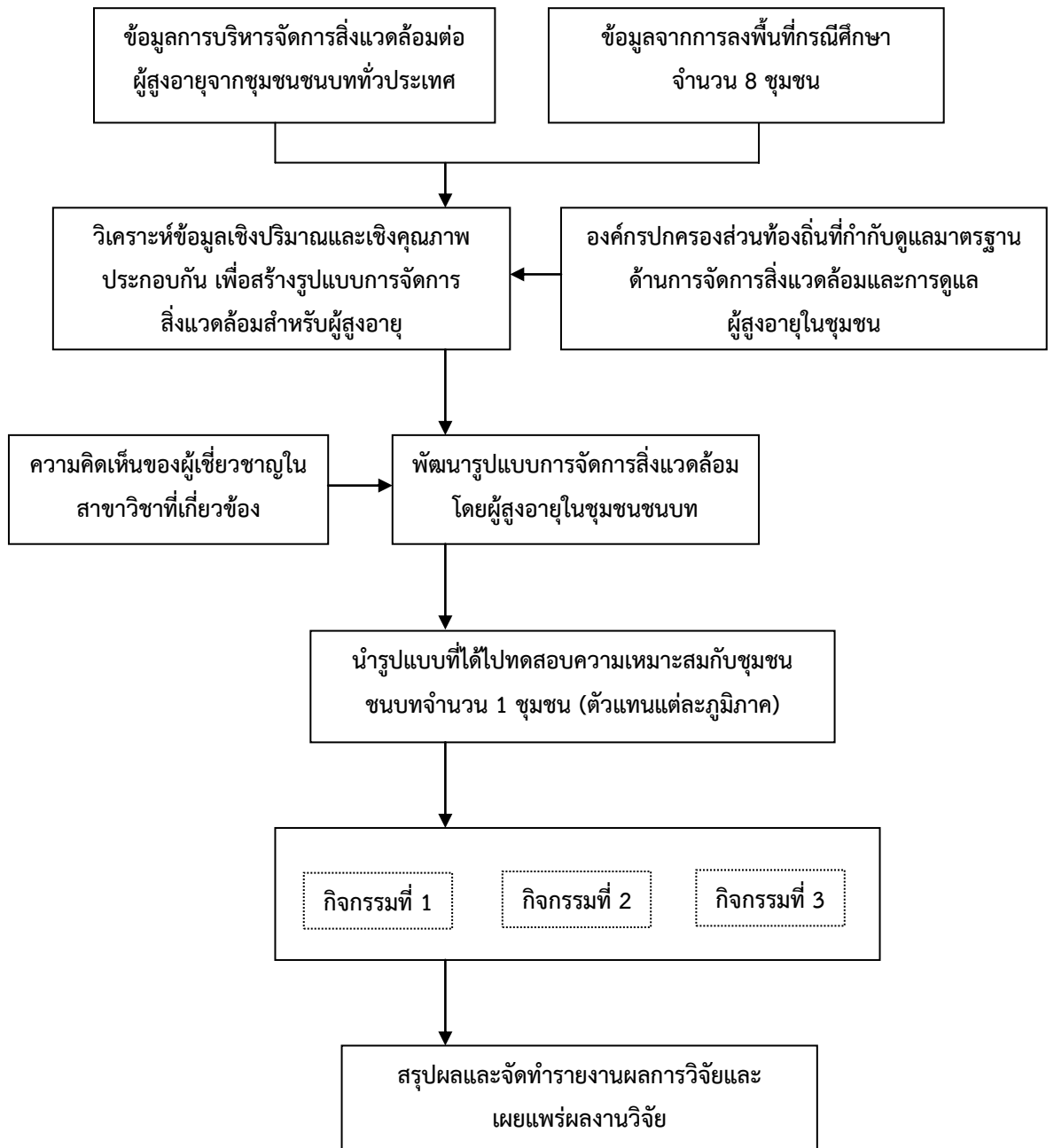
5) ทดสอบความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กำกับดูแลการจัดการสิ่งแวดล้อมและดูแลผู้สูงอายุในชุมชน

6) ระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุเพื่อปรับปรุงแก้ไข พร้อมทั้งทดสอบความเหมาะสมกับชุมชนชนบทจำนวน 1 ชุมชน (ตัวแทนแต่ละภูมิภาค) โดยมีกิจกรรมย่อย ได้แก่ จัดประชุมคณะผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มเป้าหมายของโครงการ จัดกิจกรรมส่งเสริมรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการตามกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและสรุปผลรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ

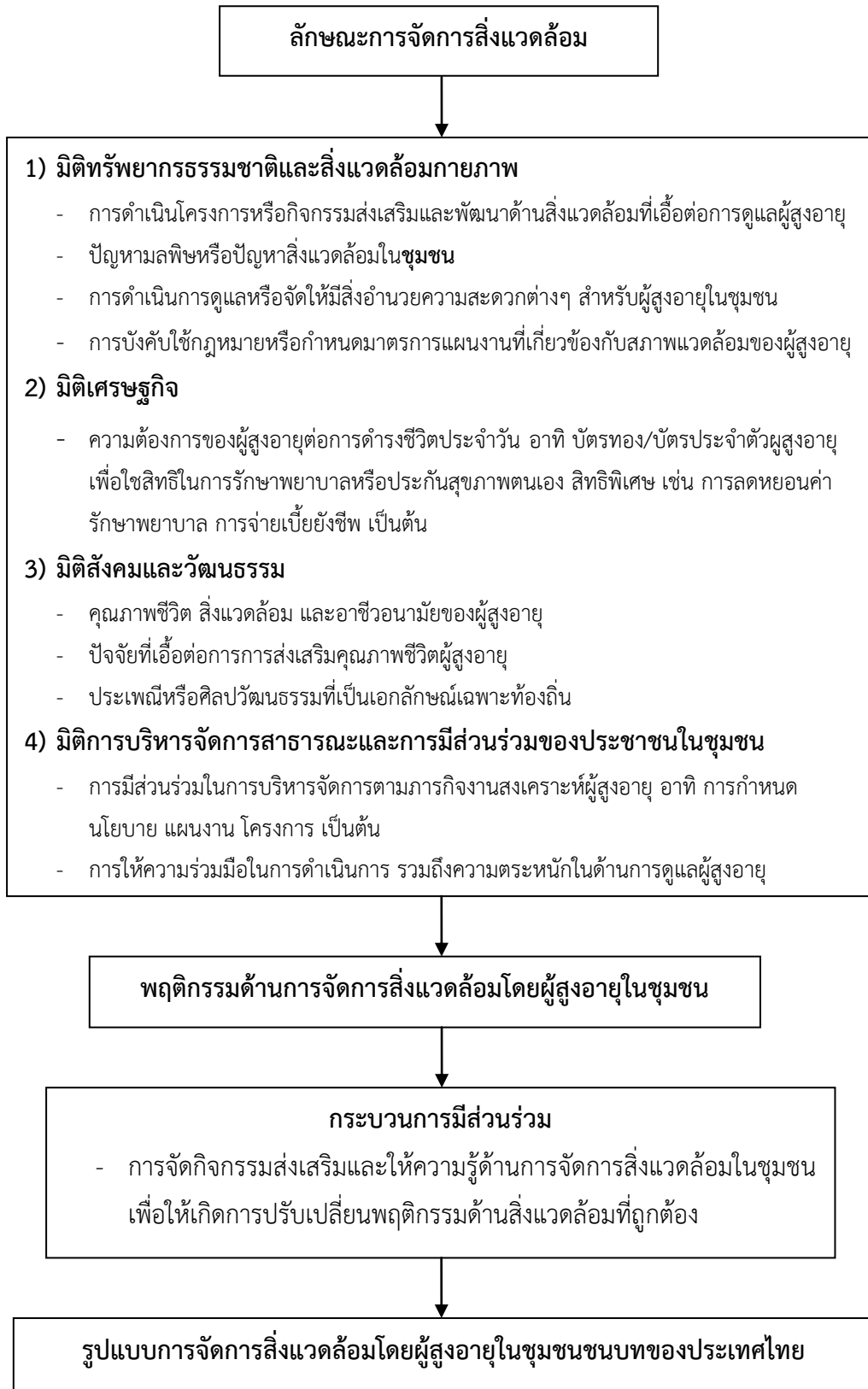
7) ปรับปรุงและแก้ไขรูปแบบการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุพร้อมทั้งสรุปผลและจัดทำรายงานผลการวิจัย

3.3 กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดของการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย แสดงดังภาพที่ 3.1 และ ภาพที่ 3.2

ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดเชิงกระบวนการ

ภาพที่ 3.2 กรอบแนวคิดเชิงเนื้อหา

3.4 สถานที่ทำการวิจัยและกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.4.1 สถานที่ทำการวิจัย

สถานที่สำหรับการวิจัยได้มีการกำหนดขอบเขตสำหรับการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ที่มีภารกิจดูแลส่งเสริมผู้สูงอายุ ส่วนสถานที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบท และอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีมีความเหมาะสมต่อการดูแลผู้สูงอายุ

3.4.2 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญของงานวิจัย

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

จำนวนประชากรผู้สูงอายุในปี พ.ศ.2558 คือ 10,351,200 (สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2558) คณะผู้วิจัยใช้สูตร Yamane (1967) เพื่อคำนวณขนาดตัวอย่าง

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างเท่าที่จะยอมรับเมื่อระดับนัยสำคัญ 0.05

$$n = \frac{10,351,200}{1+10,351,200 (0.05)^2}$$

n = 400 คน

จากนั้นทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) โดย

(1.1) การสุ่มตัวอย่างแบบโควต้าไม่เป็นสัดส่วน (Quota sampling) จากภูมิภาคในประเทศไทย 4 ภาค จำนวนภาคละ 2 จังหวัด จังหวัดละ 2 ตำบล จำนวนผู้สูงอายุตำบลละ 50 คน

(1.2) การสุ่มตัวอย่างโดยการจับฉลากจังหวัดในแต่ละภาค

ภาคเหนือ ได้แก่ ตาก เชียงใหม่

ภาคกลาง ได้แก่ สุพรรณบุรี อ่างทอง

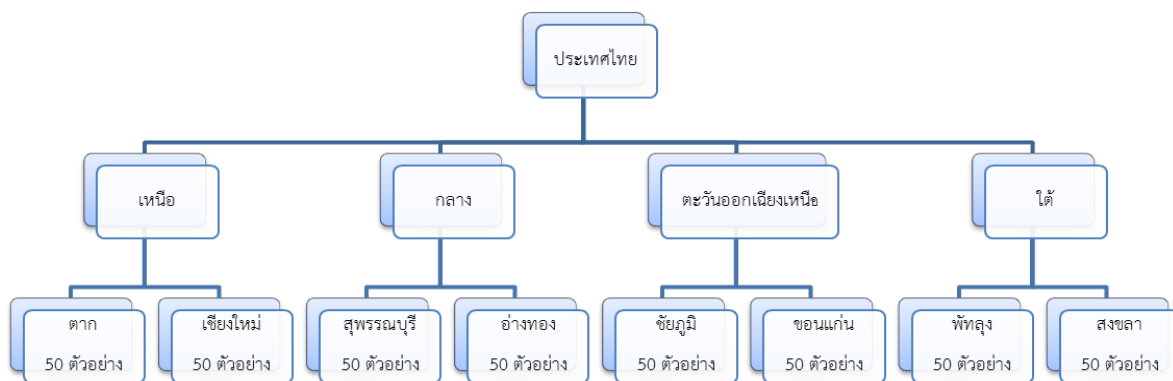
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ชัยภูมิ ขอนแก่น

ภาคใต้ ได้แก่ พัทลุง สงขลา

(1.3) การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เลือกอบต. ที่เป็นชุมชนชนบท และมีโรงเรียนหรือโครงการเกี่ยวกับผู้สูงอายุในแต่ละจังหวัด โดยการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุของอบต.

(1.4) การสุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในแต่ละอบต. และเก็บแบบสอบถาม 50 ตัวอย่าง ต่อ 1 อบต.

รายละเอียดการสุ่มตัวอย่าง ดังภาพที่ 3.3

ภาพที่ 3.3 การสุ่มตัวอย่าง

2) กลุ่มเป้าหมายในเชิงคุณภาพ

2.1) ผู้ศึกษามีขั้นตอนของการเลือกชุมชนที่ใช้ในการศึกษาด้วยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อคัดเลือกชุมชนที่มีประสิทธิภาพในการจัดการดูแลสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุเพื่อให้เป็นกรณีศึกษา โดยในการคัดเลือกใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นการเลือกโดยใช้วัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจและเชื่อว่าชุมชนและผู้แทนชุมชนนั้นจะสามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลที่มีความครอบคลุมและน่าเชื่อถือโดยจะพิจารณาที่ตั้งของชุมชน ลักษณะของชุมชนเพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จ ศักยภาพ ปัญหา และอุปสรรคของการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อม และการดูแลผู้สูงอายุและมีการสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชนและกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน

2.2) ผู้ศึกษามีขั้นตอนของการเลือกชุมชนที่ใช้เป็นกรณีศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research, PAR) ให้เกิดเป็นชุมชนต้นแบบ โดยใช้ข้อมูลจากผลการศึกษาในเชิงปริมาณเป็นพื้นฐานในการคัดเลือกและกำหนดให้มีกลุ่มประชากรหลัก ได้แก่ ผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชนและกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชุมชนดังกล่าวจำนวนไม่น้อยกว่า 50 คนต่อชุมชน ในการศึกษาครั้งนี้ มีกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3.1 ชุมชนชนบทที่เป็นกรณีศึกษา

ภูมิภาค	จังหวัด
1. ภาคกลางและภาคตะวันออก	สุพรรณบุรี, อ่างทอง
2. ภาคเหนือ	ตาก, เชียงใหม่
3. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ชัยภูมิ, ขอนแก่น
4. ภาคใต้	สงขลา, พัทลุง

2.3) ผู้ศึกษามีขั้นตอนของการลงพื้นที่ชุมชน เพื่อทดสอบคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ทั้งหมด 5 พื้นที่ ได้แก่ 1) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลยางคำ ตำบลยางคำ อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น 2) องค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้ว ตำบลหินแก้ว อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร 3) องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์ ตำบลราชสถิตย์ อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง 4) ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ จังหวัดปทุมธานี ตำบลรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี และ 5) โรงเรียนผู้สูงอายุสิ่งแวดล้อมเทศบาลเมืองน่าน ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

2.4) ผู้ศึกษามีขั้นตอนของการลงพื้นที่ชุมชน เพื่อนำคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ไปใช้ในจัดกิจกรรมและเผยแพร่ให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลบางมัญ อำเภอเมืองสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี เพื่อเป็นชุมชนต้นแบบในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

3.5 เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลพัฒนาโดยผู้วิจัย

3.5.1 แบบสอบถามเก็บข้อมูลสภาพการจัดการสิ่งแวดล้อม

ใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นครอบคลุมประเด็นศึกษา 3 ส่วน ประกอบด้วย 1) ข้อมูลทั่วไปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ความเหมาะสมของการบริหารจัดการและผลการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุ และ 3) ข้อเสนอแนะเพื่อให้ท้องถิ่นของท่านมีการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม อาชีวอนามัย คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

3.5.2 แบบสอบถามเก็บข้อมูลความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม

ใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลผู้สูงอายุในชุมชนซึ่งครอบคลุมประเด็นศึกษา 4 ส่วน ประกอบด้วย 1) ข้อมูลทั่วไป 2) สภาพปัญหาและข้อมูลทางสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวัน

3) ความต้องการของผู้สูงอายุต่อการจัดสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวัน และ 4) ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นด้านอื่นๆ

3.5.3 แบบสอบถามเก็บข้อมูลตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

ใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) ครอบคลุมประเด็นศึกษา 6 ส่วน ประกอบด้วย 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) ความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย 3) การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ 4) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ 5) แนวทางการพัฒนาและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ และ 6) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ

3.5.4 แบบสัมภาษณ์ (Interview) ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ

สำหรับเก็บข้อมูลความคิดเห็นต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุ ครอบคลุมประเด็นศึกษา 2 ส่วน ประกอบด้วย 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ และ 2) การจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ทั้งหมดจำนวน 7 ท่าน ประกอบด้วย (1) ศูนย์วิจัยสังคมสูงอายุ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2) ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ จังหวัดปทุมธานี (3) ผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ) (4) ผู้ทรงคุณวุฒิจากกรมกิจการผู้สูงอายุ (5) ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (6) ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และ (7) ผู้ทรงคุณวุฒิจากคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.6 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต้องมีความเที่ยงและความตรง รวมทั้งต้องมีคุณภาพ โดยต้องผ่านการวิเคราะห์และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือก่อนนำไปใช้ เพื่อให้มีความถูกต้อง ความเที่ยงและความตรงตามเนื้อหาของตัวแปรที่ต้องการวัด และถ้าเป็นเครื่องมือที่วัดความรู้ ต้องมีความยากและง่ายอย่างเหมาะสม การตรวจสอบเครื่องมือมีวิธีการโดยใช้การตรวจสอบความครอบคลุมของข้อคำถาม ภาษาที่ใช้เขียนหรือภาษาที่พูด การตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ และตรวจสอบความถูกต้องของภาษาความเข้าใจของผู้ตอบ การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยการให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องแล้วนำผลการตรวจสอบมาคำนวณหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม (IOC: Item Objective Congruence Index)

การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ใช้วิธีการที่เรียกว่า IOC (Item-Objective Congruence Index) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ 7 ท่าน ตรวจสอบ ประเมินความตรงตามเนื้อหา ของข้อคำถาม ประกอบด้วย เนื้อหา การวัดและประเมินผล และการใช้ภาษา โดยพิจารณาเทียบกับ วัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยข้อคำถามที่มีความสอดคล้องจะให้ 1 คะแนน ไม่แน่ใจให้ 0 คะแนน และไม่สอดคล้องให้ -1 คะแนน และเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า 0.5 นำมาใช้ แต่ถ้าค่า IOC น้อยกว่า 0.5 ควรมีการปรับปรุง (สุวิมล ติรภานันท์, 2548: 176) ซึ่งในการศึกษานี้ได้ค่าดัชนีการ วิเคราะห์ความตรงมากกว่า 0.5 ทุกข้อคำถาม

สำหรับเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยนำประเด็นคำถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญใน สาขาร่วมพิจารณาด้วย และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำหรือตัวแทนชุมชนที่เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัย ใช้เทคนิคสามเส้า โดยใช้ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลทฤษฎี เอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับชุมชนแล้วนำมาสอบทานกับข้อมูลการสัมภาษณ์ และผู้วิจัยยังได้นำข้อมูลชุมชนมาเพื่อทำการ ยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.7.1 การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณ

ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้วิจัยใช้ค่าสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่และร้อยละในการ วิเคราะห์การดูแลผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและความ คิดเห็นของผู้สูงอายุทั่วประเทศต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.7.2 การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น (Content Analysis) จากการ สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน เช่น ผู้นำชุมชนและผู้สูงอายุ ประกอบกับข้อมูลจากเอกสารรายงานที่เกี่ยวข้อง

3.7.3 การสร้างรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม

การสร้างรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 1) ผลการทดสอบร่างคู่มือจาก ความเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการเผยแพร่และส่งแบบสอบถามเพื่อศึกษาความเหมาะสม ของคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย 2) ผลการทดสอบร่างคู่มือจากการลงพื้นที่ทดลองใช้ ทั้งหมด 5 พื้นที่ และ 3) ผลการทดสอบร่างคู่มือ จากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งหมด 7 ท่าน ในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับกลุ่ม ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

บทที่ 4

ผลการศึกษา

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมในครัวเรือนและชุมชนโดยกลุ่มผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย 2) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย 3) เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย โดยทำการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร รายงานวิจัย และบทความทั้งในประเทศและต่างประเทศและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและการดูแลผู้สูงอายุจากชุมชนชนบท และทำการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุจากพื้นที่กรณีศึกษาซึ่งมีผลการศึกษาดังนี้

4.1 ผลการศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การศึกษาประสิทธิผลการพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยครั้งนี้ เป็นการวิจัยโดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบล 100 แห่งทั่วประเทศ ประกอบด้วยการออกแบบสิ่งแวดล้อมทั้ง 4 มิติ ได้แก่ 1) มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกายภาพ 2) มิติเศรษฐกิจ 3) มิติสังคมและวัฒนธรรม และ 4) มิติการบริหารจัดการสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อให้มีความเหมาะสมต่อการดูแลผู้สูงอายุควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนทั่วไป และเพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในสังคมสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้อย่างเต็มที่ ซึ่งแสดงผลการศึกษาเป็นการประเมินประสิทธิผลในแต่ละการดำเนินการโดยมีเกณฑ์การประเมินประสิทธิผลของตัวชี้วัดแบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1.00 - 1.80	=	ควรปรับปรุงอย่างยิ่ง
1.81 - 2.60	=	ควรปรับปรุง
2.61 - 3.40	=	ปานกลาง
3.41 - 4.20	=	ดี
4.21 - 5.00	=	ดีมาก

4.1.1 การจัดสรรทรัพยากรในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ

จากผลการประเมินประสิทธิผลในการจัดสรรทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบล 100 แห่ง (ดังตารางที่ 4.1) พบว่า การจัดสรรทรัพยากรรายประเด็น ด้านความใส่ใจและให้ความสำคัญต่อภารกิจ ด้านการพัฒนาผู้สูงอายุอยู่ในเกณฑ์ดีมากซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.31 รองลงมา ได้แก่ ประเด็น ผู้สูงอายุในชุมชนได้รับการดูแล จากหน่วยงานมีค่าเฉลี่ย 4.03 ชุมชนในพื้นที่รับผิดชอบมีส่วนร่วมในภารกิจในการดูแลผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ย 4.01 ด้านอาคารสถานที่มีความพร้อมต่อการพัฒนาผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ย 3.57 ด้านเครื่องมือและอุปกรณ์รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกมีความพร้อมต่อการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.47 ในภาพรวมการจัดสรรทรัพยากรในการดำเนินการด้านผู้สูงอายุอยู่ในเกณฑ์ดี

สำหรับความเหมาะสมของการบริหารจัดการและผลการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุประกอบไปด้วย

1) **ด้านคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และอาชีวอนามัยของผู้สูงอายุ** พบว่า ในบางชุมชนผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี กินดีอยู่ดี ผู้สูงอายุบางคนยังมีลูกหลานคอยดูแล สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างพออยู่พอกิน และบางพื้นที่ผู้สูงอายุต้องการเพิ่มรายได้ เนื่องจากมีรายได้ไม่เพียงพอในการใช้จ่าย และต้องการประกอบอาชีพเสริม อาชีพหลักของผู้สูงอายุคือ ทำนา ซึ่งปัจจุบันทำนาได้เพียงปีละ 1 ครั้ง และผลผลิตราคาตกต่ำ องค์การบริหารส่วนตำบลจึงได้มีการจัดอบรมเกี่ยวกับอาชีพเสริมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

2) **ด้านเศรษฐกิจ** ผู้สูงอายุมักไม่ค่อยมีรายได้ เพราะอายุมาก แต่ยังมีการดำรงชีวิตตามกิจวัตรประจำวัน มีการพัฒนาอาชีพบ้างบางกลุ่ม ผู้สูงอายุในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพได้ และมีการรวมกลุ่มอาชีพ เช่น การทอผ้า น้ำพริกบรรจุกระป๋อง แต่ยังมีผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้ นอกจากเบี้ยยังชีพและเงินที่ลูกหลานส่งให้

3) **ด้านสุขภาวะทั้งร่างกาย จิตใจ และการรักษาพยาบาล** ผู้สูงอายุได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง มีหน่วยงานสถานบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขดูแลอย่างครอบคลุม มีการดูแลสุขภาพประจำเดือน มีการดูแลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เป็นประจำทุกอาทิตย์คอยให้ความช่วยเหลือเอาใจใส่ด้านสุขภาพกายและใจอย่างสม่ำเสมอตลอดมา มีโครงการส่งเสริมการออกกำลังกายผู้สูงอายุตรวจคัดกรองสุขภาพประจำปี มีแผนงานออกตรวจเยี่ยมผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลและมีการตรวจคัดกรองของสถานอนามัย ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลจะทำโครงการร่วมกับ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ในพื้นที่ในการทำโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน ช่วยกันดูแลและเฝ้าระวังด้านสุขภาพให้ผู้สูงอายุ ส่งเสริมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ การดูแลและควบคุมอาหารสำหรับผู้สูงอายุ มีเจ้าหน้าที่เข้าไปดูแลผู้สูงอายุที่ป่วย โครงการตรวจคัดกรองผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีโรคประจำตัว คือ ระดับน้ำตาลในเลือด

สูงและโรคความดันโลหิตสูง มีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ มีการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุให้มีการเรียนการสอนกายภาพบำบัด รวมถึงการเชิญวิทยากรมาเป็นครูสอนเรื่องการดูแลผู้สูงอายุ

4) **ด้านความมั่นคงทางสังคม** ผู้สูงอายุได้รับการดูแลอย่างดีทุกครั้งในการจัดกิจกรรม หรือเมื่อมีการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ มักเจอกันในวันรับเบี้ยยังชีพที่องค์การบริหารส่วนตำบลและวันพระ งานประเพณีประจำปีของชุมชน มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมตามประเพณีของท้องถิ่น มีศูนย์ดูแลคุณภาพชีวิตขององค์การบริหารส่วนตำบล และชมรมผู้สูงอายุในชุมชนมีการพัฒนาอาชีพกลุ่มผู้สูงอายุหลายกลุ่มในพื้นที่ เช่น กลุ่มดอกไม้จันทน์สนับสนุนงบประมาณให้กับศูนย์ดูแลสุขภาพ การจัดสร้างอาคารศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต การปรับปรุงสถานที่สาธารณะ อย่างไรก็ตาม พบว่าบางพื้นที่ ยังไม่มีการรวมกลุ่ม เนื่องจากผู้สูงอายุไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร

5) **ด้านการจัดการบริการสาธารณสุข** องค์การบริหารส่วนตำบลมีการมอบเครื่องนุ่งห่มแก่ผู้สูงอายุที่ขาดแคลน มีการสำรวจและให้ความช่วยเหลือสิ่งอำนวยความสะดวกและปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุเป็นประจำทุกปี มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ทางลาดและราวจับภายในสถานที่ราชการ ทั้งนี้ พบว่าบางพื้นที่ยังไม่มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ มีโครงการปรับสภาพที่อยู่อาศัยให้ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุบริโภคอาหารไขมันต่ำและออกกำลังกาย มีระบบประปาใช้ทุกหลังคาเรือน มีไฟทางสาธารณะตลอดเส้นทาง มีถนนที่ใช้สัญจรติดต่อกับเขตพื้นที่อื่นได้สะดวก มีระบบการแพทย์ฉุกเฉิน โดยมีรถยนต์ให้บริการในกรณีเร่งด่วน และมีเครื่องมือช่วยชีพอย่างครบครัน มีการจัดหาผ้าห่มกันหนาว เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนให้กับผู้สูงอายุในฤดูหนาวและสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุ เช่น ไม้เท้าสามขา รถเข็น แต่บางพื้นที่งบประมาณไม่เพียงพอที่จะจัดการด้านสาธารณสุขให้ผู้สูงอายุอย่างครบถ้วนและทั่วถึง

ตารางที่ 4.1 การจัดสรรทรัพยากรในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ

ตัวชี้วัด	ประสิทธิผล					ค่าเฉลี่ย (n)	ระดับ ประสิทธิผล
	5 (%)	4 (%)	3 (%)	2 (%)	1 (%)		
1) หน่วยงานมีความใส่ใจและให้ความสำคัญต่อภารกิจด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ	38	55	7	0	0	4.31	ดีมาก
2) เครื่องมือและอุปกรณ์มีความพร้อมต่อการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาผู้สูงอายุ	10	39	40	10	1	3.47	ดี
3) อาคารสถานที่มีความพร้อมต่อการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ	12	46	32	8	1	3.57	ดี

ตัวชี้วัด	ประสิทธิผล					ค่าเฉลี่ย (n)	ระดับ ประสิทธิผล
	5 (%)	4 (%)	3 (%)	2 (%)	1 (%)		
4) ชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในงานด้าน การดูแลผู้สูงอายุ	25	53	20	2	0	4.01	ดี
5) ผู้สูงอายุในชุมชนได้รับการดูแล	21	61	18	0	0	4.03	ดี
ภาพรวม						3.878	ดี

4.1.2 ปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

ผลจากการประเมินประสิทธิผลด้านปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ขององค์การบริหารส่วนตำบล 100 แห่ง (ดังตารางที่ 4.2) พบว่า มีกลุ่มตัวอย่าง อบต. จำนวน 98 แห่ง (ร้อยละ 98) ที่มีการดำเนินงานอาสาสมัครหรือจิตอาสา กลุ่มตัวอย่าง อบต. จำนวน 97 แห่ง (ร้อยละ 97) มีการดำเนินงานด้านกองทุนหลักประกันสุขภาพและมีชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่าง อบต. จำนวน 53 แห่ง (ร้อยละ 53) ที่มีการดำเนินงานด้านศูนย์บริการสาธารณสุขเคลื่อนที่ และพบกลุ่มตัวอย่าง อบต. จำนวน 38 แห่ง (ร้อยละ 38) ที่มีการดำเนินงานด้านศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

ตารางที่ 4.2 ปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (N=100)

ตัวชี้วัด	การดำเนินงานของอบต.	
	มี (%)	ไม่มี (%)
1. กองทุนหลักประกันสุขภาพ	97	3
2. ศูนย์บริการสาธารณสุขเคลื่อนที่	53	47
3. ชมรมผู้สูงอายุ	97	3
4. ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ	38	62
5. อาสาสมัครหรือจิตอาสา	98	2

4.1.3 ประสิทธิภาพของการดำเนินงานของอบต.

การประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานของอบต. มีเกณฑ์การประเมินประสิทธิภาพของตัวชี้วัดแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1.00 - 1.66	=	การดำเนินการอยู่ในระดับน้อย
1.67 - 2.33	=	การดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง
2.34 - 3.00	=	การดำเนินการอยู่ในระดับมาก

จากผลการประเมินประสิทธิผลด้านการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล 100 แห่ง เกี่ยวกับผู้สูงอายุ (ดังตารางที่ 4.3) พบว่า โดยภาพรวมในการประเมินประสิทธิผลการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.54 คือ มีประสิทธิผลอยู่ในเกณฑ์มาก และเมื่อพิจารณารายประเด็น พบว่า การจ่ายเบี้ยยังชีพมีการดำเนินการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3 และจัดให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.69 การจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.65 การบริการให้คำปรึกษาให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.61 การมีเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควบคุมการทำงานเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.6 การติดต่อกับหน่วยงานสาธารณสุขเพื่อดูแลและติดตามปัญหาสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.55 การจัดหาหรือประสานงานเพื่อให้บริการของใช้จำเป็นแก่ผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองไม่ได้มีค่าเฉลี่ย 2.42 และส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพ มีค่าเฉลี่ย 2.34 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มากทั้งหมด ส่วนการจัดหาสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยและการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ครอบครัวดูแลผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.33 และ 2.21 ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมกายภาพและการบริหารจัดการสาธารณะ การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมส่งเสริม โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุประกอบไปด้วย การปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้กับผู้สูงอายุและจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้ มีการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุ มีโครงการซ่อมแซมบ้านผู้สูงอายุที่ยากจนในพื้นที่ มีโครงการออกเยี่ยมผู้สูงอายุ ชื่อโครงการ ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’ ของอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการ มีการอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุในเรื่องของการจัดอาคาร สถานที่ ทางเดินลาด อุกรณ์ช่วยพยุงตัวในห้องน้ำ มีศูนย์ให้คำปรึกษาเรื่องสุขภาพและสนับสนุนอุปกรณ์ในการดำเนินกิจกรรมประจำวัน เช่น ตู้เก็บของไม้ค้ำยัน รถเข็นนั่ง องค์การบริหารส่วนตำบลมีการสนับสนุน รพสต. ดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ โดยใช้ขบ สปสข. มีการปลูกต้นไม้ในวัดหรือสถานปฏิบัติธรรมและการจัดบ้านเรือนให้ถูกสุขลักษณะและรณรงค์กำจัดลูกน้ำยุงลาย

ตารางที่ 4.3 การดำเนินงานของอบต. 10 ด้านกิจกรรม

ตัวชี้วัด	ประสิทธิผล			ค่าเฉลี่ย (x)	ระดับประสิทธิผล
	มาก (%)	ปานกลาง (%)	น้อย (%)		
1. จ่ายเบี้ยยังชีพตามที่ กฎหมายกำหนด	100	0	0	3	มาก
2. ส่งเสริมให้มีการ ประกอบอาชีพหลัก และเสริมอย่าง เหมาะสม	37	60	3	2.34	มาก
3. ติดต่อกับหน่วยงาน สาธารณสุขเพื่อดูแล และติดตามปัญหา สุขภาพ	58	39	3	2.55	มาก
4. จัดหาสวัสดิการแก่ ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย	40	53	7	2.33	ปานกลาง
5. จัดหาหรือประสานงาน เพื่อให้บริการของใช้ จำเป็นแก่ผู้สูงอายุที่ พึ่งพาตนเองไม่ได้	43	56	1	2.42	มาก
6. บริการให้คำปรึกษาให้ ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ	65	31	4	2.61	มาก
7. จัดกิจกรรมส่งเสริมให้ ครอบครัวดูแลผู้สูงอายุ อย่างเหมาะสม	39	43	18	2.21	ปานกลาง
8. จัดให้ผู้สูงอายุมีส่วน ร่วมกิจกรรมส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมของ ชุมชน	70	29	1	2.69	มาก
9. จัดกิจกรรม ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับ การดูแลผู้สูงอายุ	67	31	2	2.65	มาก
10. มีเจ้าหน้าที่องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น	60	35	5	2.6	มาก

ตัวชี้วัด	ประสิทธิผล			ค่าเฉลี่ย (x)	ระดับประสิทธิผล
	มาก (%)	ปานกลาง (%)	น้อย (%)		
ควบคุมการทำงาน					
เกี่ยวกับการดูแล					
ผู้สูงอายุ					

4.1.4 การดำเนินงานของอบต. ในด้านปัญหามลพิษหรือปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

จากการประเมินปัญหามลพิษหรือปัญหาสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบล 100 แห่ง (ดังตารางที่ 4.4) พบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุด ได้แก่ ปัญหาด้านภัยธรรมชาติ ซึ่งประกอบไปด้วย น้ำท่วม ภัยแล้ง ดินทรุด ดินถล่ม รวมถึงพายุ ซึ่งเป็นปัญหาที่พบมากที่สุดเมื่อเทียบกับปัญหาอื่น ๆ ซึ่งการจัดการของอบต. คือ มีการกำหนดมาตรการในการป้องกันและบรรเทาปัญหา ปัญหาที่พบรองลงมา ได้แก่ ปัญหาขยะมูลฝอยทั่วไป ปัญหาขยะติดเชื้อหรือขยะอันตราย ปัญหามลพิษทางน้ำ ปัญหามลพิษทางอากาศ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าหรือพื้นที่สาธารณะ ปัญหามลพิษทางดินและมลพิษทางเสียง ส่วนปัญหาที่พบน้อยที่สุด คือ ปัญหาการปนเปื้อนเชื้อโรคหรือสารเคมีในอาหาร

โดยสรุป ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ ปัญหาด้านภัยพิบัติที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และปัญหาที่พบน้อยที่สุด ได้แก่ ปัญหาการปนเปื้อนเชื้อโรคหรือสารเคมีในอาหาร ซึ่งการจัดการในแต่ละปัญหามีดังนี้ การจัดการขยะมูลฝอย ลักษณะของปัญหา ได้แก่ ปัญหาการคัดแยก ปัญหาการเก็บขนและปัญหาการกำจัด ซึ่งมีวิธีการจัดการในชุมชน ได้แก่ ฝังกลบตามหลักรักษาภิบาล ขุดหลุมฝัง หมักทำปุ๋ย กำจัด ณ สถานที่กำจัดของอบต. ให้เอกชนดำเนินการ การจัดการขยะมูลฝอยอันตรายหรือขยะติดเชื้อ ลักษณะของปัญหา ได้แก่ ปัญหาในการคัดแยกและกำจัด มีวิธีการจัดการในชุมชน ได้แก่ ขุดหลุมฝัง หรือนำไปกำจัด ณ ที่กำจัดของอบต. การจัดการด้านปัญหามลพิษทางน้ำหรือน้ำเสีย ลักษณะของปัญหา ได้แก่ มีน้ำเสียในปริมาณมาก การจัดการส่วนใหญ่คือมักปล่อยทิ้งลงท่อระบายน้ำ ด้านมลพิษทางดินหรือการขาดความสมบูรณ์ของดิน มีวิธีการจัดการ ได้แก่ ปล่อยให้เป็นที่ดินรกร้างและมีการฟื้นฟูสภาพดิน ด้านมลพิษทางอากาศหรือฝุ่นละออง ลักษณะของปัญหา ได้แก่ เขม่าควันจากการเผา ชุมชนมีการกำหนดมาตรการในการป้องกันและบรรเทาตามแหล่งกำเนิด ด้านมลพิษทางเสียง ลักษณะของปัญหา ได้แก่ เสียงรบกวนจากยานพาหนะและเพื่อนบ้าน ซึ่งอบต. มีระบบและมาตรการในการจัดการปัญหาเหตุรำคาญ ด้านภัยพิบัติหรือภัยธรรมชาติ ลักษณะของปัญหา ได้แก่ น้ำท่วม ภัยแล้ง ดินทรุดและวาตภัย ซึ่งชุมชนมีการกำหนดมาตรการในการป้องกันและบรรเทาตามแหล่งกำเนิด ด้านกลิ่นเหม็นหรือกลิ่นรบกวน ลักษณะของปัญหา ได้แก่ กลิ่นไม่พึงประสงค์จากอุตสาหกรรมใน

บริเวณใกล้เคียงและการทำปศุสัตว์ มีการกำหนดมาตรการในการป้องกันและบรรเทาตามแหล่งกำเนิด ด้านการบุกรุกพื้นที่ป่าหรือพื้นที่สาธารณะ ชุมชนมีการกำหนดมาตรการในการกำหนดใช้พื้นที่สาธารณะ ด้านการปนเปื้อนเชื้อโรคหรือสารเคมีในอาหาร มีวิธีการจัดการคือ มีการสุ่มตรวจสอบสินค้าตามแหล่งจำหน่ายสินค้าในชุมชน

ตารางที่ 4.4 ปัญหามลพิษหรือปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ปัญหา	การดำเนินงานของอบต.	
	มี (%)	ไม่มี (%)
1. มูลฝอยทั่วไป	37	63
2. มูลฝอยอันตราย/ติดเชื้อ	29	71
3. มลพิษทางน้ำ	24	76
4. มลพิษทางดิน	12	88
5. มลพิษทางอากาศ	22	78
6. มลพิษทางเสียง	12	88
7. ภัยธรรมชาติ	57	42
8. กลิ่นเหม็น	26	74
9. การบุกรุกพื้นที่ป่า/ที่สาธารณะ	20	78
10. การปนเปื้อนในอาหาร	2	98

4.1.5 การดำเนินการดูแลหรือจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก

การประเมินประสิทธิผลของการดำเนินการดูแลหรือจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกของอบต. มีเกณฑ์การประเมินประสิทธิผลของตัวชี้วัดแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1.00 - 1.66	=	การดำเนินการในระดับน้อย
1.67 - 2.33	=	การดำเนินการในระดับปานกลาง/พอใช้
2.34 - 3.00	=	การดำเนินการในระดับสูง

จากผลการประเมินประสิทธิผลด้านการดำเนินการดูแลหรือสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบล 100 แห่ง (ดังตารางที่ 4.5) พบว่า การจัดที่นั่งสำหรับผู้สูงอายุ และการให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุเป็นอันดับแรก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.69 ซึ่งการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ส่วนการออกแบบอาคารที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.25 การจัดการ

ขยะมูลฝอยหรือของเสียจากครัวเรือนอย่างมีประสิทธิภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.24 ที่พักหรือสถานที่ทำกิจกรรมของผู้สูงอายุอย่างถูกสุขลักษณะ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.21 การสร้างภูมิทัศน์ที่สวยงามเหมาะสมต่อการพักผ่อนหย่อนใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.07 การมีพื้นที่สีเขียวสำหรับการทำกิจกรรมอย่างเพียงพอ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.03 การจัดให้มีช่องทางพิเศษเพื่อให้บริการผู้สูงอายุโดยเฉพาะ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.99 อุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุในที่สาธารณะซึ่งได้มาตรฐาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.97 ระบบขนส่งและยานพาหนะที่มีความปลอดภัยและไม่แออัด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.9 มาตรการในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.86 โดยสรุปการจัดการสิ่งแวดล้อม ความสะดวกแก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบล 100 แห่ง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.12 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

ตารางที่ 4.5 การดำเนินการดูแลหรือจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก

การดำเนินงาน	การดำเนินการ			ค่าเฉลี่ย (x)	ระดับ ประสิทธิผล
	มี	ไม่มี	อยู่ระหว่าง		
	(%)	(%)	ดำเนินการ(%)		
	3	1	2		
1. อุปกรณ์ที่จำเป็นต่อผู้สูงอายุในที่สาธารณะ	44	47	9	1.50	ปานกลาง
2. สถานที่ทำกิจกรรมหรือที่พักที่ถูกสุขลักษณะ	59	38	3	2.21	ปานกลาง
3. จัดให้มีช่องทางพิเศษแก่ผู้สูงอายุโดยเฉพาะ	48	49	3	1.99	ปานกลาง
4. ที่นั่งสำหรับผู้สูงอายุ	83	14	3	2.69	สูง
5. พื้นที่สีเขียวสำหรับทำกิจกรรมหรือพักผ่อนอย่างเพียงพอ	49	46	5	2.03	ปานกลาง
6. อาคารที่ออกแบบสำหรับผู้สูงอายุ					
6.1 ทางเข้าสู่อาคาร	75	19	6	2.56	มาก
6.2 บันได	62	33	5	2.29	ปานกลาง
6.3 ลิฟต์	5	92	3	1.13	น้อย
6.4 ทางลาด	86	10	4	2.76	สูง
6.5 ป้ายสัญลักษณ์	51	42	7	2.09	ปานกลาง
6.6 พื้นที่ไม่ลื่น	60	36	4	2.24	ปานกลาง
6.7 ม้านั่งพัก	75	23	2	2.52	สูง
6.8 ห้องน้ำที่ปลอดภัย	68	28	4	2.4	สูง
ภาพรวม				2.248	ปานกลาง

การดำเนินงาน	การดำเนินการ			ค่าเฉลี่ย (x)	ระดับ ประสิทธิผล
	มี	ไม่มี	อยู่ระหว่าง		
	(%)	(%)	ดำเนินการ(%)		
	3	1	2		
7. ระบบขนส่ง/ยานพาหนะปลอดภัย	44	54	2	1.9	ปานกลาง
8. การจัดการขยะมูลฝอยมีประสิทธิภาพ	58	34	8	2.24	ปานกลาง
9. ภูมิทัศน์ที่สวยงามและสภาพแวดล้อม ที่เหมาะสมแก่การพักผ่อนหย่อนใจ	48	41	11	2.07	ปานกลาง
10. มาตรการในการจัดการสิ่งแวดล้อม					
11. มาตรการดูแลมลพิษทางอากาศ	35	61	4	1.74	ปานกลาง
12. มาตรการดูแลมลพิษทางน้ำ	44	52	4	1.92	ปานกลาง
13. มาตรการดูแลด้านสิ่งปฏิกูล	50	46	4	2.04	ปานกลาง
14. มาตรการดูแลด้านของเสีย	35	61	4	1.74	ปานกลาง
ภาพรวม				1.86	ปานกลาง
ภาพรวมทั้งหมด				2.12	ปานกลาง

4.1.6 การบังคับใช้กฎหมายหรือกำหนดมาตรการและแผนงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม ของผู้สูงอายุ

การประเมินประสิทธิผลของการบังคับใช้กฎหมายหรือกำหนดมาตรการและแผนงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุของอบต. มีเกณฑ์การประเมินประสิทธิผลของตัวชี้วัดแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1.00 - 1.66	=	การดำเนินการในระดับน้อย
1.67 - 2.33	=	การดำเนินการในระดับปานกลาง/พอใช้
2.34 - 3.00	=	การดำเนินการในระดับมาก

จากการประเมินประสิทธิผลด้านการบังคับใช้กฎหมายหรือการกำหนดมาตรการและแผนที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบล 100 แห่ง (ดังตารางที่ 4.6) พบว่า แผนเตรียมการรองรับในสภาวะฉุกเฉินและบรรเทาสาธารณภัย และการจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.74 และ 2.53 ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบของบ้านเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.48 การควบคุมกิจการที่เสี่ยงอันตรายต่อ

สุขภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.43 ระบบการจัดการปัญหาเหตุรำคาญ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.26 สถานที่จำหน่ายอาหาร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.2 การเฝ้าระวังคุณภาพน้ำอุปโภคบริโภค มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.15 การควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.05 กฎหมายส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.97 และการติดตั้งบ่อดักไขมันบำบัดน้ำเสียชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.7 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

โดยสรุปประสิทธิผลด้านการบังคับใช้กฎหมายและแผนที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุจากองค์การบริหารส่วนตำบล 100 แห่ง พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.25 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

ตารางที่ 4.6 การบังคับใช้กฎหมายหรือกำหนดมาตรการแผนงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ

ประเด็น	การบังคับใช้			ค่าเฉลี่ย (n)
	การบังคับ ใช้ใน ชุมชน (%)	ไม่มี การ บังคับ ใช้ (%)	อยู่ใน ระหว่าง การ พิจารณา (%)	
1. การจัดการมูลฝอย/สิ่งปฏิกูล	74	21	5	2.53
2. กฎหมายส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต	46	49	5	1.97
3. การควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์	51	46	3	2.05
4. การควบคุมกิจกรรมที่เป็นอันตรายต่อ สุขภาพ	71	28	1	2.43
5. สถานที่จำหน่ายอาหาร	59	39	2	2.2
6. การติดตั้งบ่อดักไขมัน	31	61	8	1.7
7. การรักษาความสะอาด	72	24	4	2.48
8. การเฝ้าระวังคุณภาพน้ำอุปโภคบริโภค	57	42	1	2.15
9. ระบบการจัดการปัญหาเหตุรำคาญ	62	36	2	2.26
10. แผนเตรียมการรองรับภาวะฉุกเฉิน	86	12	2	2.74
ภาพรวม				2.251

4.1.7 ข้อเสนอแนะ

1) ด้านความสำเร็จในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า แต่ละพื้นที่ประสบความสำเร็จมากน้อยไม่เท่ากัน เนื่องจากหลายสาเหตุ เช่น ความร่วมมือของผู้สูงอายุในชุมชน งบประมาณที่มีการนำมาเพื่อจัดสรรเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ด้านกฎหมายที่ใช้ในการปฏิบัติงาน การขาดผู้ปฏิบัติงาน และการเข้าถึงพื้นที่บางตำบลยังไม่ทั่วถึงและครอบคลุม

2) ด้านความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ พบว่า บางพื้นที่มีการให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี มีการจัดทำแผนงานหรือโครงการด้านการดูแลผู้สูงอายุเป็นประจำทุกปี มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน และผู้สูงอายุให้ความร่วมมือในทุกด้าน และพบว่าบางพื้นที่ประชาชนไม่ค่อยมีส่วนร่วม เนื่องจากมองว่าเป็นหน้าที่ของรัฐ ขาดความร่วมมือจากหมู่บ้านหรือชุมชน เนื่องจากไม่เห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ

3) ด้านความเหมาะสมและประสิทธิผลในการดำเนินการ

- ด้านบุคลากร ยังขาดวิทยากรเพื่อมาเสริมในกิจกรรมต่างๆ ขาดบุคลากรที่เพียงพอต่อการดูแลผู้สูงอายุให้มากกว่านี้ ขาดการอบรมให้ความรู้ในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนระดับครัวเรือน ต้องอบรมให้ความรู้อาสาสมัครที่จะมาช่วยดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ขาดบุคลากรที่จะรับผิดชอบด้านผู้สูงอายุโดยตรง ขาดบุคลากรติดตามเยี่ยมเยียนตามบ้าน เนื่องจากบางอบต. มีพื้นที่การดูแลที่กว้างขวาง ทำให้ไม่ครอบคลุมทั่วถึง
- ด้านงบประมาณ ขาดการสนับสนุนงบประมาณเกี่ยวกับงานด้านส่งเสริมผู้สูงอายุ ต้องการการความสนับสนุนในการจัดสรรงบประมาณในการดูแลด้านคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้เพียงพอและค่าตอบแทนให้กับอาสาสมัครในการดูแลผู้สูงอายุ
- ด้านเครื่องมือและอุปกรณ์ ต้องการการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ ขาดเครื่องมือเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้สูงอายุ รวมถึงสิ่งจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เยี่ยมไปใช้ที่บ้าน
- ด้านการบริหารจัดการ การดำเนินการบางส่วนเป็นไปตามแผนและระเบียบที่วางไว้ แต่ยังขาดการจัดทำแผนหรือมาตรการในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนระยะยาว และควรให้ทุกภาคส่วนขององค์กรเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการพัฒนางานผู้สูงอายุ ควรจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการบริหารจัดการ รวมถึงตำแหน่งหน้าที่และบุคลากร ที่มีความชัดเจนของภารกิจและขอบเขตที่ควรปฏิบัติ

- ด้านสวัสดิการสังคม ในภาพรวมเบี้ยยังชีพเป็นสิ่งที่ชัดเจนที่สุดในการช่วยเหลือผู้สูงอายุ แม้ว่าบางชุมชนจะมีการจัดตั้งกองทุนและให้สวัสดิการ แต่ยังคงมีบางพื้นที่ที่ยังไม่มีการจัดตั้งกองทุนและส่วนใหญ่การจัดสวัสดิการและกองทุนมาจากรัฐ ซึ่งชุมชนส่วนใหญ่ ต้องการสวัสดิการจากการรวมกลุ่มภายในชุมชนเอง และต้องการสวัสดิการเพื่อผู้มีรายได้น้อยและผู้พิการนอกเหนือจากการได้รับเบี้ยยังชีพเพียงอย่างเดียว ในส่วนของ อบต. มีการจัดทำคู่มือเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ปฏิบัติตามและทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

4.2 ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุทั่วประเทศต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4.2.1 ปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ผู้สูงอายุทั่วประเทศ จำนวน 401 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกินกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 60.8 (244 คน) เป็นเพศชายจำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 37.9 และไม่ระบุเพศจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.2

อายุ กลุ่มตัวอย่างมากที่สุด มีช่วงอายุ 60 – 65 ปี มีจำนวน 154 คน คิดเป็นร้อยละ 38.4 รองลงมา คือ ช่วงอายุ 66 -70 ปี มีจำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 31.4 ช่วงอายุมากกว่า 70 ปีขึ้นไป มีจำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 29.2 และไม่ระบุอายุจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0

ระดับการศึกษา คือ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา มีจำนวน 298 คน คิดเป็นร้อยละ 74.3 ไม่ได้เรียนหนังสือ จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 15.5 มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 3.5 มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 2.7 ไม่ระบุระดับการศึกษา จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.0 มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงหรือระดับอนุปริญญา จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5 และมีระดับการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.5

อาชีพ กลุ่มตัวอย่างเกินกว่าครึ่งหนึ่งไม่ได้ประกอบอาชีพ จำนวน 223 คน คิดเป็นร้อยละ 55.6 รองลงมา มีการประกอบอาชีพ เช่น เกษตรกรรม รับจ้าง ทำประมง เป็นต้น จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 40.1 และไม่ระบุอาชีพ จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 4.2

โรคประจำตัวกลุ่มตัวอย่างเกินกว่าครึ่งหนึ่งมีโรคประจำตัว เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคไขมันในเส้นเลือด โรคหัวใจ เป็นต้น มีจำนวน 223 คน คิดเป็นร้อยละ 55.6

รองลงมา คือกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีโรคประจำตัว มีจำนวน 173 คน คิดเป็นร้อยละ 43.1 และไม่ระบุว่า มีหรือไม่มีโรคประจำตัว จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.2

ความถนัด/ความสามารถพิเศษกลุ่มตัวอย่างเกินกว่ากึ่งหนึ่งมีความถนัดหรือความสามารถพิเศษด้านเกษตรกรรม มีจำนวน 258 คน คิดเป็นร้อยละ 64.3 กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ระบุความถนัดหรือความสามารถพิเศษ จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 14.7 มีความถนัดหรือความสามารถพิเศษด้านหัตถกรรม จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 8.7 มีความถนัดหรือความสามารถพิเศษด้านอื่นๆ เช่น การทำขนม การทำอาหาร เป็นต้น จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 8.0 ความถนัดและความสามารถพิเศษด้านพิธีกรรมต่างๆ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.0 และไม่พบความถนัดหรือความสามารถพิเศษในด้านความเชื่อ/ไสยศาสตร์ (ดูดวง ร่ำทรง)

ลักษณะโครงสร้างของครอบครัว กลุ่มตัวอย่างมากที่สุดอาศัยอยู่กับคู่สมรส บุตรและหลาน มีจำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 29.9 รองลงมา คือกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่กับคู่สมรสและบุตร มีจำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 18.7 อาศัยอยู่กับบุตรเท่านั้น 62 คน คิดเป็นร้อยละ 15.5 อาศัยอยู่กับคู่สมรสเท่านั้น จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 13.5 อาศัยอยู่คนเดียว จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 10.7 อาศัยอยู่กับผู้อื่น เช่น ญาติ พี่น้อง หลานเท่านั้น เป็นต้น จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 8.0 อาศัยอยู่กับคนอื่นที่ไม่ใช่คู่สมรสบุตรและหลาน จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 และไม่ระบุว่าอาศัยอยู่กับผู้ใด จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.2

จำนวนสมาชิกในครอบครัว กลุ่มตัวอย่างเกินกว่ากึ่งหนึ่งมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 1-4 คน มีจำนวน 256 คน คิดเป็นร้อยละ 63.8 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 5-8 คน มีจำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 33.7 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 9-12 คน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 1.8 และไม่ระบุว่าจำนวนสมาชิกในครอบครัวกี่คน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.7

ความผูกพันในชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความผูกพันในชุมชน เป็นคนในพื้นที่มีจำนวน 351 คน คิดเป็นร้อยละ 87.5 ย้ายมาจากพื้นที่อื่นจำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 12.2 และไม่ระบุว่าเป็นคนในพื้นที่หรือย้ายมาจากพื้นที่อื่นจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.2

ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน กลุ่มตัวอย่างเกินกว่ากึ่งหนึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลา 61 - 80 ปี จำนวน 219 คน คิดเป็นร้อยละ 54.6 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลา 41 - 60 ปี จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 19.5 อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลา 21 - 40 ปี จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 11.7 อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลา 81 - 100 ปี จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 4.2 อาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่เกิด จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4.0 และอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลา 1 - 20 ปี กับไม่ระบุระยะเวลาที่อาศัยในชุมชนมีจำนวนเท่ากัน คือ 12 คน คิดเป็นร้อยละ 3.0 ดังแสดงในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

	ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	152	37.9
	หญิง	244	60.8
	ไม่ระบุ	5	1.2
อายุ	60 – 65 ปี	154	38.4
	66 – 70 ปี	126	31.4
	มากกว่า 70 ปีขึ้นไป	117	29.2
	ไม่ระบุ	4	1.0
ระดับการศึกษา	ไม่ได้เรียนหนังสือ	62	15.5
	ประถมศึกษา	298	74.3
	มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	11	2.7
	ปวส. หรืออนุปริญญา	6	1.5
	ปริญญาตรี	14	3.5
	สูงกว่าปริญญาตรี	2	0.5
	ไม่ระบุ	8	2.0
อาชีพ	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	223	55.6
	ประกอบอาชีพ	161	40.1
	ไม่ระบุ	17	4.2
โรคประจำตัว	ไม่มี	173	43.1
	มี	223	55.6
	ไม่ระบุ	5	1.2
ความถนัด/ความสามารถพิเศษ	เกษตรกรรม	258	64.3
	หัตถกรรม	35	8.7
	แพทย์แผนไทย/แผนโบราณ	9	2.2
	ความเชื่อ/ไสยศาสตร์ (ดูดวง ร่ำทรง)	0	0.0
	พิธีกรรมต่างๆ	8	2.0
	อื่นๆ เช่น ทำขนม/อาหาร ฯลฯ	32	8.0
	ไม่ระบุ	59	14.7
ลักษณะโครงสร้างของครอบครัว	อยู่คนเดียว	43	10.7
	อยู่กับคู่สมรสเท่านั้น	54	13.5
	อยู่กับบุตรเท่านั้น	62	15.5
	อยู่กับคู่สมรสและบุตร	75	18.7
	อยู่กับคู่สมรส บุตรและหลาน	120	29.9

	ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
	อยู่กับคนอื่นที่ไม่ใช่คู่สมรสบุตรและหลาน	10	2.5
	อื่นๆ (ญาติ พี่น้อง)	32	8.0
	ไม่ระบุ	5	1.2
จำนวนสมาชิกในครอบครัว	1 – 4 คน	256	63.8
	5 – 8 คน	135	33.7
	9 – 12 คน	7	1.8
	ไม่ระบุ	3	0.7
ความผูกพันในชุมชน	เป็นคนในพื้นที่	351	87.5
	ย้ายมาจากพื้นที่อื่น	49	12.2
	ไม่ระบุ	1	0.2
ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน	ตั้งแต่เกิด	16	4.0
	1 – 20 ปี	12	3.0
	21 – 40 ปี	47	11.7
	41 – 60 ปี	78	19.5
	61 – 80 ปี	219	54.6
	81 – 100 ปี	17	4.2
	ไม่ระบุ	12	3.0
	81 – 100 ปี	17	4.2
	ไม่ระบุ	12	3.0

4.2.2 การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า ในภาพรวมของการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุอยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 1.80 คะแนนจากคะแนนเต็ม 2) โดยการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่มีมากที่สุด คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มีการประชาสัมพันธ์หรือชี้แจงเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการดูแลผู้สูงอายุให้ทราบอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.86 รองลงมา คือ มีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาดูแลและจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุในชุมชนและในชุมชนมีอาคารสถานที่ที่มีความพร้อมสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ เช่น สถานีอนามัยหรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่สามารถพักผ่อนได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.83 ในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.81 และในชุมชนมีเครื่องมืออุปกรณ์ และเครื่องอำนวยความสะดวก ที่มีความพร้อมสำหรับการดูแลและ

จัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.69 ซึ่งการดำเนินงานทั้งหมดมีค่าเฉลี่ยการดำเนินงานอยู่ในระดับสูงทั้งหมด ดังแสดงในตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ

การดำเนินงาน	ระดับ			ค่าเฉลี่ยคำตอบ
	มี (1) (ร้อยละ)	ไม่มี (0) (ร้อยละ)	ไม่ทราบ (0) (ร้อยละ)	
1. มีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาดูแลและจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุในชุมชน	336 (84.0)	61 (15.3)	3 (0.8)	1.83 สูง
2. ในชุมชนมีเครื่องมืออุปกรณ์ และเครื่องอำนวยความสะดวก ที่มีความพร้อมสำหรับการดูแลและจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ	292 (73.0)	90 (22.5)	18 (4.5)	1.69 สูง
3. ในชุมชนมีอาคารสถานที่ที่มีความพร้อมสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ เช่น สถานีอนามัยหรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่สามารถพักฟื้นได้	331 (83.6)	61 (15.4)	4 (1.0)	1.83 สูง
4. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มีการประชาสัมพันธ์หรือชี้แจงเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการดูแลผู้สูงอายุให้ทราบอย่างต่อเนื่อง	352 (88.7)	35 (8.8)	10 (2.5)	1.86 สูง
5. ในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ	337 (84.9)	45 (11.3)	15 (3.8)	1.81 สูง
				1.80
				ค่าเฉลี่ย สูง

* หมายเหตุ	คะแนนเฉลี่ยการดำเนินงาน
ต่ำ	0.00 - 0.66 คะแนน
ปานกลาง	0.67 - 1.33 คะแนน
สูง	1.33 - 2.00 คะแนน

ในส่วนของการรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุนั้น พบว่า กิจกรรมที่มีการรวมกลุ่มมากที่สุด คือ กองทุนหลักประกันสุขภาพ โดยคิดเป็นร้อยละ 74.0 รองลงมา คือ กิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 72.5 กิจกรรมอาสาสมัครหรือกลุ่มจิตอาสา เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน/อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 70.25 กิจกรรมศูนย์บริการสาธารณสุขเคลื่อนที่ คิดเป็นร้อยละ 48.0 กิจกรรมศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

คิดเป็นร้อยละ 31.0 และการรวมกลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มอาชีพ โรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 6.75 ดังแสดงในตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 การรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน (N=400)

กิจกรรม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. กองทุนหลักประกันสุขภาพ	296	74.0
2. ศูนย์บริการสาธารณสุขเคลื่อนที่	192	48.0
3. ชมรมผู้สูงอายุ	290	72.5
4. ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ	124	31.0
5. อาสาสมัครหรือกลุ่มจิตอาสา เช่น อสม./อผส.	281	70.25
6. การรวมกลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มอาชีพ โรงเรียนผู้สูงอายุ ฯลฯ	27	6.75

*หมายเหตุ เลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

4.2.3 ข้อมูลทางสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ พบว่า ลักษณะที่พักอาศัยของผู้สูงอายุเกินกว่ากึ่งหนึ่งมีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวสองชั้นจำนวน 216 คน คิดเป็นร้อยละ 53.8 รองลงมา คือที่พักอาศัยมีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวชั้นเดียวจำนวน 175 คน คิดเป็นร้อยละ 43.6 ไม่มีการระบุลักษณะของที่พักอาศัยจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5 และลักษณะที่พักอาศัยแบบอื่นๆ ซึ่งต่างจากที่กล่าวมาข้างต้น เช่น อาศัยในเพิงพัก อาศัยอยู่ในวัด เป็นต้น จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0

ลักษณะของการนอนพัก พบว่า ลักษณะของการนอนพักของผู้สูงอายุเกินกว่ากึ่งหนึ่งนอนบนเตียงจำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 53.1 นอนบนพื้นจำนวน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 43.4 และไม่มีการระบุลักษณะของการนอนพักจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 3.5

ลักษณะของห้องน้ำห้องส้วม พบว่า ลักษณะของห้องน้ำห้องส้วมที่ผู้สูงอายุใช้งานนั้นมากที่สุดมีลักษณะเป็นส้วมแบบโถนั่งชักโครก/ราดน้ำ จำนวน 194 คน คิดเป็นร้อยละ 48.4 มีลักษณะเป็นแบบส้วมซึม (นั่งยองๆ) จำนวน 192 คน คิดเป็นร้อยละ 47.9 ไม่ระบุลักษณะของห้องน้ำห้องส้วมที่ผู้สูงอายุใช้งานจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.4 และมีลักษณะเป็นส้วมหลุมจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.2

ราวสำหรับยึดเกาะภายในบ้าน พบว่า ในบ้านของผู้สูงอายุเกินกว่ากึ่งหนึ่งมีราวยึดเกาะ จำนวน 237 คน คิดเป็นร้อยละ 59.1 โดยแบ่งเป็นมีราวบันไดภายในบ้าน จำนวน 221 คน คิดเป็นร้อยละ 66.4 ราวจับภายในห้องน้ำ จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 12.3 ราวจับภายในห้องนอน จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 6.6 และราวจับประเภทอื่นๆ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ

4.5 ในส่วนของบ้านที่ไม่มีราวยึดเกาะมีจำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 39.4 และไม่ระบุว่าภายในบ้านมีราวสำหรับยึดเกาะหรือไม่จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5

อุปกรณ์และสถานที่สำหรับฝึกฝนทักษะต่างๆ ในการทำกิจกรรมสันตนาการในเวลาว่าง พบว่า เกินกว่ากึ่งหนึ่งไม่มีอุปกรณ์และสถานที่ในการทำกิจกรรมสันตนาการในเวลาว่างโดยมีจำนวน 211 คน คิดเป็นร้อยละ 52.6 มีอุปกรณ์และสถานที่ในการทำกิจกรรมสันตนาการในเวลาว่าง เช่น สนามหญ้า ลานออกกำลังกาย เป็นต้น จำนวน 182 คน คิดเป็นร้อยละ 45.4 และไม่ระบุว่าไม่มีอุปกรณ์และสถานที่ในการทำกิจกรรมสันตนาการในเวลาว่างหรือไม่ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.0

ประเพณีหรือศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พบว่า ในชุมชนของผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีประเพณีหรือศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของตนเอง จำนวน 277 คน คิดเป็นร้อยละ 69.1 ไม่มีประเพณีหรือศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของตนเอง จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 28.2 และไม่ระบุว่าในชุมชนมีประเพณีหรือศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นหรือไม่ จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 2.7 ดังแสดงในตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 ข้อมูลทางสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต	จำนวน (คน)	ร้อยละ	
ลักษณะของที่พักอาศัย	บ้านเดี่ยวสองชั้น	216	53.8
	บ้านเดี่ยวชั้นเดียว	175	43.6
	อื่นๆ เช่น เเพงพัก อาศัยอยู่วัด เป็นต้น	4	1.0
	ไม่ระบุ	6	1.5
ลักษณะของการนอนพัก	บนเตียง	213	53.1
	บนพื้น	174	43.4
	ไม่ระบุ	14	3.5
ลักษณะของห้องน้ำห้องส้วม	ส้วมแบบโถนั่งชักโครก/ราดน้ำ	194	48.4
	ส้วมหลุม	5	1.2
	ส้วมซึม (นั่งยองๆ)	192	47.9
	ไม่ระบุ	10	2.4
ราวสำหรับยึดเกาะภายในบ้าน	ไม่มี	158	39.4
	มี (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	237	59.1
	- ราวบันได	221	66.4
	- ราวในห้องนอน	22	6.6
	- ราวในห้องน้ำ	41	12.3
	- อื่นๆ	15	4.5
	ไม่ระบุ	6	1.5

สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต		จำนวน (คน)	ร้อยละ
อุปกรณ์และสถานที่ในการทำ	ไม่มี	21	52.6
กิจกรรมสันทนาการในเวลาว่าง	มี	8	45.4
	ไม่ระบุ	8	2.0
ประเพณี/ศิลปวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น	ไม่มี	113	28.2
	มี	277	69.1
	ไม่ระบุ	11	2.7

4.2.4 สภาพปัญหาที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาสภาพปัญหาที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในภาพรวม พบว่ามีปัญหาที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.18) เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ปัญหาด้านชีวิตความเป็นอยู่มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.22) โดยเรื่องในกลุ่มตัวอย่างมีปัญหามากที่สุด คือ เรื่องรายได้ของครอบครัวไม่มั่นคง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.40 มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง) รองลงมา คือ ปัญหาเรื่องมีภาระหนี้สินส่วนตัว (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.37 มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง) และเรื่องในกลุ่มตัวอย่างมีปัญหาน้อยที่สุด คือ เรื่องมีความแตกแยกของคนในครอบครัว (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.06 มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย) และในส่วนของปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.14) โดยเรื่องในกลุ่มตัวอย่างมีปัญหามากที่สุด คือ ปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น ดินถล่ม พายุฝน แผ่นดินไหว ภัยแล้ง เป็นต้น (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.55 มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง) รองลงมา คือ ปัญหาเรื่องขยะมูลฝอย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.21 มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย) และเรื่องในกลุ่มตัวอย่างมีปัญหาน้อยที่สุด คือ เรื่องขยะอันตราย/ขยะติดเชื้อและเรื่องปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.11 มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย)

สำหรับระดับความรุนแรงของปัญหาในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.96) เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ปัญหาด้านชีวิตความเป็นอยู่มีระดับความรุนแรงของปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.11) โดยเรื่องในกลุ่มตัวอย่างมีระดับความรุนแรงของปัญหามากที่สุด คือ เรื่องขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.53 มีระดับความรุนแรงของปัญหาอยู่ในระดับมาก) รองลงมา คือ ปัญหาเรื่องขาดแหล่งประกอบอาชีพ/ไม่มีที่ดินทำกิน (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.36 มีระดับความรุนแรงของปัญหาอยู่ในระดับมาก) และเรื่องในกลุ่มตัวอย่างมีระดับความรุนแรงของปัญหาน้อยที่สุด คือ เรื่องไม่มีบ้าน/ที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองและเรื่องความไม่สะดวกของเส้นทางคมนาคมในชุมชน (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.79 มีระดับความรุนแรงของปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง) และในส่วนของปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมมีระดับความรุนแรงของปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.81) โดยเรื่องในกลุ่มตัวอย่างมีระดับความรุนแรงของปัญหามากที่สุด คือ ปัญหาเรื่องสารเคมีรั่วไหลหรือปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.38 มีระดับความรุนแรงของปัญหา

อยู่ในระดับมาก) รองลงมา คือ ปัญหาเรื่องการบุกรุกพื้นที่ป่า/เผาป่า/ตัดไม้ทำลายป่า (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.92 มีระดับความรุนแรงของปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง) และเรื่องที่ถูกกลุ่มตัวอย่างมีระดับความรุนแรงของปัญหาน้อยที่สุด คือ เรื่องมลพิษทางดิน/ดินเสื่อมสภาพไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.52 มีระดับความรุนแรงของปัญหาอยู่ในระดับน้อย) ดังแสดงในตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 สภาพปัญหาที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ

เรื่อง	คำตอบ			ค่าเฉลี่ย คำตอบ	ระดับของปัญหา			ค่าเฉลี่ยระดับ ปัญหา
	ไม่มี (ร้อยละ)	มี (ร้อยละ)	ไม่ระบุ (ร้อยละ)		มาก (ร้อยละ)	ปาน กลาง (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	
ปัญหาด้านชีวิตความเป็นอยู่								
1. ขาดที่พึ่ง/ไม่มีคนดูแล	319 (79.6)	73 (18.2)	9 (2.2)	0.19 น้อย	16 (31.4)	26 (51.0)	9 (17.6)	2.14 ปานกลาง
2. มีความแตกแยกของคน ในครอบครัว	369 (92.0)	24 (6.0)	8 (2.0)	0.06 น้อย	2 (10.0)	12 (60.0)	6 (30.0)	1.80 ปานกลาง
3. ไม่มีบ้าน/ที่อยู่อาศัยเป็น ของตนเอง	345 (86.0)	48 (12.0)	8 (2.0)	0.12 น้อย	7 (25.0)	8 (28.6)	13 (46.4)	1.79 ปานกลาง
4. มีภาระเลี้ยงดูสมาชิกใน ครอบครัว	314 (78.3)	79 (19.7)	8 (2.0)	0.20 น้อย	21 (34.4)	26 (42.6)	14 (23.0)	2.11 ปานกลาง
5. ต้องรับภาระดูแลคน ป่วยในครอบครัว	374 (86.5)	47 (11.7)	7 (1.7)	0.12 น้อย	17 (43.6)	15 (38.5)	7 (17.9)	2.26 ปานกลาง
6. ขาดแหล่งประกอบ อาชีพ/ไม่มีที่ดินทำกิน	315 (78.6)	74 (18.5)	12 (3.0)	0.19 น้อย	22 (40.0)	31 (56.4)	2 (3.6)	2.36 มาก
7. ขาดแคลนเงินทุนในการ ประกอบอาชีพ	268 (66.8)	123 (30.7)	10 (2.5)	0.31 น้อย	40 (36.3)	61 (54.0)	11 (9.7)	2.53 มาก
8. รายได้ของครอบครัวไม่ มั่นคง	235 (58.6)	158 (39.4)	8 (2.0)	0.40 ปาน กลาง	32 (22.5)	93 (65.5)	17 (12.0)	2.11 ปานกลาง
9. มีภาระหนี้สินส่วนตัว	262 (65.3)	129 (32.2)	10 (2.5)	0.33 น้อย	37 (31.6)	64 (54.7)	16 (13.7)	2.18 ปานกลาง
10. มีภาระหนี้สินของ ครอบครัว	246 (61.3)	147 (36.7)	8 (2.0)	0.37 ปาน กลาง	38 (29.5)	67 (51.9)	24 (18.6)	2.11 ปานกลาง
11. อาชญากรรมใน บริเวณชุมชน/ หมู่บ้านที่อาศัย	346 (86.3)	47 (11.7)	8 (2.0)	0.12 น้อย	18 (40.9)	13 (29.5)	13 (29.5)	2.11 ปานกลาง

เรื่อง	คำตอบ			ค่าเฉลี่ย คำตอบ	ระดับของปัญหา			ค่าเฉลี่ยระดับ ปัญหา
	ไม่มี (ร้อยละ)	มี (ร้อยละ)	ไม่ระบุ (ร้อยละ)		มาก (ร้อยละ)	ปาน กลาง (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	
12. ยาเสพติดในชุมชน/ หมู่บ้านที่พ่อกอาศัย	266 (66.3)	128 (31.9)	7 (1.7)	0.32 น้อย	53 (44.9)	38 (32.2)	27 (22.8)	2.21 ปานกลาง
13. พฤติกรรมที่ไม่ เหมาะสมของคนใน ชุมชน	304 (75.8)	86 (21.4)	11 (2.7)	0.22 น้อย	24 (30.0)	37 (46.3)	19 (23.8)	2.06 ปานกลาง
14. ความไม่สะดวกของ เส้นทางคมนาคม	318 (79.3)	72 (18.0)	11 (2.7)	0.18 น้อย	13 (19.7)	26 (39.4)	27 (40.9)	1.79 ปานกลาง
15. รถโดยสารสาธารณะ สำหรับเดินทางใน ชุมชนหรือระหว่าง ชุมชน	334 (83.3)	59 (14.7)	8 (2.0)	0.15 น้อย	14 (31.8)	19 (43.2)	11 (25.0)	2.07 ปานกลาง
ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม								
16. ภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น ดินถล่ม พายุฝน แผ่นดินไหว เป็นต้น	173 (43.1)	209 (52.1)	19 (4.7)	0.55 ปาน กลาง	36 (17.4)	123 (59.4)	48 (23.2)	1.89 ปานกลาง
17. การบุกรุกพื้นที่ป่า/ เผาป่า/ตัดไม้ ทำลายป่า	321 (80.0)	58 (14.5)	22 (5.5)	0.15 น้อย	14 (23.7)	28 (47.5)	17 (28.8)	1.92 ปานกลาง
18. ขยะมูลฝอยทั่วไป	307 (76.6)	80 (20.0)	14 (3.5)	0.21 น้อย	15 (21.1)	34 (47.9)	22 (31.0)	1.86 ปานกลาง
19. ขยะอันตราย/ ขยะติดเชื้อ	348 (86.8)	40 (10.0)	13 (3.2)	0.11 น้อย	4 (10.3)	22 (56.4)	13 (33.4)	1.74 ปานกลาง
20. มลพิษทางดิน/ดิน เสื่อมสภาพไม่ สามารถใช้ ประโยชน์ได้	359 (89.5)	33 (8.2)	9 (2.2)	0.08 น้อย	4 (14.8)	7 (25.9)	16 (59.3)	1.52 น้อย
21. ปัญหามลพิษทางน้ำ/ น้ำเสีย/แหล่งน้ำไม่ สะอาด	344 (85.8)	48 (12.0)	9 (2.2)	0.12 น้อย	3 (8.1)	19 (51.4)	15 (40.5)	1.65 น้อย
22. ปัญหาการขาดแคลน น้ำดื่ม	342 (85.3)	48 (12.0)	11 (2.7)	0.13 น้อย	6 (15.0)	21 (52.5)	13 (32.5)	1.80 ปานกลาง
23. ปัญหาการขาดแคลน น้ำใช้	351 (87.5)	42 (10.5)	8 (2.0)	0.11 น้อย	4 (9.8)	23 (56.1)	14 (34.1)	1.73 ปานกลาง

เรื่อง	คำตอบ			ค่าเฉลี่ย คำตอบ	ระดับของปัญหา			ค่าเฉลี่ยระดับ ปัญหา
	ไม่มี (ร้อยละ)	มี (ร้อยละ)	ไม่ระบุ (ร้อยละ)		มาก (ร้อยละ)	ปาน กลาง (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	
24. มลพิษทางอากาศ/ฝุ่น ละออง/หมอกควัน	334 (83.3)	59 (14.7)	8 (2.0)	0.15 น้อย	9 (28.1)	9 (28.1)	14 (43.8)	1.78 ปานกลาง
25. มลพิษทางเสียง/มี เสียงรบกวน เช่น สถานบันเทิง ฯลฯ	332 (82.8)	56 (14.0)	13 (3.2)	0.14 น้อย	8 (15.4)	22 (42.3)	22 (42.3)	1.65 น้อย
26. กลิ่นเหม็นรบกวน	344 (85.8)	48 (12.0)	9 (2.2)	0.12 น้อย	10 (22.7)	21 (47.7)	13 (29.5)	1.86 ปานกลาง
27. ปัญหาการมีสาร ปนเปื้อนในอาหาร	325 (81.0)	67 (16.7)	9 (2.2)	0.17 น้อย	3 (5.6)	37 (68.5)	14 (25.9)	1.80 ปานกลาง
28. ปัญหาด้านสารเคมี รั่วไหลหรือปนเปื้อน ในสิ่งแวดล้อม	328 (81.8)	59 (14.7)	14 (3.4)	0.15 น้อย	18 (46.2)	18 (46.2)	3 (7.6)	2.38 มาก
29. อื่นๆ	-	-	-	-	-	-	-	-
เฉลี่ย				0.14 น้อย				1.81 ปานกลาง
เฉลี่ยรวม				0.18 น้อย				1.96 ปานกลาง
* หมายเหตุ	ค่าเฉลี่ยคำตอบ			ค่าเฉลี่ยระดับความรุนแรงของปัญหา				
	น้อย	0.00 – 0.33		คะแนน	น้อย	1.00 – 1.66		คะแนน
	ปานกลาง	0.34 – 0.67		คะแนน	ปานกลาง	1.67 – 2.33		คะแนน
	มาก	0.68 – 1.00		คะแนน	มาก	2.34 – 3.00		คะแนน

4.2.5 พฤติกรรมในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ พบว่า ในภาพรวมผู้สูงอายุมีพฤติกรรมในชีวิตประจำวันอยู่ในระดับมาก คือ มีการทำพฤติกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพและสิ่งแวดล้อมเป็นประจำ (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.63) โดยพฤติกรรมที่กลุ่มตัวอย่างมีการทำมากที่สุด คือ การล้างมือหลังการใช้ส้วม/ขับถ่าย มีค่าคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรม เท่ากับ 1.85 อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ การล้างมือก่อนรับประทานอาหาร มีค่าคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรม เท่ากับ 1.77 อยู่ในระดับมาก และพฤติกรรมที่กลุ่มตัวอย่างมีการทำน้อยที่สุด คือ การออกกำลังกายหรือทำกายบริหารตามความเหมาะสมของสุขภาพ มีค่าคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรม เท่ากับ 1.33 อยู่ในระดับปานกลาง ดังแสดงในตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.12 พฤติกรรมในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ

พฤติกรรม	ระดับพฤติกรรม				ค่าเฉลี่ย
	ทำเป็นประจำ (ร้อยละ)	ทำบางครั้ง คราว (ร้อยละ)	ไม่เคยทำเลย (ร้อยละ)	ไม่ระบุ (ร้อยละ)	
1. ออกกำลังกายหรือทำกายบริหารตาม ความเหมาะสมของสุขภาพ	155 (38.7)	216 (53.9)	24 (6.0)	6 (1.5)	1.33 ปานกลาง
2. ตรวจสอบสุขภาพประจำปีหรือตรวจ สุขภาพตามกำหนดเวลา	240 (59.9)	134 (33.4)	20 (5.0)	7 (1.7)	1.56 มาก
3. ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร	308 (76.8)	82 (20.4)	4 (1.0)	7 (1.7)	1.77 มาก
4. ล้างมือหลังการใช้ส้วม/ขับถ่าย	338 (84.3)	54 (13.5)	2 (0.5)	7 (1.7)	1.85 มาก
5. อาบน้ำทำความสะอาดร่างกายวันละ 2 ครั้ง (เช้า/เย็น)	310 (77.3)	75 (18.7)	10 (2.5)	6 (1.5)	1.76 มาก
6. การตัดแยกขยะก่อนทิ้ง	271 (67.6)	102 (25.4)	21 (5.2)	7 (1.7)	1.63 มาก
7. ทำความสะอาดที่อยู่อาศัยทุกวัน (กวาดและถูบ้าน)	290 (72.3)	100 (24.9)	5 (1.2)	6 (1.5)	1.72 มาก
8. ทำความสะอาดที่ประกอบอาหาร/ครัว ทุกครั้ง	284 (70.8)	107 (26.7)	4 (1.0)	6 (1.5)	1.71 มาก
9. หลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่มีผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม เช่น โฟม ถุงพลาสติกที่ ย่อยสลายยาก	203 (50.6)	156 (38.9)	35 (8.7)	7 (1.7)	1.43 มาก
10. ทำความสะอาดห้องน้ำ/ห้องส้วม อย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง	281 (70.1)	107 (26.7)	7 (1.7)	6 (1.5)	1.69 มาก
11. ใช้ตะแกรงกรองเศษอาหารก่อน ระบายน้ำทิ้งจากการล้างจานหรือน้ำ ใช้ในครัวเรือน	243 (60.6)	85 (21.2)	67 (16.7)	6 (1.5)	1.45 มาก
12. มีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อมใน ชุมชน	262 (65.3)	102 (25.4)	21 (5.2)	16 (4.0)	1.63 มาก
					1.63 เฉลี่ย มาก

*หมายเหตุ คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรม

น้อย	0.00 – 0.66	คะแนน
ปานกลาง	0.67 – 1.33	คะแนน
มาก	1.33 – 2.00	คะแนน

4.2.6 ความต้องการของผู้สูงอายุต่อการจัดสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวัน

ผลการศึกษาความต้องการของผู้สูงอายุต่อการจัดสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวันในภาพรวม พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการการจัดสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวันอยู่ในระดับมาก (มีค่าเฉลี่ยความต้องการอยู่ที่ 1.63 คะแนนจากคะแนนเต็ม 2) โดยความต้องการมากที่สุดของผู้สูงอายุ คือ ความต้องการกลุ่มกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ยความต้องการอยู่ที่ 1.78 มีระดับความต้องการในระดับมาก รองลงมา คือ ความต้องการการจ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุตามจำนวนเงินที่กฎหมายกำหนด ค่าเฉลี่ยความต้องการอยู่ที่ 1.73 มีระดับความต้องการในระดับมาก และความต้องการที่น้อยที่สุดของผู้สูงอายุ คือ ความต้องการบัตรทอง/บัตรประจำตัวผู้สูงอายุเพื่อใช้สิทธิในการรักษาพยาบาลหรือประกันสุขภาพตนเอง ค่าเฉลี่ยความต้องการอยู่ที่ 0.77 มีระดับความต้องการในระดับปานกลาง ดังแสดงในตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.13 ความต้องการของผู้สูงอายุต่อการจัดสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวัน

ความต้องการ	คำตอบ			กรณียังไม่มี (ระบุความต้องการ)			ค่าเฉลี่ย
	มี (ร้อยละ)	ไม่มี (ร้อยละ)	ไม่ระบุ (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	ไม่ ต้องการ (ร้อยละ)	
1. บัตรทอง/บัตรประจำตัวผู้สูงอายุเพื่อใช้สิทธิในการรักษาพยาบาลหรือประกันสุขภาพตนเอง	370 (92.3)	20 (5.0)	11 (2.7)	4 (30.8)	2 (15.4)	7 (53.8)	0.77 ปานกลาง
2. สิทธิพิเศษ เช่น การลดหย่อนค่ารักษาพยาบาลในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลของภาคเอกชนในกรณีฉุกเฉิน สิทธิเบิกจ่ายของข้าราชการ	134 (33.4)	258 (64.3)	9 (2.2)	122 (67.5)	34 (18.8)	25 (13.8)	1.54 มาก
3. การจ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุตามจำนวนเงินที่กฎหมายกำหนด	371 (92.5)	21 (5.2)	9 (2.2)	8 (72.7)	3 (27.3)	0 (0.0)	1.73 มาก

ความต้องการ	คำตอบ			กรณียังไม่มีการดำเนินการ			ค่าเฉลี่ย
	มี (ร้อยละ)	ไม่มี (ร้อยละ)	ไม่ระบุ (ร้อยละ)	(ระบุความต้องการ)			
				มาก (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	ไม่ ต้องการ (ร้อยละ)	
4. ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุใน โรงพยาบาลหรือสถานเอนามัย	342 (85.3)	51 (12.7)	8 (2.0)	26 (63.4)	12 (29.3)	3 (7.3)	1.56 มาก
5. สถานที่และอุปกรณ์ออกกำลังกาย สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน	286 (71.3)	107 (26.7)	8 (2.0)	48 (62.3)	21 (27.3)	8 (10.4)	1.52 มาก
6. ป้ายสัญลักษณ์บอกทางหรือ ป้ายคำเตือนต่างๆ	284 (70.8)	109 (27.2)	8 (2.0)	50 (57.5)	25 (28.7)	12 (13.8)	1.44 มาก
7. ช่องทางพิเศษที่ให้บริการ ผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เช่น ทางเดินในพื้นที่สาธารณะที่ ปลอดภัย	245 (61.1)	146 (36.4)	10 (2.5)	67 (56.3)	30 (25.2)	22 (18.5)	1.47 มาก
8. การมีพื้นที่สีเขียวสำหรับทำ กิจกรรมหรือพักผ่อนในพื้นที่ ต่างๆอย่างเพียงพอและ ปลอดภัย	282 (70.3)	110 (27.4)	9 (2.2)	48 (52.7)	38 (41.8)	5 (5.5)	1.47 มาก
9. บริการตรวจสุขภาพตามบ้าน ผู้สูงอายุ	303 (75.6)	89 (22.2)	9 (2.2)	42 (53.8)	35 (44.9)	1 (1.3)	1.53 มาก
10. เจ้าหน้าที่ให้ความรู้เรื่องโรคใน ผู้สูงอายุ/ดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน และในชุมชน	329 (92.0)	64 (16.0)	8 (2.0)	24 (50.0)	24 (50.0)	0 (0.0)	1.50 มาก
11. กลุ่มกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ ผู้สูงอายุ	341 (85.0)	52 (13.0)	8 (2.0)	27 (75.0)	9 (25.0)	0 (0.0)	1.78 มาก
12. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการมี ส่วนร่วมในชุมชน เช่น การจัด กิจกรรมที่ให้ผู้สูงอายุ แสดงออก งานเทศกาล ประเพณีต่างๆ	348 (86.8)	46 (11.5)	7 (1.7)	27 (65.9)	13 (31.7)	1 (2.4)	1.63 มาก
13. การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในพื้นที่ มีการประกอบอาชีพหลักและ อาชีพเสริมที่เหมาะสม	309 (77.1)	86 (21.4)	6 (1.5)	46 (70.8)	19 (29.2)	0 (0.0)	1.71 มาก

ความต้องการ	คำตอบ			กรณียังไม่มี (ระบุความต้องการ)			ค่าเฉลี่ย
	มี (ร้อยละ)	ไม่มี (ร้อยละ)	ไม่ระบุ (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	ไม่ ต้องการ (ร้อยละ)	
14. การประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เช่น ด้านการจ้างงาน การประกอบ อาชีพ	314 (78.3)	81 (20.2)	6 (1.5)	31 (55.4)	20 (35.7)	5 (8.9)	1.46 มาก
15. ความมั่นคงและความ ปลอดภัยในชุมชน เช่น ปราศจากโจรผู้ร้าย	265 (66.1)	130 (32.4)	6 (1.5)	45 (71.4)	14 (22.2)	4 (6.3)	1.65 มาก
16. การบริการจัดเก็บขยะมูลฝอย หรือของเสียจากครัวเรือนและ ชุมชนที่สม่ำเสมอ	339 (84.5)	53 (13.2)	9 (2.2)	26 (55.3)	15 (31.9)	6 (12.8)	1.45 มาก
17. การตรวจวัดคุณภาพน้ำใช้ใน ครัวเรือน	227 (56.6)	168 (41.9)	6 (1.5)	74 (57.8)	41 (32.0)	13 (10.2)	1.48 มาก
18. การดูแลตรวจวัดมลพิษทาง อากาศ เช่น ฝุ่นละออง หมอก ควัน	193 (48.1)	201 (50.1)	7 (1.7)	97 (60.2)	44 (27.3)	20 (12.4)	1.48 มาก
19. การจัดการสิ่งปฏิกูลจากชุมชน การดูแลป้องกันการปนเปื้อน เชื้อโรค โรคติดต่อ	251 (62.6)	144 (35.9)	6 (1.5)	72 (62.1)	33 (28.4)	11 (9.5)	1.53 มาก
20. การดูแลปรับปรุงคุณภาพดิน ในบริเวณพื้นที่ทำกินหรือ โดยรอบครัวเรือน	272 (67.8)	122 (30.4)	7 (1.7)	37 (44.1)	33 (39.3)	14 (16.7)	1.29 ปานกลาง
21. ความต้องการอื่นๆ	57 (14.2)	5 (1.2)	339 (84.5)	2 (66.7)	1 (33.3)	0 (0.0)	1.67 มาก
เฉลี่ย							1.51 มาก

*หมายเหตุ

คะแนนเฉลี่ยความต้องการ

น้อย

0.00 – 0.66 คะแนน

ปานกลาง

0.67 – 1.33 คะแนน

มาก

1.33 – 2.00 คะแนน

4.3 ผลสำรวจจากการลงพื้นที่

ในการศึกษารุ่นนี้ มีกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องโดยการคัดเลือกชุมชนที่ใช้เป็นกรณีศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research, PAR) ด้วยการศึกษารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้ง 4 มิติ ให้เหมาะสมต่อการดูแลผู้สูงอายุควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนทั่วไปเพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในสังคมสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้อย่างเต็มที่ ประกอบด้วย 1) มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกายภาพ 2) มิติเศรษฐกิจ 3) มิติสังคมและวัฒนธรรม และ 4) มิติการบริหารจัดการสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อให้เกิดเป็นชุมชนต้นแบบและเพื่อนำมาจัดทำร่างคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่การสำรวจทั้งหมด 4 ภาค ได้แก่ 1) ภาคกลางและภาคตะวันออก คือ จังหวัดสุพรรณบุรี และอ่างทอง 2) ภาคเหนือ คือ จังหวัดตาก และเชียงใหม่ 3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ จังหวัดชัยภูมิ และขอนแก่น และ 4) ภาคใต้ คือ จังหวัดสงขลา และพัทลุง รวมทั้งหมด 8 จังหวัด อย่างไรก็ตาม พบว่ารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในแต่ละชุมชนนั้น ประกอบไปด้วยการบริหารจัดการที่แตกต่างกันออกไปและอาจมีรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ไม่ครบทั้ง 4 มิติ ที่กล่าวข้างต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทและความพร้อมของแต่ละของชุมชน สามารถสรุปรายละเอียด ดังนี้

4.3.1 เทศบาลตำบลบ้านเต่า อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

1) สภาพทั่วไปของพื้นที่

เทศบาลตำบลบ้านเต่า มีเนื้อที่ทั้งหมด 30,514 ไร่ หรือ 59.09 ตารางกิโลเมตร จำนวนประชากรทั้งหมด 9,427 คน คิดเป็นจำนวน 159 คนต่อตารางกิโลเมตร และห่างจากอำเภอบ้านแท่น ประมาณ 8 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดชัยภูมิ ประมาณ 90 กิโลเมตร ซึ่งมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลสระพังและตำบลบ้านแท่น อำเภอบ้านแท่น

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลหนองคู อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลภูเม็ง อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลบ้านแท่น อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

มีเนื้อที่ทั้งหมด 30,514 ไร่ หรือ 59.09 ตารางกิโลเมตร พื้นที่อาศัย 5,702 ไร่ พื้นที่การเกษตร 22,611 ไร่ พื้นที่สาธารณะประโยชน์ 2,201 ไร่ สภาพภูมิประเทศของเทศบาลตำบลบ้านเต่า ส่วนมากเป็นดอนและเป็นพื้นที่นาและไร่นา ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นกรวดทราย ซึ่งเป็นปัญหาในการทำการเกษตรทุกปี เขตการปกครอง มีจำนวนหมู่บ้าน 13 หมู่บ้าน (เทศบาลตำบลบ้านเต่า, 2559)

2) ประชากร

เทศบาลตำบลบ้านเต่า มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุทั้งสิ้น 1,418 คน จำนวนผู้สูงอายุที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรัง 135 คน และจำนวนผู้สูงอายุที่ช่วยตนเองไม่ได้ 12 คน (ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย, 2559)

3) กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

เทศบาลตำบลบ้านเต่า มีกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน โดยมุ่งเน้นรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในด้านมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกายภาพ และมิติการบริหารจัดการสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ได้แก่ โครงการปลูกป่าหรือโครงการหนึ่งต้นหนึ่งฝน โครงการตัดแยกขยะชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่า พื้นฟูสิ่งแวดล้อมดีขึ้น และเพื่อให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมร่วมกัน โดยลักษณะกิจกรรมการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1) โครงการปลูกป่า โดยการเผยแพร่และให้ความรู้เกี่ยวกับการเพิ่มพื้นที่ป่าในชุมชน ซึ่งมุ่งเน้นการปลูกต้นไม้ประจำท้องถิ่นและสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ประชาชนในชุมชนได้ เช่น ไม้ผล ไม้โตเร็ว และไม้เศรษฐกิจ ซึ่งทำให้เกิดป่าไม้แบบผสมผสานและสร้างความสมดุลแก่ธรรมชาติอย่างยั่งยืน สามารถตอบสนองความต้องการของรัฐและวิถีการดำเนินชีวิตในชุมชน รายละเอียดตามภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 โครงการปลูกป่า

3.2) โครงการตัดแยกขยะชุมชน เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกและสร้างความเข้าใจถึงแนวทางในการลดปริมาณขยะ และแยกขยะจากครัวเรือนก่อนที่จะนำไปกำจัด รายละเอียดตามภาพที่ 4.2

ภาพที่ 4.2 โครงการคัดแยกขยะชุมชน

กิจกรรมการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดยเทศบาลตำบลบ้านเตานั้น ได้รับการตอบรับและให้ความร่วมมือจากผู้สูงอายุในชุมชนเป็นอย่างดี ทำให้กิจกรรมบรรลุตามเป้าหมายที่ทางเทศบาลได้ตั้งไว้ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากตำบลบ้านเตามีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถรวบรวมสมาชิกชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมและก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน อย่างไรก็ตามทางเทศบาลตำบลบ้านเต่า ยังต้องการงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมในการดำเนินการจัดกิจกรรมการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

4.3.2 องค์การบริหารส่วนตำบลสวนหม่อน อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

1) สภาพทั่วไปของพื้นที่

ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลสวนหม่อน มีพื้นที่ในเขตปกครองทั้งหมด 40,750 ไร่ หรือ 64 ตารางกิโลเมตร ภูมิประเทศมีพื้นที่ทางกายภาพเป็นพื้นที่ราบ มีลำน้ำชีไหลผ่านทางด้านทิศตะวันออก และพื้นที่ราบลาดเอียงไปทางทิศใต้ของตำบลในพื้นที่หมู่ที่ 1,2,9,10,11,12 และ 13 จะเป็นพื้นที่ราบลุ่ม บางส่วนอยู่ใกล้แม่น้ำชี ทำให้เกิดน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลสวนหม่อน, 2559)

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลโพนเพ็ก อำเภอมัญจาคีรี

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลกุดเค้า อำเภอมัญจาคีรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลหนองแปน อำเภอมัญจาคีรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ เทศบาลตำบลนาข่า อำเภอมัญจาคีรี

2) ประชากร

องค์การบริหารส่วนตำบลสวนหม่อน มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุทั้งสิ้น 1,071 คน จำนวนผู้สูงอายุที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรัง 374 คน และจำนวนผู้สูงอายุที่ช่วยตนเองไม่ได้ 23 คน (ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย, 2559)

3) กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

องค์การบริหารส่วนตำบลสวนหม่อน ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาซึ่งประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาคุณภาพคนและสังคม ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาเมืองและชุมชนให้น่าอยู่ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่ดี

สำหรับโครงการด้านการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนมีจำนวน 2 โครงการ โดยมุ่งเน้นรูปแบบการจัดการในด้านมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกายภาพ มิติสังคมและวัฒนธรรม และมิติการบริหารจัดการสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน คือ โครงการผู้สูงอายุปลูกต้นไม้ (หญ้าแฝก) และโครงการผู้สูงอายุคัดแยกขยะ ซึ่งมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาคุณภาพคนและสังคม ในด้านการพัฒนาส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกกระดับ ทั้งในและนอกระบบ ครอบคลุมทุกช่วงวัยให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในด้านการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างยั่งยืน การอนุรักษ์ ป่าชุมชน และเพิ่มพื้นที่ป่า และป่าต้นน้ำลำธารให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการขยะชุมชน สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย

โครงการผู้สูงอายุปลูกต้นไม้ (หญ้าแฝก) (ดังภาพที่ 4.3) และโครงการผู้สูงอายุคัดแยกขยะนั้น (ดังภาพที่ 4.4) มีวัตถุประสงค์ร่วมกันในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ นั่นคือ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสามัคคี และมีวัตถุประสงค์ในด้านการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่แตกต่างกัน คือ การปลูกต้นไม้เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าในพื้นที่ตำบล และการคัดแยกขยะเพื่อสร้างนิสัยการคัดแยกขยะ เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการขยะให้กับผู้สูงอายุ

ภาพที่ 4.3 โครงการผู้สูงอายุปลูกต้นไม้

ภาพที่ 4.4 โครงการผู้สูงอายุคัดแยกขยะ

โครงการหรือกิจกรรมดังกล่าวผู้สูงอายุได้ให้การตอบรับและประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีจากการที่ผู้สูงอายุสามารถคัดแยกประเภทขยะได้ เกิดความสามัคคีกันในกลุ่ม ชุมชนสะอาด และวัดมีความร่มรื่นโดยปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ผู้สูงอายุในกลุ่มมีความสามัคคี ซึ่งแนวทางการพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมการดูแลด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืนต่อไปนั้น อบต. จะทำการขยายผลการดำเนินงานจากบริเวณวัดต้นแบบเข้าสู่พื้นที่ชุมชนต่อไป ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่นั้น เกิดจากการเดินทางไปร่วมกิจกรรมมีความยากลำบาก เนื่องจากระยะทางระหว่างวัดกับชุมชนทั้ง 14 ชุมชนมีความห่างไกล และผู้สูงอายุมีความขัดแย้งกันทางด้านความคิดจึงต้องให้ผู้นำชุมชนเข้ามาไกล่เกลี่ยซึ่งอบต. ยังต้องการการสนับสนุนและช่วยเหลือในด้านงบประมาณ กองทุนช่วยเหลือเพิ่มเติมจากรัฐบาล และการเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริมในถิ่นที่อยู่ของตนเอง

4.3.3 เทศบาลตำบลปริก อำเภอเสเดา จังหวัดสงขลา

1) สภาพทั่วไปของพื้นที่

เทศบาลตำบลปริก ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลปริก อำเภอเสเดา จังหวัดสงขลา ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดสงขลา ห่างจากที่ว่าการอำเภอเสเดา ระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดสงขลา ระยะทางประมาณ 63 กิโลเมตร พื้นที่ทั้งหมดเป็นพื้นที่เดิมของสุขาภิบาลปริก ประมาณ 4.8 ตารางกิโลเมตร ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ (เทศบาลตำบลปริก, 2558)

ด้านเหนือ ติดต่อกับ หมู่ที่ 3 และ 6 องค์การบริหารส่วนตำบลปริก

ด้านทิศตะวันออก ติดต่อกับ หมู่ที่ 2,3,5 องค์การบริหารส่วนตำบลปริก

ด้านทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่ที่ 5,7 องค์การบริหารส่วนตำบลปริก

ด้านตะวันตก ติดต่อกับ คลองอู่ตะเภา

2) ประชากร

เทศบาลตำบลปริก มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุทั้งสิ้น 510 คน จำนวนผู้สูงอายุที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรัง 115 คน และจำนวนผู้สูงอายุที่ช่วยตนเองไม่ได้ 7 คน (ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย, 2559)

3) กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

เทศบาลตำบลปริก ได้มีการกำหนดการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนตามยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยมุ่งเน้นรูปแบบการจัดการในด้านมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกายภาพ มิติเศรษฐกิจ มิติสังคมและวัฒนธรรม และมิติการบริหารจัดการสาธารณสุขและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ได้แก่ การจัดการขยะในชุมชน การจัดตั้งธนาคารขยะในโรงเรียนซึ่งผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมกิจกรรมนี้ โดยนำขยะในครัวเรือนที่ผู้สูงอายุอาศัยฝากผ่านนักเรียนมาร่วมกิจกรรมธนาคารขยะในโรงเรียน ซึ่งรายได้จากธนาคารขยะจะมอบให้นักเรียน กิจกรรมเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุมารวมตัวเพื่อจัดกิจกรรมซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนกลาง มีสภาพที่เหมาะสมและปลอดภัยกับผู้สูงอายุ โดยกองช่างของเทศบาลตำบลปริกได้ทำทางลาดเอียงมีราวจับตามจุดต่างๆ เช่น มีราวจับในห้องน้ำเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ สำหรับในเวทีที่มีการพบปะร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลปริกและผู้สูงอายุ โดยโครงการต่างๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะซึ่งถือเป็นกิจวัตรประจำวันที่ชุมชนมีส่วนร่วมกับเทศบาลตำบลปริกจนได้รับการยอมรับและเป็นต้นแบบเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อบริโภคอาหารที่ปลอดภัย มีผลต่อสุขภาพที่ปลอดภัยและสามารถพึ่งตนเองได้ ส่งเสริมการออกกำลังกายลดโรค และชะลอการเกิดโรคเรื้อรังและลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ส่งเสริมเศรษฐกิจให้แก่ผู้สูงอายุ

โดยลักษณะกิจกรรมของการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนในแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1) โครงการธนาคารขยะ จุดเริ่มต้นของการก่อตั้งธนาคารขยะภายในชุมชนนั้น เกิดจากทางโรงเรียนเทศบาลตำบลปริกได้จัดตั้งธนาคารขยะภายในโรงเรียนขึ้นและให้ครัวเรือน ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการนำขยะที่ขายได้ฝากผ่านนักเรียนมาเข้าร่วมธนาคารขยะของโรงเรียนเทศบาลตำบลปริก ซึ่งรายได้จะนำไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนหรือเป็นเงินสะสมของนักเรียน ดังภาพที่ 4.5

ภาพที่ 4.5 โครงการธนาคารขยะ

1) กองทุนขอตาเก๊ะฮ์ (ขยะมีสุข) โดยให้ผู้สูงอายุและชุมชน นำขยะที่มีค่ามาบริจาคให้กับมัสยิดและนำมาขายเพื่อเพิ่มรายได้ อีกทั้งเงินที่ได้จากการขายขยะจะนำมาบริจาคต่อให้มัสยิดเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมและพัฒนาชุมชนต่อไป ดังภาพที่ 4.6

ภาพที่ 4.6 กองทุนขอตาเก๊ะฮ์ (ขยะมีสุข)

2) การส่งเสริมการทำกิจกรรมด้านเศรษฐกิจพอเพียงและการฝึกอาชีพ เช่น สมุนไพร หม่อน ลูกประคบ นวดสมุนไพร โดยจะมีการจัดกิจกรรมทุกเดือนๆ ละครั้ง หมุนเวียนสลับกันไปในแต่ละชุมชนซึ่งงบประมาณสนับสนุนแล้วแต่ทางชุมชนและผู้สูงอายุจะได้รับจากหน่วยงานหรือองค์กรที่เขียนโครงการ เพื่อขอสนับสนุนงบประมาณ เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สูงอายุและใช้พืชผักสมุนไพรที่มีในชุมชนมาแปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์จำหน่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนเมื่อมีคนเข้ามาศึกษาดูงาน ดังภาพที่ 4.7

ภาพที่ 4.7 กิจกรรมการฝึกอาชีพเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับผู้สูงอายุ

ผลสำเร็จของการดำเนินกิจกรรม คือ ผู้สูงอายุได้เกิดการรวมกลุ่มกันทุกเดือน มีอารมณ์แจ่มใส ได้เยี่ยมเยียนผู้อื่นในช่วงที่เจ็บป่วย มีการช่วยเหลือเมื่อเกิดการเสียชีวิต ฟังตนเองได้ เช่น ปลูกผักกินเอง ลดภาระเศรษฐกิจของครอบครัวในด้านค่าใช้จ่าย และมีความคุ้นเคยกับหน่วยงานภาครัฐ ผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลปรักได้ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานราชการที่ได้เข้ามาสนับสนุนหรือให้การช่วยเหลือ

อย่างไรก็ตาม จำนวนผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมยังมีจำนวนน้อย (เป็นผู้สูงอายุที่ติดสังคมส่วนใหญ่) และยังมีผู้สูงอายุที่ต้องให้ภาครัฐกระตุ้น หนุนเสริม เช่น รถรับ-ส่งบริการ และอื่นๆ เนื่องจากหลายคนยังมีความแข็งแรง สื่อสารพูดคุย ความจำดี แต่อาจเดินเหินไม่สะดวก ไม่คล่องแคล่ว หากมีรถรับส่งที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุก็จะสามารถเพิ่มจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มากยิ่งขึ้น

4.3.4 องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

1) สภาพทั่วไปของพื้นที่

องค์การบริหารส่วนตำบลตำบลเกาะหมาก มีทั้งหมด 10 หมู่บ้าน สภาพพื้นที่มีสภาพเป็นเกาะ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเนินเตี้ยๆ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขาขนานกับทะเลสาบสงขลา ซึ่งบริเวณดังกล่าวใช้ทำการเกษตรและเป็นที่อยู่อาศัย ส่วนพื้นที่ที่ติดกับทะเลใช้สำหรับทำประมง เนื้อที่โดยประมาณ 164 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 102,500 ไร่ ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมาก, 2559)

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ทะเลสาบสงขลา (อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา)

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลปากพะยูน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ทะเลสาบสงขลา (ตำบลเกาะนางคำ)

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ทะเลสาบสงขลา (ตำบลฝาละมี)

2) ประชากร

องค์การบริหารส่วนตำบลตำบลเกาะหมาก มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุทั้งสิ้น 588 คน จำนวนผู้สูงอายุที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรัง 138 คน และจำนวนผู้สูงอายุที่ช่วยตนเองไม่ได้ 5 คน (ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย, 2559)

3) กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมาก ได้จัดให้มีการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนตามยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นรูปแบบการจัดการในด้าน มิติเศรษฐกิจ มิติสังคมและวัฒนธรรม และมิติการบริหารจัดการ สาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ได้แก่ กิจกรรมเปิดศูนย์เฝ้าระวังผู้สูงอายุ กิจกรรมการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุเพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนา (พุทธและอิสลาม) ตามประเพณี วัฒนธรรมที่มีในชุมชน กิจกรรมรดน้ำดำหัวกลุ่มผู้สูงอายุ (วันสงกรานต์) เป็นการสร้างความสัมพันธ์ให้ ลูกหลานได้รู้จักกตัญญูช่วยกันดูแลผู้สูงอายุ การเยี่ยมและดูแลผู้ป่วย/ผู้สูงอายุที่นอนติดเตียงประจำปี เพื่อเป็นการช่วยเหลือดูแลทางสภาพจิตใจและมอบของกำนัล และโครงการจัดสถานที่สาธารณะใน ชุมชน เน้นให้กลุ่มผู้สูงอายุได้ออกกำลังกาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสุขภาพในกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้ผู้สูงอายุในชุมชนได้มีกิจกรรมร่วมกัน เพื่อพัฒนาจิตใจ เพื่อดูแลผู้สูงอายุยาม เจ็บป่วย และเพื่อสืบทอดประเพณี (วันกตัญญู)

โดยลักษณะกิจกรรมของการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุใน ชุมชนในแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1) กิจกรรมเปิดศูนย์เฝ้าระวังผู้สูงอายุ เป็นสถานที่ให้บริการสาธารณสุขและบริการ สังคมที่จัดสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน เป็นผู้ป่วยหรือผู้สูงอายุที่นอนติดเตียง หรือติดบ้าน โดยบริการด้านสาธารณสุขมุ่งเน้นการฟื้นฟู สมรรถภาพและการพยาบาล เช่น อาหารการกิน การดูแลสุขวิทยาส่วนบุคคล การขับถ่าย งานบ้าน รวมไปถึงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ เป็นต้น ดังภาพที่ 4.8

ภาพที่ 4.8 กิจกรรมเปิดศูนย์เฝ้าระวังผู้สูงอายุ ณ อาคารผู้สูงอายุตำบลเกาะหมาก

3.2) การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุเพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนา โดยการพาผู้สูงอายุ ออกนอกพื้นที่ ทำกิจกรรมพิธีทางศาสนาพุทธหรืออิสลามร่วมกันที่วัดหรือมัสยิด ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีความร่มรื่นและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้สูงอายุเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน พบปะพูดคุย ถวายภัตตาหารทุกซุสขุติบของคนวัยเดียวกัน เพื่อเป็นการผ่อนคลายและพักผ่อน ดังภาพที่ 4.9

ภาพที่ 4.9 การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุเพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนา

3.3) กิจกรรมลงพื้นที่เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุที่ป่วยตามบ้านอย่างต่อเนื่องทุกเดือน เป็นการให้กำลังใจ พุดคุย สอบถามอาการเจ็บป่วย แนะนำวิธีการดูแลตัวเองและการรักษาอาการเบื้องต้น พร้อมมอบของที่ระลึกแทนความห่วงใย ดังภาพที่ 4.10

ภาพที่ 4.10 กิจกรรมลงพื้นที่เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุ

3.4) กิจกรรมรดน้ำดำหัวให้ผู้สูงอายุประจำปีในวันสงกรานต์ เป็นการรวมกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลโดยจัดให้มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างลูกหลาน เพื่อแสดงความกตัญญู (การรดน้ำดำหัว) มีการเลี้ยงพระ/ทำบุญตักบาตร เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้ลูกหลานที่ได้รับพรจากผู้สูงอายุ รวมทั้งผู้สูงอายุก็มีความสุขที่ได้อยู่กับลูกหลานและทำกิจกรรมร่วมกัน ดังภาพที่ 4.11

ภาพที่ 4.11 กิจกรรมรดน้ำดำหัวให้ผู้สูงอายุประจำปีในวันสงกรานต์

ซึ่งทุกกิจกรรมได้รับความร่วมมือจากกลุ่มผู้สูงอายุในการร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เกิดความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ ทั้งนี้มีโครงการที่อยู่ระหว่างการจัดทำและพิจารณา ได้แก่ โครงการการจัดสถานที่สาธารณะเพื่อดูแลผู้สูงอายุ เช่น สถานที่ออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ซึ่งจะมีอุปกรณ์ออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ รวมทั้งมีห้องน้ำบริการเพื่ออำนวยความสะดวก

อย่างไรก็ตาม อบต. ยังมีความต้องการให้ช่วยจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุเพิ่มเติม เช่น การส่งเสริมอาชีพ กิจกรรมผ่อนคลาย การเตรียมตัวรับมือกับโรคในผู้สูงอายุ การสร้างจิตสำนึกให้ลูกหลานดูแลผู้สูงอายุและสรรหาผู้มีความรู้หรือวิทยากรเข้ามาให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุที่ยังแข็งแรง และสามารถทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์หรือส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมแก่วัย เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้เวลาว่างและสร้างคุณค่าที่มีในตัวเอง รวมทั้งยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีในชุมชนอย่างยั่งยืน

4.3.5 องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอำนาจทอง

1) สภาพทั่วไปของพื้นที่

องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์ เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลาง ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน มีเนื้อที่ประมาณ 5,577 ไร่ หรือ 9.56 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์, 2559)

ด้านทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลไชโย

ด้านทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลเทวราช

ด้านทิศตะวันออก ติดต่อกับ แม่น้ำเจ้าพระยา

ด้านทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลอินทประมูล อำเภอบางบาล

2) ประชากร

องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิต มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุทั้งสิ้น 330 คน จำนวนผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มติดบ้านหรืออายุ 90 ปีขึ้นไป 7 คน และจำนวนผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ 27 คน

3) กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

ในด้านการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนของทาง อบต. นั้น มีการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุภายในชุมชน โดยมุ่งเน้นรูปแบบการจัดการในด้านมิติเศรษฐกิจ มิติสังคมและวัฒนธรรม และมิติการบริหารจัดการสาธารณะ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ได้แก่ กลุ่มทำไม้กวาดทางมะพร้าว ซึ่งทางมะพร้าวที่ใช้เป็นวัตถุดิบหลักในการทำไม้กวาดนั้นมีอยู่จำนวนมากภายในชุมชน ทาง อบต. จึงได้จัดทำโครงการส่งเสริมอาชีพนี้ขึ้นมาเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ออกมาพบปะผู้คนนอกบ้าน และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ และยังมีการส่งเสริมอาชีพเกี่ยวกับการทำขนมไทย และผลิตสินค้า หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ให้กับผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น อาทิ การทำข้าวต้มมัด กระจยา สารท ปลายี่ฮับ ปลายี่ทรงเครื่อง น้ำพริกเผา กะละแม เป็นต้น นอกจากนี้ทาง อบต. ยังได้มีการดำเนินกิจกรรมในส่วนของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจในด้านการส่งเสริมสุขภาพ ส่งเสริมอาชีพ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และเทคโนโลยี สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ส่งเสริมการพัฒนาตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุทั้งด้านกาย ใจ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมคุณค่าทางภูมิปัญญาของผู้สูงอายุให้เป็นที่ประจักษ์และยอมรับ โดยโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลราชสถิต มีวิสัยทัศน์ รู้จริง ปฏิบัติได้ ถ้ายทอดเป็นผู้มีการจัดการเรียนการสอนทุกวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 09.00 - 15.00 น. ณ อาคารศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพตำบลราชสถิต โดยจัดการเรียนการสอนใน 4 หมวดวิชาหลัก ประกอบด้วย

- การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ
- แนวคิดตามหลักพระพุทธศาสนา
- วิถีชีวิตและวัฒนธรรม
- สิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุ

ภาพที่ 4.12 กิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลราชสถิตย์
ที่มา: หนังสือพิมพ์บ้านเมือง ฉบับวันอังคารที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2559

ระยะเวลาในการเรียนการสอนใน 1 ภาคการศึกษา จำนวน 20 สัปดาห์ แบ่งการเรียนการสอนรายวิชาละ 5 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 วัน โดยในวิชาการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ จะมีเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลไชโยเข้ามาให้ความรู้ ซึ่งการศึกษาวิชานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รู้จักการดูแลสุขภาพร่างกายของตนเอง มีความรู้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพ มีความรู้ในการป้องกันโรค และรู้จักการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับร่างกาย ในวิชาแนวคิดตามหลักพระพุทธศาสนา จะนิมนต์พระมาเพื่อให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ โดยการศึกษาวิชานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาการเรียนเกี่ยวกับศาสนา สามารถนำความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้และปฏิบัติได้ ในวิชาวิถีชีวิตและวัฒนธรรม จะให้ทางสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดอ่างทอง (กศน. จังหวัดอ่างทอง) เข้ามาให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ โดยการศึกษาวิชานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความรัก ความภาคภูมิใจในตนเอง และมีความศรัทธาในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เกิดเป็นแนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นให้คงอยู่คู่ชุมชน และสร้างบุคคลต้นแบบการดำเนินชีวิต ตามหลักธรรมที่ตีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน และในวิชาสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุ จะให้ทหาร ตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอ่างทอง มาให้ความรู้กับผู้สูงอายุ โดยการศึกษาวิชานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ทราบถึงสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับ รวมถึงหน้าที่ของพลเรือนในการปฏิบัติตัวต่อสังคม นอกเหนือจากความรู้ที่ทางผู้สูงอายุจะได้รับจากกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ ยังมีกิจกรรมนันทนาการอื่นๆ เช่น เข้าแถวเคารพธงชาติ สวดมนต์ไหว้พระ ร้องเพลงสดุดี รวมไปถึงการฝึกซ้อมรำวงมาตรฐาน เป็นต้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เข้าสังคม รับรู้ถึงคุณค่าของชีวิต และเป็นการส่งเสริมการออกกำลังกายไปอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งกิจกรรมต่างๆดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้สูงอายุได้ให้การตอบรับอย่างดี

สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมที่กล่าวมานั้น ในช่วงแรกกลุ่มผู้สูงอายุยังไม่ให้การตอบรับกิจกรรมที่ทาง อบต. ดำเนินการเกี่ยวกับผู้สูงอายุเท่าที่ควร เนื่องจาก

ผู้สูงอายุบางท่านเป็นข้าราชการบำนาญ หรือเจ้าของกิจการมาก่อน ทำให้ไม่ค่อยเปิดใจยอมรับการเข้าร่วมกิจกรรม ทาง อบต.ราชสถิตย์ จึงต้องมีการละลายพฤติกรรมของผู้สูงอายุ เพื่อให้เปิดใจยอมรับและเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ นอกจากนี้ทาง อบต. ยังประสบปัญหาในส่วนของบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญโดยตรงที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เนื่องจากในปัจจุบันการดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุภายในตำบลนั้น อาศัยบุคลากรที่มีอยู่ภายในท้องถิ่น ซึ่งเป็นอาสาสมัครที่มีจิตอาสา แต่ขาดความรู้โดยตรงในการดำเนินกิจกรรม รวมถึงงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมมีค่อนข้างจำกัดอีกด้วย ในส่วนของผลสำเร็จและผลประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุพบว่า จากการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมาส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีขึ้น มีความกระตือรือร้น สนุกสนาน ร่าเริง มีความสุขที่ได้เข้าสังคม ได้เจอเพื่อนได้ร่วมกิจกรรมต่างๆ และจากผลการตรวจสอบสุขภาพผู้สูงอายุจำนวน 100 คน ที่เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุหลังจากปิดภาคการศึกษาที่ 1 (จำนวน 20 สัปดาห์) ไปนั้น พบว่าผู้สูงอายุที่ป่วยเป็นโรคประจำตัว ประเภท ความดันโลหิตสูง เบาหวานนั้น มีปริมาณของน้ำตาลในเลือด และความดันโลหิตลดต่ำลง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุของทาง อบต.ราชสถิตย์ นั้น เกิดจากความร่วมมือ ความสามัคคีในทุกภาคส่วน ได้แก่ อบต. กลุ่มผู้สูงอายุ ประชาชนในพื้นที่ และสื่อทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ ที่ให้การสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้ทาง อบต. ยังมีการประชาสัมพันธ์แบบเข้าถึงผู้สูงอายุ โดยใช้วิธีประกาศเสียงตามสายเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมการเยี่ยมผู้สูงอายุที่บ้านเพื่อตรวจสอบสุขภาพและแนะนำวิธีการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องแก่ผู้สูงอายุ การสร้างภาคีเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งในการดำเนินกิจกรรมรวมถึงการบริหารและจัดการงบประมาณที่มีอย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจัยต่างๆที่กล่าวมานั้นเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุของทาง อบต.ราชสถิตย์ ประสบความสำเร็จอย่างดี

แนวทางในการพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุให้เกิดความยั่งยืนนั้น ควรมีการเพิ่มงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการให้เพิ่มสูงขึ้น มีบุคลากรที่มีความรู้โดยตรงเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุเข้ามาดูแล ขยายเครือข่ายของผู้สูงอายุโดยรวมกลุ่มของผู้สูงอายุจากตำบลอื่นๆ เช่น ผู้สูงอายุภายในอำเภอไชโย หรือภายในจังหวัดอ่างทอง เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรม รวมไปถึงการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่ได้มาตรฐาน เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งยังควรเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็นเพื่อได้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ และนำไปใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง

ความต้องการการสนับสนุนและช่วยเหลือในการดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุนั้น นอกจากในส่วนของงบประมาณที่ต้องการเพิ่มขึ้น ยังมีในส่วนของความต้องการนักโภชนาการอาหาร เพื่อเข้ามาดูแลในส่วนของเรื่องอาหารที่ผู้สูงอายุรับประทานให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการ มีความต้องการ

นักจิตวิทยาในการเข้ามาดูแลและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิตแก่ผู้สูงอายุ รวมไปถึงความต้องการได้รับสวัสดิการของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น เช่น ค่ารักษาพยาบาล การกู้ยืมเงินเพื่อการประกอบอาชีพ และการหาสถานที่รับซื้อหรือสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดความมั่นคงในการสร้างรายได้และส่งเสริมการเข้าสู่สังคมแก่ผู้สูงอายุอีกทางหนึ่งด้วย

ภาพที่ 4.13 กิจกรรมการเข้าแถวเคารพธงชาติ สวดมนต์ไหว้พระของโรงเรียนผู้สูงอายุ
ที่มา: หนังสือพิมพ์บ้านเมือง ฉบับวันอังคารที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2559

ภาพที่ 4.14 กิจกรรมนันทนาการของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลราชสถิตย์
ที่มา: หนังสือพิมพ์บ้านเมือง ฉบับวันอังคารที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2559

4.3.6 องค์การบริหารส่วนตำบลสนามชัย อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

1) สภาพทั่วไปของพื้นที่

องค์การบริหารส่วนตำบลสนามชัย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของที่ว่าการอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นระยะทาง 5 กิโลเมตร พื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลสนามชัย มีทั้งสิ้น 15.5202 กิโลเมตร หรือประมาณ 9700.125 ไร่ ตั้งอยู่ในเขตชานเมืองกิ่งชนบท ซึ่งกำลังขยายตัวและกระจายความเจริญมีทั้งชุมชนและหมู่บ้านจัดสรรเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นศูนย์กลางราชการจังหวัดสุพรรณบุรี และเป็นแหล่งศูนย์กลางการขยายสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งมี

ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มส่วนใหญ่ทั้งตำบลและมีพื้นที่ตอนเป็นบางส่วนดินมีคุณภาพดี ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลสนามชัย, 2559)

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลโพธิ์พระยา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลดอนมะสังข์ และตำบลดอนตาล

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลไผ่ขวาง ตำบลท่าระหัด และตำบลท่าพี่เลี้ยง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลพิหารแดง ซึ่งมีแม่น้ำท่าจีนกั้นอยู่

2) ประชากร

องค์การบริหารส่วนตำบลสนามชัย มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุทั้งสิ้น 1,152 คน จำนวนผู้สูงอายุที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรัง 407 คน และจำนวนผู้สูงอายุที่ช่วยตนเองไม่ได้ 47 คน (ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย, 2559)

3) กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

องค์การบริหารส่วนตำบลสนามชัย มีการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน โดยมุ่งเน้นรูปแบบการจัดการในด้านมิติเศรษฐกิจ มิติสังคมและวัฒนธรรม และมิติการบริหารจัดการสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ได้แก่ โครงการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ใส่ใจ ผู้ด้อยโอกาส และคนไร้ที่พึ่ง โครงการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า และโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ สร้างจิตสไต จิตใจแข็งแรง

โดยลักษณะกิจกรรมของกิจกรรมการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1) โครงการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ใส่ใจ ผู้ด้อยโอกาส และคนไร้ที่พึ่ง โดยจัดกิจกรรมให้ความรู้ในการดำเนินชีวิตและตรวจสุขภาพเบื้องต้นให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ และประชุมร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามชัย ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น เพื่อพิจารณาให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุ/ผู้ด้อยโอกาส และคนไร้ที่พึ่ง โดยการกำหนดการออกเยี่ยมบ้านพร้อมทั้งมีการพูดคุยและตรวจสุขภาพเบื้องต้นให้กับผู้ป่วยติดเตียงและผู้ด้อยโอกาสที่บ้าน เพื่อสร้างกำลังใจในการดำเนินชีวิตและยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสต่อไป รายละเอียดตามภาพที่ 4.15 และภาพที่ 4.16

ภาพที่ 4.15 กิจกรรมการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาด้านสุขอนามัยของผู้สูงอายุ

ภาพที่ 4.16 การลงพื้นที่เยี่ยมผู้สูงอายุ

3.2) โครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงวัย สร้างจิตสตไส จิตใจแข็งแรง โดยจะจัดกิจกรรม “การส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ” ตามหลัก 10 อ. ได้แก่

- อาหาร ผู้สูงอายุยังต้องการสารอาหารต่างๆ ที่ใกล้เคียงกับวัยผู้ใหญ่ แต่ควรลดอาหารประเภทไขมันและคาร์โบไฮเดรตลง ส่วนอาหารประเภทโปรตีน ควรเป็นเนื้อสัตว์ที่ย่อยง่าย เช่น เนื้อปลา สำหรับไข่ขาวสามารถกินได้ไม่จำกัด แต่ควรกินไข่แดงไม่เกินสัปดาห์ละ 3 ฟอง นอกจากนี้ คือ ควรกินผักและถั่วต่างๆ รวมทั้งผลไม้ให้มาก แต่ควรเป็นผลไม้ที่รสไม่หวานจนเกินไป เพราะอาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดโรคต่างๆ ตามมาได้ เช่น โรคเบาหวาน เป็นต้น

- ออกกำลังกาย เพื่อให้มีร่างกายที่แข็งแรง สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างคล่องแคล่ว ซึ่งจะทำให้การทรงตัวดีขึ้น ไม่หกล้มง่าย ผู้สูงอายุจึงควรได้รับการออกกำลังกายสัปดาห์ละ 3 - 4 ครั้ง

- อนามัย ผู้สูงอายุควรรู้จักสังเกตการทำงานของระบบต่างๆ ในร่างกาย เช่น ระบบขับถ่าย และควรพยายามลด ละ เลิก สิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ เช่น เหล้า บุหรี่ และพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ รวมทั้งควรได้รับการตรวจสุขภาพเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่เริ่มมีอายุ 65 ปีขึ้นไป

- อัจจาระ ปัสสาวะ ผู้สูงอายุจะต้องให้ความสนใจกับการขับถ่ายให้มากเป็นพิเศษ หากมีปัญหาเรื่องการขับถ่ายยาก ถ่ายลำบาก หรือกลั้นการขับถ่ายไม่ได้ ก็ควรรีบแก้ปัญหาไปตามสาเหตุ

- อากาศ และแสงอาทิตย์ ผู้สูงอายุควรได้อยู่ในสถานที่ที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีความเป็นธรรมชาติ มีอากาศบริสุทธิ์ และควรได้รับแสงแดดบ้าง

- อารมณ์
- อติเรก
- อนาคต
- อบอุ่น

4 อ. มุ่งเน้นด้านความรู้สึกรักนึกคิดและจิตใจ เพื่อช่วยให้การมีชีวิตอยู่แต่ละวันเต็มไปด้วยความสุข มีความรื่นรมย์กับการมีชีวิตอยู่ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ผู้สูงอายุควรเข้าใจธรรมชาติของสิ่งต่างๆ ที่ล้วนมีการเปลี่ยนแปลงไป จึงไม่ควรยึดติดกับลักษณะดั้งเดิม ควรมึงานอติเรกที่ตนเองสนใจ แต่ไม่ควรเป็นสิ่งที่เป็นภาระมากนัก เช่น การเลี้ยงสัตว์จำนวนมาก ผู้สูงอายุควรคิดถึงอนาคต และเข้าร่วมในสังคมกลุ่มต่างๆ ตามสมควร เพราะการมีเพื่อนไม่ว่าจะเป็นวัยเดียวกันหรือต่างวัย ก็จะทำให้รู้สึกอบอุ่น รวมทั้งรู้สึกถึงคุณค่าของตนเอง

- อุบัติเหตุ ซึ่งเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ จึงควรมีการป้องกันการบาดเจ็บ และความพิการต่างๆ อันเกิดจากอุบัติเหตุต่างๆ โดยดูแลบ้านและสภาพแวดล้อมภายในบ้านให้อยู่ในสภาพที่ปลอดภัย คือ มีแสงสว่างพอเหมาะ พื้นไม่ลื่น หรือมีราวจับในบางแห่งที่อาจทำให้เกิดอุบัติเหตุได้บ่อยๆ เช่น ห้องน้ำ เป็นต้น รายละเอียดกิจกรรมตามภาพที่ 4.17

ภาพที่ 4.17 กิจกรรม“การส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ” ตามหลัก 10 อ.

ซึ่งทุกกิจกรรมผู้สูงอายุได้ให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม อย่งตาม อบต. ย้งขาดงบประมาณในการดำเนินการทำกิจกรรมในโครงการให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

4.3.7 องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงทอง อำเภอกิ่งวังเจ้า จังหวัดตาก

1) สภาพทั่วไปของพื้นที่

องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงทอง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่หมู่ที่ 13 บ้านชุมชนกลาง ตำบลเชียงทอง อำเภอกิ่งวังเจ้า จังหวัดตาก ระยะห่างจากจังหวัดตากประมาณ 35 กิโลเมตร ปัจจุบันแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 หมู่บ้าน ตำบลเชียงทองมีเนื้อที่ทั้งหมด ประมาณ 442 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 276,250 ไร่ นอกจากนี้ตำบลเชียงทองยังเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอกิ่งวังเจ้า ซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ของตำบลเชียงทอง ซึ่งมาอาณาเขตติดต่อดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงทอง, 2559)

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลนาโบสถ์ ตำบลประดาง อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลโกสัมพี อำเภอโกสัมพีนคร จังหวัดกำแพงเพชร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลโกสัมพี อำเภอโกสัมพีนคร จังหวัดกำแพงเพชร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลแม่ท้อ อำเภอเมืองตาก จ.ตาก และ ตำบลคีรีราษฎร์ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก

2) ประชากร

องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงทอง มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุทั้งสิ้น 1,425 คน และจำนวนผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ 34 คน

3) กิจกรรมการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงทอง มีการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนตามยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นรูปแบบการจัดการในด้านมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกายภาพ มิติเศรษฐกิจ มิติสังคมและวัฒนธรรม และมิติการบริหารจัดการสาธารณสุขและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ได้แก่ โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุเคลื่อนที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุใช้ภูมิปัญญาในท้องถิ่น เช่น สมุนไพร อาหาร และมีทักษะอาชีพนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของตนเอง เพื่อการพัฒนาในด้านสุขภาพ จิตใจ และสังคมของผู้สูงอายุได้ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีการรวมกลุ่มกันในการจัดทำกิจกรรม โดยใช้สถานที่สำคัญในหมู่บ้านเป็นห้องเรียน และรวบรวมองค์ความรู้สำหรับนำไปขยายผลให้กับชุมชนอื่น ๆ นำไปประยุกต์ใช้

อบต. ดำเนินกิจกรรมโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุเคลื่อนที่ตามขั้นตอน เริ่มต้นโดยการเปิดรับสมัครนักเรียนผู้สูงอายุตามพื้นที่ต่างๆ ตามเป้าหมายที่กำหนด ต่อมาผู้บริหารและทีมงานจึงเชิญวิทยากรที่มีองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อพื้นที่ทำการจัดการสอนตามหลักสูตร โดยมีรูปแบบการจัดกิจกรรมแบบโรงเรียนที่มีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน โดยคณะกรรมการโรงเรียนที่เป็นผู้สูงอายุที่ได้รับความเคารพนับถือจากชาวบ้านในพื้นที่นั้นๆ รายละเอียดกิจกรรมตามภาพที่ 4.18

ภาพที่ 4.18 วิทยากรให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุและการทำกิจกรรมส่งเสริมอาชีพตามการเรียนรู้การสอน

โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุเคลื่อนที่ที่ได้รับการตอบรับและประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี โดยนักเรียนส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นแม่บ้าน จากแบบสำรวจที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการพบว่าร้อยละ 80 ของผู้สูงอายุในชุมชน มีความพึงพอใจมากจากการดำเนินการออกพื้นที่เชิงรุกของหน่วยเคลื่อนที่เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ลดภาระในการเดินทางของผู้สูงอายุที่อยู่ห่างไกลในการเดินทางมาเรียน โดยปัจจัยของความสำเร็จมาจากความเอาใจใส่ของทีมงานผู้บริหารที่มีต่อผู้สูงอายุในพื้นที่ ทั้งนี้ทางอบต.เชียงทอง มีความต้องการให้หน่วยงานภาครัฐมีส่วนร่วมบูรณาการโดยการมอบงบประมาณสนับสนุนเพื่อให้การดำเนินการจัดกิจกรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4.3.8 องค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

1) สภาพทั่วไปของพื้นที่

องค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ ตั้งอยู่เลขที่ 31 หมู่ที่ 7 บ้านปางไฮ ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในระหว่างเทือกเขาผีปันน้ำ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง เฉลี่ย 1,050 เมตร และจุดสูงสุดของยอดดอย คือ 1,950 เมตร บนยอดดอยลังกาหลวงมีเนื้อที่ประมาณ 71,875 ไร่ หรือประมาณ 115 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ทั้งหมดมีลักษณะเป็นที่ราบสลับลอนเนินเขา และภูเขาสูง มีจุดสูงสุดจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ย 1,950 เมตร ที่บ้านปางปงหมู่ที่ 1 (องค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ, 2559)

2) ประชากร

องค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุทั้งสิ้น 271 คน จำนวนผู้สูงอายุที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรัง 47 คน และจำนวนผู้สูงอายุที่ช่วยตนเองไม่ได้ 1 คน (ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย, 2559)

3) กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

องค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ มีการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จได้ร่วมกับส่วนราชการต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ กลุ่มองค์กรภาคประชาชนในพื้นที่ในการดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งมุ่งเน้นรูปแบบการจัดการในด้านมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกายภาพ มิติเศรษฐกิจ มิติสังคมและวัฒนธรรม และมิติการบริหารจัดการสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ได้แก่ กิจกรรมแจกอุปกรณ์ช่วยเหลือตนเองสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการ โครงการป้องกันโรคติดต่อจากสัตว์และแมลง โครงการอนุรักษ์แหล่งน้ำและป่าไม้ตำบลเทพเสด็จ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนในการจัดการขยะตั้งแต่ในระดับครัวเรือนไปจนถึงขยะในชุมชน และเพื่อป้องกันโรคติดต่อจากสัตว์และแมลง

โดยลักษณะกิจกรรมของกิจกรรมการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1) กิจกรรมแจกอุปกรณ์ช่วยเหลือตนเองสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการ นำโดยคณะผู้บริหาร สมาชิกสภาอบต. ข้าราชการ พนักงานเจ้าหน้าที่ อบต.เทพเสด็จ ได้ร่วมกันออกพื้นที่เพื่อแจกอุปกรณ์ช่วยเหลือตนเองสำหรับผู้พิการในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ รายละเอียดตามภาพที่ 4.19

ภาพที่ 4.19 กิจกรรมแจกอุปกรณ์ช่วยเหลือตนเองสำหรับผู้สูงอายุ

3.2) โครงการรณรงค์การจัดการขยะชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อลดปัญหาสิ่งแวดล้อม ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จทำการรณรงค์และให้ความรู้แก่ประชาชนในการจัดการขยะตั้งแต่ในระดับครัวเรือนไปจนถึงขยะในชุมชน เพื่อลดปัญหาขยะภายในตำบลเทพเสด็จ รายละเอียดตามภาพที่ 4.20

ภาพที่ 4.20 โครงการรณรงค์การจัดการจัดการขยะชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อลดปัญหาสิ่งแวดล้อม

3.3) โครงการป้องกันโรคติดต่อจากสัตว์และแมลง โดยได้ดำเนินการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อที่สำคัญ 2 โรคด้วยกัน คือ โรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งเป็นโรคติดต่อจากสัตว์มาสู่คน โดยได้ดำเนินการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในช่วงเดือนเมษายน เพื่อป้องกันการระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าและโรคไข้เลือดออก ซึ่งเป็นโรคติดต่อซึ่งมียุ่งลายเป็นพาหะนำโรค โดยได้ดำเนินการฉีดพ่นหมอกควันเพื่อป้องกันการเกิดโรคไข้เลือดออกในตำบลเทพเสด็จ โดยได้ดำเนินการในช่วงฤดูฝน รายละเอียดตามภาพที่ 4.21

ภาพที่ 4.21 โครงการป้องกันโรคติดต่อจากสัตว์และแมลง

ซึ่งทุกกิจกรรมผู้สูงอายุได้ให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม อบต. ยังขาดบุคลากรเจ้าหน้าที่ และงบประมาณในการให้บริการด้านการให้ข้อมูลความรู้ผู้สูงอายุในการทำกิจกรรมโครงการซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

4.4 ผลการทดสอบร่างคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

ผู้วิจัยได้นำผลการเก็บข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบล ข้อคิดเห็นจากผู้สูงอายุ และผลจากการลงพื้นที่สำรวจ เพื่อนำมาจัดทำร่างคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียด ดังนี้

4.4.1 ผลการทดสอบร่างคู่มือจากความเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากการร่างคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย (ดังภาคผนวก ข) ซึ่งประกอบไปด้วยการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดการน้ำเสียในครัวเรือน 2) การจัดการขยะในครัวเรือน และ 3) น้ำมันใช้แล้วอย่าทิ้ง โดยเผยแพร่และส่งแบบสอบถามเพื่อศึกษาความเหมาะสมของคู่มือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล และโรงพยาบาล สามารถสรุปรายละเอียดในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) ข้อคิดเห็นด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

1.1) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

จากการสอบถามข้อมูลในชุมชน พบว่า ประเด็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมหลัก คือ ปัญหาเรื่องขยะมูลฝอย ซึ่งเกิดจากผู้ที่ใช้บริการในหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน เกิดจากชุมชน และจากการนำมาขยะมาทิ้งไว้ข้ามเขตดูแลรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ รวมทั้งการทิ้งขยะในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ เช่น บริเวณถนนและทางเดินต่างๆ ซึ่งส่งผลทำให้เกิดปัญหาขยะตกค้างและทัศนียภาพที่ไม่น่ามอง และเนื่องจากจำนวนบุคลากรและผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีไม่เพียงพอ ไม่มีรถเก็บขยะ ปริมาณถังขยะไม่เพียงพอ ไม่มีระบบจัดเก็บและกำจัดขยะที่เหมาะสม งบประมาณไม่เพียงพอ อีกทั้งปริมาณขยะที่มากทำให้ที่ฝังกลบขยะไม่เพียงพอ นอกจากนี้ยังพบปัญหาเรื่องของการคัดแยกและการจัดการทั้งขยะมูลฝอย ขยะติดเชื้อ และขยะอันตรายที่ไม่ถูกต้อง เช่น การนำขยะไปกำจัดด้วยวิธีการเผา ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนโดยรอบได้ อย่างไรก็ตาม สาเหตุสำคัญของปัญหาดังกล่าวเกิดจากประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการคัดแยกและการจัดการขยะที่ถูกวิธี

นอกจากนั้นยังพบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ได้แก่ ปัญหาน้ำเสียที่เกิดจากครัวเรือนและสถานประกอบการ การปนเปื้อนของพีชีน้ำโดยเฉพาะผักตบชวา ปัญหามลพิษทางอากาศจากโรงงานอุตสาหกรรมและโรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ปัญหาไฟฟ้า การใช้สารเคมีสำหรับเกษตรกรในการกำจัดวัชพืชและแมลงศัตรูพืช และปัญหามลภาวะทางเสียงเนื่องจากอยู่ใกล้ทางรถไฟ รวมทั้งปัญหาเรื่องระบบสาธารณสุขมูลฐาน เช่น การขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง ปัญหา

น้ำท่วมขัง การระบายน้ำ ท่อระบายน้ำอุดตัน ปัญหาลำรางและคลองสาธารณะ และไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียในครัวเรือน ในภาคประชาชนนั้น มีปัญหาจากการที่ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม และขาดความตระหนักในการมีส่วนร่วม ป้องกัน แก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องไกลตัวจึงไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควร สำหรับปัญหาที่พบในผู้สูงอายุ คือ การอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุ โดยในบางพื้นที่ที่ยังไม่มีทางลาดในอาคาร สำนักงานให้ผู้สูงอายุเดินได้สะดวก และไม่มีสถานที่ออกกำลังกายแก่ผู้สูงอายุ

1.2) การจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ในการจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้น มีการจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดการขยะมูลฝอย ให้กับเจ้าหน้าที่ ผู้สูงอายุ และประชาชนได้รับทราบ และในบางพื้นที่จัดให้มีการฝึกอบรมให้แก่เกษตรกรเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจในการลดการใช้สารเคมีในการเกษตร มีการประชาสัมพันธ์รณรงค์เรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมและการประหยัดน้ำ การสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเผาป่า รณรงค์ให้ประชาชนจัดการขยะมูลฝอยในบ้านเรือนตามหลัก 3Rs อย่างถูกต้อง โดยในบางพื้นที่จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการดูแลป่าและสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยเพื่อดูแลจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ แต่ละหน่วยงานได้จัดให้มีกิจกรรมและโครงการต่างๆ เช่น โครงการให้ความรู้เกี่ยวกับโรคที่เกิดจากขยะ วิธีป้องกันโรค กิจกรรมคัดแยกขยะเพื่อให้ผู้สูงอายุและประชาชนมีส่วนร่วม โดยนำขยะเศษใบไม้และเศษอาหารมาหมักเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพ คัดแยกขยะก่อนนำไปกำจัด คัดแยกวัสดุรีไซเคิลเพื่อการซื้อขาย กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ป่า ทำฝายชะลอน้ำ ฝายแม้ว ทำแนวกันไฟ โครงการจัดซื้อถังขยะเพิ่มเติมและจัดซื้อรถขยะที่มีประสิทธิภาพ จัดให้มีธนาคารขยะรีไซเคิลทุกหมู่บ้าน รับซื้อขยะผ้าป่าขยะรีไซเคิล กองทุนธนาคารขยะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน จัดกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ “สูงวัยใจดี” ซึ่งแต่ละกิจกรรมมีการสอดแทรกความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ด้านที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับวัย และยังให้ประชาชนร่วมกันพิจารณาโครงการ/กิจกรรมในการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม พบว่าบางหน่วยงานมีการออกข้อบัญญัติเพื่อบังคับใช้กับสถานประกอบการที่ก่อมลพิษ และมีการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการควบคุมและป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน มีการทำข้อบัญญัติงบประมาณ ข้อบัญญัติตำบลเรื่องกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ การกำจัดสิ่งปฏิกูลมูลฝอย การกำหนดเรื่องบำบัดน้ำเสียและมีบ่อดักไขมันในครัวเรือน ให้ผู้ประกอบการติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียก่อนระบายลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ มีเวทีประชาคมแต่ละหมู่บ้านในการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมมือกันสอดส่องดูแลความสะอาดและความเป็นระเบียบบริเวณรอบสำนักงานและในชุมชน ดูแลสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุ เช่น ทางลาด สถานที่ออกกำลังกาย เป็นต้น

1.3) การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

โดยส่วนใหญ่แล้วผู้สูงอายุจะเป็นแบบอย่างและคอยตักเตือนแนะนำลูกหลาน จึงมีการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นตัวอย่างให้กับลูกหลาน เช่น เรื่องการใช้น้ำอย่างประหยัดโดยนำน้ำล้างจาน/น้ำซักผ้า มารดน้ำต้นไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังมีส่วนร่วมในเรื่องการจัดการขยะ เช่น ผู้สูงอายุนำขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่มาประดิษฐ์เป็นวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ และนำไปขายเป็นรายได้เข้าชมรมหรือนำมาใช้ประโยชน์ต่อชุมชน การนำเศษใบไม้และขยะอินทรีย์มาทำปุ๋ยหมักเพื่อใช้ในการเกษตร โดยที่หน่วยงานท้องถิ่นมีการจัดตั้งโครงการหรือมีกิจกรรมต่างๆ ที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม เช่น โครงการแปลงขยะเป็นบุญ การจัดตั้งธนาคารขยะ กิจกรรมปลูกป่า/ปลูกต้นไม้ เพื่อกระตุ้นให้ผู้สูงอายุออกมาพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในการเป็นแกนนำชุมชนซึ่งมีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายและร่วมคิดวางแผน และมีการเข้าร่วมประชาคมหมู่บ้านในการแสดงความคิดเห็นเรื่องต่างๆ

1.4) การดำเนินกิจกรรมหรือสนับสนุนด้านสิ่งแวดล้อมผู้สูงอายุ

ในหน่วยงานมีการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมหรืออบรมให้ความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้สูงอายุด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกับประชาชนในชุมชน ดังนี้ การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารพิษ การคัดแยกขยะในครัวเรือน การลดขยะในชุมชน การนำขยะมาหมักทำปุ๋ย การจัดการขยะตามหลัก 3Rs ใช้กระเป๋/ถุงผ้าแทนถุงพลาสติกในการใส่สินค้าหรือซื้อของ ติดป้ายรณรงค์การใช้ตะกร้าไปตลาดแทนถุงพลาสติก โดยมีธนาคารขยะรีไซเคิล มีกองทุนธนาคารขยะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การประกวดสิ่งประดิษฐ์จากวัสดุเหลือใช้และส่งเสริมการจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ รวมทั้งการจัดกิจกรรมการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าเป็นสมาชิกฅมาปนกิจตำบล โดยการนำขยะเป็นค่าสมัครและค่าสมาชิกรายปี โครงการประกวดหมู่บ้าน โครงการหน้าบ้านนำมองโดยช่วยกันดูแลความสะอาดในบ้านของตนเองและชุมชน กิจกรรมเมืองสะอาด สนับสนุนปริมาณในการจัดแข่งขันกีฬาผู้สูงอายุ เป็นต้น

1.5) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุในชุมชน

แต่ละหน่วยงานมักประสบปัญหาและอุปสรรคในเรื่องการขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ เช่น การยึดถือความเชื่อเดิมๆ ที่ผิด ไม่มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่ ซึ่งส่งผลให้ขาดการคำนึงถึงการจัดการสิ่งแวดล้อม และไม่เข้าใจข้อกำหนดควบคุมการเผาขยะและทิ้งขยะในที่ห้ามทิ้ง ซึ่งสาเหตุดังกล่าวส่งผลทำให้ขาดการมีส่วนร่วมทั้งผู้สูงอายุและประชาชนในการจัดกิจกรรม เนื่องจากไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการจัดการสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ พบว่าปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ คือ ปัญหาข้อจำกัดของสุขภาพร่างกาย ทำให้บางครั้งผู้สูงอายุไม่สามารถมาร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ได้ หรือพื้นที่ในการจัดกิจกรรมค่อนข้างไกล

จากที่พักอาศัยทำให้ผู้สูงอายุเดินทางไม่สะดวก สำหรับปัญหาและอุปสรรคของหน่วยงาน ได้แก่ งบประมาณไม่เพียงพอ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินกิจกรรม ขาดการสนับสนุนส่งเสริมอย่างจริงจังเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ขาดความต่อเนื่องของการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการต่างๆ และข้อจำกัดของสภาพพื้นที่ของชุมชนบางแห่งที่เป็นปัญหาและอุปสรรค

1.6) แนวทางการพัฒนาและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุในชุมชน

การจัดอบรมให้ความรู้และจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดการน้ำเสียและขยะในครัวเรือน การคัดแยกขยะอันตราย การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการลดการเผาเศษใบไม้แห้ง เป็นต้น มีการอธิบายให้เห็นถึงโทษและประโยชน์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความรู้เรื่องการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มในวิชาเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น มีการสำรวจความต้องการของผู้สูงอายุ เพื่อนำมาวางแผนการพัฒนาและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุรวมทั้งการประชาสัมพันธ์ทางเวทีประชาคม/หมู่บ้าน เรื่องการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุให้ทุกหมู่บ้านทราบ โดยใช้คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีการจัดให้มีพื้นที่สีเขียวหรือสวนสาธารณะกระจายอยู่ตามจุดต่างๆ ในชุมชน ปรับภูมิทัศน์ภายในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เพิ่มพื้นที่เพื่อใช้ในการออกกำลังกาย

1.7) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุในอนาคต

การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุในอนาคตที่ก่อให้เกิดความต่อเนื่องและความยั่งยืนนั้น ควรให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น เช่น การคัดแยกขยะ การปลูกป่า การทำแนวกันไฟ จัดกิจกรรมร่วมกับการแจกเบี้ยยังชีพประจำเดือน เป็นต้น เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้สูงอายุ และเอื้อประโยชน์ในการใช้ชีวิตประจำวัน สนับสนุนการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจหรือณรงค์ ประชาสัมพันธ์ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม อาทิ การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโฆษณา หรือวิทยุ และมีการแจกหนังสือหรือแผ่นพับ อีกทั้งมีการติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ควรมีหลักสูตรในการเรียนการสอนผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ สนับสนุนอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกในการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุให้แก่ครอบครัวที่มีผู้สูงอายุที่ยากจน สร้างหมู่บ้านต้นแบบด้านการจัดการขยะให้เป็นรูปธรรมเพื่อให้ชุมชนอื่นเป็นตัวอย่าง เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นทุกๆ ปี ตั้งแต่การสำรวจ การจัดทำประชาคม การร่วมทุนงบประมาณ จนถึงร่วมกิจกรรม ทั้งนี้หน่วยงานบางพื้นที่ต้องการงบประมาณในการสนับสนุนเรื่องต่างๆ เช่น จัดให้มีเตาเผาขยะไร้มลพิษ สนับสนุนให้มีกิจกรรมนันทนาการและเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุให้มากขึ้น มีบริการสุขภาพในรูปแบบคลินิกผู้สูงอายุในชุมชน และมีการตรวจสุขภาพประจำทุกเดือน สนับสนุนบุคลากรที่มีความรู้เรื่องการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุโดยตรงและ

บุคลากรที่รับผิดชอบผู้สูงอายุควรได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ และสุดท้ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมควรมีบทบาทสำคัญและมีการร่วมมือกับภาคเอกชนมากขึ้น

4.4.2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

1) จุดเด่นของเล่มคู่มือที่มีความเหมาะสมต่อรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่

จากการสอบถามความเห็นจุดเด่นของเล่มคู่มือ พบว่ามีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตไทย เนื้อหาแบ่งเป็นหมวดหมู่ชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน ซึ่งเหมาะสมกับการนำไปปฏิบัติใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน อีกทั้งสามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากคู่มือมีภาพประกอบที่เห็นได้ชัดเจน ตัวอักษรมีขนาดใหญ่ แบบอักษรขนาดเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถอ่านและเข้าใจง่าย และมีการใช้การ์ตูนเข้ามาช่วย สามารถดึงดูดความสนใจ บทความเข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น ป้ายแสดงสัญลักษณ์ต่างๆ

2) จุดที่ควรปรับปรุงของเล่มคู่มือที่มีความเหมาะสมต่อรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

จากการสอบถามความเห็นจุดที่ควรปรับปรุงของเล่มคู่มือ พบว่า คู่มือควรมีเนื้อหาให้ครอบคลุมเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว เพิ่มเกร็ดความรู้เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีจะส่งผลต่อสุขภาพกาย ใจ และระบบร่างกาย เนื้อหาบางส่วนไม่เข้ากับบริบทของชุมชนชนบท เช่น การใช้ฝักบัวอาบน้ำ เป็นต้น และที่สำคัญ คือ การใช้ภาษาอังกฤษในคู่มืออาจจะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความไม่เข้าใจ เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนชนบทยังขาดความรู้ในด้านภาษาอังกฤษอยู่มาก สำหรับเนื้อหาในด้านการจัดการขยะควรเพิ่มข้อมูลปัญหาขยะหรือข้อมูลที่เป็นตัวเลข เพื่อให้ผู้อ่านทราบถึงปัญหา ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดความตระหนัก ก่อให้เกิดความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไข ทั้งนี้ควรมีคอลัมน์เกี่ยวกับความรู้ด้านสมุนไพร ทั้งการใช้ การดูแล การนำไปแปรรูปเพื่อการรักษาสุขภาพของผู้สูงอายุ

3) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและแก้ไขเล่มคู่มือที่มีความเหมาะสมต่อรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

3.1) การปรับปรุงรูปแบบคู่มือ ได้แก่ ควรมีขนาดพกพาหรือหยิบอ่านง่าย ออกแบบให้มีความทนทาน เช่น ปกแข็งหรือกั้นน้ำได้ และใช้ตัวหนังสือแบบเดียวกันทั้งเล่ม

3.2) การปรับปรุงภาพประกอบในคู่มือ ได้แก่ ภาพในคู่มือควรเป็นภาพสีเพื่อความสวยงามและน่าสนใจ และสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจมากขึ้น ควรมีภาพประกอบที่เป็นกราฟหรือสถิติที่บ่งบอกถึงปริมาณ เช่น ปริมาณขยะ ปริมาณน้ำเสีย

3.3) การปรับปรุงด้านเนื้อหาของคู่มือ ได้แก่ ควรมีเนื้อหาที่ครอบคลุมเรื่องสิ่งแวดล้อมทุกด้าน มีข้อความที่กระชับ เข้าใจง่าย ปรับปรุงเนื้อหาในตอนที่ 3 (น้ำมันใช้แล้วอย่าทิ้ง) โดยเพิ่มเนื้อหาด้านการนำไปใช้ประโยชน์หรือการนำไปแปรรูปที่สอดคล้องกับบริบทหรือความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น นวัตกรรม เช่น **ภาคเหนือ** ควรมีการยกตัวอย่างสิ่งที่มีอยู่ในภาคเหนือหรือบริบทของคนท้องถิ่นนั้นๆ มาประยุกต์เข้ากับเนื้อหา เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจมากขึ้น ประโยคที่เข้าใจยากควรแทรกคำอธิบายเพิ่ม **ภาคใต้** ควรเพิ่มภาษามลายูท้องถิ่นควบคู่ด้วย เพราะบางพื้นที่โดยเฉพาะ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ผู้สูงอายุยังอ่านภาษาไทยไม่ค่อยได้ เป็นต้น นอกจากนี้ควรเพิ่มเนื้อหาด้านสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีความจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุควบคู่กับการดูแลสุขภาพ และสร้างแรงจูงใจที่ทำให้ผู้สูงอายุมีแรงจูงใจในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การคัดแยกขยะเพื่อนำไปขายเพื่อเพิ่มรายได้ การนำขยะกลับมาใช้ใหม่โดยการนำไปประดิษฐ์เป็นวัสดุและเครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น

4.4.3 ผลการทดสอบร่างคู่มือจากการลงพื้นที่ทดลองใช้

ผลจากการนำคู่มือไปใช้ในการจัดกิจกรรมให้ความรู้และทดลองใช้จริงกับกลุ่มผู้สูงอายุประกอบไปด้วยชุมชน 5 พื้นที่ ได้แก่ 1) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลยางคำ ตำบลยางคำ อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น 2) องค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้ว ตำบลหินแก้ว อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดชุมพร 3) องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์ ตำบลราชสถิตย์ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอ่างทอง 4) ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ จังหวัดปทุมธานี ตำบลรังสิต อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี และ 5) โรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่าน ตำบลในเวียง อำเภอเมืองจังหวัดน่าน (ดังภาคผนวก ค) สามารถสรุปได้ดังนี้

1) การตอบรับจากผู้สูงอายุในการดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุ

กิจกรรมที่คณะผู้วิจัยได้จัดขึ้นได้รับการตอบรับจากกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี โดยพบว่าผู้สูงอายุมีความกระตือรือร้น สนุกสนาน ร่าเริง ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งผู้สูงอายุได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมกับทางคณะผู้วิจัยได้รับทราบ โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่นั้น เกิดจากความร่วมมือและความสามัคคีจากทุกภาคส่วน ทั้งจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา กลุ่มผู้สูงอายุ และประชาชนในพื้นที่ที่ให้ความร่วมมือ รวมถึงให้การสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรม

ต่างๆ โดยสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การดำเนินกิจกรรมการให้ความรู้และนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในพื้นที่ประสบความสำเร็จ คือ ความร่วมมือของกลุ่มผู้สูงอายุต่อการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ และความเข้มแข็งในการประสานงานรวมถึงดำเนินการเกี่ยวกับผู้สูงอายุของเจ้าหน้าที่และบุคลากรในภาคส่วนต่างๆ ของหน่วยงาน ซึ่งปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมานั้นเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้การดำเนินกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุของคณะผู้วิจัยประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

2) แนวทางและข้อเสนอแนะจากการดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุ

จากการดำเนินกิจกรรมการให้ความรู้การจัดการสิ่งแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนผู้สูงอายุ และชุมชนได้ให้ความสนใจในด้านนโยบายเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมากโดยเฉพาะการจัดการขยะ ซึ่งสะท้อนถึงทิศทางในการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการจัดการขยะของกลุ่มผู้สูงอายุและชุมชน ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพด้านการจัดการ และความสำเร็จที่สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

ผลสำเร็จจากการดำเนินงานก่อให้เกิดการพัฒนาการดำเนินงานของผู้สูงอายุ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน เช่น ด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยทำป้ายรณรงค์ปลูกดอกไม้ที่บ้าน ทำดอกไม้จันทน์จากกระดาษเหลือใช้ เป็นต้น เกิดแผนงานและโครงการตามความต้องการของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมสุขภาพทั้งกายและใจ มีการนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ในการสร้างเสริมสุขภาพทั้งในด้านบุคลากร ความรู้ และทุน เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เกิดกลุ่มคนจิตอาสา เกิดแหล่งเรียนรู้ คนต้นแบบ ครอบครัวต้นแบบที่หลากหลาย เป็นกลุ่มผู้สูงอายุต้นแบบของจังหวัด มีการพัฒนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนากิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม การบริหารงานและการจัดการบางส่วนยังขาดความร่วมมือจากผู้สูงอายุและชุมชนบางส่วน และขาดการให้ความสนใจซึ่งอาจเป็นอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมต่อไปในอนาคต

แนวทางในการพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้นนั้น ควรมีการขยายเครือข่ายของผู้สูงอายุโดยรวมกลุ่มของผู้สูงอายุจากชุมชนอื่นๆ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรม อีกทั้งยังควรเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น แสดงบทบาท และแสดงศักยภาพ เพื่อทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ และนำไปใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ซึ่งนอกเหนือจากการส่งเสริมเกี่ยวกับความรู้แล้วนั้น อาจจัดกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้ประโยชน์และมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เช่น การจัดตั้งธนาคารขยะ ร้านค้าศูนย์บาท ผ้าป่ารีไซเคิล การปลูกป่า การทำฝายชะลอน้ำ เป็นต้น

4.4.4 ผลการทดสอบร่างคู่มือจากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

1) ศูนย์วิจัยสังคมสูงอายุ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยสังคมผู้สูงอายุ ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในปัจจุบันว่า ในปัจจุบันประเทศไทยได้มีการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในหลายภาคส่วน อาทิเช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ การเคหะแห่งชาติ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล และมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย เป็นต้น โดยได้ให้ความสำคัญกับการดูแลผู้สูงอายุทั้งทางด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตเพิ่มมากขึ้น ในส่วนการพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนที่ทางผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นนั้น มีความเหมาะสมในการนำไปใช้กับผู้สูงอายุในชุมชน แต่อาจเกิดปัญหาในส่วนของการจัดตั้งธนาคารขยะที่ทับซ้อนกับธนาคารขยะของโรงเรียน ควรเปลี่ยนรูปแบบการจัดตั้งธนาคารขยะเป็นการสร้างความร่วมมือกับร้านสะดวกซื้อในชุมชนเพื่อกำหนดเป็นจุดรวบรวมขยะ หรือทำโครงการขยะแลกไข่ โดยมีรถเข้าไปให้บริการในชุมชน สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการประสานความร่วมมือในการดูแลผู้สูงอายุให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น มีการออกแบบทางระบายน้ำจากบ้านเรือนของประชาชนให้เชื่อมต่อกับระบบรวบรวมน้ำเสียรวมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงสนับสนุนให้ครัวเรือนมีการติดตั้งถังดักไขมันก่อนการปล่อยน้ำเสียจากครัวเรือนลงสู่แหล่งรวบรวม โดยแนวทางในการพัฒนาและเตรียมความพร้อมในการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยนั้น ควรมีการถอดบทเรียนวิธีการดำเนินงานเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุของประเทศไทยแล้วนำมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทย ซึ่งประเทศไทยมีการกำหนดพระราชบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองการรักษาพยาบาลผู้สูงอายุ ซึ่งกำหนดให้ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 75 ปีบริบูรณ์ สามารถใช้บริการในการรักษาพยาบาลได้ และพระราชบัญญัติว่าด้วยประกันการคุ้มครองดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นระบบประกันดูแลผู้สูงอายุที่นำระบบรักษาพยาบาลผู้สูงอายุ และระบบสวัสดิการผู้สูงอายุมาผนวกเข้าด้วยกัน โดยการกำหนดคุณสมบัติของผู้สูงอายุที่จะมาใช้บริการสวัสดิการสังคม โดยการประกันคุ้มครองดูแลผู้สูงอายุในการใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนดูแลในเรื่องความมั่นคงทางสังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งมีการวางแผนและให้คำปรึกษาแก่ผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ (Care manager Service)

2) ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ จังหวัดปทุมธานี

ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในปัจจุบันว่า ปัจจุบันมีหน่วยงานต่างๆ ในหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุ แต่ยังคงขาดซึ่งงบประมาณและบุคลากรที่เพียงพอในการบริหารจัดการ และนโยบายของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุและการจัดการสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันนั้น มีความล่าช้าต่อ

การตอบสนองเพื่อเตรียมความพร้อมก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยในส่วนของการพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในชนบทที่ทางผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นนั้น เห็นว่ามีความเหมาะสมในการนำไปใช้กับผู้สูงอายุในชนบท แต่ควรมีการจัดการจัดหาตลาดเพื่อรองรับขยะที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุคัดแยกหรือการประดิษฐ์สิ่งของเหลือใช้ที่เป็นฝีมือของผู้สูงอายุ ซึ่งอาจมีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในการคัดแยกขยะ หรือการดูแลสิ่งแวดล้อมกับผู้สูงอายุในชุมชน โดยจัดเป็นหลักสูตรการเรียนรู้สั้นๆ และเน้นให้ผู้สูงอายุได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

3) ผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ)

ผู้เชี่ยวชาญในด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพและผู้สูงอายุ ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในปัจจุบันว่า ปัจจุบันการดำเนินกิจกรรมโดยเฉพาะภาครัฐนั้นดีขึ้นกว่าเดิมมาก มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ และคนพิการ (Universal design) เพิ่มมากขึ้น มีการเข้าถึงในการรับบริการสาธารณสุขมากขึ้น แต่ส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ในชุมชนเมืองมากกว่าชุมชนชนบท ดังนั้น จึงควรมีการบูรณาการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลผู้สูงอายุ อาทิเช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สาธารณสุข หรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นต้น อีกทั้งควรมีการออกกฎหมาย นโยบาย หรือยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและการดูแลผู้สูงอายุผนวกเข้าด้วยกัน ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย เพราะจะทำให้เกิดนโยบายที่เกิดขึ้นนั้นตอบโจทย์ผู้รับบริการโดยแท้จริง และควรมีการขยายการพัฒนาจากชุมชนเมืองออกสู่ชุมชนชนบทเพิ่มมากขึ้น เน้นจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการต่อยอดความรู้ และสอดแทรกความรู้ในส่วนของ การดูแลตนเอง

4) ผู้ทรงคุณวุฒิจากกรมกิจการผู้สูงอายุ

ในการดำเนินการตามกฎหมาย นโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงานและกิจกรรมต่างๆ ของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ มีความเห็นว่าคู่มือที่ทางคณะผู้วิจัยได้จัดทำเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับกฎหมายหรือนโยบายของประเทศแล้ว ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้สูงอายุโดยตรง เพราะกฎหมายหรือนโยบายที่ออกมาไม่ได้มุ่งเน้นแค่กลุ่มผู้สูงอายุ แต่มุ่งเน้นที่ประชาชนทุกกลุ่ม ทั้งนี้กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในปัจจุบันจะมุ่งเน้นในเรื่องสุขภาพ การออกกำลังกาย การศึกษาดูงาน การฝึกอาชีพ และงานฝีมือต่างๆ ซึ่งยังห่างไกลจากสิ่งแวดล้อม อาจจะมีโรงเรียนผู้สูงอายุบางแห่งที่เริ่มมีการสร้างความรู้ความเข้าใจในด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การคัดแยกขยะ เพื่อนำขยะมาทำสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ แต่ก็ยังเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีบทบาทน้อยมากในสังคม บวกกับแนวคิดการคัดแยกขยะของผู้สูงอายุนั้น เกิดจากความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมหรือเพียงแค่การคัดแยกเพื่อนำไปขาย ดังนั้นในการกำหนดแผนงานควรมีการศึกษาว่ากิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนสำหรับ

ผู้สูงอายุ นั้น ได้ให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้นเพียงใด นโยบายและยุทธศาสตร์ที่ออกมาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องท่ามกลางสังคมที่กำลังจะเปลี่ยนเป็นสังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ได้มีการมุ่งเน้นไปที่กลุ่มผู้สูงอายุหรือไม่ เช่น การปลูกป่า การรักษามลพิษ ซึ่งนโยบายที่กำหนดต้องคำนึงถึงผู้ได้รับประโยชน์หรือผลกระทบจากนโยบาย มุ่งเน้นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนนโยบาย สร้างโมเดลการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในชุมชนให้เชื่อมโยงกับคุณภาพชีวิต โดยในอนาคตแนวโน้มของคนไร้บ้านที่เป็นผู้สูงอายุจะเพิ่มมากขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการกำหนดนโยบายที่ตรงกัน มีการบูรณาการกันในแต่ละหน่วยงานและทุกภาคส่วน มีการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเกิดความตระหนักที่แท้จริงร่วมกับการรณรงค์ให้เห็นถึงความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างจริงจัง เช่น การจัดการน้ำเสีย การจัดการขยะเพราะเป็นเรื่องที่ใกล้ตัว มุ่งเน้นการรณรงค์ตั้งแต่เด็ก โดยเริ่มจากบ้าน โรงเรียน วัด ซึ่งถ้าเป็นกลุ่มผู้สูงอายุควรร่วมมือกับวัด เพราะผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่ชอบไปวัด อาจมีการบูรณาการความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเทศนา อีกทั้งหน่วยงานท้องถิ่นมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นวัดและชุมชนต้นแบบด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจและเป็นแรงผลักดันให้เกิดการปฏิบัติที่ยั่งยืนได้

5) ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

กลุ่มผู้สูงอายุถือว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการดำเนินการตามนโยบาย โดยการมุ่งเน้นการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) การดูแลด้านสังคม (Social Care) และการสร้างเสริมสุขภาพผ่านทางชมรมผู้สูงอายุ เครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุ และชุมชน สำหรับกิจกรรมที่ควรทำเพิ่มเติมในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุนั้น ควรมุ่งเน้นในเรื่องที่สามารถปฏิบัติได้จริง และเป็นเรื่องใกล้ตัว ได้แก่ 1) การคัดแยกขยะ โดยการจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่องการคัดแยกขยะให้ถูกประเภท มีการชี้แนะว่าขยะประเภทไหนสามารถนำกลับมาใช้ซ้ำ หรือสามารถนำไปขายได้ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถนำไปปฏิบัติเองได้ในครัวเรือน เป็นการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะที่ต้นทาง 2) การให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยการให้ผู้สูงอายุถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง ซึ่งจากประสบการณ์ที่อยู่ในชุมชนมานาน ผู้สูงอายุก็น่าจะรู้ว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง จะมีวิธีการดูแลและรักษาสิ่งแวดล้อมให้กลับไปเหมือนเดิมได้ทราบอย่างไร รวมทั้งการถ่ายทอดด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ แก่ลูกหลาน เช่น การนำวัสดุเหลือใช้มาประดิษฐ์ของใช้ ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ ในการจัดการสิ่งแวดล้อมและร่วมกันทำกิจกรรม 3) การส่งเสริมสุขภาพและการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ ผ่านกลไกชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงประเด็นด้านเศรษฐกิจ ส่งเสริมทางด้านหลักประกันรายได้ของผู้สูงอายุจากการประกอบอาชีพ โดยการตั้งประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมในครัวเรือนและชุมชนเข้ามาใช้ในการขับเคลื่อน การรณรงค์ และสร้างความตระหนัก 4) การจัดการขยะของชุมชน โดยเฉพาะการจัดการขยะติดเชื้อ เนื่องจากอนาคตจะ

เข้าสู่สังคมสูงวัย ซึ่งมีจำนวนผู้สูงอายุประเภทติดเตียงเพิ่มมากขึ้น ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะเกิดการเจ็บป่วย และได้รับการรักษาที่บ้าน โดยการดูแลรักษา ก็จะก่อให้เกิดขยะติดเชื้อมากขึ้น เช่น สำลี ผ้าอ้อม ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีความตระหนักในการวางแผนการจัดการขยะดังกล่าว เพราะถ้าขยะดังกล่าวถูกทิ้งไม่ถูกที่ก็อาจจะก่อให้เกิดเชื้อโรคได้ 5) การจัดการภัยพิบัติจากสภาพแวดล้อม เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุ เด็ก และคนพิการ ถือว่าเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางมากกว่ากลุ่มอื่นๆ

6) ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

ปัจจัยความสำเร็จและแนวทางการพัฒนาการดำเนินโครงการหรือการดำเนินกิจกรรม และการเป็นต้นแบบด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุของประเทศไทยนั้น ควรมีการบริหารจัดการดังนี้ 1) การสำรวจความต้องการของผู้สูงอายุ ว่าต้องการอะไร เพราะบริบทของแต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านการบริหารจัดการและความพร้อมต่างๆ และควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมความต้องการดังกล่าวตามความเหมาะสม 2) มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การมีผู้นำ โดยอาศัยผู้นำในการขับเคลื่อนการดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จ 3) การศึกษาสภาพของพื้นที่และชุมชนเป้าหมาย ทั้งด้านทรัพยากรบุคคล และสถานที่ ว่ามีความพร้อมและความเข้มแข็งมากน้อยเพียงใด 4) การดำเนินงานแบบบูรณาการระหว่างผู้สูงอายุ หน่วยงานท้องถิ่น และชุมชน 5) การหาเครือข่ายและแกนนำมาร่วมกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น เช่น โรงเรียน วัด 6) การมีงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และ 7) ความยั่งยืนของโครงการขึ้นอยู่กับกลไกการทำงานของแต่ละฝ่ายตั้งแต่เริ่มโครงการ

7) ผู้ทรงคุณวุฒิจากคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มีความคิดเห็นว่าการที่กิจกรรมที่เกี่ยวข้องในด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยเป็นการจัดการโดยมุ่งเน้นในภาพรวม ไม่ได้ระบุ เจาะจง หรือให้คำจำกัดความแก่กลุ่มผู้สูงอายุเพียงเท่านั้น ซึ่งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นประเด็นพื้นฐานควรมองในเรื่องของการนำศักยภาพของผู้สูงอายุมาทำให้เป็นประโยชน์ (utilize) ในฐานะที่ท่านเป็นผู้รู้และมีพื้นฐานด้านภูมิปัญญา ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่อาจเป็นผู้นำในการสอนหรือให้ความรู้แก่ลูกหลานในชุมชนในแง่การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยบทบาทของผู้สูงอายุในการสร้างความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย บวกกับการสร้างสภาพแวดล้อมในชุมชน เช่น การให้ผู้สูงอายุเข้ามามีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ลูกหลานในชุมชน โดยการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ อาทิ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำเกษตรแบบอินทรีย์ การเพิ่มพื้นที่สีเขียวในครัวเรือนและชุมชน โดยมุ่งเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เป็นกิจกรรมในการสร้างความตระหนักให้แก่ผู้สูงอายุและคนในชุมชน (Social activity) ถ้ามองในเชิงสังคม จะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มีคุณค่าและศักยภาพในการแสดงบทบาทในสังคม ซึ่งเราสามารถนำบทบาทและประสบการณ์มาใช้ในการถ่ายทอด “บทบาทของผู้สูงอายุกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน” โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

ความรู้ทั่วไป เช่น การจัดการน้ำเสีย การจัดการพลังงาน (ตามเล่มคู่มือ) และความรู้เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมชุมชนในอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของผู้สูงอายุในสังคมและสามารถเชื่อมโยงไปถึงด้านสุขภาพในการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุที่ดีขึ้น มีกิจกรรมทำ ออกมาพบปะผู้คน มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้และทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ทำให้ท่านรู้สึกว่าคุณค่าและมีบทบาทในสังคมอย่างไรก็ตาม ควรมีการใช้กลไกทางสังคมและกลไกภาครัฐที่มีอยู่ในการขับเคลื่อนด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ มีวัตถุประสงค์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้น อาจมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างโรงเรียน วัด ชุมชน และเชิญผู้สูงอายุมาร่วมทำกิจกรรมโดยเน้นให้ท่านแสดงบทบาทและศักยภาพ ซึ่งมองว่าเป็นกลยุทธ์ในการให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม หรือการถ่ายทอดความรู้ผ่านเครือข่ายผู้สูงอายุโดยตรง “การใช้พลังผู้สูงอายุในการถ่ายทอดความรู้” ยกตัวอย่างกิจกรรม เช่น 1) ชมรมผู้สูงอายุรณรงค์การคัดแยกขยะ 2) กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน 3) การทำผ้าป่าขยะ 3) การบริจาคขยะ เพื่อนำเงินไปพัฒนาและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในชุมชน 4) โครงการ “สังคมไม่ทิ้งกัน ด้วยการให้ขยะ” 5) โครงการ “อยู่ดี กินดี” สร้างเป็นสวัสดิการ 6) โครงการ “ธนาคารขยะ” และ 7) โครงการ “ขยะแลกของใช้”

4.5 คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยฉบับแก้ไข

จากการรวบรวมความคิดเห็นจากหน่วยงานและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุมุ่งถึงการลงพื้นที่ชุมชนชนบทเพื่อทดลองใช้คู่มือกับกลุ่มผู้สูงอายุจริงนั้น พบว่า กิจกรรมที่เกี่ยวข้องในด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนชนบทเป็นการจัดการโดยมุ่งเน้นในภาพรวม ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐานการพัฒนา ด้านบริการสาธารณะ ซึ่งจากการปรับปรุงคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ได้มีการปรับเปลี่ยนและเพิ่มหัวข้อในการเพิ่มความเข้าใจในเล่มคู่มือให้สอดคล้องและเหมาะสมกับชุมชนชนบท ร่วมกับการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและความตระหนักในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นในปัจจุบัน ได้แก่ 1) การจัดการพลังงานในครัวเรือน 2) การจัดการน้ำเสียในครัวเรือน 3) การจัดการขยะในครัวเรือน และ 4) ภูมิปัญญาชาวบ้านกับเกษตรอินทรีย์ (ดังภาพที่ 4.22 และ ภาคผนวก ก) ซึ่งเป็นประเด็นความรู้ที่ไม่ได้มีผลแค่กลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น แต่มีผลต่อประชาชนทุกคนที่มีการใช้พลังงาน ใช้น้ำ และทิ้งขยะ โดยมุ่งเน้นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนแนวคิดในการใช้พลังงานในครัวเรือน โครงการจัดการน้ำและการจัดการขยะในครัวเรือนและชุมชนโดยใช้หลักการ 3Rs เป็นต้น ซึ่งสิ่งสำคัญที่สุดในการจัดการด้าน

สิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ คือ การให้ความรู้คู่กับความตระหนัก ทั้งนี้ผลลัพธ์ของการจัดการดังกล่าว จะมีแนวโน้มที่ดีขึ้นมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับมาตรการหรือการสร้างแรงจูงใจควบคู่กับการบังคับใช้ เช่น ผู้สูงอายุบางกลุ่มมีความตระหนักในการคัดแยกขยะในครัวเรือน แต่ถ้ามีมาตรการหรือข้อบังคับใช้ในการปฏิบัติโดยให้ทุกครัวเรือนทำก็จะดียิ่งขึ้น เป็นต้น เนื่องจากสังคมไทยเคยชินกับความสะดวกสบาย การปฏิบัติหรือทำอะไรมักทำตามกระแสนิยม ซึ่งเป็นการปฏิบัติในระยะสั้น ไม่สามารถแก้ไขปัญหาระยะยาวและให้เกิดความยั่งยืนได้ บวกกับการมีกฎหมายแต่ขาดการบังคับใช้ที่เข้มงวด เพราะฉะนั้นในเรื่องของการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และประชาชนทุกวัย ต้องมีการเข้มงวดในเรื่องของความตระหนักและการมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหา

คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

1 การจัดการพลังงาน
ในครัวเรือน

คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

2 การจัดการน้ำ
ในครัวเรือน

คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

พฤติกรรมที่ **1**
“ป้องกันความร้อน”

ปลูกต้นไม้คลายร้อน

ติดกันสาดหรือแผงกันแดด

ใช้ฉนวนกันความร้อนในบ้าน

คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

R ทรัพยากร ที่ **2**
“ริยูส (Reuse) การใช้ซ้ำ”

ภาพที่ 4.22 ตัวอย่างคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

ภาพที่ 4.22 (ต่อ) ตัวอย่างคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

4.6 ผลจากการใช้คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

คณะผู้วิจัยได้มีการนำคู่มือไปเผยแพร่ยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนผู้สูงอายุ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ เป็นต้น เพื่อให้หน่วยงานใช้ในการจัดกิจกรรมให้ความรู้กับกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบไปด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 11 พื้นที่ ได้แก่ 1) เทศบาลตำบลบ้านเต่า อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ 2) องค์การบริหารส่วนตำบลสวนหม่อน อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น 3) เทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา 4) องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมาก อำเภopakพะยูน จังหวัดพัทลุง 5) องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์

ตำบลไชโย จังหวัดอ่างทอง 6) องค์การบริหารส่วนตำบลสนามชัย อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี 7) องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงทอง อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก 8) องค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ 9) องค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้ว ตำบลหินแก้ว อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร 10) ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ จังหวัดปทุมธานี ตำบลรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี และ 11) โรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่าน ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน (ดังภาพที่ 4.23) นอกจากนี้คณะผู้วิจัยได้มีการลงพื้นที่ชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลบางมัญ เพื่อสำรวจสภาพแวดล้อมและปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในชุมชน เช่น การจัดการขยะ การจัดการน้ำ การใช้สารเคมีในการเกษตร เป็นต้น (ดังภาพที่ 4.24) พร้อมทั้งนำคู่มือไปเผยแพร่และจัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมแก่ผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบต่อไป (ดังภาพที่ 4.25) สามารถสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 4.23 การนำคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยไปใช้ในจัดกิจกรรมและเผยแพร่ให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ

ภาพที่ 4.23 (ต่อ) การนำคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยไปใช้ในจัดกิจกรรมและเผยแพร่ให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ

ภาพที่ 4.24 การลงพื้นที่สำรวจชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลบางมัญ

ภาพที่ 4.25 การนำคู่มือไปเผยแพร่และจัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมแก่ผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบลบางมัญ

4.6.1 การเผยแพร่ความรู้วิธีการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

การเผยแพร่ความรู้วิธีการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยส่วนใหญ่ได้มุ่งเน้นการนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ในครัวเรือนและชุมชน ผลการเผยแพร่ความรู้ในแต่ละพื้นที่ พบว่า ชุมชนในพื้นที่ที่มีความต้องการในการพัฒนาและแก้ปัญหาด้านทรัพยากรน้ำมากที่สุด และรองลงมา คือ ปริมาณขยะ โดยต้องการให้พัฒนาหรือปรับปรุงลำน้ำ แหล่งน้ำ เพื่อป้องกันภัยแล้ง น้ำท่วม หรือน้ำเสีย และต้องการให้แก้ไขปัญห ปริมาณขยะตกค้างและการเผาขยะในชุมชน โดยส่วนใหญ่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ รวมทั้งการตระหนักถึงแนวทางการมีส่วนร่วม การแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม และเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงและสร้างความยั่งยืนในพื้นที่ จึงกำหนดให้มี “การเผยแพร่ความรู้ด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนสู่ชุมชน” ขึ้น เพื่อให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชนในพื้นที่ และให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เหมาะสม ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม รวมทั้งทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้รับองค์ความรู้ใหม่เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนา เกิดการพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนในอนาคต

4.6.2 การใช้เป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

จากการเผยแพร่ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้สูงอายุนั้น พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งในครัวเรือนและชุมชน ดังนั้น การใช้คู่มือเป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน คือ การนำคู่มือมาสร้างบทบาทการมีส่วนร่วมและการดำเนินกิจกรรมในชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นการดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีการปฏิบัติและคำแนะนำตามคู่มือ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และสร้างความตระหนักให้ผู้สูงอายุเล็งเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่มั่งก่าย ไม่ทิ้งขยะลงในแม่น้ำ ทางระบายน้ำหรือท่อระบายน้ำสาธารณะ ซึ่งก่อให้เกิดความสกปรก และทัศนะวิสัยที่ไม่ดี รวมทั้งการนำความรู้ด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาปรับเปลี่ยนแนวคิดและทัศนคติ และควบคุมการใช้ให้ถูกวิธีและเหมาะสม เช่น 1) การประหยัดพลังงานไฟฟ้าโดยเปลี่ยนมาใช้หลอด LED 2) การจัดการน้ำเสียในครัวเรือนโดยการติดตั้งถังดักไขมันอย่างง่าย 3) การจัดการขยะโดยการจัดตั้งธนาคารขยะ ผ้าป่ารีไซเคิล และร้านค้าศูนย์บาท และ 4) การใช้สารอินทรีย์แทนสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในการเกษตร เป็นต้น

4.6.3 การปรับสภาพแวดล้อมภายในชุมชน

การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของผู้สูงอายุ จำเป็นต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสภาพร่างกายผู้สูงอายุ เช่น สายตาพร่ามัว ข้อเข่าเสื่อม เป็นต้น ทำให้สภาพแวดล้อมเดิมไม่เอื้อต่อการดำรงชีวิต และความปลอดภัย จากการเผยแพร่ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามเล่มคู่มือ นั้น สามารถนำมาปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทั้งในครัวเรือนและในชุมชนให้แก่ผู้สูงอายุ โดยการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการใช้ชีวิตประจำวัน ไม่ก่อให้เกิดอันตรายกับผู้สูงอายุ ซึ่งครอบคลุมถึงที่อยู่อาศัย สถานที่ สาธารณะ สิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถทำกิจวัตรประจำวันด้วยตนเองได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะเมื่อต้องอยู่ตามลำพัง ลดโอกาสสลื่นหรือป้องกันอุบัติเหตุจากหกล้ม ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความพิการหรือทุพพลภาพ ในวัยผู้สูงอายุ การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ควรเริ่มตั้งแต่ที่บ้านซึ่งถือว่าเป็นศูนย์รวมที่สำคัญของทุกคนในครอบครัว และผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ที่บ้าน ทั้งนี้การปรับปรุงบ้านนั้นไม่จำเป็นต้องทำการปรับเปลี่ยนทั้งหมด เนื่องจากพฤติกรรมการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุจะใช้พื้นที่ซ้ำๆ เช่น ห้องนอน ห้องครัว ห้องน้ำ ห้องส้วม เป็นต้น ดังนั้นอาจปรับเปลี่ยนเฉพาะพื้นที่บริเวณดังกล่าวให้ง่ายและสะดวกต่อการใช้งานของผู้สูงอายุ ที่สำคัญควรปรับปรุงพื้นที่ที่มักเกิดอุบัติเหตุลื่นหกล้มของผู้สูงอายุเป็นประจำ คือ ห้องน้ำและบันได การปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุไม่เพียงจะแสดงถึงความเอาใจใส่ต่อผู้สูงอายุในบ้านแล้ว ยังสามารถนำแนวคิดการจัดสภาพแวดล้อมหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมและปลอดภัยไปปรับปรุงในพื้นที่สาธารณะซึ่งมีผู้สูงอายุมาใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมาก อาทิ สวนสาธารณะ วัด อาคารอเนกประสงค์ ศูนย์การเรียนรู้ ตลาด สถานที่ราชการ เป็นต้น เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความปลอดภัย และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

4.6.4 การส่งเสริมการดูแล สุขภาพกาย สุขภาพจิต ให้ผู้สูงอายุ

การส่งเสริมสุขภาพกาย เช่น ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การกำจัดสิ่งปฏิกูล เป็นต้น จะทำให้ลดอัตราการเกิดโรคภัยไข้เจ็บลงได้ ทำให้ผู้สูงอายุนั้นมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง อีกทั้งยังช่วยลดอัตราการเกิดอุบัติเหตุต่างๆ นอกจากนี้ การส่งเสริมสุขภาพจิต เป็นการส่งเสริมสุขภาพที่ดีแก่ผู้สูงอายุ โดยการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุแสดงออกถึงบทบาทในการมีส่วนร่วมและดำเนินกิจกรรมในชุมชน เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่เพียบพร้อมไปด้วยความรู้ และประสบการณ์ เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า โดยเฉพาะบทบาทด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยการสร้างเครือข่ายและสร้างการเรียนรู้ในชุมชน เช่น ภูมิปัญญาด้านเกษตรอินทรีย์ อาทิ การทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ จากเศษผักผลไม้แทนการใช้สารเคมี ภูมิปัญญาด้านเย็บปักถักร้อย/ประดิษฐ์สิ่งของเหลือใช้ อาทิ การนำขยะมาประดิษฐ์ดอกไม้เพื่อสร้างรายได้และอาชีพ การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีภายในบ้าน อาทิ การปลูกต้นไม้/การจัดสวนเพื่อการ

พักผ่อน เป็นต้น การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุดังกล่าวส่งผลให้ผู้สูงอายุได้รับการยอมรับ ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าและเป็นความภูมิใจของผู้สูงอายุ

4.6.5 การใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ

จากโครงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมหลายโครงการของประเทศและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ถือว่าแต่ละโครงการเป็นโครงการที่ดีและสามารถพัฒนารูปแบบการจัดการที่เอื้อต่อประชาชนและผู้สูงอายุในพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตาม โครงการดังกล่าวไม่สามารถทำหรือนำไปปฏิบัติได้จริง เนื่องจากการมุ่งเน้นที่โครงการเป็นตัวตั้งและไม่ได้มุ่งเน้นที่ประชาชน ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาและการใช้ประโยชน์ในชุมชนจากการเผยแพร่ความรู้ของเล่มคู่มือ คือ การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย โดยการให้บทบาทและความสำคัญของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของ การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้นนั้น สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนซึ่งมีผู้สูงอายุเป็นแกนนำในการดำเนินการและเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น ซึ่งให้ความสำคัญของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน ก่อให้เกิดรายได้และสร้างคุณค่าทางจิตใจให้แก่คนในชุมชน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย เป็นการศึกษที่ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) คือ ใช้ทั้งวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมในครัวเรือนและชุมชนโดยกลุ่มผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย 2) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย และ 3) เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ จำนวน 400 ราย องค์การบริหารส่วนตำบล 100 แห่ง และทำการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ความเหมาะสมของการบริหารจัดการและผลการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ และทำการวิเคราะห์การดูแลผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

5.1 สรุปผลการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท

5.1.1 การดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การพัฒนา รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ได้ทำการเก็บข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบล 100 แห่งทั่วประเทศ ประกอบด้วยการดำเนินการทั้งหมด 6 ด้าน ได้แก่

1) การจัดสรรทรัพยากรในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ พบว่า การจัดสรรทรัพยากรรายประเด็น ด้านความใส่ใจและให้ความสำคัญต่อภารกิจ ด้านการพัฒนาผู้สูงอายุอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.31 รองลงมา ได้แก่ ผู้สูงอายุในชุมชนได้รับการดูแลจากหน่วยงานและชุมชนในพื้นที่รับผิดชอบมีส่วนร่วมในภารกิจในการดูแลผู้สูงอายุซึ่งอยู่ในเกณฑ์ดี ด้านอาคารสถานที่ที่มีความพร้อมต่อการพัฒนาผู้สูงอายุ และด้านเครื่องมือและอุปกรณ์รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกมีความพร้อมต่อการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาผู้สูงอายุอยู่ในเกณฑ์ดี ในภาพรวมการจัดสรรทรัพยากรในการดำเนินการด้านผู้สูงอายุอยู่ในเกณฑ์ดี สำหรับความเหมาะสมของการบริหารจัดการและผลการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุประกอบไปด้วย

1.1) ด้านคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อมและอาชีวอนามัยของผู้สูงอายุ พบว่า ในบางชุมชนผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี กินดีอยู่ดี ผู้สูงอายุบางคนยังมีลูกหลานคอยดูแล สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างพออยู่พอกิน

1.2) ด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุมักไม่ค่อยมีรายได้ เพราะอายุมาก แต่ยังมีการดำรงชีวิตตามกิจวัตรประจำวัน มีการพัฒนาอาชีพบ้างบางกลุ่ม

1.3) ด้านสุขภาวะทั้งร่างกายและจิตใจและการรักษาพยาบาล ผู้สูงอายุได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง มีหน่วยงานสถานบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขดูแลอย่างครอบคลุม มีการดูแลสุขภาพประจำเดือน จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

1.4) ด้านความมั่นคงทางสังคม ผู้สูงอายุได้รับการดูแลอย่างดีทุกครั้งที่ในการจัดกิจกรรม หรือเมื่อมีการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ มักเจอกันในวันรับเบี้ยยังชีพที่องค์การบริหารส่วนตำบล และวันพระ งานประเพณีประจำปีของชุมชน มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมตามประเพณีของท้องถิ่น

1.5) ด้านการจัดการบริการสาธารณสุขปโภค องค์การบริหารส่วนตำบล มีการมอบเครื่องนุ่งห่มแก่ผู้สูงอายุที่ขาดแคลน มีการสำรวจและให้ความช่วยเหลือสิ่งอำนวยความสะดวกและปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุเป็นประจำทุกปี

2) ปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พบว่า มีกลุ่มตัวอย่าง อบต. ร้อยละ 98 ที่มีการดำเนินงานอาสาสมัครหรือจิตอาสา กลุ่มตัวอย่าง อบต. ร้อยละ 97 มีการดำเนินงานด้านกองทุนหลักประกันสุขภาพและมีชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่าง อบต. ร้อยละ 53 ที่มีการดำเนินงานด้านศูนย์บริการสาธารณสุขเคลื่อนที่ และพบกลุ่มตัวอย่าง อบต. ร้อยละ 38 ที่มีการดำเนินงานด้านศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

3) การดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ พบว่า โดยภาพรวมในการประเมินประสิทธิผลการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุอยู่ในเกณฑ์มาก และเมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า การจ่ายเบี้ยยังชีพมีการดำเนินการ และจัดให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชุมชน การจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ การบริการให้คำปรึกษาให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ การมีเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควบคุมการทำงานเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ การติดต่อกับหน่วยงานสาธารณสุขเพื่อดูแลและติดตามปัญหาสุขภาพ การจัดหาหรือประสานงานเพื่อให้บริการของใช้จำเป็นแก่ผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองไม่ได้ และส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพ อยู่ในเกณฑ์มากทั้งหมด ส่วนการจัดหาสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยและการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ครอบครัวดูแลผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

4) ปัญหาอุปสรรคหรือปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน พบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุด ได้แก่ ปัญหาด้านภัยธรรมชาติ ซึ่งประกอบไปด้วย น้ำท่วม ภัยแล้ง ดินทรุด ดินถล่ม รวมถึงพายุ ปัญหาที่พบรองลงมา ได้แก่ ปัญหาขยะมูลฝอยทั่วไป ปัญหาขยะติดเชื้อหรือขยะอันตราย ปัญหามลพิษทางน้ำ

ปัญหามลพิษทางอากาศ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าหรือพื้นที่สาธารณะ ปัญหามลพิษทางดินและมลพิษทางเสียง ส่วนปัญหาที่พบน้อยที่สุด คือ ปัญหาการปนเปื้อนเชื้อโรคหรือสารเคมีในอาหาร

5) การดำเนินการดูแลหรือจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า การจัดที่นั่งสำหรับผู้สูงอายุและการให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุเป็นอันดับแรก ซึ่งการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ส่วนการออกแบบอาคารที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ การจัดการขยะมูลฝอยหรือของเสียจากครัวเรือนอย่างมีประสิทธิภาพ ที่พักหรือสถานที่ทำกิจกรรมของผู้สูงอายุอย่างถูกสุขลักษณะ การสร้างภูมิทัศน์ที่สวยงามเหมาะสมต่อการพักผ่อนหย่อนใจ การมีพื้นที่สีเขียวสำหรับการทำกิจกรรมอย่างเพียงพอ การจัดให้มีช่องทางพิเศษเพื่อให้บริการผู้สูงอายุโดยเฉพาะ อุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุในที่สาธารณะ ซึ่งได้มาตรฐาน ระบบขนส่งและยานพาหนะที่มีความปลอดภัยและไม่แออัด มาตรการในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพ อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง โดยสรุปการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบล 100 แห่ง อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

6) การบังคับใช้กฎหมายหรือกำหนดมาตรการ แผนงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ พบว่า แผนเตรียมการรองรับในสถานะฉุกเฉินและบรรเทาสาธารณภัยและการจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบของบ้านเมือง การควบคุมกิจการที่เสียงอันตรายต่อสุขภาพ อยู่ในเกณฑ์มาก ระบบการจัดการปัญหาเหตุรำคาญ สถานที่จำหน่ายอาหาร การเฝ้าระวังคุณภาพน้ำอุปโภคบริโภค การควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์ กฎหมายส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และการติดตั้งบ่อดักไขมันบำบัดน้ำเสียชุมชน อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง โดยสรุปประสิทธิภาพด้านการบังคับใช้กฎหมายและแผนงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุจากองค์การบริหารส่วนตำบล 100 แห่ง พบว่า อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

5.1.2 การศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของหน่วยงานท้องถิ่น

การศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของหน่วยงานท้องถิ่น ได้ทำการเก็บข้อมูลจากผู้สูงอายุ 400 คนทั่วประเทศ ประกอบด้วยการดำเนินการทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่

1) ข้อมูลทางสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ พบว่า ลักษณะที่พักอาศัยของผู้สูงอายุเกินกว่ากึ่งหนึ่งมีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวสองชั้น จำนวน 216 คน คิดเป็นร้อยละ 53.8 รองลงมา คือ ที่พักอาศัยมีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวชั้นเดียว จำนวน 175 คน คิดเป็นร้อยละ 43.6 ไม่มีการระบุลักษณะของที่พักอาศัย จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5 และลักษณะที่พักอาศัยแบบอื่นๆ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0

ลักษณะของการนอนพักของผู้สูงอายุเกินกว่ากึ่งหนึ่งนอนบนเตียง จำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 53.1 นอนบนพื้น จำนวน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 43.4 และไม่มีการระบุลักษณะของการนอนพัก จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 3.5

ลักษณะของห้องน้ำห้องส้วมที่ผู้สูงอายุใช้งาน มากที่สุดมีลักษณะเป็นส้วมแบบโถนั่งชักโครก/ราดน้ำ จำนวน 194 คน คิดเป็นร้อยละ 48.4 มีลักษณะเป็นแบบส้วมซึม จำนวน 192 คน คิดเป็นร้อยละ 47.9 ไม่ระบุลักษณะของห้องน้ำห้องส้วมที่ผู้สูงอายุใช้งาน จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.4 และมีลักษณะเป็นส้วมหลุม จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.2

ในบ้านของผู้สูงอายุเกินกว่ากึ่งหนึ่งมีราวยึดเกาะ จำนวน 237 คน คิดเป็นร้อยละ 59.1 โดยแบ่งเป็นมีราวบันไดภายในบ้าน จำนวน 221 คน คิดเป็นร้อยละ 66.4 ของจำนวนบ้านผู้สูงอายุที่มีราวยึดเกาะภายในบ้านทั้งหมด 237 คน ราวจับภายในห้องน้ำ จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 12.3 ของจำนวนบ้านผู้สูงอายุที่มีราวยึดเกาะภายในบ้านทั้งหมด 237 คน ราวจับภายในห้องนอน จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 6.6 ของจำนวนบ้านผู้สูงอายุที่มีราวยึดเกาะภายในบ้านทั้งหมด 237 คน และราวจับประเภทอื่นๆ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 4.5 ในส่วนของบ้านที่ไม่มีราวยึดเกาะมีจำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 39.4 และไม่ระบุว่าภายในบ้านมีราวสำหรับยึดเกาะหรือไม่ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5

ผู้สูงอายุเกินกว่ากึ่งหนึ่งไม่มีอุปกรณ์และสถานที่ในการทำกิจกรรมสันทนาการในเวลารว่าง โดยมีจำนวน 211 คน คิดเป็นร้อยละ 52.6 มีอุปกรณ์และสถานที่ในการทำกิจกรรมสันทนาการในเวลารว่าง เช่น สนามหญ้า ลานออกกำลังกาย เป็นต้น จำนวน 182 คน คิดเป็นร้อยละ 45.4 และไม่ระบุว่าไม่มีอุปกรณ์และสถานที่ในการทำกิจกรรมสันทนาการในเวลารว่าง หรือไม่ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.0

ในชุมชนของผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีประเพณีหรือศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของตนเอง จำนวน 277 คน คิดเป็นร้อยละ 69.1 ไม่มีประเพณีหรือศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของตนเอง จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 28.2 และไม่ระบุว่าในชุมชนมีประเพณีหรือศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นหรือไม่ จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 2.7

2) สภาพปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาสภาพปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในภาพรวม พบว่ามีปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุอยู่ในระดับน้อย เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ปัญหาด้านชีวิตความเป็นอยู่ มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย โดยเรื่องที่กลุ่มตัวอย่างมีปัญหามากที่สุด คือ เรื่องรายได้ของครอบครัวไม่มั่นคง มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา คือ ปัญหาเรื่องมีภาระหนี้สินส่วนตัว มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง และในส่วนของปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย โดยเรื่องที่กลุ่มตัวอย่างมีปัญหามากที่สุด คือ ปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น ดินถล่ม พายุฝน แผ่นดิน

ทรุด ภัยแล้ง เป็นต้น มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา คือ ปัญหาเรื่องขยะมูลฝอย มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย

3) พฤติกรรมในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ พบว่า ในภาพรวมผู้สูงอายุมีพฤติกรรมในชีวิตประจำวันอยู่ในระดับมาก คือ มีการทำพฤติกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพและสิ่งแวดล้อมเป็นประจำ โดยพฤติกรรมที่กลุ่มตัวอย่างมีการทำมากที่สุด คือ การล้างมือหลังการใช้ส้วม/ขับถ่าย อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ การล้างมือก่อนรับประทานอาหาร อยู่ในระดับมาก และพฤติกรรมที่กลุ่มตัวอย่างมีการทำน้อยที่สุด คือ การออกกำลังกายหรือทำกายบริหารตามความเหมาะสมของสุขภาพ อยู่ในระดับปานกลาง

4) ความต้องการของผู้สูงอายุต่อการจัดสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวัน

ผลการศึกษาความต้องการของผู้สูงอายุต่อการจัดสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวันในภาพรวม พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการการจัดสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวันอยู่ในระดับมาก โดยความต้องการมากที่สุดของผู้สูงอายุ คือ ความต้องการกลุ่มกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ มีระดับความต้องการในระดับมาก รองลงมา คือ ความต้องการการจ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุตามจำนวนเงินที่กฎหมายกำหนด มีระดับความต้องการในระดับมาก และความต้องการที่ที่น้อยที่สุดของผู้สูงอายุ คือ ความต้องการบัตรทอง/บัตรประจำตัวผู้สูงอายุเพื่อใช้สิทธิในการรักษาพยาบาลหรือประกันสุขภาพตนเอง มีระดับความต้องการในระดับปานกลาง

5.2 การพัฒนาคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

5.2.1 การลงพื้นที่เก็บข้อมูล

การลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อนำมาจัดทำและพัฒนาคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยนั้น ประกอบไปด้วย 1) ภาคกลางและภาคตะวันออก คือ จังหวัดสุพรรณบุรี และอ่างทอง 2) ภาคเหนือ คือ จังหวัดตาก และเชียงใหม่ 3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ จังหวัดชัยภูมิ และขอนแก่น และ 4) ภาคใต้ คือ จังหวัดสงขลา และพัทลุง รวมทั้งหมด 8 จังหวัด พบว่า แต่ละพื้นที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคม ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองและชุมชนให้น่าอยู่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการแข่งขัน ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่ดี เป็นต้น รวมทั้งการดำเนินโครงการและกิจกรรมด้านการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน เช่น

โครงการจัดตั้งธนาคารขยะ โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุเคลื่อนที่ โครงการรณรงค์การจัดการขยะชุมชน อย่างมีส่วนร่วม กิจกรรมปลูกต้นไม้/กิจกรรมเพิ่มพื้นที่ป่าในชุมชน กิจกรรมขยะอันตรายแลกสิ่งของ เป็นต้น ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุนั้น เกิดจากความร่วมมือ ความสามัคคีในทุกภาคส่วน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้สูงอายุ และประชาชนในพื้นที่ ที่ให้การสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม รวมทั้งการสร้างภาคีเครือข่ายให้เกิดความ เข้มแข็งในการดำเนินกิจกรรมรวมไปถึงการบริหารและจัดการงบประมาณได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2.2 การสอบถามความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ

ปัจจุบันการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะในภาครัฐนั้น พบว่ามีการ ดำเนินงานที่ดีขึ้นมากกว่าเดิม โดยจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุ (Universal design) เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ พบว่าการดำเนินงานส่วนใหญ่จะกระจุกตัวในเขตชุมชนเมืองมากกว่าชุมชนชนบท ดังนั้น จึงควรมีการบูรณาการด้านการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลผู้สูงอายุ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นต้น อีกทั้งควรมีการออก กฎหมาย นโยบาย หรือยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและการดูแลผู้สูงอายุผนวก เข้าด้วยกัน ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย เพราะจะทำให้มีนโยบายที่ เกิดขึ้นนั้นตอบโจทย์ผู้รับบริการโดยแท้จริง มีการสร้างแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุเกิดความตระหนัก ร่วมกับการรณรงค์ให้เห็นถึงความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างจริงจัง และควรมีการเผยแพร่ความรู้ และขยายพื้นที่การพัฒนาจากชุมชนเมืองสู่ชุมชนชนบทเพิ่มมากขึ้น มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิด การต่อยอดความรู้และสอดแทรกความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อใช้ในการพัฒนาและจัดการ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

5.2.3 การพัฒนาคู่มือและการทดลองใช้

การพัฒนาคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชุมชน ชนบทของประเทศไทย แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การจัดทำร่างคู่มือ เพื่อนำไปทดลองใช้กับกลุ่ม ผู้สูงอายุในชุมชน ประกอบด้วยการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ การจัดการน้ำเสียใน คร้วเรือน การจัดการขยะในครัวเรือน และน้ำมันใช้แล้วอย่างทิ้ง และ 2) การจัดทำคู่มือฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการเผยแพร่และให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน ประกอบด้วยการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการพลังงานในครัวเรือน การจัดการน้ำในครัวเรือน การจัดการขยะในครัวเรือน และภูมิปัญญาชาวบ้านกับเกษตรอินทรีย์

จากการนำคู่มือไปใช้ในการเผยแพร่และจัดกิจกรรมให้ความรู้กับกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่ง ประกอบไปด้วยชุมชน 5 พื้นที่ ได้แก่ 1) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลยางคำ ตำบลยางคำ อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น 2) องค์กรบริหารส่วนตำบลหินแก้ว ตำบลหินแก้ว อำเภอนาทม

จังหวัดชุมพร 3) องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์ ตำบลราชสถิตย์ อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง 4) ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ จังหวัดปทุมธานี ตำบลรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี และ 5) โรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่าน ตำบลในเวียง อำเภอเมืองจังหวัดน่าน พบว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนผู้สูงอายุ และชุมชนได้ให้ความสนใจในด้านนโยบายเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องการจัดการขยะ ซึ่งสะท้อนถึงทิศทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมและความสำเร็จที่สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ โดยผลสำเร็จจากการดำเนินงานก่อให้เกิดการพัฒนาการดำเนินงานของผู้สูงอายุ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน เช่น ด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยทำป้ายรณรงค์ปลูกดอกไม้พื้นบ้าน ทำดอกไม้จันทร์จากกระดาษเหลือใช้ เป็นต้น เกิดแผนงานและโครงการตามความต้องการของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมสุขภาพทั้งกายและใจ เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เกิดกลุ่มคนจิตอาสา เกิดแหล่งเรียนรู้ คนต้นแบบ เป็นกลุ่มผู้สูงอายุต้นแบบของจังหวัด อย่างไรก็ตาม แนวทางในการพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้นนั้น ควรมีการขยายเครือข่ายของผู้สูงอายุ โดยรวมกลุ่มของผู้สูงอายุจากชุมชนอื่นๆ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรม อีกทั้งยังควรเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น แสดงบทบาท และแสดงศักยภาพ เพื่อทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ และนำไปใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ซึ่งนอกเหนือจากการส่งเสริมเกี่ยวกับความรู้แล้วนั้น อาจจัดกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้ประโยชน์และมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เช่น การจัดตั้งธนาคารขยะ ร้านค้าศูนย์บาท ผ้าป่ารีไซเคิล การปลูกป่า การทำฝายชะลอน้ำ เป็นต้น

5.2.4 การสอบถามความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ

ปัจจุบันการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะในภาครัฐนั้น พบว่ามีการดำเนินงานที่ดีขึ้นมากกว่าเดิม โดยจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุ (Universal design) เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ พบว่าการดำเนินงานส่วนใหญ่จะกระจุกตัวในเขตชุมชนเมืองมากกว่าชุมชนชนบท ดังนั้น จึงควรมีการบูรณาการด้านการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลผู้สูงอายุ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สาธารณสุข หรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นต้น อีกทั้งควรมีการออกกฎหมาย นโยบาย หรือยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและการดูแลผู้สูงอายุผนวกเข้าด้วยกัน ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย เพราะจะทำให้นโยบายที่เกิดขึ้นนั้นตอบโจทย์ผู้รับบริการโดยแท้จริง มีการสร้างแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุเกิดความตระหนัก ร่วมกับการรณรงค์ให้เห็นถึงความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างจริงจัง และควรมีการขยายการพัฒนาจากชุมชนเมืองสู่ชุมชนชนบทเพิ่มมากขึ้น มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการต่อยอดความรู้และสอดแทรกความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อใช้ในการพัฒนาและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

5.2.5 การประเมินคู่มือ

การประเมินผลคู่มือหลังจากการนำคู่มือไปเผยแพร่และให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุในชุมชนพบว่า โดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบาย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ในครัวเรือนและชุมชน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ รวมทั้งการตระหนักถึงแนวทางการมีส่วนร่วม การแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม และเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงและสร้างความยั่งยืนในพื้นที่ ได้แก่

1) การใช้เป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งในครัวเรือนและชุมชน ดังนั้น การใช้คู่มือเป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน คือ การนำคู่มือมาสร้างบทบาทการมีส่วนร่วมและการดำเนินกิจกรรมในชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นการดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีการปฏิบัติและคำแนะนำตามคู่มือ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และสร้างความตระหนักให้ผู้สูงอายุเล็งเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม

2) การปรับสภาพแวดล้อมภายในชุมชน

จากการเผยแพร่ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามเล่มคู่มือนั้น สามารถนำมาปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทั้งในครัวเรือนและในชุมชนให้แก่ผู้สูงอายุ โดยการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ควรเริ่มตั้งแต่ที่บ้าน เช่น ห้องนอน ห้องครัว ห้องน้ำ ห้องส้วม เป็นต้น รวมทั้งปรับปรุงพื้นที่สาธารณะซึ่งมีผู้สูงอายุมาใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมาก อาทิ สวนสาธารณะ วัด อาคารอเนกประสงค์ ศูนย์การเรียนรู้ ตลาด สถานที่ราชการ เป็นต้น เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความปลอดภัย และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

3) การส่งเสริมการดูแล สุขภาพกาย สุขภาพจิต ให้ผู้สูงอายุ

การส่งเสริมสุขภาพกาย เช่น ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การกำจัดสิ่งปฏิกูล พบว่า สามารถทำให้อัตราการเกิดโรคมัยไข้เจ็บลดลงได้ ทำให้ผู้สูงอายุนั้นมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง อีกทั้งยังช่วยลดอัตราการเกิดอุบัติเหตุต่างๆ นอกจากนี้ การส่งเสริมสุขภาพจิตเป็นการส่งเสริมสุขภาพที่ดีแก่ผู้สูงอายุ โดยการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุแสดงออกถึงบทบาทในการมีส่วนร่วมและดำเนินกิจกรรมในชุมชน เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่เพียบพร้อมไปด้วยความรู้ และประสบการณ์ เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าโดยเฉพาะบทบาทด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยการสร้างเครือข่ายและสร้างการเรียนรู้ในชุมชน

4) การใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ

แนวทางในการพัฒนาและการใช้ประโยชน์ของชุมชนจากการเผยแพร่ความรู้ของ เล่มคู่มือ คือ การใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบาย โดยให้ผู้สูงอายุและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และมีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้น โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้าง โอกาสให้ชุมชนซึ่งมีผู้สูงอายุเป็นแกนนำในการดำเนินการและเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผน และกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยว ทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น ซึ่งให้ความสำคัญของการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อม กัน ก่อให้เกิดรายได้และสร้างคุณค่าทางจิตใจให้แก่คนในชุมชน

5.2.6 สรุปผลการสังเคราะห์รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุและหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

จากการการสังเคราะห์รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุและหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยนั้น ก่อให้เกิดกลไกความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการ ขับเคลื่อนการพัฒนาารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท รวมทั้งได้รูปแบบการ จัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบท เช่น การจัดการสิ่งแวดล้อมใน ที่อยู่อาศัย การจัดสิ่งแวดล้อมในพื้นที่สาธารณะ และการจัดการสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนที่ เอื้อต่อสภาวะสุขภาพที่ดีของผู้สูงอายุ ชุมชนชนบทได้รับการพัฒนาและได้แนวทางสำหรับการบริหาร จัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งได้ต้นแบบชุมชนชนบท (Best Practice) ในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุ และตอบสนองต่อการวางแผนเตรียมรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุในระยะยาว โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาต้นแบบการจัดการด้านอื่นๆ ได้ ซึ่งจากการศึกษาสามารถสรุป ดังนี้

1) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่พบในชุมชน

- ปัญหาขยะมูลฝอย
- ปัญหาน้ำเสียจากครัวเรือนและสถานประกอบการ
- ปัญหามลพิษทางอากาศจากโรงงานอุตสาหกรรมและโรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร
- ปัญหาไฟฟ้า
- ปัญหาการใช้สารเคมีในการเกษตร

2) การจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

- การอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดการขยะมูลฝอย และการลดการใช้สารเคมีในการเกษตร เป็นต้น
- การประชาสัมพันธ์และรณรงค์ เรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ น้ำเสีย เป็นต้น

3) การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

- การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น การนำขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่มาประดิษฐ์เป็นวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ เพื่อเพิ่มรายได้ เป็นต้น
- การจัดตั้งโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม และมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชนในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรม

4) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุในชุมชน

- การขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ
- การขาดการมีส่วนร่วมทั้งผู้สูงอายุและประชาชนในการจัดกิจกรรม
- ข้อจำกัดของสุขภาพร่างกายของผู้สูงอายุ

5) แนวทางการพัฒนาและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุในชุมชน

- การจัดอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและจัดกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนชนบท เช่น การจัดการน้ำเสีย การจัดการขยะ การลดการเผาเศษใบไม้แห้ง เป็นต้น
- ส่งเสริมความรู้เรื่องการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มในวิชาเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุ
- การสำรวจความต้องการของผู้สูงอายุ เพื่อนำมาวางแผนการพัฒนาและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ

6) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุในอนาคต

- ควรให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น
- สนับสนุนการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจหรือรณรงค์/ประชาสัมพันธ์ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม
- ควรมีการติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
- ควรมีหลักสูตรในการเรียนการสอนในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ
- เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นทุกๆ ปี

5.3 อภิปรายผล

ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุแสดงออกถึงบทบาทในการมีส่วนร่วมและดำเนินกิจกรรมในชุมชน จึงเป็นการส่งเสริมสุขภาวะที่ดีแก่ผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่เพียบพร้อมไปด้วยความรู้ และประสบการณ์ เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า ประกอบกับการเป็นสังคมเกษตรกรรมมาแต่เดิม ค่านิยมและประเพณีต่างๆ จึงได้รับอิทธิพลมาจากวิถีการดำเนินชีวิตแบบเกษตรกรรม ที่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในฐานะเป็นศูนย์รวมขององค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม อาทิ ความรู้ในด้านเกษตรกรรม การแพทย์ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับขวัญกำลังใจ เช่น พิธีขอฝน พิธีเช่นสรวงผี บรรพบุรุษ เป็นต้น ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุเปรียบเสมือนลูกโซ่ของการถ่ายทอด วิชาการ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมที่ต่อเนื่อง สร้างความเป็นเอกลักษณ์ทางสังคมให้เกิดขึ้น และทำให้ลูกหลานเกิดความเคารพเลื่อมใส ยอมรับคำท้วงติงแนะนำจากผู้สูงอายุนอกจากนี้ พบว่าผู้สูงอายุยังมีบทบาทด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยการสร้างเครือข่าย สร้างการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อเผยแพร่ข้อมูลและความรู้ให้แก่ลูกหลาน เช่น ภูมิปัญญาด้านเกษตรอินทรีย์ อาทิ การทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพจากเศษผักผลไม้แทนการใช้สารเคมี ภูมิปัญญาด้านเย็บปักถักร้อย/ประดิษฐ์สิ่งของเหลือใช้ อาทิ การนำขยะมาประดิษฐ์ดอกไม้เพื่อสร้างอาชีพ การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีภายในบ้าน อาทิ การปลูกต้นไม้/การจัดสวนเพื่อการพักผ่อน เป็นต้น การแสดงบทบาทของผู้สูงอายุดังกล่าวเป็นสิ่งที่ยืนยันว่าผู้สูงอายุมีศักยภาพในการทำกิจกรรมและดูแลตนเอง รวมทั้งครอบครัวและชุมชนได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้ผู้สูงอายุได้รับการยอมรับ ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าและเป็นความภูมิใจของผู้สูงอายุ ดังนั้น การปรับแนวคิดมุมมองผู้สูงอายุให้เป็นเชิงสร้างสรรค์ โดยการสร้างความสัมพันธ์ของผู้สูงอายุเข้ากับชุมชนและสังคม มุ่งเน้นและให้ความสำคัญแก่ผู้สูงอายุในการเข้ามามีส่วนร่วมและแสดงศักยภาพที่มีอย่างเต็มที่ ก็จะส่งผลทำให้ประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุที่สูงด้วยวิถีชีวิตที่มีคุณภาพอย่างแท้จริงและคุณภาพชีวิตที่ดี

สำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยผู้สูงอายุนั้น การจะให้สิ่งแวดล้อมมีสภาพคงอยู่อย่างยั่งยืน ต้องอาศัยแนวคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องและเหมาะสมเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติ รวมทั้งต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชนเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือในด้านสิ่งแวดล้อม และตระหนักถึงความรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ไขปัญหา โดยมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายในการขับเคลื่อนการดำเนินโครงการหรือกิจกรรม คือ กลุ่มผู้สูงอายุ ในการเผยแพร่ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมุ่งเน้นบทบาทของผู้สูงอายุในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่มีความเหมาะสม นำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมถึงนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยรอบชุมชนให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับ

บริบทของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับองค์การอนามัยโลก (2548) ที่เสนอแนวคิด “เมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ หรือ Age – friendly Cities” โดยกำหนดให้มีการพัฒนาเมืองที่สามารถอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มผู้สูงอายุให้สามารถอยู่ร่วมกับประชาชนอื่นๆ ในชุมชนได้อย่างมีความสุข เป็นการเตรียมการเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมสังคม โดยต้องมีการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี ส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีอายุยืนยาวสามารถเข้าถึงบริการทางสังคมและบริการทางสุขภาพได้อย่างทั่วถึง ภายใต้แนวคิดเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุนั้นจะจุดมุ่งหมายหลัก คือ เมืองที่เป็นมิตรกับทุกกลุ่มวัย โดยมีองค์ประกอบ 8 ประการ ได้แก่ อาคารสถานที่และบริเวณภายนอก (Outdoor space and buildings) ระบบขนส่งและยานพาหนะ (Transportation) ที่อยู่อาศัย (Housing) การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม (Social participation) การให้ความเคารพและการยอมรับ (Respect and social inclusion) การมีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองและการจ้างงาน (Civic participation and employment) การสื่อสารและข้อมูลสารสนเทศ (Communication and information) การบริการชุมชนและการบริการสุขภาพ (Community support and health services) นอกจากนี้ วรณี พฤติถาวร (2542) ได้เสนอแนวคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติไว้ ดังนี้ 1) ต้องสร้างจิตสำนึกที่จะนำไปสู่การป้องกันสิ่งแวดล้อม คือ ต้องเลิกล้มความเข้าใจที่ว่าทรัพยากรธรรมชาติมีไม่จำกัด เพราะเป็นเหตุนำไปสู่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง 2) เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชุมชนให้มีความรักต่อท้องถิ่น ชุมชน เนื่องจากมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมและต้องพึ่งพาสิ่งแวดล้อม ต้องพัฒนาคนให้มีความรักต่อผู้คน ชุมชน และสังคม เพื่อให้มีจิตสำนึกต่อส่วนรวมและเข้าร่วมในการพัฒนาแก้ไขปัญหาของชุมชนและปัญหาสิ่งแวดล้อม 3) การกระจายอำนาจการบริหารและงบประมาณในการจัดการสิ่งแวดล้อมไปสู่ภูมิภาค โดยมีเป้าหมายให้หน่วยงานต่างๆ สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการสนับสนุนให้ชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ ตัดสินใจ และติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของโครงการพัฒนาที่เกิดผลเสียหายต่อประชาชน 5) สนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาปรับปรุงเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการลดและควบคุมปัญหามลพิษ โดยรัฐต้องสนับสนุนให้มีการค้นคว้าวิจัยในเรื่องการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่การใช้ เทคโนโลยีที่สะอาด เช่น ให้มีการปลูกและบริโภคพืชผักปลอดสารพิษ และ 6) การรณรงค์เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มในสังคมได้มีความรู้ความเข้าใจ และเสริมสร้างความร่วมมือในด้านสิ่งแวดล้อม และตระหนักถึงความรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องยึดหลักแห่งความยั่งยืนเป็นสำคัญ เช่น การนำมาทดแทน (Substitution)

โดยการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ แทนทรัพยากรที่หายาก และการนำกลับมาใช้ประโยชน์ (recycling) โดยการนำเศษวัสดุที่เหลือจากการผลิตไปแปรสภาพแล้วนำกลับมาใช้ใหม่

5.4 ข้อเสนอแนะ

5.4.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) ระดับบุคคล ประชาชนและผู้สูงอายุทุกคนควรมีจิตสำนึกที่ดีต่อแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น รู้จักประหยัด รู้จักรักษา รู้จักฟื้นฟูทรัพยากรให้ฟื้นตัวและรู้จักปรับปรุงให้ดีขึ้น ช่วยกันส่งเสริมการผลิตและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ รู้จักการนำทรัพยากรที่ใช้แล้วมาผลิตใหม่ ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญต้องเต็มใจเข้ารับการอบรมศึกษา ให้เข้าใจถึงปัญหาและวิธีการจัดการและพัฒนาสภาพแวดล้อม

ทั้งนี้ หน่วยงานท้องถิ่นควรมีการปรับปรุงการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุด้านกายภาพในระดับชุมชน (ภายนอกตัวบ้านถึงชุมชน) อาทิ การเตรียมพื้นที่สีเขียวหรือสวนสาธารณะ เพื่อรองรับการใช้งานระดับชุมชน เช่น สวนสาธารณะขนาดเล็กกระจายอยู่ตามจุดต่างๆ รองรับการใช้งานของผู้สูงอายุในชุมชนที่อยู่ใกล้

2) ระดับชุมชน เนื่องจากประชาชนและผู้สูงอายุแต่ละคนเป็นสมาชิกของชุมชนที่อาศัยอยู่ ซึ่งลักษณะและสภาพของชุมชนจะมีผลกระทบต่อประชาชนและผู้สูงอายุในชุมชนนั้นๆ ดังนั้นในการจัดการสิ่งแวดล้อมควรร่วมมือร่วมใจกัน ดังนี้ 2.1) ประชาชนและผู้สูงอายุในชุมชนจะต้องตระหนักถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน 2.2) ประชาชนและผู้สูงอายุในชุมชนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องระบบของการจัดการ และสามารถแก้ไข ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น 2.3) จัดระบบวิธีการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยประสานงานและร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3) ระดับหน่วยงานท้องถิ่น ได้แก่ 3.1) หน่วยงานท้องถิ่นและรัฐบาลควรกำหนดนโยบาย และวางแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อใช้เป็นมาตรการให้หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องได้ยึดถือปฏิบัติ 3.2) หน่วยงานของรัฐทั้งในท้องถิ่นและภูมิภาค จะต้องเป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างที่ดีในการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมทั้งจะต้องให้การสนับสนุนและร่วมมือกับภาคเอกชน และประชาชนด้วยโดยเฉพาะสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมในกลุ่มผู้สูงอายุ 3.3) เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร กฎหมายท้องถิ่น และความรู้ทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม และ 3.4) หน่วยงานที่รับผิดชอบในท้องถิ่นและภูมิภาค ต้องรีบเร่งดำเนินการแก้ไข ฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมไปให้กลับสู่สภาพเช่นเดิม และหาทางป้องกันไม่ให้เกิดสภาพการณ์เช่นนั้นขึ้นมาอีก

5.4.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรปรับบทบาทจากการสงเคราะห์เป็นลักษณะเชิงรุกเป็นกระบวนการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับภูมิภาค ระดับส่วนกลาง และระดับท้องถิ่น

2) ในการดำเนินงานของหน่วยงานท้องถิ่นในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ยังมีข้อจำกัดด้านบุคลากรที่ไม่เพียงพอทั้งเชิงปริมาณด้านทักษะการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องพัฒนาทักษะและเพิ่มบุคลากรในการปฏิบัติหรือเป็นลักษณะอาสาสมัคร (Volunteer) โดยเฉพาะองค์กรอิสระ

5.4.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยในอนาคต

เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาและการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุให้มีความยั่งยืน ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายของผู้สูงอายุในการจัดการและพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน เพื่อให้เกิดความครอบคลุมในประเด็นต่างๆ เนื่องจากประเด็นเกี่ยวกับผู้สูงอายุมีความหลากหลาย

2) ควรมีการถอดบทเรียนเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายুর่วมกับชุมชน และเกิดรูปแบบของการจัดการและพัฒนาที่หลากหลาย อีกทั้งควรมีการเผยแพร่ที่เป็นตัวอย่างที่ดี (Best Practices) เพื่อนำไปสู่การขยายผลและปรับใช้ในพื้นที่ต่างๆ ภายใต้บริบทที่คล้ายคลึงกัน

3) การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุให้ประสบผลสำเร็จนั้น ควรสอบถามความต้องการ/ข้อคิดเห็น และศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาโครงการ/กิจกรรม ให้สอดคล้องและประสบความสำเร็จตรงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

4) การศึกษาประเด็นวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจากการจัดการขยะชุมชนในพื้นที่ชนบท เนื่องจากผู้สูงอายุจะได้รู้สึกรับคุณค่าในการจัดการสิ่งแวดล้อม และสามารถสร้างรายได้จากการจัดการสิ่งแวดล้อม

บรรณานุกรม

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2546. พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖.
 คำนวนที่ 25 พฤษภาคม 2559 จาก <http://law.longdo.com/law/392/>
- กระทรวงสาธารณสุข. 2559. การติดตามการดำเนินงานรวมพลังขับเคลื่อนสังคมผู้สูงวัย เข้าใจ เข้าถึง
 พึ่งได้. คำนวนที่ 31 พฤษภาคม 2559 จาก
 http://nwnt.prd.go.th/centerweb/news/NewsDetail?NT01_NewsID=WNSOC5902080010035
- กระทรวงแรงงาน, ม.ป.ป.. การบริการจัดหางานในประเทศ. คำนวนที่ 25 พฤษภาคม 2559 จาก
 <https://www.doe.go.th/prd/>
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2556. ประกาศจ่ายเบี้ยผู้สูงอายุแบบ
 ขึ้นบันไดพร้อมขยายระยะเวลาการรับลงทะเบียนเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ. คำนวนที่ 12
 สิงหาคม 2559 จาก http://www.m-society.go.th/ewt_news.php?nid=5632
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2554. สัเคราะห์งานวิจัยด้านการพัฒนา
 สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ระหว่างปี 2546-2552. คำนวนที่ 15 มกราคม 2558
 จาก www.m-society.go.th/article_attach/753/1117.
- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. ม.ป.ป.. พระราชบัญญัติกำหนดแผนและ
 ขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. คำนวนที่ 15 มกราคม
 2560 จาก <http://www.dla.go.th/>
- ครรชิต พุทธิโกษา. 2554. คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์. รายงานวิจัย
 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- จรัญญา วงษ์พรหม. 2558. การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ. สถาบันวิจัย
 และพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. 2540. การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรม
 ศาสตร์.
- เฉลิมเกียรติ แก้วหอม. 2555. สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11
 (2555-2559). คำนวนที่ 30 พฤษภาคม 2559 จาก <http://sukanrat.blogspot.com/2012/09/11-2555-2559.html>
- ชุตติเดช เจียนดอน และคณะ. คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบทอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัด
 นครราชสีมา. วารสารสาธารณสุขศาสตร์. 41(3): 229 - 239.

- ชูชาติ พ่วงสมจิตร. ม.ป.ป. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. ค้นวันที่ 1 กันยายน 2559 จาก <http://edu.stou.ac.th/EDU/UploadedFile/6.pdf>
- ช่อเพชร พานระลีก. 2557. แนวทางการปรับปรุงและจัดทำต้นแบบที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับงบประมาณ สำหรับคนพิการ และผู้สูงอายุกรณีศึกษา เทศบาลนครพิษณุโลก. วารสารวิชาการศิลปสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. 5(2): 103 – 118.
- ไทรรัตน์ จารุทัศน์ และคณะ. 2553. การออกแบบชุมชนนออยู่ผู้สูงอายุ สำหรับผู้สูงอายุในชนบท. รายงานวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ(วช.).
- ทศพร ทองเที่ยง. 2546. การเรียนรู้การทำแผนงานและสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน. กรุงเทพฯ : หจก. เบสทกราฟฟิคเพรส.
- เทศบาลตำบลปริก. 2559. ประวัติความเป็นมา เทศบาลตำบลปริก. ค้นวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559 จาก <http://www.tonprik.go.th/content/information/1>
- เทศบาลตำบลบ้านเต่า. 2559. ประวัติความเป็นมา เทศบาลตำบลบ้านเต่า. ค้นวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559 จาก <http://bantao.localgov.in.th/history.html>
- นิภาส ตุมรสุนทร และนางลักษณ์ เอ็มประดิษฐ์. 2538. รายงานการวิจัยเรื่องรูปลักษณ์การให้บริการสงเคราะห์ผู้สูงอายุของสถานสงเคราะห์ภาคีรัฐบาลและเอกชนในอนาคต. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.
- นันทิยา หุตานวัตร และ ณรงค์ หุตานวัตร. 2547. การพัฒนาองค์กรชุมชน. คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. 2546. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ
- พรพรรณ วีระปรียากรม. 2557. แนวทางการให้ความช่วยเหลือเรื่องที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย. ค้นวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559 จาก <https://www.hfocus.org/content/2014/03/6591>
- พระมหาสุทิตย อาภากรโ. 2547. เครือข่าย : ธรรมชาติความรู้และการจัดการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เดือนตุลา.
- เมธี พิริยการนนท์. 2556. การศึกษาเพื่อจัดทำคู่มือกระบวนการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 263 – 271.
- ระพีพรรณ คำหอม และคณะ. 2547. รายงานวิจัยเรื่องโครงการประเมินผลการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: บริษัทบางกอกบล็อกรจำกัด.

- รศรินทร์ เกรย์ และคณะ. 2556. **มนต์คนใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ : มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ.** ค้นวันที่ 24 สิงหาคม. จาก http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsrth/download_PublicationBook/2556/e-book_new%20concept%20of%20older%20persons.pdf
- วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง และคณะ. 2552. **การสำรวจข้อมูลพื้นที่ในชุมชนเพื่อเตรียมการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สิ่งอำนวยความสะดวก ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ (เทศบาล ตำบล แม่เหียะ).** คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง และคณะ. 2552. **การสำรวจข้อมูลเทศบาลตำบลหนองตองพัฒนา เพื่อเตรียมการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สิ่งอำนวยความสะดวก ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ.** คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศูนย์ศตวรรษิกชน มหาวิทยาลัยมหิดล. 2552. **ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย.** ค้นวันที่ 22 ธันวาคม 2559 จาก http://www.thaicentarian.mahidol.ac.th/tecic/index.php?option=com_content&view=article&id=50:2009-05-27-07-45-52&catid=39:policy&Itemid=60
- ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย. 2559. **สถิติประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย.** ค้นวันที่ 10 กันยายน 2560 จาก <http://thailand.kapook.com/>
- สกลัย สมนานุสรณ. 2557. **ศึกษาความต้องการรูปแบบที่พักอาศัยและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพบริเวณรอบที่พักอาศัยสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ.** วารสารธุรกิจปริทัศน์. 6(2): 75 – 89.
- สิริพันธ์ พลรบ และพงษ์สวาท กายอรุณสุทธิ์. 2546. **ร่างพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ....: ศึกษาวิเคราะห์การบังคับใช้กฎหมายพระราชบัญญัติผู้สูงอายุในประเทศไทย.** 25-39
- สีดา สอนศรี. 2545. **คู่มือประเทศฟิลิปปินส์.** ค้นวันที่ 22 ธันวาคม 2559 จาก <https://opac.psu.ac.th/BibDetail.aspx?bibno=231934>
- สุดนิรันดร์ เพชรรัตน์ และคณะ. 2557. **การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพเพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ.** วารสารวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 9(2): 70 – 85.
- สุทธิพงศ์ บุญผดุง. 2554. **การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1).** รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
- สุพัตรา ศรีวณิชชากร และคณะ. **การดูแลผู้สูงอายุแบบบูรณาการในชุมชน.** รายงานประกอบการจัดเวทีเสวนา ร่วมพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน ครั้งที่ 8. สำนักงานวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน (สพช.) สถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.

- สุภารัตน์ ชัยกิตติภรณ์. 2556. **การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ (ปีที่ 2)**. รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สัมฤทธิ์ ศรีธีระรังสรรค์. 2553. **รายงานการสังเคราะห์ระบบการดูแลผู้สูงอายุนระยะยาวสำหรับประเทศไทย**. รายงานวิจัย. มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.).
- สมโภช รติโอฬาร. 2556. **การจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพผู้สูงอายุ**. ค้นวันที่ 3 มิถุนายน 2559 จาก http://www.stou.ac.th/Schools/Shs/booklet/book56_2/pbhealth.htm
- สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550. **วิถีเมืองและชนบทกับความอยู่เย็นเป็นสุข**. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2550. สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2558. **จำนวนและเบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ป่วยเอดส์ ปี พ.ศ. 2536 - 2559**. ค้นวันที่ 3 มิถุนายน 2559 จาก https://www.m-society.go.th/ewt_news.php?nid=17012
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ม.ป.ป.. **การกำหนดมิติของการจัดการสิ่งแวดล้อม**. ค้นวันที่ 3 มิถุนายน 2559 จาก <http://www.onep.go.th/>
- สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. ม.ป.ป. **คู่มือการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ**. คู่มือประกอบการทำงาน สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. 2556. **รายงานการพิจารณา เรื่อง “ประเทศไทยกับการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุก้าวสู่ 2 ทศวรรษหน้า (พ.ศ.2556 - 2575)**. คณะกรรมาธิการการพัฒนาสังคมและกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2558. **ปฏิรูปคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ**. บทความวิชาการกลุ่มงานบริการวิชาการ 3 สำนักวิชาการ. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สนธยา พลศรี. 2533. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. ค้นวันที่ 3 มิถุนายน 2559 จาก <http://lib.vu.ac.th/ULIB/dublin.php?ID=7908>
- องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมาก. 2559. **ประวัติความเป็นมา องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมาก**. ค้นวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559 จาก <http://kohmak.localgov.in.th/history.html>
- องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงทอง. 2559. **ประวัติความเป็นมา องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงทอง**. ค้นวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559 จาก <http://www.chiangthong.go.th/condition.php>

- องค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ. 2559. **ประวัติความเป็นมา องค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ**. ค้นวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559 จาก <http://www.thepsadej.go.th/about.php?id=1>
- องค์การบริหารส่วนตำบลสวนหม่อน. 2559. **ประวัติความเป็นมา องค์การบริหารส่วนตำบลสวนหม่อน**. ค้นวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559 จาก <http://www.suanmon.go.th/pages-1.html>
- องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์. 2559 **ประวัติความเป็นมา องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์**. ค้นวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559 จาก <http://www.rst.go.th/view.php?ref=ประวัติ%20>
- องค์การอนามัยโลก. 2548. **เมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ**. ค้นวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559 จาก <http://hpc.go.th/director/data/reform/AgeFriendlyCity.pdf>
- Ann Bookman and Delia Kimbrel. 2011. **Families and elder care in the twenty-first century**. National Center for Biotechnology Information, U.S. National Library of Medicine.
- Becker, M.H. 1974. **The health belief model and personal health behavior**. New Jersey : Charles B. Slack.
- Environments and Consumer Safety Branch Health Canada. 2008. **Healthy Environments and Consumer Safety Branch**. Government of Canada.
- European Commission Directorate-General Environment. 2008. **ATTITUDES OF EUROPEAN CITIZENS TOWARDS THE ENVIRONMENT**. Publication: March 2008.
- Families and Work Institute. 2008. **2008 National Study of Employers**. Families and Work Institute's
- Mehta K. Kalyani. 2001a. **Review of the National Policies on Ageing in Singapore**. Revised paper submitted to the Asian Development Research Forum, Lingnan University, Hong Kong, June.
- Mehta K. Kalyani. 2001b. **Review of Long-Term Care Needs, Provisions and Policies in Singapore**. Paper submitted to the Asian Development Research Forum, Lingnan University, Hong Kong, May.
- World Health Organization. 1998. **Health Promotion glossary**. Switzerland: World Health Organization.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.1

แบบสอบถาม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในด้านการพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ชื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น .....

ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด.....

ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม

ชื่อ..... นามสกุล.....

ตำแหน่งงาน.....

เบอร์โทรศัพท์ที่ทำงาน..... โทรศัพท์มือถือ.....

- 1.1 อาณาเขตการปกครองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของท่านมีพื้นที่.....ตารางกิโลเมตร
- 1.2 จำนวนครัวเรือนในพื้นที่รับผิดชอบ ..... หลังคาเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด.....คน
และจำนวนผู้สูงอายุในพื้นที่.....คน
- 1.3 การจัดสรรทรัพยากรในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ

การดำเนินงาน	ระดับ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. หน่วยงานของท่านมีความใส่ใจและให้ความสำคัญต่อภารกิจด้านการพัฒนาผู้สูงอายุมากน้อยเพียงใด					
2. เครื่องมือและอุปกรณ์ เช่นเครื่องมือสื่อสาร ยานพาหนะ อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีความพร้อมต่อการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาผู้สูงอายุ					
3. อาคารสถานที่ที่มีอยู่ในชุมชนมีความพร้อมต่อการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ					
4. ชุมชนในพื้นที่รับผิดชอบของท่านมีส่วนร่วมในภารกิจงานด้านการดูแลผู้สูงอายุ					
5. ผู้สูงอายุในชุมชนได้รับการดูแลจากหน่วยงานของท่านในระดับใด (คุณภาพชีวิตโดยรวม)					

ส่วนที่ 2 ความเหมาะสมของการบริหารจัดการและผลการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุ

มิติเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

2.1 คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และอาชีวอนามัยของผู้สูงอายุในพื้นที่รับผิดชอบของท่านเป็นอย่างไร

ด้านเศรษฐกิจ

.....

.....

.....

ด้านสุขภาวะทั้งร่างกายและจิตใจ และการรักษาพยาบาล

.....

.....

.....

ด้านความมั่นคงทางสังคม (การปรับปรุงสถานที่สาธารณะ, การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ)

.....

.....

.....

ด้านการจัดการบริการสาธารณสุขภาค โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

.....

.....

.....

2.2 ในชุมชนของท่านมีปัจจัยเอื้อต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุหรือไม่

- กองทุนหลักประกันสุขภาพ	☐ มี	☐ ไม่มี
- ศูนย์บริการสาธารณสุขเคลื่อนที่	☐ มี	☐ ไม่มี
- ชมรมผู้สูงอายุ	☐ มี	☐ ไม่มี
- ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ	☐ มี	☐ ไม่มี
- อาสาสมัครหรือกลุ่มจิตอาสา เช่น อสม./อผส.	☐ มี	☐ ไม่มี

2.3 ท่านมีการดำเนินการดังต่อไปนี้หรือไม่

การดำเนินงาน	ระดับ		
	เป็นประจำ	บางครั้งคราว	ไม่ได้ดำเนินการเลย
1. ดำเนินการจ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุตามจำนวนเงินที่กฎหมายกำหนด			
2. ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในพื้นที่ที่มีการประกอบอาชีพหลัก และอาชีพเสริมที่เหมาะสม			
3. การติดต่อกับหน่วยงานแพทย์เคลื่อนที่ หรือหน่วยงานสาธารณสุขให้มีการลงพื้นที่ดูแลและตรวจติดตามปัญหาสุขภาพ การรักษาโรคให้ผู้สูงอายุในชุมชน			
4. จัดหาสวัสดิการเพิ่มเติมให้กับผู้สูงอายุในชุมชนที่มีรายได้น้อยหรือไม่มีรายได้			
5. จัดหาหรือประสานหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อให้บริการสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นแก่ผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองไม่ได้ตามความจำเป็น			
6. จัดให้มีบริการให้คำแนะนำ ปรีกษา หรือให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพและโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ผู้สูงอายุ			
7. จัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมให้ครอบครัวอุปการะดูแลผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม			
8. จัดให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมที่ให้ผู้สูงอายุแสดงออก การพบปะพูดคุยแสดงความคิดเห็น			
9. จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ			
10. มีเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกติดตามควบคุมกำกับการทำงานเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน			

มิติทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมกายภาพและการบริหารจัดการสาธารณะ

2.4 หน่วยงานของท่านมีการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุหรือไม่

- 1) ไม่มีการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดๆ เลย
  - 2) มีการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมส่งเสริม/พัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุบ้าง
  - 3) มีการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมส่งเสริม/พัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุอย่างครบถ้วน
- (หากมี ให้ยกตัวอย่าง)
- .....
- .....

2.5 พื้นที่ในความรับผิดชอบของท่านประสบปัญหามลพิษหรือปัญหาสิ่งแวดล้อมในด้านใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ประเด็นปัญหา	ลักษณะปัญหา	การจัดการในชุมชน
1. มลพิษทั่วไป	☐ ไม่มี ☐ มี โปรดระบุรายละเอียดตามประเด็นต่อไปนี้ ☐ ปัญหาการตัดแยก ..... ☐ ปัญหาการเก็บขน ..... ☐ ปัญหาการกำจัด	☐ ฝังกลบตามหลักสุขาภิบาล ☐ เผาในเตาเผา ☐ กองทิ้ง/เผากลางแจ้ง. ☐ ขุดหลุมฝัง/ฝังกลบธรรมดา ☐ หมักทำปุ๋ย ☐ ทิ้งตามพื้นที่ว่างเปล่าในชุมชน ☐ กำจัด ณ สถานที่กำจัดมูลฝอยของ อบต. ☐ มอบหมาย/อนุญาตให้เอกชนดำเนินการ ☐ แบบผสมผสาน ระบุวิธี..... ☐ อื่นๆ ระบุ.....
2. มลพิษอันตราย/มลพิษติดเชื้อ	☐ ไม่มี ☐ มี โปรดระบุรายละเอียดตามประเด็นต่อไปนี้ ☐ ปัญหาการตัดแยก ..... ☐ ปัญหาการเก็บขน ..... ☐ ปัญหาการกำจัด	☐ ฝังกลบตามหลักสุขาภิบาล ☐ เผาในเตาเผา ☐ กองทิ้ง/เผากลางแจ้ง. ☐ ขุดหลุมฝัง/ฝังกลบธรรมดา ☐ หมักทำปุ๋ย ☐ ทิ้งตามพื้นที่ว่างเปล่าในชุมชน ☐ กำจัด ณ สถานที่กำจัดมูลฝอย

ประเด็นปัญหา	ลักษณะปัญหา	การจัดการในชุมชน
		<p>ของ อบต.</p> <p>☐ มอบหมาย/อนุญาตให้เอกชนดำเนินการ</p> <p>☐ แบบผสมผสาน ระบุวิธี.....</p> <p>☐ อื่นๆ ระบุ.....</p>
<p>3. ปัญหามลพิษทางน้ำ/น้ำเสีย</p>	<p>☐ ไม่มี</p> <p>☐ มี โปรตระบุรายละเอียดตามประเด็นต่อไปนี้</p> <p>☐ น้ำดื่ม</p> <p>.....</p> <p>☐ น้ำใช้</p> <p>.....</p> <p>☐ แหล่งน้ำในพื้นที่สาธารณะ</p> <p>.....</p>	<p>☐ อบต.ดำเนินการกำจัด/บำบัดเองทั้งหมด</p> <p>☐ จ้างให้เอกชนดำเนินการทั้งหมด</p> <p>☐ ปล่องน้ำทิ้งลงแม่น้ำ/แหล่งน้ำธรรมชาติ</p> <p>☐ ปล่องทิ้งลงท่อระบายน้ำและไหลซึมลงพื้นดิน</p> <p>☐ วิธีการอื่นๆ ระบุ</p> <p>.....</p>
<p>4. มลพิษทางดิน/ดินขาดความอุดมสมบูรณ์</p>	<p>☐ ไม่มี</p> <p>☐ มี โปรตระบุรายละเอียดตามประเด็นต่อไปนี้</p> <p>☐ ลักษณะของดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์</p> <p>.....</p>	<p>☐ ปล่องให้เป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า</p> <p>☐ มีการฟื้นฟูสภาพดิน</p> <p>☐ อื่นๆ ระบุ.....</p>
<p>5. 5มลพิษอากาศ/ฝุ่นละออง/หมอก/ควัน</p>	<p>☐ ไม่มี</p> <p>☐ มี โปรตระบุรายละเอียดตามประเด็นต่อไปนี้</p> <p>☐ ฝุ่นละออง</p> <p>.....</p> <p>☐ ควันจากการเผาวัสดุต่างๆ</p> <p>.....</p> <p>☐ ก๊าซพิษ</p> <p>.....</p> <p>☐ อื่นๆ</p> <p>.....</p>	<p>☐ กำหนดมาตรการในการป้องกันบรรเทาตามแหล่งกำเนิด</p> <p>☐ ไม่มีการดำเนินการใดๆ</p> <p>☐ อื่นๆ ระบุ.....</p>

ประเด็นปัญหา	ลักษณะปัญหา	การจัดการในชุมชน
6. มลพิษทางเสียง	☐ ไม่มี ☐ มี โปรตระบุรายละเอียดตามประเด็นต่อไปนี้ ☐ เสียงรบกวนจากสถานบันเทิง ..... ☐ เสียงรบกวนจากยานพาหนะ ..... ☐ เสียงรบกวนจากเพื่อนบ้าน ..... ☐ อื่นๆ	☐ อบต. มีระบบการจัดการปัญหาเหตุรำคาญ ☐ ไม่มีการดำเนินการใดๆ ☐ อื่นๆ ระบุ.....
7. ภัยธรรมชาติหรือภัยพิบัติต่างๆ	☐ ไม่มี ☐ มี โปรตระบุรายละเอียดตามประเด็นต่อไปนี้ ☐ น้ำท่วม ..... ☐ ภัยแล้ง ..... ☐ ดินทรุดหรือดินถล่ม ..... ☐ อื่นๆ	☐ กำหนดมาตรการในการป้องกันบรรเทาตามแหล่งกำเนิด ☐ ไม่มีการดำเนินการใดๆ ☐ อื่นๆ ระบุ.....
8. กลิ่นเหม็นรบกวน	☐ ไม่มี ☐ มี โปรตระบุรายละเอียดตามประเด็นต่อไปนี้ ☐ กลิ่นขยะหรือสิ่งปฏิกูล ..... ☐ กลิ่นไม่พึงประสงค์จากธุรกิจหรืออุตสาหกรรมใกล้เคียงชุมชน ..... ☐ อื่นๆ	☐ กำหนดมาตรการในการป้องกันบรรเทาตามแหล่งกำเนิด ☐ ไม่มีการดำเนินการใดๆ ☐ อื่นๆ ระบุ.....

ประเด็นปัญหา	ลักษณะปัญหา	การจัดการในชุมชน
9. การบุกรุกพื้นที่ป่าหรือพื้นที่สาธารณะของชุมชน	☐ ไม่มี ☐ มี โปรตระบुरายละเอียดตามประเด็นต่อไปนี้ ☐ ยกตัวอย่าง	☐ กำหนดมาตรการในการใช้พื้นที่สาธารณะ ☐ ไม่มีการดำเนินการใดๆ ☐ อื่นๆ ระบุ.....
10. การปนเปื้อนเชื้อโรคหรือสารเคมีในอาหาร	☐ ไม่มี ☐ มี โปรตระบुरายละเอียดตามประเด็นต่อไปนี้ ☐ การปนเปื้อนเชื้อพาหะนำโรคในอาหาร ..... ☐ การปนเปื้อนหรือมีสารเคมีอันตรายรั่วไหลในชุมชน	☐ กำหนดมาตรการป้องกันแก้ไขปัญหอย่างชัดเจน ☐ มีการสุ่มตรวจสอบสินค้าตามแหล่งจำหน่ายสินค้าในชุมชน ☐ ไม่มีการดำเนินการใดๆ ☐ อื่นๆ ระบุ.....

2.6 หน่วยงานของท่านได้มีการดำเนินการดูแลหรือจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ดังต่อไปนี้หรือไม่

การดำเนินงาน	ระดับ		
	มี	ไม่มี	อยู่ในระหว่างดำเนินการ
1. อุปกรณ์ในพื้นที่สาธารณะที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุซึ่งได้มาตรฐาน กรณีมีให้ยกตัวอย่าง			
2. ที่พักหรือสถานที่ทำกิจกรรมของผู้สูงอายุที่ถูกสุขลักษณะ ไม่อยู่ในพื้นที่ซึ่งอาจเสี่ยงต่ออันตราย ไม่ชื้นและไม่อยู่ใกล้แหล่งอบายมุข และมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม			
3. จัดให้มีช่องทางพิเศษที่ให้บริการผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เช่น ทางเดินในพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัยจากสัตว์มีพิษและการลื่นไถล			
4. ที่นั่งสำหรับผู้สูงอายุและการให้ความเอื้อเพื่อให้มีความสำคัญกับผู้สูงอายุเป็นลำดับแรก			
5. การมีพื้นที่สีเขียวสำหรับทำกิจกรรมหรือพักผ่อนในพื้นที่ต่างๆ อย่างเพียงพอและปลอดภัยต่อการใช้งานมีการบำรุงรักษาที่ดี			

การดำเนินงาน	ระดับ		
	มี	ไม่มี	อยู่ในระหว่าง ดำเนินการ
6. อาคารที่ออกแบบให้ผู้สูงอายุเข้าถึงได้ และมีรายละเอียดการออกแบบที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ได้แก่			
- ทางเข้าสู่อาคาร			
- บันได			
- ลิฟต์			
- ทางลาด			
- ป้ายสัญลักษณ์อย่างชัดเจน			
- พื้นที่ไม่ลื่น			
- ม้านั่งสำหรับนั่งพัก			
- ห้องน้ำที่ปลอดภัยมีราวจับสำหรับผู้สูงอายุ			
7. ระบบขนส่งและยานพาหนะมีความปลอดภัยจากอาชญากรรมและไม่แออัด			
8. การจัดการขยะมูลฝอยหรือของเสียจากครัวเรือนและชุมชนที่มีประสิทธิภาพ			
9. การสร้างภูมิทัศน์ที่สวยงามและมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการพักผ่อนหย่อนใจหรือสร้างทัศนียภาพที่สวยงาม			
10. มาตรการในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพ ได้แก่			
- มาตรการดูแลด้านมลพิษอากาศที่มีสาเหตุจากการจราจร อุตสาหกรรมในชุมชน หรือสารเคมีรั่วไหลจากสถานที่ใกล้เคียง			
- มาตรการดูแลด้านมลพิษทางน้ำหรือการควบคุมดูแลเรื่องคุณภาพน้ำทั้งการเกษตร น้ำอุปโภคและบริโภค รวมถึงอุตสาหกรรมอาหารต่างๆ			
- มาตรการดูแลด้านสิ่งปฏิกูลจากชุมชน เช่น การปนเปื้อนเชื้อโรคในอุจจาระและปัสสาวะ			
- มาตรการดูแลด้านของเสียทั้งอินทรีย์จากชุมชน การทำเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในพื้นที่หรือใกล้เคียง			

การดำเนินงาน	ระดับ		
	มี	ไม่มี	อยู่ในระหว่างดำเนินการ
- มาตรการอื่นๆ ระบุ			

2.7 การบังคับใช้กฎหมายหรือกำหนดมาตรการแผนงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ

เรื่อง	การบังคับใช้		
	บังคับใช้ในชุมชน	ไม่มีการบังคับใช้	อยู่ในระหว่างพิจารณา
1. การจัดการมูลฝอย/สิ่งปฏิกูล			
2. กฎหมายส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ			
3. การควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์			
4. การควบคุมกิจการที่เสียงอันตรายต่อสุขภาพ			
5. สถานที่จำหน่ายอาหาร เช่น ตลาดนัดชุมชน			
6. การติดตั้งบ่อดักไขมันบำบัดน้ำเสียชุมชน			
7. การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง			
8. การเฝ้าระวังคุณภาพน้ำอุปโภคบริโภค			
9. ระบบการจัดการปัญหาเหตุรำคาญ			
10. แผนเตรียมการรองรับภาวะฉุกเฉินและภัยพิบัติ หรือแผนปฏิบัติการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย			

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพื่อให้ท้องถิ่นของท่านมีการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม อาชีวอนามัย คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

3.1 ในภาพรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของท่านประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการตามภารกิจงานสงเคราะห์ผู้สูงอายุหรือไม่ เพียงใด เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

3.2 ประชาชนในพื้นที่ของท่านมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตามภารกิจงานสงเคราะห์ผู้สูงอายุหรือไม่อย่างไร (ทั้งในระดับการร่วมกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ และการให้ความร่วมมือในการดำเนินการ รวมถึงความตระหนักด้านการศึกษาผู้สูงอายุ)

.....

.....

.....

3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของท่านมีการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม อาชีวอนามัย คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1) ด้านบุคลากร

.....

.....

2) ด้านงบประมาณ

.....

.....

3) ด้านเครื่องมือและอุปกรณ์

.....

.....

4) ด้านการบริหารจัดการ

.....

.....

5) ด้านสวัสดิการทางสังคม

.....
.....

6) ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....
.....

ภาคผนวก ก.2
แบบสอบถาม ผู้สูงอายุ
ในด้านการพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เลขที่แบบสอบถาม...../.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

- 1.1 เพศ ชาย หญิง
- 1.2 อายุ 60 – 65 ปี 66 – 70 ปี มากกว่า 70 ขึ้นไป
- 1.3 การศึกษา ไม่ได้เรียนหนังสือ ประถมศึกษา
 มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า ปวส. หรืออนุปริญญา
 ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี
- 1.4 อาชีพ ไม่ได้ประกอบอาชีพ ประกอบอาชีพ ได้แก่.....

กรณีประกอบอาชีพมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ.....บาทต่อเดือน

- 1.5 โรคประจำตัว ไม่มี มี ได้แก่.....
- 1.6 ความถนัดความสามารถพิเศษ เกษตรกรรม หัตถกรรม
 แพทย์แผนไทย แผนโบราณ ความเชื่อ/ไสยศาสตร์ (ดูดวง ร่างทรง)
 พิธีกรรมต่างๆ อื่นๆ (ระบุ).....
- 1.7 ลักษณะโครงสร้างของครอบครัว อยู่คนเดียว อยู่กับคู่สมรสเท่านั้น
 อยู่กับบุตรเท่านั้น อยู่กับคู่สมรสและบุตร
 อยู่กับคู่สมรส บุตรและหลาน อยู่กับคนอื่นที่ไม่ใช่คู่สมรสบุตรและหลาน
 อยู่กับ (ระบุ).....
- 1.8 จำนวนสมาชิกในครอบครัวรวม.....คน
- 1.9 ความผูกพันในชุมชน เป็นคนในพื้นที่ ย้ายมาจากที่อื่น (ระบุ).....
20. ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน.....ปี

21. ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ

การดำเนินงาน	ระดับ		
	มี	ไม่มี	ไม่ทราบ
1. มีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาดูแลและจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุในชุมชน			
2. ในชุมชนมีเครื่องมืออุปกรณ์ และเครื่องอำนวยความสะดวก ที่มีความพร้อมสำหรับการดูแลและจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ			
3. ในชุมชนมีอาคารสถานที่ที่มีความพร้อมสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ เช่น สถานีอนามัยหรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่สามารถพักฟื้นได้			
4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการประชาสัมพันธ์หรือชี้แจงเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการดูแลผู้สูงอายุให้ทราบอย่างต่อเนื่อง			
5. ในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ			

กรณีข้อ 5) ตอบ **มี** โปรดเลือกคำตอบดังต่อไปนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- กองทุนหลักประกันสุขภาพ
- ศูนย์บริการสาธารณสุขเคลื่อนที่
- ชมรมผู้สูงอายุ
- ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ
- อาสาสมัครหรือกลุ่มจิตอาสา เช่น อสม./อผส.
- การรวมกลุ่มอื่นๆ ระบุ.....

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาและข้อมูลทางสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวัน

2.1 ลักษณะของที่พักอาศัย บ้านเดี่ยวสองชั้น บ้านเดี่ยวชั้นเดียว อื่นๆ
(ระบุ).....

2.2 ลักษณะของการนอนพัก บนเตียง บนพื้น อื่นๆ
(ระบุ).....

- 2.3 ลักษณะของห้องน้ำห้องส้วม ส้วมแบบโถนั่งชักโครก / ราดน้ำ ส้วมหลุม
 ส้วมซึม (นั่งยองๆ) อื่นๆ
 (ระบุ).....

- 2.4 รวสำหรับยึดเกาะภายในบ้าน
 ไม่มี มี ได้แก่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 รวบันได รวในห้องนอน
 รวในห้องน้ำ อื่นๆ (ระบุ).....

- 2.5 อุปกรณ์และสถานที่สำหรับฝึกฝนทักษะต่างๆ ในการทำกิจกรรมสันทนาการในเวลาว่าง
 ไม่มี มี ได้แก่ (ระบุ).....

- 2.6 ประเพณีหรือศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นของท่านเอง
 ไม่มี มี ได้แก่ (ระบุ).....

2.7 ในชุมชนของท่านประสบปัญหาในด้านใดบ้าง

เรื่อง	ไม่มี	มี	ถ้า "มี" ท่านรู้สึกว่าเป็นปัญหาของท่านอยู่ระดับใด		
			มาก = 3	ปานกลาง = 2	น้อย = 1
ปัญหาด้านชีวิตความเป็นอยู่					
1. ขาดที่พึ่ง/ ไม่มีคนดูแล					
2. มีความแตกแยกของคนในครอบครัว					
3. ไม่มีบ้าน/ที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง					
4. มีภาระเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว					
5. ต้องรับภาระดูแลคนป่วยในครอบครัว					
6. ขาดแหล่งประกอบอาชีพ/ ไม่มีที่ดินทำกิน					
7. ขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพ					
8. รายได้ของครอบครัวไม่มั่นคง					
9. มีภาระหนี้สินส่วนตัว					
10. มีภาระหนี้สินของครอบครัว					
11. อาชญากรรมในบริเวณชุมชน/หมู่บ้านที่อาศัย					
12. ยาเสพติดในชุมชน/ หมู่บ้านที่อาศัย					
13. พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของคนในชุมชน					

เรื่อง	ไม่มี	มี	ถ้า "มี" ท่านรู้สึกว่าเป็นปัญหาของท่านอยู่ระดับใด		
			มาก = 3	ปานกลาง = 2	น้อย = 1
14. ความไม่สะดวกของเส้นทางคมนาคมในชุมชน					
15. รถโดยสารสาธารณะสำหรับเดินทางในชุมชนหรือระหว่างชุมชน					
16. อื่นๆ ระบุ					
ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม					
17. ภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น ดินถล่ม พายุฝน แผ่นดินทรุด น้ำท่วม ภัยแล้ง ฯลฯ ระบุ					
18. การบุกรุกพื้นที่ป่า/เผาป่า/ ตัดไม้ทำลายป่า					
19. ขยะมูลฝอยทั่วไป					
20. ขยะอันตราย/ขยะติดเชื้อ					
21. มลพิษทางดิน/ดินเสื่อมสภาพไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้					
22. ปัญหามลพิษทางน้ำ/ น้ำเสีย / แหล่งน้ำไม่สะอาด					
23. ปัญหาการขาดแคลนน้ำดื่ม					
24. ปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้					
25. มลพิษทางอากาศ/ ฝุ่นละออง/ หมอกควันจาก					
26. มลพิษทางเสียง/มีภาวะเสียงรบกวน เช่น สถานบันเทิง มอเตอร์ไซด์ซิ่ง เสียงรบกวนจากเพื่อนบ้าน ระบุ					
27. กลิ่นเหม็นรบกวน จาก					
28. ปัญหาการมีสารปนเปื้อนในอาหาร					
29. ปัญหาด้านสารเคมีรั่วไหลหรือปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมจาก					
30. ปัญหาอื่นๆ ระบุ.....					

2.8 พฤติกรรมในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ

พฤติกรรม	ระดับพฤติกรรม			ระบุสาเหตุที่ไม่ปฏิบัติ
	ทำเป็นประจำ	ทำบางครั้งคราว	ไม่เคยทำเลย	
1. ออกกำลังกายหรือทำกายบริหารตามความเหมาะสมของสุขภาพ				
2. ตรวจสอบสุขภาพประจำปีหรือตรวจสุขภาพตามกำหนดเวลา				
3. ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร				
4. ล้างมือหลังการใช้ส้วม/ขับถ่าย				
5. อาบน้ำทำความสะอาดร่างกายวันละ 2 ครั้ง (เช้า / เย็น)				
6. การตัดแยกขยะก่อนทิ้ง				
7. ทำความสะอาดที่อยู่อาศัยทุกวัน (กวาดและถูบ้าน)				
8. ทำความสะอาดที่ประกอบอาหาร/ครัว ทุกครั้ง				
9. หลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น โฟม ถุงพลาสติกที่ย่อยสลายยาก				
10. ทำความสะอาดห้องน้ำ/ห้องส้วม อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง				
11. ใช้ตะแกรงกรองเศษอาหารก่อนระบายน้ำทิ้งจากการล้างจานหรือน้ำใช้ในครัวเรือน				
12. มีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน				

ส่วนที่ 3 ความต้องการของผู้สูงอายุต่อการจัดสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวัน

ความต้องการ	มีแล้ว	ยังไม่มี	กรณียังไม่มี		
			ระบุระดับความต้องการ		
			มาก	น้อย	ไม่ต้องการ
1. บัตรทอง/บัตรประจำตัวผู้สูงอายุเพื่อใช้สิทธิในการรักษาพยาบาลหรือประกันสุขภาพตนเอง					
2. สิทธิพิเศษ เช่น การลดหย่อนค่ารักษาพยาบาลในโรงพยาบาลหรือสถานบริการของภาคเอกชนในกรณีฉุกเฉิน สิทธิเบิกจ่ายของข้าราชการ					
3. การจ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุตามจำนวนเงินที่กฎหมายกำหนด					
4. ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในโรงพยาบาลหรือสถานเอนามัย					
5. สถานที่และอุปกรณ์ออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน					

ความต้องการ	มีแล้ว	ยังไม่มี	กรณียังไม่มี		
			ระดับความต้องการ		
			มาก	น้อย	ไม่ต้องการ
6. ป้ายสัญลักษณ์บอกทางหรือป้ายคำเตือนต่างๆ					
7. ช่องทางพิเศษที่ให้บริการผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เช่น ทางเดินในพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัย					
8. การมีพื้นที่สีเขียวสำหรับทำกิจกรรมหรือพักผ่อนในพื้นที่ต่างๆ อย่างเพียงพอและปลอดภัย					
9. บริการตรวจสอบสภาพตามบ้านผู้สูงอายุ					
10. เจ้าหน้าที่ให้ความรู้เรื่องโรคในผู้สูงอายุ/การดูแลผู้สูงอายุที่บ้านและในชุมชน					
11. กลุ่มกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ					
12. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมที่ให้ผู้สูงอายุแสดงออก งานเทศกาลประเพณีต่างๆ					
13. การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในพื้นที่มีการประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริมที่เหมาะสม					
14. การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เช่น ด้านการจ้างงาน การประกอบอาชีพ					
15. ความมั่นคงและความปลอดภัยในชุมชน เช่น ปราศจากโจรผู้ร้าย					
16. การบริการจัดเก็บขยะมูลฝอยหรือของเสียจากครัวเรือนและชุมชนที่สม่ำเสมอ					
17. การตรวจวัดคุณภาพน้ำใช้ในครัวเรือน					
18. การดูแลตรวจวัดมลพิษทางอากาศ เช่น ฝุ่นละออง หมอกควัน					
19. การจัดการสิ่งปฏิกูลจากชุมชน การดูแลป้องกันการปนเปื้อนเชื้อโรค โรคติดต่อ					
20. การดูแลปรับปรุงคุณภาพดินในบริเวณพื้นที่ทำกินหรือโดยรอบครัวเรือน					
21. ความต้องการอื่นๆ ระบุ					

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นด้านอื่นๆ

4.1 ท่านอยากได้รับการดูแลด้านใดเพิ่มเติมจากครอบครัวบ้าง เพื่อช่วยให้ท่านมีความสุขกายและสุขภาพใจที่ดีขึ้น

.....

.....

.....

4.2 ความจำเป็นเร่งด่วนด้านอื่นๆ ที่ท่านคิดว่ามีประโยชน์ในการพัฒนาสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุในชุมชน

.....
.....
.....

4.3 ภาพรวมการดำเนินงานตามภารกิจงานสงเคราะห์ผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเหมาะสมแล้วหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....
.....
.....

4.4 ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุหรือไม่อย่างไร

.....
.....
.....

4.5 บริการที่หน่วยงานภาครัฐควรให้ความช่วยเหลือเพิ่มเติม สำหรับการดูแลสุขภาพแวดล้อมและสุขภาพของผู้สูงอายุมืออะไรบ้าง

.....
.....
.....

4.5 ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นด้านอื่นๆ

.....
.....
.....

ภาคผนวก ก.3

แบบสอบถาม ร่างคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับ
กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น)

แบบสอบถามประกอบการทำวิจัย
โครงการ “การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแล
ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย”

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ประกอบด้วย 6 ตอน คือ
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2 ความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย
ตอนที่ 3 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ
ตอนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ
ตอนที่ 5 แนวทางการพัฒนาและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ
ตอนที่ 6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ
2. ผู้วิจัยได้จัดส่งเล่มคู่มือที่ทางผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นมาพร้อมแบบสอบถามฉบับนี้ โปรดใช้เป็นเอกสารในการพิจารณาถึงความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย
3. ขอความกรุณาตอบแบบสอบถามทุกข้อตามความคิดเห็นของท่าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณากรอกข้อมูลในช่องว่างที่กำหนด

ชื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น .....

อำเภอ..... จังหวัด.....

ชื่อผู้ตอบแบบสอบถาม..... ตำแหน่ง.....

เบอร์โทร..... อีเมลล์.....

ตอนที่ 2 ความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่าตัวบ่งชี้ของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด และโปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด โดยมีรายละเอียดสำหรับความหมายในการตอบแต่ละช่องดังนี้

- 5 หมายถึง ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมมากที่สุด ในการบ่งชี้ความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย
- 4 หมายถึง ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมมาก ในการบ่งชี้ความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย
- 3 หมายถึง ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมปานกลาง ในการบ่งชี้ความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย
- 2 หมายถึง ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมปานกลางน้อย ในการบ่งชี้ความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย
- 1 หมายถึง ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมน้อยที่สุด ในการบ่งชี้ความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย
- 0 หมายถึง ตัวบ่งชี้ไม่มีความเหมาะสม ในการบ่งชี้ความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

ตัวบ่งชี้	ระดับความเหมาะสม					
	5	4	3	2	1	0
1. ความเหมาะสมในการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลภายในเล่มคู่มือ						
2. ความถูกต้องและเหมาะสมของข้อมูลภายในเล่มคู่มือ						
3. เล่มคู่มือที่จัดทำขึ้นมีความสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย						
4. เล่มคู่มือมีเนื้อหา ไม่ยุ่งยากซับซ้อน สามารถเข้าใจได้ง่าย						
5. เล่มคู่มือมีความน่าสนใจ ครอบคลุม/ครบถ้วน ตามความต้องการของผู้สูงอายุ						
6. เนื้อหาภายในเล่มคู่มือ สามารถใช้งานได้จริง						
7. รูปแบบและความสวยงามของเล่มคู่มือ						
8. คู่มือทำให้รับรู้ถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย						
9. เล่มคู่มือสามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้						
10. รูปแบบของเล่มคู่มือมีความน่าสนใจ/ติดตาม						

จุดเด่น ของเล่มคู่มือที่มีความเหมาะสมต่อรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

จุดที่ควรปรับปรุง ของเล่มคู่มือที่มีความเหมาะสมต่อรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและแก้ไข เล่มคู่มือที่มีความเหมาะสมต่อรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

ตอนที่ 3 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ

1. หน่วยงานของท่านมีการจัดการ/การดำเนินกิจกรรมหรือสนับสนุน ด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ อย่างไรบ้าง

ตอนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ

1. หน่วยงานของท่านมีปัญหาและอุปสรรคในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 5 แนวทางการพัฒนาและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ

1. หน่วยงานของท่านมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ

1. หน่วยงานของท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุในอนาคต อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

ขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์สำหรับการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

กรุณาพับแบบสอบถามและส่งคืนภายในวันที่ 31 พฤษภาคม 2560 ตามที่อยู่

(รศ.ดร.วิสาขา ภูจินดา สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์)

ซึ่งได้จำหน่ายของไว้ด้านหลังแบบสอบถามนี้แล้ว

ขอแสดงความนับถือ

รศ.ดร.วิสาขา ภูจินดา

อาจารย์ประจำคณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

โทร. 0-2727-3025

ภาคผนวก ก.4

แบบสัมภาษณ์ ร่างคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน
ที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย (ผู้ทรงคุณวุฒิ)

แบบสัมภาษณ์ประกอบการทำวิจัย สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ
โครงการ “ การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแล
ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ”

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ประกอบด้วย 2 ตอน คือ
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์
ตอนที่ 2 ข้อคำถามด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย
2. ผู้วิจัยได้แนบเล่มคู่มือที่ทางผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นมาพร้อมแบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ โปรดใช้เป็นเอกสารในการพิจารณาถึงความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย
3. ขอความกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ทุกข้อตามความคิดเห็นของท่าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....

วันและเวลา.....สถานที่.....

ตอนที่ 2 ข้อคำถามด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

1. ในทัศนคติของท่าน ท่านคิดว่าโครงการการดำเนินงาน หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในปัจจุบันเป็นอย่างไร มีความสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ในความคิดของท่าน การดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุของประเทศไทยควรดำเนินการอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎหมาย นโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงานและกิจกรรมต่างๆ ของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการตามกฎหมาย นโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงานและกิจกรรม
ต่างๆ ของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ มีอะไรบ้าง
และท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่าการพัฒนาประเทศไทยในปัจจุบันมีความสอดคล้องกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตของผู้สูงอายุในระดับสากลแล้วหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. ปัจจัยที่ท่านคิดว่าจะมีส่วนช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนในด้านการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
ผู้สูงอายุในชุมชนของประเทศไทย มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. ท่านคิดว่าปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินโครงการหรือการดำเนินกิจกรรม และการเป็นต้นแบบด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุของประเทศไทย มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. ท่านคิดว่าแนวทางการพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมการดูแลด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืนต่อไปได้นั้น ควรดำเนินการอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. ข้อเสนอแนะหรือแนวทางอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือของท่าน

ภาคผนวก ก.5

แบบฟอร์มรับรอง การนำคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน
ที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยไปใช้ประโยชน์

แบบฟอร์มรับรอง การนำคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับ
กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ไปใช้ประโยชน์

ชื่อหน่วยงาน .....

ขอรับรองว่าได้นำคู่มือดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ทางด้าน (โปรดระบุประเภทของการใช้ประโยชน์โดยใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน ( )
โดยสามารถตอบได้มากกว่า 1 ประเภท)

( ) 1. การเผยแพร่ความรู้วิธีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน (โปรดระบุผลการใช้ประโยชน์)

.....
.....
.....

( ) 2. การใช้เป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน (โปรดระบุผลการใช้ประโยชน์)

.....
.....
.....

( ) 3. การปรับสภาพแวดล้อมภายในชุมชน (โปรดระบุผลการใช้ประโยชน์)

.....
.....
.....

( ) 4. การส่งเสริมการดูแล สุขภาพกาย สุขภาพจิต ให้ผู้สูงอายุ (โปรดระบุผลการใช้ประโยชน์)

.....
.....
.....

( ) 5. การใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ (โปรดระบุผลการใช้ประโยชน์)

.....
.....
.....

ลงชื่อ .....

(.....)

ตำแหน่ง.....

วันที่ให้ข้อมูล.....

ผู้ให้ข้อมูล

คำอธิบายเพิ่มเติมสำหรับการนำคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับ
กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ไปใช้ประโยชน์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

คู่มือที่นำไปใช้ประโยชน์ หมายถึง คู่มือที่ได้นำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ระบุไว้ใน
โครงการวิจัย และรายงานการวิจัยอย่างถูกต้อง สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม มีความคิด
ริเริ่มสร้างสรรค์ในการประยุกต์ใช้กับกลุ่มเป้าหมาย โดยมีหลักฐานปรากฏชัดเจนถึงการนำไปใช้จนก่อให้เกิด
ประโยชน์ได้จริงอย่างชัดเจนตามวัตถุประสงค์ และ/หรือได้รับการรับรองการใช้ประโยชน์จากหน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง

ประเภทของการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ มีดังนี้

1. การใช้ประโยชน์ในเชิงสาธารณะ เช่น ผลงานวิจัยที่นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณชนใน
เรื่องต่างๆ ที่ทำให้คุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของประชาชนดีขึ้น ได้แก่ การใช้ประโยชน์ด้านสาธารณสุข ด้าน
การบริหารจัดการสำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยภาค
ประชาชน ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

2. การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย เช่น ใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยเชิงนโยบายในการนำไปประกอบ
เป็นข้อมูลการประกาศใช้กฎหมาย หรือกำหนดมาตรการ กฎเกณฑ์ต่างๆ โดยองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชน
 เป็นต้น

3. การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ที่นำไปสู่การพัฒนา
สิ่งประดิษฐ์ หรือผลิตภัณฑ์ซึ่งก่อให้เกิดรายได้ หรือนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เป็นต้น

4. การใช้ประโยชน์ทางอ้อมของงานสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการสร้างคุณค่าทางจิตใจ ยกย่องจิตใจ
ก่อให้เกิดสุนทรียภาพ สร้างความสุข เช่น งานศิลปะที่นำไปใช้ในโรงพยาบาล ซึ่งได้มีการศึกษาและการประเมินไว้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการรับรองการนำงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ไปใช้ประโยชน์ หมายถึง
หน่วยงานหรือองค์กรภายนอกสถาบันอุดมศึกษา ที่มีการนำงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ของสถาบันอุดมศึกษา
ไปใช้ก่อให้เกิดประโยชน์ โดยมีการรับรองเป็นเอกสารหลักฐานที่ชัดเจน พร้อมทั้งระบุผลของการนำงานวิจัย
หรืองานสร้างสรรค์ไปใช้ประโยชน์

หลักฐานที่ใช้ประกอบในการประเมิน

1. หนังสือขอบคุณ แสดงถึงการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยของหน่วยงานหรือองค์กรภายนอก
สถาบันอุดมศึกษา หรือการเผยแพร่ภาพข่าวของหน่วยงานที่ได้นำผลงานวิจัยไปใช้ลงในหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ
หรือในเว็บไซต์ หรือสัญญาการจ้างให้ทำผลงานวิจัย

2. แบบฟอร์มการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ของ สวพ.

3. การเขียนรายละเอียดในแบบฟอร์มในข้อที่ 2 ต้องระบุให้ชัดถึงการใช้ประโยชน์ว่า ใช้ทำอะไร โดยอาจใช้วิธีการสัมภาษณ์เพิ่มเติม หรือสนทนากลุ่มกับผู้ใช้ และสรุปประโยชน์ที่ได้รับจากการนำไปใช้ประโยชน์

4. ผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายครั้งหลายสถานที่ แต่จะนับการใช้ประโยชน์เพียง 1 ครั้ง

ภาคผนวก ข
ร่างคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน
ที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

คู่มือ

การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับ
กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

จัดทำโดย

รศ.ดร.วิสาขา ภูจินดา (นักวิจัย)

น.ส. วิภาพรรณ เพียรแยม (ผู้ช่วยนักวิจัย)

นายภาธร วงศ์จันทร์ (ผู้ช่วยนักวิจัย)

คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

สนับสนุนโดย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

สำหรับคู่มือเล่มนี้และทางคณะผู้วิจัยต้องขอกราบ
ขอบพระคุณภาพประกอบบางส่วนจาก Web-site google
ที่ทางผู้จัดทำได้นำมาใช้ประกอบเล่มคู่มือเพื่อให้ผู้สูงอายุได้
เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยมีได้มีวัตถุประสงค์การนำไปใช้
เพื่อประโยชน์ทางการค้าใดๆ ทั้งสิ้น

บทนำ

คู่มือเล่มนี้เกิดขึ้นจากการศึกษาของผู้วิจัยในเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย” หลังจากทำการศึกษาเสร็จสิ้นแล้วทางคณะผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาที่ได้รับมาพัฒนาเป็นคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยเล่มนี้ขึ้น มีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยโดยมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุได้ทราบถึงวิธีการในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนให้มีความเหมาะสม เพื่อนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นต่อไป รวมถึงนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยรอบชุมชนให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนชนบทประเทศไทย สำหรับในเรื่องของการปรับสภาพแวดล้อมภายในบ้าน การดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตนั้น สามารถศึกษาได้จากคู่มือการดูแลผู้สูงวัย ที่จัดทำโดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

ในการจัดทำคู่มือเล่มนี้นั้น ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

สารบัญ

	หน้า
ชุมชนสวยด้วยมือเรา	3
การจัดการน้ำเสียในครัวเรือน	4
การจัดการขยะในครัวเรือน	15
น้ำมันใช้แล้วอย่าทิ้ง	30

ชุมชนสวยด้วยมือเรา

คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุ
ในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

การจัดการน้ำเสีย ในครัวเรือน

นี่!! ยาย..รู้มั๊ย??

3อาร์ ช่วยลดปริมาณน้ำเสียได้นะ

ทำมาเพื่อใช้ภาษาปะกิต

3อาร์อะไรของตาห่า!!!

ยายนี้ไม่รู้อะไรเลยยย!!!

3อาร์ ก็มี รีดิวิช คือ การใช้น้อย รียูล คือ การ
ใช้ซ้ำ และรีไซเคิล คือ การนำกลับมาใช้ใหม่
ง่ายๆ แค่นี้เอง!!!

อ้ออ้อ!!! พุดง่ายๆแค่นี้ก็เข้าใจ
ชอบพุดอะไรให้ยากๆ อยู่เรื่อย

รีดิวส์ (Reduce) การใช้น้ำเท่าที่จำเป็น

การอาบน้ำ

การใช้ฝักบัวจะสิ้นเปลืองน้ำน้อยที่สุด โดยรูฝักบัวยิ่งเล็กยิ่งประหยัดน้ำ และควรปิดฝักบัวในขณะที่ถูสบู่ เพื่อลดปริมาณการใช้น้ำ

การโกนหนวด

หลังจากโกนหนวดแล้วควรใช้กระดาษเช็ดก่อน จึงนำน้ำจากแก้วมาล้างอีกครั้งและใช้น้ำในแก้วจุ่มล้างใบมีดโกน

การแปร่งฟัน

ในขณะที่แปร่งฟันควรใช้ภาชนะรองน้ำไว้หรือเปิดน้ำใช้หลังแปร่งฟันเสร็จ ไม่ควรเปิดก๊อกน้ำทิ้งไว้

การใช้ชักโครก

ควรใช้ถุง/ขวดบรรจุน้ำมาใส่ในโถน้ำเพื่อลดการใช้น้ำ หรือใช้โถส้วมแบบตุ้กราดซึ่งจะสิ้นเปลืองน้ำน้อยกว่าแบบชักโครก

การซักผ้า

ควรซักผ้าด้วยมือเพราะจะประหยัดน้ำกว่าการซักด้วยเครื่องซักผ้า แต่ถ้าหากจำเป็นต้องซักผ้าด้วยเครื่องซักผ้า ควรเตรียมผ้าให้พอดีกับความจุของเครื่องและตั้งโปรแกรมการซักให้เหมาะสมกับชนิดของผ้า

การล้างผัก ผลไม้

ควรล้างผัก ผลไม้ในอ่างหรือภาชนะที่ใส่น้ำไว้เพียงพอ
ไม่ควรล้างผัก ผลไม้จากการปล่อยให้น้ำไหลจากก๊อก
โดยตรง

การล้างภาชนะ ถ้วยชาม

ก่อนล้างทำความสะอาดต้องกวาดเศษอาหารและคราบไขมันทิ้งก่อน ควรรวบรวมไว้ล้างพร้อมๆกันหลายๆใบในอ่างหรือกะละมัง ไม่ควรเปิดน้ำจากก๊อกล้างทีละใบ น้ำยาล้างจานควรใช้ชนิดที่มีส่วนผสมของสารที่ย่อยสลายได้ทางชีวภาพ เพื่อลดสารตกค้างในแหล่งน้ำ และหากเป็นไปได้ ควรติดตั้งถังดักไขมันจากอ่างล้างจานในห้องครัว เพื่อลดความสกปรกของน้ำก่อนระบายทิ้ง

การเช็ดพื้น

ควรใช้ภาชนะรองน้ำในการเช็ดหรือล้างพื้น ไม่ควรใช้สายยางฉีดล้างทำความสะอาดโดยตรง

การรดน้ำต้นไม้

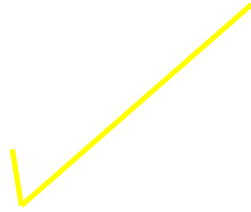
ควรใช้ฝักบัวรดน้ำต้นไม้แทนการใช้สายยางต่อจากก๊อกน้ำโดยตรง หากมีพื้นที่ในบริเวณกว้างควรติดตั้งสปริงเกอร์ และควรรดน้ำต้นไม้ในช่วงเวลาเช้ามากกว่าตอนกลางวัน เพราะจะมีการระเหยต่ำกว่า

การล้างรถ

ควรใช้ไม้ขนไก่ถูบฝุ่นออกก่อนล้างรถ และควรล้างโดยการ
ใช้ฟองน้ำและน้ำจากภาชนะบรรจุน้ำ แทนการใช้สายยาง

รียูส (Reuse) การใช้ซ้ำ

การนำน้ำที่ผ่านการใช้จากกิจกรรมต่างๆ และยังมีสภาพดี อยู่กลับมาใช้ในกิจกรรมอื่นๆ ซ้ำ เช่น การนำน้ำจากการ ล้างจาน ชาม หรือน้ำต็มที่เหลือในแก้ว ไปใช้ในการรดน้ำ ต้นไม้ เป็นต้น

รีไซเคิล (Recycle) การนำกลับมาใช้ใหม่

การนำน้ำที่ผ่านการใช้แล้วจากกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมีความสกปรกอยู่ไปปรับปรุงคุณภาพน้ำ และนำกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งวิธีการนี้หากเป็นในภาคอุตสาหกรรมจะลดค่าใช้จ่ายในการซื้อน้ำประปาได้ โดยสามารถใช้น้ำที่ผ่านการปรับปรุงคุณภาพแล้วกลับมาใช้ได้ในงานกิจกรรม

การจัดการขยะ ในครัวเรือน

นี่!! ยายแก่..รู้มัย??
เราจะจัดการขยะในบ้านเราได้อย่างไร?

โห้วว!! เรื่องง่ายๆ ก็ใช้หลัก
3 อาร์ เหมือนการจัดการน้ำไงล่ะ

~@#^...ทำไมรู้ล่ะ

ฉันทลادن่ะสิ!!! 555555+

รีดิวส์ (Reduce) การใช้น้ำเท่าที่จำเป็น

ลดการใช้

ลดการถุงพลาสติก ถุงกระดาษ ขวด กระดาษห่อ โฟม ฯลฯ โดยการใช้ถุงผ้าแทนการใช้ถุงพลาสติกในการซื้อของจากร้านค้า เป็นต้น

ใช้ผลิตภัณฑ์ชนิดเติม

ลดปริมาณการใช้บรรจุภัณฑ์โดยการใช้ผลิตภัณฑ์ชนิดเติมแทน เช่น น้ำยาล้างจาน น้ำยาปรับผ้านุ่ม สบู่เหลว น้ำยารีดผ้า น้ำยาทำความสะอาด ถ่านชนิดชาร์จได้ เป็นต้น

ลดการใช้ขยะอันตราย

หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีภายในครัวเรือนโดยการเปลี่ยนไปใช้ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติทดแทน เช่น ใช้เปลือกส้มโอแห้งจุดเพื่อไล่ยุงแทนการใช้น้ำจุดกันยุง หรือ การใช้เปลือกมะกรูดดับกลิ่นภายในห้องน้ำ เป็นต้น

รีユส (Reuse) การใช้ซ้ำ

นำของที่ใช้แล้วมาใช้ซ้ำ

เช่น ถุงพลาสติก สามารถนำมาใช้ใส่ของซ้ำ หรือนำมาใช้ใส่ขยะภายในครัวเรือน หรือภาชนะจำพวกขวดแก้ว สามารถนำมาล้างทำความสะอาดและนำกลับมาบรรจุเครื่องดื่มซ้ำได้

นำของที่ใช้แล้วมาดัดแปลง

นำของที่ใช้แล้วมาดัดแปลงเพื่อใช้ประโยชน์อื่น เช่น การนำขวดพลาสติกมาดัดแปลงเป็นแจกัน ดอกไม้ประดับ หรือนำไปใช้ปลูกต้นไม้ เป็นต้น

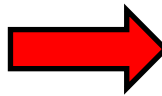
รีไซเคิล (Recycle) การนำกลับมาใช้ใหม่

การคัดแยกขยะ

ก่อนที่จะมีการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์นั้น จำเป็นต้องมีการคัดแยกขยะภายในครัวเรือนตามประเภทต่างๆ ก่อนเพื่อความสะดวกในการเก็บขนหรือนำไปจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้แก่ครัวเรือน รวมถึงง่ายต่อการกำจัด โดยสามารถคัดแยกได้ ดังนี้

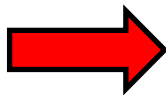
ขยะอินทรีย์

ขยะที่เน่าเสียและย่อยสลายได้เร็ว สามารถนำมาหมักทำปุ๋ยได้ เช่น เศษผัก เปลือกผลไม้เศษอาหาร ใบไม้เศษเนื้อสัตว์ เป็นต้น แต่ไม่รวมถึงซากหรือเศษของพืช ผักผลไม้หรือสัตว์ที่เกิดจากการทดลองในห้องปฏิบัติการ เป็นต้น

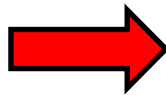
ขยะอันตราย

มูลฝอยที่ปนเปื้อน หรือ มีองค์ประกอบของวัตถุ ดังต่อไปนี้
1) วัตถุระเบิดได้ 2) วัตถุไวไฟ 3) วัตถุออกไซด์และวัตถุเปอร์ออกไซด์ 4) วัตถุมีพิษ 5) วัตถุที่ทำให้เกิดโรค 6) วัตถุกัมมันตรังสี 7) วัตถุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรม 8) วัตถุกัดกร่อน 9) วัตถุที่ก่อให้เกิดการระคายเคือง 10) วัตถุอย่างอื่นที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรืออาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์พืชหรือทรัพย์สิน เช่น หลอดฟลูออเรสเซนต์ ถ่านไฟฉาย หรือแบตเตอรี่โทรศัพท์เคลื่อนที่ ภาชนะที่ใช้บรรจุสารกำจัดแมลงหรือ วัชพืช กระจังสเปรย์บรรจุสีหรือสารเคมี เป็นต้น

ขยะรีไซเคิล

ขยะรีไซเคิล หรือ วัสดุที่ยังใช้ได้คือ ของเสียบรรจุภัณฑ์ หรือวัสดุเหลือใช้ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ เช่น แก้ว กระดาษ กระจก เครื่องดื่ม เศษพลาสติก เศษโลหะ อลูมิเนียม ยางรถยนต์กล่องเครื่องดื่ม แบบ UHT เป็นต้น

ขยะรีไซเคิล → แก้ว

คัดแยกขวดแก้วตามสี ได้แก่ ขวดแก้วใส ขวดแก้วสีชา และ
ขวด แก้วสีเขียว เอาฝาจากที่ ติดมากับปากขวดออก

ตัวอย่างแก้วที่นำมารีไซเคิล		
ขวดแม่โขงกลม/แบน	ขวดแบล็ค-เลเบิล	ขวดแบล็คแคท
ขวดแสงทิพย์กลม/แบน	ขวดเบียร์ข้าง/สิงห์	ขวดเครื่องดื่มชูกำลัง
ขวดเบียร์สิงห์	ขวดน้ำปลา	ขวดน้ำส้มสายชู
ขวดมิดไวต์ดำ	ขวดน้ำอัดลมเล็ก/ใหญ่	ขวดโซดาสิงห์
ขวดโซดาวันเวย์	เศษแก้วแดง (สีชา)	เศษแก้วเขียว
เศษแก้วขาวใส/ขาวขุ่น	ขวดแบนเล็ก/ใหญ่	ขวดยามีแมลงเล็ก/ ใหญ่
ขวดไวน์	ขวดยาปอนด์	ขวดเล็กขัง

ขยะรีไซเคิล → กระดาษ

คัดแยกขยะตามประเภท ได้แก่ กระดาษหนังสือพิมพ์
กระดาษขาว กระดาษลัง เป็นต้น

ตัวอย่างกระดาษที่นำมารีไซเคิล		
กระดาษแข็ง กล่องน้ำตาล	กระดาษย่อยสวย	กระดาษหนังสือพิมพ์
กระดาษสี กระดาษกล่องรองเท้า	กระดาษย่อยขยะ	กระดาษหนังสือเล่ม
กระดาษขาวดำ	กระดาษสมุด	กระดาษถุงปูน

ขยะรีไซเคิล → พลาสติก

แยกชนิดของพลาสติกตามสัญลักษณ์ที่ระบุบนบรรจุภัณฑ์ ดังนี้

สัญลักษณ์	ชนิดพลาสติก	การใช้งาน	ตัวอย่าง
 PETE	PETE (Polyethylene-terephthalate)	ขวดเครื่องดื่มที่ไม่ใช่แอลกอฮอล์ ขวดน้ำดื่ม ขวดน้ำมันพืช	
 HDPE	HDPE (High-density Polyethylene)	ขวดบรรจุนม น้ำดื่ม เครื่องสำอาง แชมพู สบู่เหลว ถุง shopping หรือ retail bags	
 PVC	PVC (Polyvinyl Chloride)	พลาสติกท่อเนื้อสัตว์ อุปกรณ์การแพทย์ (medical tubing)	
 LDPE	LDPE (Low-density Polyethylene)	ถุงบรรจุอาหารแช่แข็ง ขวดน้ำยาซักแห้ง	
 PP	PP (Polypropylene)	ขวดขวดสะสมเชื้อทดสอบระบบบรรจุเนยเทียม ขวดยา อุปกรณ์การแพทย์ (medical tubing)	
 PS	PS (Polystyrene)	กล่องใส่ CD กล่องอาหารสะดวกซื้อ รวมทั้งกล่องโฟม ถ้วยน้ำ จานอาหาร ภาชนะบรรจุไข่	
 OTHER	พลาสติกอื่นๆ	เป็นพลาสติกอื่นๆ นอกเหนือจากพลาสติก ทั้ง 6 ประเภท พบมากมายหลายรูปแบบ เช่น สันรองเท้า ปากกา	

ขยะรีไซเคิล → โลหะ

แยกโลหะตามชนิดที่สามารถนำมารีไซเคิลได้ ได้แก่ ทองแดง สแตนเลส ตะกั่ว

ตัวอย่างวัสดุรีไซเคิล		
เหล็กหน้าพิเศษ	เหล็กตะปู	เหล็กเครื่อง
เหล็กหน้าบาง	เหล็กเส้น 1 นิ้ว	เหล็กซีกถัง
เหล็กย่อย	เหล็กหล่อชิ้นเล็ก/ใหญ่	ลวดสลิง
เหล็กขอยสั้น	เหล็กเส้น 5-8 หุน	กระบอียง
ทองแดงเส้นเล็ก/ใหญ่	ทองเหลืองบาง/หนา	ตะกั่วส่วน/แข็ง
ตะกั่วสังกะสี	ทองแดงเยา	ซีกถังทองเหลือง
สแตนเลส	แบตเตอรี่ขาว/ดำ/ มอเตอร์ไซค์	

ขยะรีไซเคิล → อลูมิเนียม

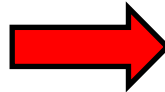
อลูมิเนียม แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ อลูมิเนียมหนา และ อลูมิเนียมบาง

ตัวอย่างอลูมิเนียมที่นำมารีไซเคิล		
อลูมิเนียมบาง/หนา	อลูมิเนียมเส้น	อลูมิเนียมฉาก
อลูมิเนียมผ้าเบรก	อลูมิเนียมกระป๋องยา	อลูมิเนียมตู้สี่
อลูมิเนียมหม้อน้ำ	อลูมิเนียมฝาจุกแกละ	อลูมิเนียมไฟ
อลูมิเนียมจ๊อบ	อลูมิเนียมถังลาด	อลูมิเนียมแผ่นแพจ
อลูมิเนียมใส่ทองแดง	อลูมิเนียมอัลลอยด์	อลูมิเนียมล้อแม็ก
อลูมิเนียมลูกสูบ	อลูมิเนียมกระป๋องเครื่อง ดื่ม เช่น โค้ก เบียร์	อลูมิเนียมกระทะไฟฟ้า

ขยะทั่วไป

ขยะประเภทอื่นนอกเหนือ จากขยะย่อยสลาย ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย มีลักษณะที่ย่อยสลายยาก และไม่คุ้มค่า สำหรับการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ เช่น ห่อพลาสติกใส่ขนม ถุงพลาสติกบรรจุผงซักฟอก พลาสติกห่อลูกอม ซองบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ถุงพลาสติก เปื้อนเศษอาหาร โฟมเปื้อนอาหาร ฟอยล์เปื้อนอาหาร ซองหรือถุงพลาสติกสำหรับบรรจุเครื่องอุปโภคด้วยวิธีรีดความร้อน เป็นต้น

น้ำมันใช้แล้วอย่าทิ้ง

น้ำมันใช้แล้วต้องจัดการ

รอให้เย็นก่อน

รอให้น้ำมันเย็นลงก่อน
ค่อยเอาออกจากภาชนะที่ใส่
โดยอาจทิ้งไว้สักชั่วโมงหรือ
ข้ามคืนก็ได้

เลือกภาชนะที่ใส่

ภาชนะใส่น้ำมัน
ใช้แล้วควรเป็นภาชนะ
ที่สะอาดและมีฝาปิด

อย่าลืมกรอง

กรองน้ำมันก่อนรินใส่
ภาชนะเพื่อไม่ให้มีเศษอาหาร
ที่อาจก่อให้เกิดเชื้อรา

น้ำมันใช้แล้วต้องจัดการ

ถึงใช้แล้วก็ขายได้

น้ำมันใช้แล้วสามารถ
นำไปทำเป็นน้ำมันไบโอดีเซลที่ไร้สารพิษและเป็น
เชื้อเพลิงที่ย่อยสลายได้ตาม
ธรรมชาติ

ไม่ขายก็ทิ้ง

ถ้าไม่ต้องการขาย ให้นำ
น้ำมันรินใส่ภาชนะ ปิดฝาให้
แน่น รอให้เย็นแล้วจึงค่อย
นำไปทิ้ง

บรรณานุกรม

วิธีการจัดการกับน้ำมันใช้แล้ว. ค้นวันที่ 7 เมษายน 2560. จาก <http://th.wikihow.com>.

สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตรายกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2551.

คู่มือแนวทางการลด คัดแยกและใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอย.
ค้นวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2560. จาก http://infofile.pcd.go.th/waste/waste_reduce_volunteer.pdf.

สำนักจัดการคุณภาพน้ำ กรมควบคุมมลพิษ. 2555. **คู่มือการจัดการน้ำเสียสำหรับบ้านเรือน.** ค้นวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2560. จาก http://www.wangchan.go.th/sv/EBook_01-07_2556_2.pdf.

ภาคผนวก ค.1

สรุปรายงานการลงพื้นที่คืนข้อมูลและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม
ที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์
ตำบลไชโย จังหวัดอ่างทอง

สรุปรายงานการลงพื้นที่คืนข้อมูลและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับ
ผู้สูงอายุ โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุใน
พื้นที่ชนบทของประเทศไทย องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์

ตำบล ราชสถิตย์ อำเภอ ไชโย จังหวัด อ่างทอง

วันที่ 17 มี.ค. 2560

ที่มาและความสำคัญ

จากการศึกษาถึงการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในภาคกลาง พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์ มีการดำเนินงานโครงการและส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนอย่างน่าสนใจ โดยมีการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุภายในชุมชน เช่น กลุ่มทำไม้กวาดทางมะพร้าว เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ออกมาพบปะผู้คนนอกบ้าน และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ ถึงแม้ว่าไม่มากนัก แต่ยังคงมีการส่งเสริมอาชีพเกี่ยวกับการทำขนมไทย และผลิตสินค้า หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ให้กับผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่วยสร้างรายได้และสร้างกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุอีกทางหนึ่ง อาทิเช่น การทำข้าวต้มมัด กระจ่างสารท ปลายี่สุบ ปลายี่สุบเครื่อง น้ำพริกเผา กะละแม เป็นต้น นอกจากนี้ทาง อบต. ยังได้มีการดำเนินกิจกรรมในส่วนของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจในด้านการส่งเสริมสุขภาพ ส่งเสริมอาชีพ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และเทคโนโลยี สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ส่งเสริมการพัฒนาตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุทั้งด้านกาย ใจ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมคุณค่าทางภูมิปัญญาของผู้สูงอายุให้เป็นที่ประจักษ์และยอมรับ โดยโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลราชสถิตย์ มีวิสัยทัศน์ รู้จริง ปฏิบัติได้ ถ่ายทอดเป็น มีการจัดการเรียนการสอนทุกวันศุกร์ ตั้งแต่เวลา 09.00 - 15.00 น. ณ อาคารศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพตำบลราชสถิตย์ โดยจัดการเรียนการสอนใน 4 หมวดวิชาหลัก ประกอบด้วย

- 1.) การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ
- 2.) แนวคิดตามหลักพระพุทธศาสนา
- 3.) วิถีชีวิตและวัฒนธรรม
- 4.) สิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุ

ระยะเวลาในการเรียนการสอนใน 1 ภาคการศึกษา จำนวน 20 สัปดาห์ แบ่งการเรียนการสอนรายวิชาละ 5 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 วัน โดยในวิชาการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ จะมีเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลไชโยเข้ามาให้ความรู้ ซึ่งการศึกษาวิชาชีวินี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รู้จักการดูแล

สุขภาพร่างกายของตนเอง มีความรู้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพ มีความรู้ในการป้องกันโรค และรู้จักการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับร่างกาย ในวิชาแนวคิดตามหลักพระพุทธศาสนา จะนิมนต์พระมาเพื่อให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ โดยการศึกษาวิชานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาการเรียนเกี่ยวกับศาสนา สามารถนำความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้และปฏิบัติได้ ในวิชาวิถีชีวิตและวัฒนธรรม จะให้ทางสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดอ่างทอง (กศน. จังหวัดอ่างทอง) เข้ามาให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ โดยการศึกษาวิชานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความรัก ความภาคภูมิใจในตนเอง และมีศรัทธาในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เกิดเป็นแนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นให้คงอยู่คู่ชุมชน และสร้างบุคคลต้นแบบการดำเนินชีวิต ตามหลักธรรมที่ดั่งงามให้เกิดขึ้นในชุมชน และในวิชาสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุ จะให้ทหาร ตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอ่างทอง มาให้ความรู้กับผู้สูงอายุ โดยการศึกษาวิชานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ทราบถึงสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับ รวมถึงหน้าที่ของพลเรือนในการปฏิบัติตัวต่อสังคม นอกเหนือจากความรู้ที่ทางผู้สูงอายุจะได้รับจากกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ ยังมีกิจกรรมนันทนาการอื่นๆ เช่น เข้าแถวเคารพธงชาติ สวดมนต์ไหว้พระ ร้องเพลงสวดดี รวมไปถึงการฝึกซ้อมรำวงมาตรฐาน เป็นต้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เข้าสังคม รับรู้ถึงคุณค่าของชีวิต และเป็นการส่งเสริมการออกกำลังกายไปอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งกิจกรรมต่างๆดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้สูงอายุได้ให้การตอบรับอย่างดี คิดเป็นร้อยละ 100.00 ของผู้สูงอายุจำนวน 364 คนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์ ยกเว้นผู้สูงอายุที่เป็นผู้ป่วยติดเตียง ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าทางองค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์ มีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่งในการนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุที่ทางผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแล้ว ได้แก่ คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยมาทดลองใช้ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของผู้สูงอายุในชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางองค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์นั้นมีความเข้มแข็งเป็นอย่างมากในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ มีเครือข่ายในการดูแลผู้สูงอายุและมีศักยภาพในการนำเอารูปแบบไปใช้ในชุมชน และผู้สูงอายุให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จึงเหมาะสมในการนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุที่ทางคณะผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วนั้น มาทดลองใช้ เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ และต่อยอดความรู้ต่อไป

กิจกรรมที่ทางคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการในการคืนคู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์

สำหรับกำหนดการในการดำเนินกิจกรรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยผ่านคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่

เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นโดยใช้ข้อมูลการพัฒนา รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุที่ได้จากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ กับผู้สูงอายุและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์ที่ได้ดำเนินการไปก่อนหน้านี้ และนำ รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมมาทดลองใช้กับผู้สูงอายุ

เวลา	กิจกรรม
วันจันทร์ที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐	
๐๙.๓๐ - ๐๙.๔๕ น.	รศ.ดร.วิสาขา ภูจินดา หัวหน้าโครงการโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ของประเทศไทย” บรรยายในหัวข้อ “การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย” และแจกเล่ม คู่มือ
๐๙.๔๕ - ๑๒.๐๐ น.	รศ.ดร.วิสาขา ภูจินดา จัดกิจกรรมถาม - ตอบ เกี่ยวกับการจัดการ สภาพแวดล้อมในชุมชนของผู้สูงอายุ และกิจกรรมการเล่นเกมที่เกี่ยวกับ การคัดแยกขยะ

จากการลงพื้นที่เพื่อให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์นั้น มีผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนทั้งสิ้น 57 คน ก่อนเริ่มการบรรยายโดย รศ.ดร. วิสาขา ภูจินดา นั้น ทางผู้สูงอายุได้มีการดำเนินกิจกรรมออกกำลังกาย และเคารพธงชาติ เพื่อสร้างเสริมสุขภาพ หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมดังแสดงใน ตารางข้างต้น ซึ่งเนื้อหาประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ในการดำเนินโครงการ เพื่อให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วม กิจกรรมได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน ความรู้เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ ถูกต้อง อาทิ เช่น การจัดสภาพแวดล้อมภายในบ้าน การจัดการขยะ การจัดการน้ำ เป็นต้น และ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจในเนื้อหาง่ายขึ้น ทางคณะผู้วิจัยได้มีการฉายวิดีโอ เรื่องการจัดการ สิ่งแวดล้อมในชุมชน และกิจกรรมถาม - ตอบ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างทาง คณะผู้วิจัยและผู้สูงอายุ โดยความคิดเห็นที่ได้รับนั้น จะนำมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการ จัดการสิ่งแวดล้อมให้ดียิ่งขึ้นต่อไป นอกจากนี้ทางคณะผู้วิจัย ได้มีการนำเกมการคัดแยกขยะที่ถูกต้อง มาให้ทางผู้สูงอายุได้ร่วมเล่นเกม นอกเหนือจากความต้องการให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจที่ถูกต้องในการ คัดแยกขยะแล้ว ยังมุ่งหวังให้ผู้สูงอายุเกิดความตระหนัก และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการ

จัดการขยะอย่างถูกต้องและยั่งยืน โดยรายละเอียดของกิจกรรมถาม - ตอบ และกิจกรรมคัดแยกขยะ มีดังนี้

1. กิจกรรมถาม - ตอบ เกี่ยวกับการจัดการขยะของเสียในครัวเรือนและชุมชนให้ผู้สูงอายุตอบเพื่อรับของรางวัลผ้าขนหนูที่ทีมงานผู้วิจัยได้เตรียมมา

2. กิจกรรมเล่นเกมคัดแยกขยะ โดยการแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุออกเป็น 2 กลุ่ม ทำการหาขยะในบริเวณพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์ มาใส่ในกล่องสีที่ผู้วิจัยได้ทำการจำลองให้เปรียบเทียบเหมือนถังขยะคัดแยกตามประเภท และทำการจับเวลาโดยเมื่อหมดเวลาผู้วิจัยจะทำการนับคะแนนจากกลุ่มที่นำขยะมาใส่ในกล่องได้ถูกต้องตามสีที่สุดและมีจำนวนขยะมากที่สุด โดยกลุ่มที่ชนะจะได้รับเงินรางวัล 1,000 บาท เพื่อไปใช้สนับสนุนกิจกรรมของชุมชน โดยในกิจกรรมสามารถชี้ให้เห็นถึงความไม่เข้าใจของผู้สูงอายุในการคัดแยกขยะบางประเภท เช่น โฟม หรือถ่านไฟฉาย ที่ผู้สูงอายุเลือกใส่ไม่ถูกประเภทของกล่อง เป็นต้น

ภาพที่ 1 การดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ “การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย”

หลังจากการดำเนินกิจกรรมบรรยายให้ความรู้และกิจกรรมเกมส์จบลง รศ.ดร.วิสาखा ภูจินดา ได้กล่าวอำลาและถ่ายภาพรวมหมู่คณะผู้วิจัย บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์ และคณานักเรียนผู้สูงอายุ

ภาพที่ 2 รูปถ่ายรวมหมู่คณะ

การตอบรับจากผู้สูงอายุในการดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์

โดยกิจกรรมที่คณะผู้วิจัยได้จัดขึ้นนั้นได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี โดยสังเกตจากความกระตือรือร้น สนุกสนาน ร่าเริง ของผู้สูงอายุในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งผู้สูงอายุ และความต้องการที่อยากให้ผู้วิจัยเดินทางมาลงพื้นที่ในการให้ความรู้อีกครั้ง ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุของทาง อบต.ราชสถิตย์นั้น เกิดจากความร่วมมือ ความสามัคคีในทุกภาคส่วน อบต. กลุ่มผู้สูงอายุ ประชาชนในพื้นที่ และสื่อทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ ที่ให้การสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้ทาง อบต. ยังมีการประชาสัมพันธ์ซึ่งเข้าถึงผู้สูงอายุ โดยใช้วิธีประกาศเสียงตามสายเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรม ซึ่งปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมานั้นเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้การดำเนินกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุของคณะผู้วิจัยประสบความสำเร็จอย่างดี

แนวทางและข้อเสนอแนะจากการดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์

แนวทางในการพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น นั้น ควรมีการขยายเครือข่ายของผู้สูงอายุโดยรวมกลุ่มของผู้สูงอายุจากตำบลอื่นๆ เช่น ผู้สูงอายุภายในอำเภอไชโย หรือภายในจังหวัดอ่างทอง เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรม อีก

ทั้งยังควรเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็นเพื่อได้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ และนำไปใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ซึ่งนอกเหนือจากการส่งเสริมเกี่ยวกับความรู้แล้วนั้น อาจจัดกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้ประโยชน์และมีส่วนร่วมในการดำเนินการ อาทิเช่น การจัดตั้งธนาคารขยะ เป็นต้น

โดยจากการลงพื้นที่ที่สามารถสรุปวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพของการดำเนินกิจกรรมได้ ดังนี้

จุดแข็ง 1. บุคลากรของ อบต.ราชสถิตย์ให้ความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

2. การดำเนินกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุในการจัดการสภาพแวดล้อมมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโรงเรียนผู้สูงอายุ

3. ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ อบต.ราชสถิตย์

จุดอ่อน 1. ผู้บริหาร และบุคลากรที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นซึ่งเป็นอาสาสมัครที่มีจิตอาสา ยังขาดความรู้โดยตรงในการดำเนินกิจกรรม

2. งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมมีค่อนข้างจำกัด

โอกาส 1. มีเจ้าหน้าที่วิทยากรจิตอาสาจากหน่วยงานภายนอกตำบล ผู้ทรงคุณวุฒิ ประชาชน ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ทหาร มาทำการสอนและทำกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุในตำบลราชสถิตย์

2. ปัจจุบันเป็นสังคมผู้สูงอายุ ดังนั้นผู้สูงอายุจึงสนใจกิจกรรมต่างๆ และให้ความร่วมมือ

อุปสรรค 1. ผู้สูงอายุบางราย มีข้อจำกัดด้านสุขภาพและด้านครอบครัว ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุต้องดูแลหลานที่บ้าน เนื่องจากบุตรไปทำงานนอกบ้าน ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุได้

2. การไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพสมาชิกผู้สูงอายุบางคนและบุตรหลานไม่เห็นความสำคัญจึงทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่หลากหลาย

ภาคผนวก ค.2

สรุปรายงานการลงพื้นที่คืนข้อมูลและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม
ที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลยางคำ
ตำบลยางคำ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

สรุปรายงานการลงพื้นที่คืนข้อมูลและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับ
ผู้สูงอายุ โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุใน
พื้นที่ชนบทของประเทศไทย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลยางคำ

ตำบล ยางคำ อำเภอ หนองเรือ จังหวัด ขอนแก่น

วันที่ 23 มี.ค. 2560

ที่มาและความสำคัญ

จากการศึกษาถึงการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า จังหวัดขอนแก่นนั้นมีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การดูแลผู้สูงอายุระยะยาวในชุมชนแบบบูรณาการขึ้น ภายใต้ชื่อเครือข่ายระบบบริการสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาว โดยสร้างเครือข่ายในการบริการสุขภาพผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาด้านการบริการสุขภาพชุมชน พัฒนานโยบายที่เอื้อต่อการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ การพัฒนาระบบข้อมูลผู้สูงอายุ การจัดบริการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การฟื้นฟูสมรรถภาพ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพ และการปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ ซึ่งโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลยางคำนั้นเป็นส่วนหนึ่งของโรงพยาบาลเครือข่าย ได้มีการดำเนินงานโครงการในส่วนของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจในด้านการส่งเสริมสุขภาพ ส่งเสริมอาชีพ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และเทคโนโลยี สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ส่งเสริมการพัฒนาตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุทั้งด้านกาย ใจ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมคุณค่าทางภูมิปัญญาของผู้สูงอายุให้เป็นที่ประจักษ์และยอมรับ โดยโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลยางคำ มีการจัดการเรียนการสอนทุกวันอังคารและพฤหัสบดี ตั้งแต่เวลา 09.00 - 15.00 น. ณ อาคารอเนกประสงค์โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลยางคำ ภายใต้สโลแกน “สูงวัยอย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีศักดิ์ศรี” โดยมีกิจกรรมการเรียนการสอนผู้สูงอายุ การส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน การส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาอาเซียน สอนการจัดทำบัญชีครัวเรือน(บัญชีรายรับ – รายจ่าย) การส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุภายในชุมชน เช่น กลุ่มทำไม้กวาดทางมะพร้าว การจักสานสานจากไม้ไผ่ การประดิษฐ์ดอกไม้จากต้นมอญ การประดิษฐ์ดอกไม้จากของน้ำยาปรับผ้านุ่ม และส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนอย่างน่าสนใจ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ออกมาพบปะผู้คนนอกบ้าน ทำให้ผู้สูงอายุได้รู้สึกได้ถึงคุณค่าของตนเอง รวมถึงเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ ถึงไม่มากก็ตาม

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลยางคำ มีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่งในการนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุที่ทางผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแล้ว ได้แก่ คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยมาทดลองใช้ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของผู้สูงอายุในชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลยางคำนั้นมีความเข้มแข็งเป็นอย่างมากในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ มีเครือข่ายในการดูแลผู้สูงอายุและมีศักยภาพในการนำเอารูปแบบไปใช้ในชุมชน และผู้สูงอายุให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จึงเหมาะสมในการนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุที่ทางคณะผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วนั้น มาทดลองใช้ เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ และต่อยอดความรู้ต่อไป

กิจกรรมที่ทางคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการในการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลยางคำ

สำหรับกำหนดการในการดำเนินกิจกรรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยผ่านคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นโดยใช้ข้อมูลการพัฒนา รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุที่ได้จากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กับผู้สูงอายุและเจ้าหน้าที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการไปก่อนหน้านี้ และนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมมาทดลองใช้กับผู้สูงอายุ

เวลา	กิจกรรม
วันพฤหัสบดีที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐	
๐๙.๓๐ – ๐๙.๔๕ น.	รศ.ดร.วิสาขา ภูจินดา หัวหน้าโครงการโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย” บรรยายในหัวข้อ “การจัดสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย” และแจกเล่มคู่มือ
๐๙.๔๕ – ๑๒.๐๐ น.	รศ.ดร.วิสาขา ภูจินดา จัดกิจกรรมถาม – ตอบ เกี่ยวกับการจัดการสภาพแวดล้อมในชุมชนของผู้สูงอายุ และกิจกรรมการเล่นเกมที่เกี่ยวกับการคัดแยกขยะ

จากการลงพื้นที่เพื่อให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับ ผู้สูงอายุในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลอย่างค้ำนั้น มีผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนทั้งสิ้น 45 คน โดยก่อนเริ่มการบรรยาย รศ.ดร. วิสาชา ภูจินดา ได้มีการทักทายและพูดคุยกับผู้สูงอายุ มีการ แสดงการร้องเพลงต้อนรับคณะผู้ศึกษาจากผู้สูงอายุ ซึ่งบรรยากาศเป็นไปด้วยความสนุกสนาน หลังจากนั้นทางคณะผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมดังแสดงในตารางข้างต้น ซึ่งเนื้อหาประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์ในการดำเนินโครงการ เพื่อให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ในการ ดำเนินงาน ความรู้เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ถูกต้อง อาทิ เช่น การจัดสภาพแวดล้อม ภายในบ้าน การจัดการขยะ การจัดการน้ำ เป็นต้น และเพื่อให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจในเนื้อหาง่ายขึ้น ทาง คณะผู้วิจัยได้มีกิจกรรมถาม - ตอบ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างทางคณะผู้วิจัย และผู้สูงอายุ โดยความคิดเห็นที่ได้รับนั้น จะนำมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการจัดการ สิ่งแวดล้อมให้ดียิ่งขึ้นต่อไป นอกจากนี้ทางคณะผู้วิจัย ได้มีการนำเกมการคัดแยกขยะที่ถูกต้องมาให้ ทางผู้สูงอายุได้ร่วมเล่นเกม นอกเหนือจากความต้องการให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจที่ถูกต้องในการคัด แยกขยะแล้ว ยังมุ่งหวังให้ผู้สูงอายุเกิดความตระหนัก และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการ จัดการขยะอย่างถูกต้องและยั่งยืน โดยรายละเอียดของกิจกรรมถาม - ตอบ และกิจกรรมคัดแยกขยะ มีดังนี้

1. กิจกรรมถาม - ตอบ เกี่ยวกับการจัดการขยะของเสียในครัวเรือนและชุมชนให้ผู้สูงอายุ ตอบเพื่อรับของรางวัลพัฒนาจากฝีมือของผู้สูงอายุในชุมชนราชสถิตย์ที่ทางทีมงานผู้วิจัยได้เตรียมมา

2. กิจกรรมเล่นเกมคัดแยกขยะ โดยการแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุออกเป็น 2 กลุ่ม ทำการหาขยะใน บริเวณพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลอย่างค้ำ มาใส่ในกล่องสีที่ผู้วิจัยได้ทำการจำลองให้ เปรียบเสมือนถังขยะคัดแยกตามประเภท และทำการจับเวลาโดยเมื่อหมดเวลาผู้วิจัยจะทำการนับ คะแนนจากกลุ่มที่นำขยะมาใส่ในกล่องได้ถูกต้องตามสีที่สุดและมีจำนวนขยะมากที่สุด โดยกลุ่มที่ชนะ จะได้รับเงินรางวัล 1,000 บาท เพื่อไปใช้สนับสนุนกิจกรรมของชุมชน โดยในกิจกรรมสามารถ ชี้ให้เห็นถึงความไม่เข้าใจของผู้สูงอายุในการคัดแยกขยะบางประเภท เช่น โฟม หรือถ่านไฟฉาย ที่ ผู้สูงอายุเลือกใส่ไม่ถูกประเภทของกล่อง เป็นต้น

(1)

(2)

(3)

(4)

ภาพที่ 1 - 4 การดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ “การพัฒนารูปแบบการจัดการ
สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย”

ภาพที่ 5 ทางคณะผู้วิจัยมอบเงินรางวัล 1,000 บาท แก่ทีมผู้ชนะในการคัดแยกขยะ โดยได้รับเกียรติจากท่านสุพจน์ นามโคตร นายกเทศมนตรีตำบลยางคำเป็นผู้มอบรางวัล

ภาพที่ 6 ทางคณะผู้วิจัยมอบเงินรางวัล 500 บาท แก่ทีมรองชนะเลิศในการคัดแยกขยะ โดยได้รับเกียรติจากท่านสุพจน์ นามโคตร นายกเทศมนตรีตำบลยางคำเป็นผู้มอบรางวัล

ภาพที่ 7 พัดสานจากฝีมือของผู้สูงอายุในชุมชนราชสถิต ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ช่วยซื้อเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพแก่ผู้สูงอายุจากการลงพื้นที่คืนข้อมูล ณ โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลราชสถิต อำเภอลำดวน จังหวัดอ่างทอง นำมาใช้เป็นของรางวัลแก่ผู้สูงอายุในการตอบคำถาม

หลังจากการดำเนินกิจกรรมบรรยายให้ความรู้และกิจกรรมเกมส์จบลง รศ.ดร.วิสาขา ภูจินดา ได้กล่าวอำลาและถ่ายภาพรวมหมู่คณะผู้วิจัย บุคลากรของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ยางคำและคณะนักเรียนผู้สูงอายุ

ภาพที่ 8 ผู้สูงอายุตำบลยางคำ อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น และเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลยางคำและคณะผู้วิจัย ถ่ายภาพหมู่ร่วมกัน

การตอบรับจากผู้สูงอายุในการดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลยางคำ

โดยกิจกรรมที่คณะผู้วิจัยได้จัดขึ้นนั้นได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี โดยสังเกตจากความกระตือรือร้น สนุกสนาน ร่าเริง ของผู้สูงอายุในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งผู้สูงอายุ และความต้องการที่อยากให้คณะผู้วิจัยเดินทางมาลงพื้นที่ในการให้ความรู้อีกครั้ง ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุของทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลยางคำนั้น เกิดจากความร่วมมือ ความสามัคคีในทุกภาคส่วน ทั้งจากทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล กลุ่มผู้สูงอายุ และประชาชนในพื้นที่ ที่ให้ความร่วมมือรวมถึงให้การสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุโรงเรียนผู้สูงอายุแห่งนี้ประสบความสำเร็จ คือ ความกระตือรือร้นของกลุ่มผู้สูงอายุที่มีต่อการเรียนรู้และร่วมกิจกรรมต่างๆ ซึ่งปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมานั้นเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้การดำเนินกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุของคณะผู้วิจัยประสบความสำเร็จอย่างดี

แนวทางและข้อเสนอแนะจากการดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลยางคำ

แนวทางในการพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น นั้น ควรมีการขยายเครือข่ายของผู้สูงอายุโดยรวมกลุ่มของผู้สูงอายุจากตำบลอื่นๆ เช่น ผู้สูงอายุภายในอำเภอหนองเรือ หรือภายในจังหวัดขอนแก่น เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรม อีกทั้งยังควรเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็นเพื่อได้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ และนำไปใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ซึ่งนอกเหนือจากการส่งเสริมเกี่ยวกับความรู้แล้วนั้น อาจจัดกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้ประโยชน์และมีส่วนร่วมในการดำเนินการ อาทิเช่น การจัดตั้งธนาคารขยะ เป็นต้น

โดยจากการลงพื้นที่ที่สามารถสรุปวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพของการดำเนินกิจกรรมได้ ดังนี้

- จุดแข็ง** 1. การดำเนินกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุในการจัดการสภาพแวดล้อมมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโรงเรียนผู้สูงอายุ
2. ผู้สูงอายุให้ความร่วมมือและมีความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลยางคำ

จุดอ่อน 1. ผู้บริหาร และบุคลากรที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นซึ่งเป็นอาสาสมัครที่มีจิตอาสา มีจำนวนไม่เพียงพอในการดำเนินกิจกรรม

2. งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมมีค่อนข้างจำกัด

โอกาส 1. ปัจจุบันเป็นสังคมผู้สูงอายุ ดังนั้นผู้สูงอายุจึงสนใจกิจกรรมต่างๆ และให้ความร่วมมือ

2. ทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สสส. ให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ

3. จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่ให้ความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

4. จังหวัดขอนแก่นมีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การดูแลผู้สูงอายุระยะยาวในชุมชนแบบบูรณาการ ภายใต้ชื่อเครือข่ายระบบบริการสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาว โดยสร้างเครือข่ายในการบริการสุขภาพผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาด้านการบริการสุขภาพชุมชน พัฒนานโยบายที่เอื้อต่อการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ

อุปสรรค 1. ผู้สูงอายุบางราย มีข้อจำกัดด้านสุขภาพและด้านครอบครัว ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุต้องดูแลหลานที่บ้าน เนื่องจากบุตรไปทำงานนอกบ้าน ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุได้

2. การไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพสมาชิกผู้สูงอายุบางคนและบุตรหลานไม่เห็นความสำคัญจึงทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่หลากหลาย

ภาคผนวก ค.3

สรุปรายงานการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม
ที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้ว
ตำบลหินแก้ว อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร

สรุปรายงานการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับ
ผู้สูงอายุ โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุใน
พื้นที่ชนบทของประเทศไทย องค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้ว

ตำบล หินแก้ว อำเภอ ท่าแซะ จังหวัด ชุมพร

วันที่ 5 เมษายน 2560

ที่มาและความสำคัญ

จากการศึกษาถึงการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในภาคใต้พบว่า จังหวัดชุมพรนั้นมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่จำนวนมาก โดยเฉพาะอำเภอท่าแซะที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่และประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนปาล์ม หนึ่งในด้านการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุนั้นทางองค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้วเองนั้นยังไม่มี การดำเนินการเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุเนื่องจากลักษณะของพื้นที่ไม่อำนวย ผู้สูงอายุจะเกิดการรวมกลุ่มกันต่อเมื่อมีประเพณีสำคัญๆเท่านั้น นอกจากนี้ทางองค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้ว ไม่มีการดำเนินงานในส่วนการเก็บขยะ ทำให้ประชาชนในพื้นที่ไม่สามารถจัดการขยะอย่างถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลได้ โดยชาวบ้านในพื้นที่จำเป็นต้องกำจัดขยะด้วยวิธีการเผา ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยได้มีการรณรงค์ให้เลิกการเผาขยะเพราะนอกจากจะสร้างมลพิษทางอากาศแล้ว ยังอาจก่อให้เกิดอัคคีภัยได้ด้วย

ซึ่งจากปัญหาดังกล่าว ทำให้ทางคณะผู้วิจัยมีความสนใจในการลงไปในพื้นที่ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย โดยนำความรู้ที่ทางคณะผู้วิจัยได้รับจากงานวิจัยไปพูดคุยกับผู้สูงอายุ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อม รวมถึงพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องของปัญหาที่ทำให้ผู้สูงอายุนั้นไม่สามารถดำเนินการตามหลักสุขอนามัยที่ถูกต้องได้ เพื่อให้งานวิจัยเกิดความหลากหลายและเห็นภาพในมุมมองกว้างอันเนื่องมาจากการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุและบริบทต่างๆที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

กิจกรรมที่ทางคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการในการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้ว

สำหรับกำหนดการในการดำเนินกิจกรรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยผ่านคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นโดยใช้ข้อมูลการพัฒนา รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุที่ได้จากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กับผู้สูงอายุและเจ้าหน้าที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการไปก่อนหน้านี้ และนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมมาทดลองใช้กับผู้สูงอายุ

เวลา	กิจกรรม
วันพุธที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๐	
๐๙.๓๐ – ๐๙.๔๕ น.	นางสาวสิริสุดา หนูทิมทอง และนางสาววิภาพรรณ เพ็ชรแย้ม นักวิจัย โครงการโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย” บรรยายในหัวข้อ “การจัดสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย” และแจกเล่มคู่มือ
๐๙.๔๕ – ๑๒.๐๐ น.	นักวิจัยโครงการฯ จัดกิจกรรมถาม – ตอบ เกี่ยวกับการจัดการสภาพแวดล้อมในชุมชนของผู้สูงอายุ และกิจกรรมการสาธิตการคัดแยกขยะ

จากการลงพื้นที่เพื่อให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้วนั้น มีผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนทั้งสิ้น 59 คน โดยก่อนเริ่มการบรรยาย นางสาวสิริสุดา หนูทิมทอง ได้มีการทักทายและพูดคุยกับผู้สูงอายุด้วยภาษาท้องถิ่น หลังจากนั้นทางคณะผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมดังแสดงในตารางข้างต้น ซึ่งเนื้อหาประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ในการดำเนินโครงการ เพื่อให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน ความรู้เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ถูกต้อง อาทิ เช่น การจัดสภาพแวดล้อมภายในบ้าน การจัดการขยะ การจัดการน้ำ เป็นต้น และเพื่อให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจในเนื้อหาง่ายขึ้น ทางคณะผู้วิจัยได้มีกิจกรรมถาม – ตอบ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างทางคณะผู้วิจัยและผู้สูงอายุ โดยความคิดเห็นที่ได้รับนั้น จะนำมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไข

รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดียิ่งขึ้นต่อไป นอกจากนี้ทางคณะผู้วิจัย ได้มีการสาธิตวิธีการคัดแยกขยะที่ถูกต้องมาให้ทางผู้สูงอายุได้รับทราบ นอกเหนือจากความต้องการให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจที่ถูกต้องในการคัดแยกขยะแล้ว ยังมุ่งหวังให้ผู้สูงอายุเกิดความตระหนัก และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการขยะอย่างถูกต้องและยั่งยืน โดยรายละเอียดของกิจกรรมตาม - ตอบ

1. กิจกรรมตาม - ตอบ เกี่ยวกับการจัดการขยะของเสียในครัวเรือนและชุมชนให้ผู้สูงอายุตอบเพื่อรับของรางวัลเป็นผ้าขนหนูที่ทางทีมงานผู้วิจัยได้เตรียมมา

2. กิจกรรมสาธิตการคัดแยกขยะ โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการสาธิตคัดแยกขยะแต่ละประเภทเพื่อนำมาใส่ถังขยะให้ถูกประเภท อาทิเช่น การคัดแยกขยะจำพวกกระดาษ ขวดพลาสติก ฯลฯ ใส่ในถังขยะสีเหลือง (ถังขยะสำหรับใส่ขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้) ขยะจำพวกเศษอาหาร ใบไม้ ฯลฯ ใส่ในถังขยะสีเขียว (ถังขยะสำหรับใส่ขยะที่สามารถย่อยสลายได้) ขยะจำพวกถุงพลาสติก กล่องโฟมที่ใส่ออาหารแล้ว ฯลฯ ใส่ในถังขยะสีน้ำเงิน (ถังขยะสำหรับใส่ขยะทั่วไป) และขยะจำพวกถ่านไฟฉาย หลอดไฟเสีย ขวดยาฆ่าแมลง ฯลฯ ใส่ในถังขยะสีแดง (ถังขยะสำหรับใส่ขยะอันตราย)

(1)

(2)

(3)

(4)

ภาพที่ 1 – 4 การดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ “การพัฒนาแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

ภาพที่ 5 ผ้าขนหนู ซึ่งคณะผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นของรางวัลแก่ผู้สูงอายุในการตอบคำถาม

หลังจากการดำเนินกิจกรรมบรรยายให้ความรู้และกิจกรรมสาธิตการคัดแยกขยะจบลง คณะผู้วิจัยได้กล่าวอำลาและมอบอาหารว่างให้กับผู้สูงอายุ

ภาพที่ 6 อาหารว่างที่ทางคณะผู้วิจัยมอบให้แก่ผู้สูงอายุ

การตอบรับจากผู้สูงอายุในการดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้ว

โดยกิจกรรมที่คณะผู้วิจัยได้จัดขึ้นนั้นได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี โดยสังเกตจากความกระตือรือร้น สนุกสนาน ร่าเริง ของผู้สูงอายุในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งผู้สูงอายุได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมกับทางคณะผู้วิจัยได้รับทราบ ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุของทางองค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้วนั้น เกิดจากความร่วมมือ ความสามัคคีในทุกภาคส่วน ทั้งจากทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้สูงอายุ และประชาชนในพื้นที่ ที่ให้ความร่วมมือรวมถึงให้การสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษา

ทดลองใช้กับผู้สูงอายุในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลแห่งนี้ประสบความสำเร็จ คือ ความร่วมมือของกลุ่มผู้สูงอายุที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และความเข้มแข็งในการประสานงาน รวมถึงดำเนินการเกี่ยวกับผู้สูงอายุของเจ้าหน้าที่ในองค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้ว ซึ่งปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมานั้นเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้การดำเนินกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุของคณะผู้วิจัยประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

แนวทางและข้อเสนอแนะจากการดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้ว

แนวทางในการพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น ควรมีการสร้างเครือข่ายของผู้สูงอายุโดยรวมกลุ่มของผู้สูงอายุในรูปแบบของโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุในชุมชนได้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน สร้างความรู้สึกร่วมกันให้กับผู้สูงอายุในชุมชน อีกทั้งยังควรเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็นเพื่อได้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ และนำไปใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ซึ่งนอกเหนือจากการส่งเสริมเกี่ยวกับความรู้แล้วนั้น อาจจัดกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้ประโยชน์และมีส่วนร่วมในการดำเนินการ อาทิเช่น การจัดตั้งธนาคารขยะ เป็นต้น รวมถึงทางองค์การบริหารส่วนตำบลควรมีการดำเนินการในส่วนของการจัดเก็บขยะ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีการจัดการสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะด้านขยะที่ถูกต้อง

โดยจากการลงพื้นที่ที่สามารถสรุปวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพของการดำเนินกิจกรรมได้ ดังนี้

จุดแข็ง 1. การดำเนินกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุในการจัดการสภาพแวดล้อมมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้ว

2. ผู้สูงอายุให้ความร่วมมือและมีความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้ว

จุดอ่อน 1. ทางองค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้วไม่มีการดำเนินงานในส่วนการจัดเก็บขยะ ทำให้ประชาชนไม่มีสถานที่ทิ้งขยะ จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการเผากำจัด

2. ขาดงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม

3. บุคลากรที่ดำเนินงานในส่วนของการจัดการสภาพแวดล้อมมีไม่เพียงพอ

โอกาส 1. ในปัจจุบันประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุ ดังนั้นผู้สูงอายุจึงสนใจกิจกรรมต่างๆ และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

2. ทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความมุ่งมั่น และให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

อุปสรรค 1. ผู้สูงอายุบางราย มีข้อจำกัดด้านสุขภาพและด้านครอบครัว โดยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในสวน ทำให้การเดินทางเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆนั้นเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก

2. ทางองค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้วไม่มีการดำเนินงานในส่วนการจัดเก็บขยะ ทำให้ประชาชนไม่มีสถานที่ทิ้งขยะ ถึงแม้ประชาชนจะมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการสภาพแวดล้อม แต่ไม่มีการรองรับจากทาง อบต.

ภาคผนวก ค.4

สรุปรายงานการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม
ที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ
จังหวัดปทุมธานี ตำบลรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี

สรุปรายงานการลงพื้นที่คืนข้อมูลและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับ
ผู้สูงอายุ โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุใน
พื้นที่ชนบทของประเทศไทย ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี

ตำบล รังสิต อำเภอ ธัญบุรี จังหวัด ปทุมธานี

วันที่ 8 พฤษภาคม 2560

1. ที่มาและความสำคัญ

จากการศึกษาถึงการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในภาคกลางพบว่า จังหวัดปทุมธานีได้ให้ความสำคัญและเล็งเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก โดยการจัดทำโครงการเชิงรุกเพื่อแก้ปัญหาที่ต้นเหตุร่วมกับชุมชน ได้แก่ 1) กิจกรรมปลูกฝังการเตรียมความพร้อมให้คนวัยทำงานตระหนักในการเตรียมตัวและวางแผนการดำเนินชีวิตของตนเองในระยะยาวที่ครอบคลุมไปถึงช่วงวัยชรา 2) กิจกรรมเสริมสร้างพลังให้กับผู้สูงอายุได้ตระหนักถึงความสามารถที่ตนเองมีอยู่ 3) กิจกรรมรณรงค์ให้คนในสังคมทั้งในวัยเด็กและวัยทำงาน ยึดหลักค่านิยม วัฒนธรรม ที่ให้ความสำคัญกับระบบครอบครัว มีความกตัญญู กตเวทีก เพื่อลดการทอดทิ้งผู้สูงอายุ นอกจากนี้ได้มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งทางกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพ และการปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ ซึ่งศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานีนั้นเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ได้มีการดำเนินงานโครงการในส่วนของโรงเรียนผู้สูงอายุโดยร่วมมือกับสหวิชาชีพและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจในด้านการส่งเสริมสุขภาพ ส่งเสริมอาชีพ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และเทคโนโลยี สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ส่งเสริมการพัฒนาตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ส่งเสริม บำบัด ฟื้นฟู สุขภาพของผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ส่งเสริมคุณค่าทางภูมิปัญญาของผู้สูงอายุให้เป็นที่ยอมรับ โดยโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี มีการจัดการเรียนการสอนภายใต้กิจกรรม “ส่งเสริมความสัมพันธ์ และสร้างความแน่นแฟ้น ของนักศึกษาอาวุโส และชมรมบุคคลต้นแบบ” มีกิจกรรมการเรียนการสอนผู้สูงอายุ การส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุภายในชุมชน เช่น การจักสาน การถักผ้า การประดิษฐ์ดอกไม้ ผลิตภัณฑ์รีไซเคิลจากกระดาษการทำขนมไทย การทำเครื่องสำอางสุขภาพ และส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนที่ใกล้เคียงอย่างน่าสนใจ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ออกมาพบปะ

สังคมภายนอก ทำให้ผู้สูงอายุได้รู้สึกถึงศักยภาพและคุณค่าของตนเอง ทำให้ผู้สูงอายุมุ่งมั่นและ
ความหวังในการดำเนินชีวิต รวมทั้งเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุอีกด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี
มีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่งในการนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุที่ทาง
ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ได้แก่ คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่
ชนบทของประเทศไทย มาทดลองใช้เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการ
สิ่งแวดล้อมให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของผู้สูงอายุในชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งศูนย์
พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานีนั้น มีความเข้มแข็งเป็นอย่างมากในการ
ดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ มีเครือข่ายในการดูแลผู้สูงอายุและมีศักยภาพในการนำเอารูปแบบ
ไปใช้ในชุมชนและผู้สูงอายุให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จึงเหมาะสมในการนำรูปแบบการจัดการ
สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุที่ทางคณะผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วนั้น มาทดลองใช้ เพื่อให้เกิด
ประโยชน์และต่อยอดความรู้ต่อไป

2. กิจกรรมที่ทางคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการในการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี

สำหรับกำหนดการในการดำเนินกิจกรรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม
ที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ผ่านคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่
เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นโดยใช้ข้อมูลการพัฒนา
รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุที่ได้จากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์
กับผู้สูงอายุและเจ้าหน้าที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการไปก่อนหน้านี้ และนำรูปแบบ
การจัดการสิ่งแวดล้อมมาทดลองใช้กับผู้สูงอายุ

เวลา	กิจกรรม
วันจันทร์ ที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐	
๑๐.๐๐ – ๑๐.๓๐ น.	รศ.ดร.วิสาชา ภูจินดา หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย” บรรยายในหัวข้อ “การจัด สิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย” และแจกเล่มคู่มือ
๑๐.๓๐ – ๑๐.๕๐ น.	นักวิจัยโครงการฯ จัดกิจกรรมให้ความรู้ เรื่อง “การตรวจวัด คุณภาพน้ำเสียอย่างง่าย” ในหัวข้อ “การตรวจวัดค่าความเป็น กรด-ด่าง และปริมาณออกซิเจนละลายน้ำ
๑๐.๕๐ – ๑๒.๐๐ น.	นักวิจัยโครงการฯ จัดกิจกรรมถาม - ตอบ เกี่ยวกับการจัดการ สภาพแวดล้อมในชุมชนของผู้สูงอายุ และกิจกรรมการเล่นเกมที่ เกี่ยวกับการคัดแยกขยะ

จากการลงพื้นที่เพื่อให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับ ผู้สูงอายุในพื้นที่ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานีนั้น มีผู้สูงอายุเข้าร่วม กิจกรรมจำนวนทั้งสิ้น 103 คน โดยก่อนเริ่มการบรรยายมีการแสดงร้านก๋วยเตี๋ยวและการแสดงการเต้นรำ ประกอบจังหวะต้อนรับคณะผู้ศึกษาจากกลุ่มผู้สูงอายุ หลังจากนั้น รศ.ดร. วิสาชา ภูจินดา ได้มีการ ทักทายและพูดคุยกับผู้สูงอายุและดำเนินกิจกรรมดังแสดงในตารางข้างต้น ซึ่งเนื้อหาประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์และประโยชน์ในการดำเนินโครงการการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ถูกต้อง อาทิ เช่น การจัดการน้ำเสียในครัวเรือน การจัดการขยะในครัวเรือน เป็นต้น และเพื่อให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจใน เนื้อหาง่ายขึ้น ทางคณะผู้วิจัยได้มีกิจกรรมถาม - ตอบ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระหว่างทางคณะผู้วิจัยและผู้สูงอายุ โดยความคิดเห็นที่ได้รับนั้น จะนำมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไข รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดียิ่งขึ้นต่อไป นอกจากนี้ทางคณะผู้วิจัยได้ให้ความรู้และสาธิตวิธีการ ตรวจวัดคุณภาพน้ำเสียอย่างง่าย และสาธิตวิธีการคัดแยกขยะที่ถูกต้องให้ทางผู้สูงอายุได้รับทราบ นอกเหนือจากความต้องการให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจที่ถูกต้องในการคัดแยกขยะแล้ว ยังมุ่งหวังให้ ผู้สูงอายุเกิดความตระหนักและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการน้ำเสีย โดย รายละเอียดของกิจกรรม ได้แก่

1. กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการตรวจวัดคุณภาพน้ำเสียเบื้องต้น โดยให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม โดยการออกมาทำกิจกรรมการตรวจวัดคุณภาพน้ำ

2. กิจกรรมถาม - ตอบ เกี่ยวกับการจัดการขยะของเสียในครัวเรือนและชุมชนให้ผู้สูงอายุตอบเพื่อรับของรางวัลเป็นผ้าขนหนูที่ทางทีมงานผู้วิจัยได้เตรียมมา

3. กิจกรรมสาธิตการคัดแยกขยะ โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการสาธิตคัดแยกขยะแต่ละประเภทเพื่อนำมาใส่ถังขยะให้ถูกประเภท อาทิ เช่น การคัดแยกขยะจำพวกกระดาษ ขวดพลาสติก ใส่ในถังขยะสีเหลือง (ถังขยะสำหรับใส่ขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้) ขยะจำพวกเศษอาหาร ใบไม้ ใส่ในถังขยะสีเขียว (ถังขยะสำหรับใส่ขยะที่สามารถย่อยสลายได้) ขยะจำพวกถุงพลาสติก กล่องโฟมที่ใส่อาหารแล้ว ใส่ในถังขยะสีน้ำเงิน (ถังขยะสำหรับใส่ขยะทั่วไป) และขยะจำพวกถ่านไฟฉาย หลอดไฟเสีย ใส่ในถังขยะสีแดง (ถังขยะสำหรับใส่ขยะอันตราย)

(1)

(2)

(3)

(4)

ภาพที่ 1 - 4 การดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ “การพัฒนาแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย”

(5)

(6)

(7)

(8)

ภาพที่ 5 – 8 การดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ “การตรวจวัดคุณภาพน้ำเสียอย่างง่าย”

(9)

(10)

(11)

(12)

ภาพที่ 9 – 12 การดำเนินกิจกรรมคัดแยกขยะ

3. การตอบรับจากผู้สูงอายุในการดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี

กิจกรรมที่คณะผู้วิจัยได้จัดขึ้นได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี โดยพบว่าผู้สูงอายุมีความกระตือรือร้น สนุกสนาน ร่าเริง ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งผู้สูงอายุได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมกับทางคณะผู้วิจัยได้รับทราบ ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุของศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานีนั้น เกิดจากความร่วมมือและความสามัคคีในทุกภาคส่วน ทั้งจากทางองค์กรบริหารส่วนจังหวัด สถานศึกษา กลุ่มผู้สูงอายุ และประชาชนในพื้นที่ที่ให้ความร่วมมือ รวมถึงให้การสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในพื้นที่ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานีประสบความสำเร็จ คือ ความร่วมมือของกลุ่มผู้สูงอายุต่อการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการ

เรียนรู้ และความเข้มแข็งในการประสานงานรวมถึงดำเนินการเกี่ยวกับผู้สูงอายุของเจ้าหน้าที่ใน ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี ซึ่งปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมานั้นเป็นปัจจัยที่ ส่งเสริมให้การดำเนินกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุของคุณะผู้วิจัยประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

4. การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน ในการดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการ สิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ จังหวัดปทุมธานี

การวิเคราะห์ปัจจัยภายในเป็นการประเมินในส่วนของจุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weaknesses) ของศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วยปัจจัย สำคัญ คือ ความพร้อมของบุคลากร ได้แก่ ผู้สูงอายุ บุคลากร งบประมาณ และการปฏิบัติตามวิธีการ จัดการขยะ ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายใน

จุดแข็ง	จุดอ่อน
ผู้สูงอายุ	
<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการ โครงการเป็นอย่างดี มีความรู้ความเข้าใจ สามารถ แยกขยะแต่ละประเภทได้ถูกต้อง 2. ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการจัดการขยะ โดยคิดก่อน ทิ้งขยะลงถังตามประเภทของขยะ 3. ผู้สูงอายุมีการชักชวนเพื่อนๆ ให้ช่วยกันคัดแยก ขยะ และทิ้งขยะให้ถูกต้อง 4. ผู้สูงอายุมีการรวบรวมขยะรีไซเคิลเพื่อนำไป 	
บุคลากร	
<ol style="list-style-type: none"> 1. บุคลากรมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ ดังกล่าว เป็นต้นแบบในการทิ้งขยะให้ถูกที่ คัดแยกขยะให้ถูกประเภท 2. บุคลากรมีความมุ่งมั่นและมีส่วนร่วมในการให้ คำแนะนำ รวมทั้งให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. บุคลากรบางคนยังขาดความรู้ความ เข้าใจที่ถูกต้องทำให้ขาดการเชื่อมโยง ประโยชน์ของการจัดการขยะ

จุดแข็ง	จุดอ่อน
---------	---------

งบประมาณ

1. ในการทำกิจกรรม งบประมาณยังไม่เพียงพอ อาจต้องอาศัยหน่วยงานภายนอกในการเข้ามาสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม

การปฏิบัติตามวิธีการจัดการขยะ

1. ศูนย์พัฒนาฯ และชุมชนมีการจัดการขยะ โดยแยกขยะปลายทางก่อนการนำไปกำจัดอย่างชัดเจน เพื่อการบริหารจัดการที่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
  - ขยะอินทรีย์/ขยะเศษอาหาร
นำไปทำเป็นน้ำหมักชีวภาพเพื่อเป็นปุ๋ยใช้ในครัวเรือน
  - ขยะทั่วไป/ขยะนำกลับมาใช้ใหม่ไม่ได้
รอหน่วยงานท้องถิ่นรับไปกำจัด
  - ขยะรีไซเคิล/ขยะนำกลับมาใช้ใหม่ได้
จำหน่ายกับร้านรับซื้อของเก่า
  - ขยะอันตราย/ขยะพิษ
คัดแยกไว้เป็นสัดส่วนเพื่อรอหน่วยงานท้องถิ่นรับไปกำจัด

5. การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก ในการดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี

การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก เป็นการประเมินในส่วนของโอกาส (Opportunities) คือเงื่อนไขภายนอกที่จะส่งผลกระทบต่อให้กับศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี ในทางที่ดีและเป็นประโยชน์ และอุปสรรค (Threats) เงื่อนไขภายนอกที่จะส่งผลกระทบต่อให้กับการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานีในทางที่ไม่ดีไม่เป็นประโยชน์และเกิดความเสียหายประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ คือ สังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน ความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก

โอกาส	อุปสรรค
สังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน	
<ol style="list-style-type: none"> 1. ศูนย์พัฒนาฯ มีพื้นที่ติดกับชุมชน สามารถเผยแพร่องค์ความรู้ หรือจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม และขยายผลไปยังชุมชนสามารถเป็นศูนย์กลางการกระจายความรู้เรื่องการจัดการขยะได้เป็นอย่างดี 2. การสร้างเครือข่ายผู้สูงอายุ โดยการรับสมัครผู้สูงอายุเข้ามาเป็นต้นแบบ และตัวอย่างในการดำเนินการเรื่องการจัดการขยะ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้สูงอายุบางรายมีข้อจำกัดด้านสุขภาพและด้านครอบครัว ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุได้
การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก	
<ol style="list-style-type: none"> 1. การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด และสถาบันการศึกษา 2. ด้านวัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ในการเรียนการสอน หรือนำมาเป็นรางวัลเพื่อเป็นแรงจูงใจในการดำเนินกิจกรรมด้านการจัดการขยะ 	

6. การวิเคราะห์กลยุทธ์ในการดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี โดย TOWS Matrix

จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis ทำให้ทราบถึง จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาส ในการจัดการขยะภายในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานีและชุมชนรอบข้าง ดังนั้นเพื่อให้ได้แผนกลยุทธ์ในการปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นในด้านต่างๆ จึงได้ดำเนินการจัดทำและวิเคราะห์ TOWS Matrix ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

- a. จุดแข็ง (Strengths) มาเสริมกับโอกาส (Opportunities) ได้กลยุทธ์เชิงรุก ใช้จุดแข็งเกาะกุมโอกาส
- b. จุดแข็ง (Strengths) มาลดอุปสรรคภายนอก (Threats) ได้กลยุทธ์เชิงป้องกัน ใช้จุดแข็งหลีกเลี่ยงอุปสรรค

- c. นำโอกาส (Opportunities) ปรับเปลี่ยนหรือลบจุดอ่อนภายใน (Weaknesses) ได้กลยุทธ์เชิงแก้ไข เอาชนะจุดอ่อนโดยอาศัยโอกาส
- d. จุดอ่อนภายใน (Weaknesses) และอุปสรรคภายนอก (Treats) ได้กลยุทธ์เชิงรับ ที่สามารถรักษาภาพให้ได้คงเดิม และทบทวนโครงการเหล่านั้นใหม่ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น ลดจุดอ่อนและหลีกเลี่ยงอุปสรรค

โดยผลจากการทำ TOWS Matrix จะนำไปใช้ประกอบการเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการจัดการขยะภายในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานีและชุมชนรอบข้างในส่วนที่ติดอยู่แล้วให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และในส่วนที่ยังดำเนินการได้ไม่ดี ให้มีการปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้น

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์การจัดการขยะของศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานีและชุมชนรอบข้าง ด้วย SWOT Analysis

SWOT	Strengths	Weaknesses
	S1 ความพร้อมของบุคลากร S2 ระบบการจัดการขยะที่ดีและเหมาะสม S3 การสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมโครงการ	W1 บุคลากรบางคนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง W2 งบประมาณไม่เพียงพอ
	Opportunities	Threats
	O1 การส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก O2 เครือข่ายผู้สูงอายุ O3 พื้นที่ศูนย์พัฒนาฯ ติดกับชุมชน	T1 ผู้สูงอายุบางรายมีข้อจำกัดด้านสุขภาพและด้านครอบครัว

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์การจัดการขยะของของศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ
จังหวัดปทุมธานีและชุมชนรอบข้างด้วย TOWS Matrix

ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก	STRENGTHS / จุดแข็ง	WEAKNESSES / จุดอ่อน
OPPORTUNITIES/ โอกาส	SO-Strategies	WO-Strategies
	S1O2 การเผยแพร่และให้ความรู้เรื่อง การจัดการขยะแก่ชุมชน	W1O1 ประสานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาจัดกิจกรรมให้ความรู้ และ สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างศูนย์ พัฒนา ชุมชนและองค์กรของรัฐ
	S2O2 จัดทำศูนย์เรียนรู้ด้านการจัดการ ขยะและสิ่งแวดล้อมภายในศูนย์ พัฒนา และชุมชนรอบข้าง	W2O1 ขอความสนับสนุนจากหน่วยงาน ภายนอก
	S2O3 การขยายผลสู่ชุมชน S3O1 สนับสนุนและส่งเสริมการสร้าง แรงจูงใจในการทำกิจกรรมให้ มากขึ้น	
THREATS/ อุปสรรค	ST-Strategies	WT-Strategies
	S1S2T1 การสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการ จัดการขยะ	W1T1 การให้ความรู้แก่บุคลากร ผู้สูงอายุ และชุมชน
	S3T1 ขยายผลจากโครงการจัดการ ขยะของศูนย์พัฒนา สู่ชุมชน	

7. ข้อเสนอแนะและการดำเนินการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่
ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี

จากการดำเนินการให้ความรู้การจัดการสิ่งแวดล้อมในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี จะเห็นได้ว่า ทางศูนย์พัฒนา และชุมชนได้ให้ความสนใจอย่างมากในด้านนโยบายเรื่องการจัดการขยะ โดยสะท้อนถึงทิศทางในการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการจัดการขยะของศูนย์พัฒนา และชุมชน ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพด้านการจัดการ และความสำเร็จที่สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ อย่างไรก็ตาม การบริหารงานและการจัดการบางส่วนยังขาดความร่วมมือจากบุคลากร ผู้สูงอายุ และชุมชนบางส่วน และขาดการให้ความสนใจซึ่งเป็นอุปสรรคในการดำเนินการต่อไปในอนาคต

แนวทางในการพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น นั้น ควรมีการขยายเครือข่ายของผู้สูงอายุโดยรวมกลุ่มของผู้สูงอายุจากชุมชนอื่นๆ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรม อีกทั้งยังควรเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็นเพื่อได้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ และนำไปใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ซึ่งนอกเหนือจากการส่งเสริมเกี่ยวกับความรู้แล้วนั้น อาจจัดกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้ประโยชน์และมีส่วนร่วมในการดำเนินการ อาทิ เช่น การจัดตั้งธนาคารขยะ ร้านค้าศูนย์บาท เป็นต้น ซึ่งการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุมีการพัฒนาการและมีการบูรณาการมาอย่างต่อเนื่องในหลายภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน แต่แนวทางดังกล่าวนี้ เป็นการพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ทุกภาคส่วนปรับเปลี่ยนนโยบายจากเชิงรับมาเป็นการทำงานเชิงรุกในการแก้ไขปัญหาและร่วมมือเชิงบูรณาการจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น 1) ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสในการศึกษา เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้านเพื่อสามารถปรับบทบาทของตนให้สมวัย 2) ผู้สูงอายุควรได้รับการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากสังคม มีโอกาสได้ทำงานที่เหมาะสมกับวัยตามความสมัครใจ เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเห็นชีวิตมีคุณค่า 3) ผู้สูงอายุควรได้เรียนรู้ในการดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง 4) ผู้สูงอายุควรมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัว ชุมชน และสังคม 5) ต้องรณรงค์ปลูกฝังค่านิยมให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ ตามวัฒนธรรมไทยที่เน้นความกตัญญูทดแทนและความเอื้ออาทรต่อกัน และ 6) ทุกภาคส่วนควรมีแนวทางในการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุไปในทิศทางเดียวกัน

ภาคผนวก ค.5

สรุปรายงานการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม
ที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุเลี้ยวดอกขาว
เทศบาลเมืองน่าน ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

สรุปรายงานการลงพื้นที่คืนข้อมูลและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับ
ผู้สูงอายุ โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุใน
พื้นที่ชนบทของประเทศไทย โรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่าน
ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
วันที่ 19 พฤษภาคม 2560

1. ที่มาและความสำคัญ

จากการศึกษาถึงการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในภาคเหนือพบว่า ในจังหวัดน่านมีประชากรอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด โดยองค์การสหประชาชาติได้ให้นิยามของสังคมผู้สูงอายุ คือ สังคมที่มีผู้สูงอายุที่มีอายุกว่า 60 ปีขึ้นไปมากกว่า ร้อยละ 20 ซึ่งปัจจุบันเทศบาลเมืองน่าน เข้าข่ายดังกล่าวจึงเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ พื้นที่เทศบาลเมืองน่านได้ดำเนินการด้านชุมชนปลอดภัยตามเกณฑ์มาตรฐานขององค์การอนามัยโลก (WHO) จนทำให้ได้รับการรับรองให้เป็นชุมชนปลอดภัยระดับโลก (A Safe Community) เมื่อปี พ.ศ. 2556 โดยใช้ชุมชนเป็นฐานและเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุ แกนนำ อาสาสมัคร ชุมชน องค์กร เครือข่าย จากภาครัฐ และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้มีส่วนร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ได้แก่ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีสถานที่ในการจัดกิจกรรมและบริการเพื่อการพัฒนาในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพผู้สูงอายุและสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน เพื่อเป็นศูนย์รวมการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในชุมชน เป็นศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ และเป็นศูนย์ข้อมูลผู้สูงอายุในพื้นที่นั้นๆ การจัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุมีคณะกรรมการหลายฝ่ายซึ่งจะทำหน้าที่และกิจกรรมแตกต่างกันออกไปเพื่อให้ครอบคลุมการดูแลผู้สูงอายุให้ครบทุกมิติ ประกอบด้วย ด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัยดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ด้านการส่งเสริมอาชีพจะได้จัดหาอาชีพและรายได้เพิ่มให้ผู้สูงอายุ ด้านสวัสดิการดูแลให้ผู้สูงอายุได้รับสวัสดิการอย่างทั่วถึงและครบถ้วน โดยเฉพาะด้านการศึกษาและการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ จัดให้มีกิจกรรมกระบวนการที่จะให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ในรูปแบบโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว

เทศบาลเมืองน่านได้ให้ความสำคัญและเล็งเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก โดยการจัดทำโครงการเชิงรุกร่วมกับชุมชน ด้วยบริบทที่เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตพอเพียงแบบคนชนบท นับถือเครือญาติ มีภูมิปัญญาพื้นบ้านถ่ายทอดสู่ลูกหลาน การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย การรักษาสุขภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ภูมิปัญญาด้านดนตรีพื้นบ้าน การจักสาน หัตถกรรมพื้นบ้าน สมุนไพรและแพทย์พื้นบ้าน อักษรล้านนา (ตัวเมือง) เป็นต้น ทำให้โรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาวเป็นกลุ่มที่เข้มแข็งมาก

ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 135 คน ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุมีการคัดกรองที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) และได้รับการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง โดยการทำกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ หลากหลาย ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โรงพยาบาลน่าน โรงเรียน วัด สภาประชาชน และศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน (กศน.) การทำกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาวยังมีมากมาย ได้แก่

- การส่งเสริมสุขภาพกายใจ ด้วยการรำไม้พลอง รำวงย้อนยุค เปตอง
- การรับบริการตรวจคัดกรองสุขภาพจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) และการส่งต่อไปยังโรงพยาบาลน่าน
- การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน เช่น ทำขนม ปลุกต้นไม้ ฟ้อนเจิง
- วงดนตรีพื้นบ้านเยาวชนโดยมีผู้สูงอายุเป็นผู้สอน
- เรียนรู้อักษรล้านนา (ตัวเมือง) ในช่วงสอนพุทธศาสนาที่วัด
- รวมกลุ่มภูมิปัญญาพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน เช่น ช่างซอ วงดนตรีพื้นบ้าน
- การส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี ด้านศาสนา โดยการไปวัดทุกวันพระ และศาสนวันศุกร์
- อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ลดโลกร้อน เช่น เป็นสมาชิกกิจกรรมการคัดแยกขยะ ทำดอกไม้จันทน์จากขยะ ผู้สูงวัยร้อยใจปลุกต้นไม้ถวายพ่อหลวง
- การส่งเสริมอาชีพ เช่น ไม้กวาด ผาขาวม้า สานตระกร้า เครื่องนวด พรหมเช็ดเท้า ยาหม่อง
- ด้านการออม เช่น สมาชิกคัดแยกขยะออมทรัพย์ในหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือการเจ็บป่วยและเสียชีวิต โดยการนำขยะมาร่วมโครงการ ได้ดอกผลเป็นสวัสดิการ เกิด เจ็บป่วย และเสียชีวิต
- กิจกรรมวันผู้สูงอายุแห่งชาติ เป็นเวทีให้ผู้สูงอายุได้พบปะ และรดน้ำดำหัว

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาวย มีความเหมาะสมเป็นอย่างดีในการนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุที่ทางผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ได้แก่ คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย มาทดลองใช้เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของผู้สูงอายุในชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาวยัง มีความเข้มแข็งเป็นอย่างมากในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ มีเครือข่ายในการดูแลผู้สูงอายุ และมีศักยภาพในการนำเอารูปแบบไปใช้ในชุมชนและผู้สูงอายุให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จึงเหมาะสมในการนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุที่ทางคณะผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วนั้น มาทดลองใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์และต่อยอดความรู้ต่อไป

2. กิจกรรมที่ทางคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการในการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่าน

สำหรับกำหนดการในการดำเนินกิจกรรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ผ่านคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นโดยใช้ข้อมูลการพัฒนา รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุที่ได้จากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กับผู้สูงอายุและเจ้าหน้าที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการไปก่อนหน้านี้ และนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมมาทดลองใช้กับผู้สูงอายุ

เวลา	กิจกรรม
วันศุกร์ ที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐	
๐๙.๓๐ – ๑๐.๐๐ น.	รศ.ดร.วิสาขา ภูจินดา หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย” บรรยายในหัวข้อ “การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย” และแจกเล่มคู่มือ
๑๐.๐๐ – ๑๐.๓๐ น.	นักวิจัยโครงการฯ จัดกิจกรรมให้ความรู้ เรื่อง “การตรวจวัดคุณภาพน้ำเสียอย่างง่าย” ในหัวข้อ “การตรวจวัดค่าความเป็นกรด-ด่าง
๑๐.๓๐ – ๑๑.๓๐ น.	นักวิจัยโครงการฯ จัดกิจกรรมถาม - ตอบ เกี่ยวกับการจัดการสภาพแวดล้อมในชุมชนของผู้สูงอายุ และกิจกรรมการเล่นเกมที่เกี่ยวกับการคัดแยกขยะ

จากการลงพื้นที่เพื่อให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในพื้นที่ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานีนั้น มีผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนทั้งสิ้น 96 คน โดยก่อนเริ่มการบรรยายมีการแสดงขับร้องเพลงประจำโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาวและเพลงพื้นบ้านเมืองน่านต้อนรับคณะผู้ศึกษาจากกลุ่มผู้สูงอายุ หลังจากนั้น รศ.ดร. วิสาขา ภูจินดา ได้มีการทักทายและพูดคุยกับผู้สูงอายุและดำเนินกิจกรรมดังแสดงในตารางข้างต้น ซึ่งเนื้อหาประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์และประโยชน์ในการดำเนินโครงการการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ถูกต้อง อาทิ เช่น การจัดการน้ำเสียในครัวเรือน การจัดการขยะในครัวเรือน

น้ำมันใช้แล้วอย่าทิ้ง เป็นต้น และเพื่อให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจในเนื้อหาง่ายขึ้น ทางคณะผู้วิจัยได้มีกิจกรรมถาม – ตอบ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างทางคณะผู้วิจัยและผู้สูงอายุ โดยความคิดเห็นที่ได้รับนั้น จะนำมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดียิ่งขึ้นต่อไป นอกจากนี้ทางคณะผู้วิจัยได้ให้ความรู้และสาธิตวิธีการตรวจวัดคุณภาพน้ำเสียอย่างง่าย และสาธิตวิธีการคัดแยกขยะที่ถูกต้องให้ทางผู้สูงอายุได้รับทราบ นอกเหนือจากความต้องการให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจที่ถูกต้องในการคัดแยกขยะแล้ว ยังมุ่งหวังให้ผู้สูงอายุเกิดความตระหนักและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการน้ำเสีย โดยรายละเอียดของกิจกรรม ได้แก่

1. กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการตรวจวัดคุณภาพน้ำเสียเบื้องต้น โดยให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมโดยการออกมาทำกิจกรรมการตรวจวัดคุณภาพน้ำ และรับของรางวัลเป็นพัตความรู้ที่ทางทีมงานผู้วิจัยได้เตรียมมา

2. กิจกรรมถาม - ตอบ เกี่ยวกับการจัดการขยะของเสียในครัวเรือนและชุมชนให้ผู้สูงอายุตอบเพื่อรับของรางวัลเป็นผ้าขนหนูที่ทางทีมงานผู้วิจัยได้เตรียมมา

3. กิจกรรมสาธิตการคัดแยกขยะ โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการสาธิตคัดแยกขยะแต่ละประเภทเพื่อนำมาใส่ถังขยะให้ถูกประเภท อาทิ เช่น การคัดแยกขยะจำพวกกระดาษ ขวดพลาสติก ใส่ในถังขยะสีเหลือง (ถังขยะสำหรับใส่ขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้) ขยะจำพวกเศษอาหาร ใบไม้ ใส่ในถังขยะสีเขียว (ถังขยะสำหรับใส่ขยะที่สามารถย่อยสลายได้) ขยะจำพวกถุงพลาสติก กล่องโฟมที่ใส่อาหารแล้ว ใส่ในถังขยะสีน้ำเงิน (ถังขยะสำหรับใส่ขยะทั่วไป) และขยะจำพวกถ่านไฟฉาย หลอดไฟ ใส่ในถังขยะสีแดง (ถังขยะสำหรับใส่ขยะอันตราย)

(1)

(2)

(3)

(4)

ภาพที่ 1 - 4 การดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ “การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย”

(5)

(6)

(7)

ภาพที่ 5 - 7 การดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ “การตรวจวัดคุณภาพน้ำเสียอย่างง่าย”

(8)

(9)

(10)

(11)

ภาพที่ 8 - 11 การดำเนินกิจกรรมคัดแยกขยะ

3. การตอบรับจากผู้สูงอายุในการดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่าน

กิจกรรมที่คณะผู้วิจัยได้จัดขึ้นได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี โดยพบว่าผู้สูงอายุมีความกระตือรือร้น สนุกสนาน ร่าเริง ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งผู้สูงอายุได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมกับทางคณะผู้วิจัยได้รับทราบ ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่านนั้น เกิดจากความร่วมมือและความสามัคคีในทุกภาคส่วน ทั้งจากทางองค์กรบริหารส่วนจังหวัด สถานศึกษา กลุ่มผู้สูงอายุ และประชาชนในพื้นที่ที่ให้ความร่วมมือ รวมถึงให้การสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในพื้นที่โรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่านประสบความสำเร็จ คือ ความร่วมมือของกลุ่มผู้สูงอายุต่อการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ และความ

เข้มแข็งในการประสานงานรวมถึงดำเนินการเกี่ยวกับผู้สูงอายุของเจ้าหน้าที่ในโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่าน ซึ่งปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมานั้นเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้การดำเนินกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุของคณะผู้วิจัยประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

4. การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน ในการดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่าน

การวิเคราะห์ปัจจัยภายในเป็นการประเมินในส่วนของจุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weaknesses) ของโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่าน ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ คือ ความพร้อมของบุคลากร ได้แก่ ผู้สูงอายุ บุคลากร งบประมาณ และการปฏิบัติตามวิธีการจัดการขยะ ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายใน

จุดแข็ง	จุดอ่อน
ผู้สูงอายุ	
<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการโครงการเป็นอย่างดี มีความรู้ความเข้าใจ สามารถแยกขยะแต่ละประเภทได้ถูกต้อง 2. ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการจัดการขยะ โดยคิดก่อนทิ้งขยะลงถังตามประเภทของขยะ 3. ผู้สูงอายุมีการชักชวนเพื่อนๆ ให้ช่วยกันคัดแยกขยะ และทิ้งขยะให้ถูกต้อง 4. ผู้สูงอายุมีการรวบรวมขยะรีไซเคิลเพื่อนำไป 	
บุคลากร	
<ol style="list-style-type: none"> 1. บุคลากรมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการดังกล่าว เป็นต้นแบบในการทิ้งขยะให้ถูกต้องคัดแยกขยะให้ถูกประเภท 2. บุคลากรมีความมุ่งมั่นและมีส่วนร่วมในการให้คำแนะนำ รวมทั้งให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. บุคลากรบางคนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องทำให้ขาดการเชื่อมโยงประโยชน์ของการจัดการขยะ

จุดแข็ง	จุดอ่อน
---------	---------

งบประมาณ

1. ในการทำกิจกรรม งบประมาณยังไม่เพียงพอ อาจต้องอาศัยหน่วยงานภายนอกในการเข้ามาสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม

การปฏิบัติตามวิธีการจัดการขยะ

1. ศูนย์พัฒนาฯ และชุมชนมีการจัดการขยะ โดยแยกขยะปลายทางก่อนการนำไปกำจัดอย่างชัดเจน เพื่อการบริหารจัดการที่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
  - ขยะอินทรีย์/ขยะเศษอาหาร
นำไปทำเป็นน้ำหมักชีวภาพเพื่อเป็นปุ๋ยใช้ในครัวเรือน
  - ขยะทั่วไป/ขยะนำกลับมาใช้ใหม่ไม่ได้
รอหน่วยงานท้องถิ่นรับไปกำจัด
  - ขยะรีไซเคิล/ขยะนำกลับมาใช้ใหม่ได้
จำหน่ายกับร้านรับซื้อของเก่า
  - ขยะอันตราย/ขยะพิษ
คัดแยกไว้เป็นสัดส่วนเพื่อรอหน่วยงานท้องถิ่นรับไปกำจัด

5. การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก ในการดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่าน

การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก เป็นการประเมินในส่วนของโอกาส (Opportunities) คือ เงื่อนไขภายนอกที่จะส่งผลกระทบต่อให้กับโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่านในทางที่ดีและเป็นประโยชน์ และอุปสรรค (Threats) เงื่อนไขภายนอกที่จะส่งผลกระทบต่อให้กับโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่านในทางที่ไม่ดีไม่เป็นประโยชน์และเกิดความเสียหายเปรียบ ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ คือ สังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน ความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก

โอกาส	อุปสรรค
สังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน	
<ol style="list-style-type: none"> 1. ศูนย์พัฒนาฯ มีพื้นที่ติดกับชุมชน สามารถเผยแพร่องค์ความรู้ หรือจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม และขยายผลไปยังชุมชนสามารถเป็นศูนย์กลางการกระจายความรู้เรื่องการจัดการขยะได้เป็นอย่างดี 2. การสร้างเครือข่ายผู้สูงอายุ โดยการรับสมัครผู้สูงอายุเข้ามาเป็นต้นแบบ และตัวอย่างในการดำเนินการเรื่องการจัดการขยะ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้สูงอายุบางรายมีข้อจำกัดด้านสุขภาพและด้านครอบครัว ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุได้
การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก	
<ol style="list-style-type: none"> 1. การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด และสถาบันการศึกษา 2. ด้านวัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ในการเรียนการสอน หรือนำมาเป็นรางวัลเพื่อเป็นแรงจูงใจในการดำเนินกิจกรรมด้านการจัดการขยะ 	

6. การวิเคราะห์กลยุทธ์ในการดำเนินกิจกรรมการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่าน โดย TOWS Matrix

จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis ทำให้ทราบถึง จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาส ในการจัดการขยะภายในโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่านและชุมชนรอบข้าง ดังนั้น เพื่อให้ได้แผนกลยุทธ์ในการปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นในด้านต่างๆ จึงได้ดำเนินการจัดทำและวิเคราะห์ TOWS Matrix ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

- a. จุดแข็ง (Strengths) มาเสริมกับโอกาส (Opportunities) ได้กลยุทธ์เชิงรุก ใช้จุดแข็งเกาะกุมโอกาส
- b. จุดแข็ง (Strengths) มาลดอุปสรรคภายนอก (Threats) ได้กลยุทธ์เชิงป้องกัน ใช้จุดแข็งหลีกเลี่ยงอุปสรรค

- c. นำโอกาส (Opportunities) ปรับเปลี่ยนหรือลบจุดอ่อนภายใน (Weaknesses) ได้กลยุทธ์เชิงแก้ไข เอาชนะจุดอ่อนโดยอาศัยโอกาส
- d. จุดอ่อนภายใน (Weaknesses) และอุปสรรคภายนอก (Treats) ได้กลยุทธ์เชิงรับ ที่สามารถรักษาภาพให้ได้คงเดิม และทบทวนโครงการเหล่านั้นใหม่ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น ลดจุดอ่อนและหลีกเลี่ยงอุปสรรค

โดยผลจากการทำ TOWS Matrix จะนำไปใช้ประกอบการเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการจัดการขยะภายในโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่านและชุมชนรอบข้างในส่วนที่ดีอยู่แล้วให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และในส่วนที่ยังดำเนินการได้ไม่ดี ให้มีการปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้น

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์การจัดการขยะของโรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่าน และชุมชนรอบข้าง ด้วย SWOT Analysis

SWOT	Strengths	Weaknesses
	S1 ความพร้อมของบุคลากร S2 ระบบการจัดการขยะที่ดีและเหมาะสม S3 การสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมโครงการ	W1 บุคลากรบางคนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง W2 งบประมาณไม่เพียงพอ
	Opportunities	Threats
	O1 การส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก O2 เครือข่ายผู้สูงอายุ O3 พื้นที่โรงเรียนผู้สูงอายุติดกับชุมชน	T1 ผู้สูงอายุบางรายมีข้อจำกัดด้านสุขภาพและด้านครอบครัว

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์การจัดการขยะของขอโรงเรียนผู้สูงอายุสิ่งแวดล้อมชาว เทศบาลเมืองน่าน
และชุมชนรอบข้างด้วย TOWS Matrix

ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก	STRENGTHS / จุดแข็ง	WEAKNESSES / จุดอ่อน
OPPORTUNITIES/ โอกาส	SO-Strategies	WO-Strategies
	S1O2 การเผยแพร่และให้ความรู้เรื่อง การจัดการขยะแก่ชุมชน	W1O1 ประสานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาจัดกิจกรรมให้ความรู้ และ สร้างการมีส่วนร่วมระหว่าง โรงเรียนผู้สูงอายุ ชุมชน และ องค์กรของรัฐ
	S2O2 จัดทำศูนย์เรียนรู้ด้านการจัดการ ขยะและสิ่งแวดล้อมภายใน โรงเรียนผู้สูงอายุและชุมชนรอบ ข้าง	W2O1 ขอความสนับสนุนจากหน่วยงาน ภายนอก
	S2O3 การขยายผลสู่ชุมชน	
	S3O1 สนับสนุนและส่งเสริมการสร้าง แรงจูงใจในการทำกิจกรรมให้ มากขึ้น	
S3O2 การเพิ่มสวัสดิการในการเข้าร่วม กิจกรรม		
THREATS/ อุปสรรค	ST-Strategies	WT-Strategies
	S1S2T1 การสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการ จัดการขยะ	W1T1 การให้ความรู้แก่บุคลากร ผู้สูงอายุ และชุมชน
	S3T1 ขยายผลจากโครงการจัดการ ขยะของโรงเรียนผู้สูงอายุสู่ ชุมชน	

7. ข้อเสนอแนะและการดำเนินการให้คู่มือและนำรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่
ได้ศึกษาทดลองใช้กับผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสิ่งแวดล้อมชาว เทศบาลเมืองน่าน

จากการดำเนินกิจกรรมการให้ความรู้การจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนผู้สูงอายุสิ่งแวดล้อมชาว เทศบาลเมืองน่าน จะเห็นได้ว่า ทางโรงเรียนผู้สูงอายุและชุมชนได้ให้ความสนใจอย่างมากในด้าน นโยบายเรื่องการจัดการขยะ โดยสะท้อนถึงทิศทางในการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัจจัยต่างๆ ที่มี ผลต่อการจัดการขยะของโรงเรียนผู้สูงอายุและชุมชน ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพด้านการจัดการ และ ความสำเร็จที่สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

ผลสำเร็จจากการดำเนินงานก่อให้เกิดการพัฒนาการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน เช่น ด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยทำป้ายรณรงค์ปลูกดอกไม้พื้นบ้าน ทำดอกไม้จันทน์จากกระดาษเหลือใช้ เป็นต้น เกิดแผนงานและโครงการตามความต้องการของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมสุขภาพทั้งกายและใจ มีการนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ในการสร้างเสริมสุขภาพทั้งในด้านบุคลากร ความรู้ และทุน เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เกิดกลุ่มคนจิตอาสา เกิดแหล่งเรียนรู้ คนต้นแบบ ครอบครัวต้นแบบที่หลากหลาย เป็นโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบของจังหวัดน่าน ทุนทางสังคม มีคนต้นแบบที่เป็นผู้นำ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขช่วยเหลือสนับสนุน มีการพัฒนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนากิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม การบริหารงานและการจัดการบางส่วนยังขาดความร่วมมือจากผู้สูงอายุและชุมชนบางส่วน และขาดการให้ความสนใจซึ่งอาจเป็นอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมต่อไปในอนาคต แนวทางในการพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้นนั้น ควรมีการขยายเครือข่ายของผู้สูงอายุโดยรวมกลุ่มของผู้สูงอายุจากชุมชนอื่นๆ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรม อีกทั้งยังควรเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็นเพื่อได้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ และนำไปใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ซึ่งนอกเหนือจากการส่งเสริมเกี่ยวกับความรู้แล้วนั้น อาจจัดกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้ประโยชน์และมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เช่น การจัดตั้งธนาคารขยะ ร้านค้าศูนย์บาท เป็นต้น

ภาคผนวก ง
คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน
ที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

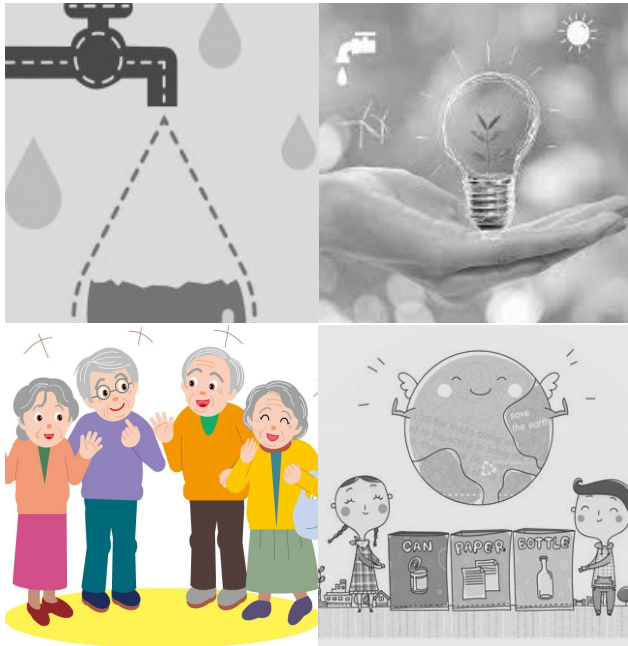

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

สำนักวิจัย และคณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับ กลุ่มผู้สูงอายุ ในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

โครงการการพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อ
การดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

สำหรับคู่มือเล่มนี้

ทางคณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ
ภาพประกอบบางส่วนจาก Web-site
google ที่ทางผู้จัดทำได้นำมาใช้
ประกอบการจัดทำเล่มคู่มือ โดยมีได้มี
วัตถุประสงค์การนำไปใช้เพื่อประโยชน์
ทางการค้าใด ๆ ทั้งสิ้น

บทนำ

คู่มือเล่มนี้เกิดขึ้นจากการศึกษาของผู้วิจัยในเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย และมุ่งเน้นบทบาทของผู้สูงอายุในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่มีความเหมาะสม นำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมถึงนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยรอบชุมชนให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนชนบทของประเทศไทย สำหรับในเรื่องของการปรับสภาพแวดล้อมภายในบ้าน การดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตนั้น สามารถศึกษาได้จากคู่มือการดูแลผู้สูงอายุ ที่จัดทำโดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

ในการจัดทำคู่มือเล่มนี้นั้น ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

สารบัญ

4

การจัดการพลังงานในครัวเรือน

12

การจัดการน้ำในครัวเรือน

18

การจัดการขยะในครัวเรือน

24

ภูมิปัญญาชาวบ้านกับ
เกษตรอินทรีย์

27

บรรณานุกรม

บทบาทของผู้สูงอายุในการจัดการสิ่งแวดล้อม

ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุแสดงออกถึงบทบาทในการมีส่วนร่วมและดำเนินกิจกรรมในชุมชนจึงเป็นการส่งเสริมสุขภาวะที่ดีแก่ผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่เพียบพร้อมไปด้วยความรู้ และประสบการณ์ เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า โดยเฉพาะบทบาทด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่มีการสร้างเครือข่ายและสร้างการเรียนรู้ในชุมชน เช่น ภูมิปัญญาด้านเกษตรอินทรีย์ อาทิ การทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ จากเศษผักผลไม้แทนการใช้สารเคมี ภูมิปัญญาด้านเย็บปักถักร้อย/ประดิษฐ์สิ่งของเหลือใช้ อาทิ การนำขยะมาประดิษฐ์ดอกไม้เพื่อสร้างอาชีพ การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีภายในบ้าน อาทิ การปลูกต้นไม้/การจัดสวนเพื่อการพักผ่อน เป็นต้น การแสดงของผู้สูงอายุดังกล่าวเป็นสิ่งที่ยืนยันว่าผู้สูงอายุมีศักยภาพในการทำกิจกรรมและดูแลตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้ผู้สูงอายุได้รับการยอมรับทำให้รู้สึกว่าคุณค่าและเป็นความภูมิใจของผู้สูงอายุ ดังนั้น การปรับแนวคิดมุมมองผู้สูงอายุให้เป็นเชิงสร้างสรรค์ โดยการสร้างความสัมพันธ์ของผู้สูงอายุเข้ากับชุมชนและสังคม ซึ่งส่งผลทำให้ประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุที่สูงด้วยวิถีชีวิตที่คนทุกเพศทุกวัยมีความเท่าเทียม

1

การจัดการพลังงาน ในครัวเรือน

แนวคิด 7 พฤติกรรม
ประหยัดพลังงานในครัวเรือน

พฤติกรรมที่

1

“ป้องกันความร้อน”

ปลูกต้นไม้คลายร้อน

ติดกันสาดหรือแผงกันแดด

ใช้ฉนวนกันความร้อนในการทาสีผนังบ้าน

พฤติกรรมที่

2

“เปิดบ้านคลายร้อน”

เปิดให้ลมพัดผ่าน ไม่จัดวางเฟอร์นิเจอร์กีดขวางทางลม
จัดเก็บข้าวของให้เป็นระเบียบ

เปิดบ้านรับแสงอาทิตย์ ลดการใช้ไฟฟ้า

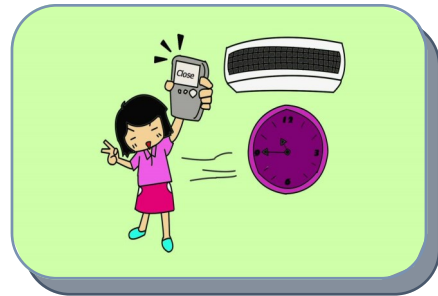
พฤติกรรมที่

3

“ปิดเพื่อโลก”

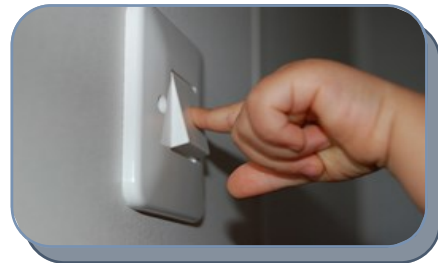
ปิดหน้าต่างให้สนิท ขณะเปิดแอร์

ปิดแอร์ก่อนออกจากบ้าน
30 นาที

ปิดสวิทช์ทีวีเมื่อเลิกใช้งาน

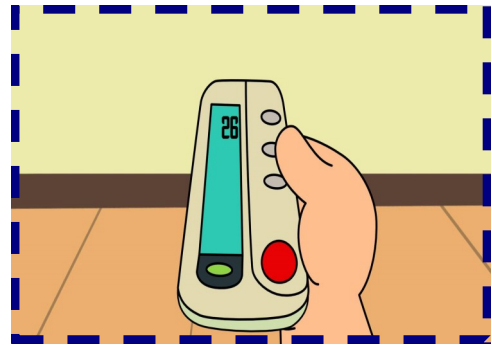
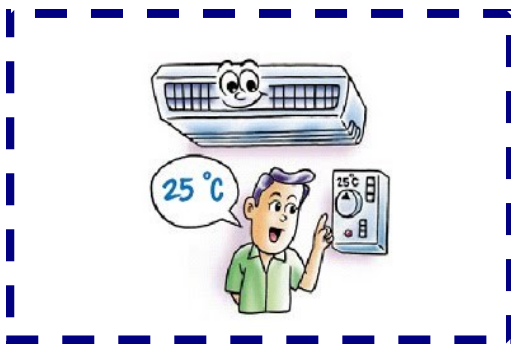
ตัวไป ไฟปิด

พฤติกรรมที่

4

“ปรับเพื่อโลก”

ปรับแอร์อุณหภูมิ 25-28 องศา ประหยัดค่าไฟได้ 10%

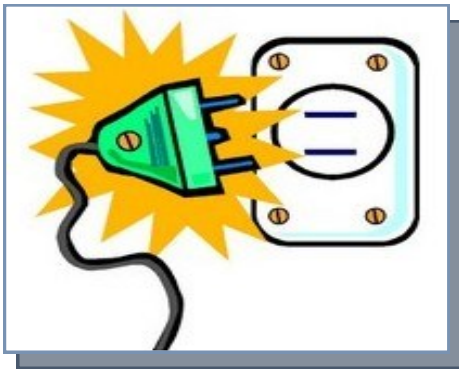

ปรับระดับความเร็วของพัดลม ยิ่งเปิดแรงยิ่งใช้ไฟมากขึ้น

พฤติกรรมที่

5

“ปลดเพื่อโลก”

ปลดปลั๊กเมื่อเลิกใช้งาน

ปลดหลอดไฟบริเวณที่มีแสงสว่างมากเกินไป

พฤติกรรมที่

6

“เปลี่ยนเพื่อโลก”

เปลี่ยนมาใช้หลอดไฟประหยัดพลังงาน เช่น หลอด LED

เปลี่ยนมารีดผ้าครั้งละมาก ๆ

เปลี่ยนมาใช้อุปกรณ์ที่มีฉลากประหยัดไฟ

พฤติกรรมที่

7

“การใช้ร่วมกัน”

อยู่บ้านเดียวกัน
ดูทีวีด้วยกัน

ทำงาน อ่านหนังสือ นั่งเล่น
ห้องเดียวกัน

ทางเดียวกันไปด้วยกัน

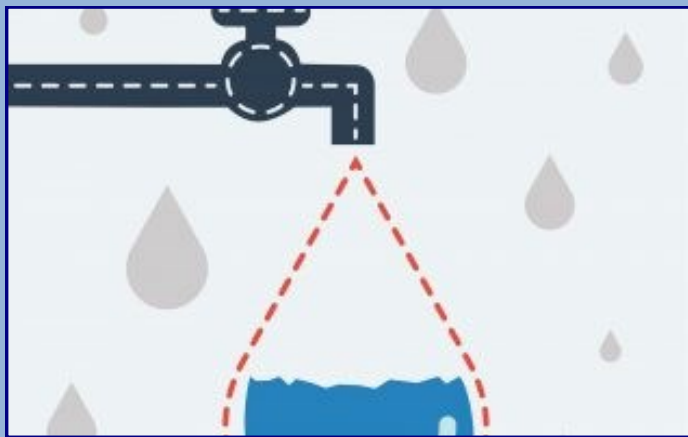

เปลี่ยนจากรถยนต์ส่วนตัว
มาใช้บริการสาธารณะ

2

การจัดการน้ำ ในครัวเรือน

3Rs KSS๕A
ประหยัดน้ำในครัวเรือน

R ธรรมชาติ ที่

1

“รีดิวส์ (Reduce) ลดการใช้น้ำ”

บ้วนปากและแปรงฟันด้วยแก้ว
ประหยัดได้ 20-30 ลิตร

เปลี่ยนมาใช้ ฝักบัว
แทนการอาบน้ำด้วยขัน
ช่วยลดการใช้น้ำได้

หลังจากโกนหนวดเสร็จ
ให้ใช้กระดาษเช็ดก่อนแล้วค่อย
เปิดน้ำใส่แก้วมาล้างหน้า
ประหยัดกว่าล้างจากก๊อก

นำขวดใส่น้ำใส่ไว้ในโถน้ำ/
ใช้ขันรดน้ำที่มี
ขนาดที่เหมาะสม
ช่วยลดการใช้น้ำได้

R ธรรมชาติ

1

“รีดิวส์ (Reduce) ลดการใช้น้ำ”

รองน้ำใส่ภาชนะ
ก่อนขัด เช็ด ถู

รวบรวมผ้าให้มากพอ
หากซักมือไม่ควรเปิดน้ำทิ้ง
ระหว่งการซัก

เช็ดคราบสกปรก
ก่อนล้างจาน
ช่วยประหยัดน้ำและเวลา

รองน้ำเท่าที่จำเป็น
ใส่ภาชนะก่อนล้างผัก
ประหยัดกว่าล้างจากก๊อก

R ธรรมชาติ ที่

1

“รีดิวส์ (Reduce) ลดการใช้น้ำ”

นำภาชนะรองน้ำ ใช้ผ้า/ฟองน้ำ ล้างรถ
ลดการใช้น้ำจากการฉีดสายยาง
ประหยัดได้ 150-200 ลิตร/ครั้ง

ใช้ฝักบัวแทนสายยาง หรือ
ใช้สปริงเกอร์รดน้ำต้นไม้
หากเป็นพื้นที่กว้าง

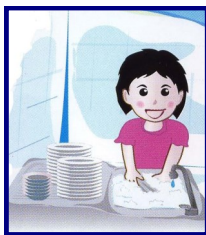

R ธรรมชาติ ที่

2

“รีユส (Reuse) การใช้ซ้ำ”

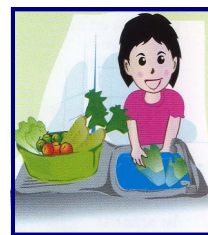
นำน้ำที่ผ่านการใช้จากกิจกรรมต่างๆ
และยังมีสภาพดีมาใช้ซ้ำ

น้ำล้างจาน

น้ำถูบ้าน

น้ำล้างผัก

ล้างพื้น/ถนน

รดน้ำต้นไม้

R ธรรมชาติ ที่

3

“รีไซเคิล (Recycle) นำกลับมาใช้ใหม่”

นำน้ำที่ผ่านการใช้จากกิจกรรมต่างๆ
ซึ่งมีความสกปรก ไปปรับปรุงคุณภาพ
โดยผ่านกระบวนการและนำกลับมาใช้ใหม่

กังหันเติมอากาศ

บำบัดด้วยพืช
เช่น ธูปฤาษี กก
ผักกระเฉด

3

การจัดการขยะ ในครัวเรือน

3 แนวคิด พิชิตขยะในครัวเรือน

แนวคิดที่

1

“ขยะ ต้องคิดแยก”

		<ul style="list-style-type: none"> ⇒ เศษผัก ผลไม้ ⇒ เศษอาหาร ⇒ เศษเนื้อสัตว์ เป็นต้น
		<ul style="list-style-type: none"> ⇒ กระดาษ ⇒ พลาสติก ⇒ กระจังเครื่องดื่ม ⇒ แก้ว เป็นต้น
		<ul style="list-style-type: none"> ⇒ ขวดพลาสติก ⇒ แก้วพลาสติก ⇒ โฟม ⇒ ขวดขนม/ซองลูกอม เป็นต้น
		<ul style="list-style-type: none"> ⇒ หลอดไฟ ⇒ แบตเตอรี่ ⇒ ถ่านไฟฉาย ⇒ กระจังสารปรอท เป็นต้น

แนวคิดที่

2

“ขยะ ลดลงได้ด้วยหลัก 3Rs”

ลด
การใช้

รีดิวส์ (Reduce)

- ลดใช้ถุงพลาสติก หันมาใช้ถุงผ้าหรือตะกร้าแทน
- ใช้ผ้าเช็ดหน้าแทนกระดาษทิชชู
- ลดการใช้บรรจุภัณฑ์กระดาษหรือถุงพลาสติก
- ใช้ปิ่นโตหรือกล่องข้าวใส่อาหารแทนกล่องโฟม
- เลือกใช้สินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

แนวคิดที่

2

“ขยะ ลดลงได้ด้วยหลัก 3Rs”

การ
ใช้ซ้ำ

รีユส (Reuse)

- ใช้กระดาษให้ครบ 2 หน้า
- ใช้ภาชนะที่ใช้ซ้ำได้ เช่น จาน แก้ว
- ใช้สินค้าที่ใช้ซ้ำได้ เช่น แบตเตอรี่ที่ชาร์จไฟ
- ซ่อมแซมอุปกรณ์ที่เสียหาย เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ได้

แนวคิดที่

2

“ขยะ ลดลงได้ด้วยหลัก 3Rs”

นำกลับ
มาใช้ใหม่

รีไซเคิล (Recycle)

- สร้างรายได้ โดยการขายขยะรีไซเคิล ให้แก่ร้านรับซื้อของเก่า เพื่อนำขยะรีไซเคิลเข้าสู่กระบวนการผลิตใหม่อีกครั้ง
- เลือกซื้อสินค้าที่ผลิตจากวัสดุรีไซเคิล

แนวคิดที่

3

“ แยก แลกเงิน ”

วิธีการแยกประเภทขยะรีไซเคิลเพื่อขายทำได้ง่ายๆ ดังนี้

ประเภทขยะ	ประเภทที่ขายได้	ราคา/กก.*
กระดาษ	<ul style="list-style-type: none"> • กระดาษหนังสือพิมพ์ • กระดาษสมุด หนังสือ นิตยสาร • กระดาษลัง • กระดาษขาว-ดำ • กระดาษสี 	<ul style="list-style-type: none"> • 8.00 บาท • 3.80 บาท • 6.00 บาท • 8.30 บาท • 3.40 บาท
พลาสติก	<ul style="list-style-type: none"> • ขวดน้ำดื่ม ใส สะอาด • ขวดขาวขุ่น • พลาสติกกรวม สะอาด • กุญพลาสติกกรวม สะอาด • ท่อพีวีซี ฟ้า แคล็อง • แผ่นซีดี • กุญนม สะอาด 	<ul style="list-style-type: none"> • 11.50 บาท • 12.00 บาท • 7.00 บาท • 5.00 บาท • 5.00 บาท • 8.00 บาท • 0.50 บาท
แก้ว	<ul style="list-style-type: none"> • แก้วขาว • แก้วแดง 	<ul style="list-style-type: none"> • 1.50 บาท • 0.90 บาท
เหล็ก/โลหะ/ อลูมิเนียม	<ul style="list-style-type: none"> • เหล็กย่อย • อลูมิเนียมกระป๋องบรรจุอาหาร • ทองแดง • ทองเหลืองหนา 	<ul style="list-style-type: none"> • 6.60 บาท • 37.00 บาท • 167.00 บาท • 112.00 บาท
เบ็ดเตล็ด	<ul style="list-style-type: none"> • น้ำมันพืชเก่า 	<ul style="list-style-type: none"> • 6.00 บาท

หมายเหตุ : * ราคา ณ วันที่ 24 มิถุนายน 2560 และราคาอาจปรับเปลี่ยนตามภาวะตลาด

4

ภูมิปัญญาชาวบ้าน กับเกษตรอินทรีย์

2 ภูมิปัญญา
ลดการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

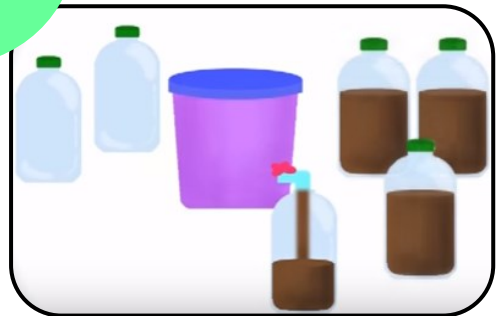
ภูมิปัญญาที่ 1

“ใช้สารจากวัตถุดิบธรรมชาติ แทนสารเคมี”

1. สารชีวภาพ จากพืชและสัตว์

5 - 7
วัน

2. ปุ๋ยน้ำชีวภาพ หรือ น้ำหมักชีวภาพ จากซากพืชซากสัตว์

ภูมิปัญญาที่

2

“ใช้ปุ๋ยจากวัตถุดิบธรรมชาติ แทนสารเคมี”

1. ปุ๋ยพืชสด โดยการปลูกพืชตระกูลถั่ว

2. ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ได้แก่ ปุ๋ยคอก มูลสัตว์ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำชีวภาพ

บรรณานุกรม

กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
2550. คู่มือประชาชน เพื่อการลด คัดแยก และใช้ประโยชน์
ขยะมูลฝอยชุมชน. สำนักจัดการกากของเสียและ
สารอันตราย กรมควบคุมมลพิษ กรุงเทพมหานคร.

กองนโยบายและแผนงาน. ม.ป.ป. ขยะจัดการได้ด้วยมือเรา.
สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร.

วงศ์พานิชย์, 2560. ราคากลางรับซื้อขยะ. สืบค้นวันที่ 26
มิถุนายน 2560. จาก
<http://www.wongpanitsuvarnabhumi.com/>

สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตรายกรมควบคุมมลพิษ
กระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2551.
คู่มือแนวทางการลด คัดแยก และใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอย.
สืบค้นวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2560. จาก [http://
infofile.pcd.go.th/waste/waste_reduce_volunteer.pdf](http://infofile.pcd.go.th/waste/waste_reduce_volunteer.pdf).

สำนักจัดการคุณภาพน้ำ กรมควบคุมมลพิษ. 2555. คู่มือการ
จัดการน้ำเสียสำหรับบ้านเรือน. สืบค้นวันที่ 9 กุมภาพันธ์
2560. จาก [http://www.wangchan.go.th/svl/EBook_01-
07-2556_2.pdf](http://www.wangchan.go.th/svl/EBook_01-07-2556_2.pdf).

คณะผู้จัดทำ

รศ.ดร.วิสาขา ภู่อจินดา

นักวิจัย

นางสาวยลดา พงศ์สุภา

ผู้ช่วยนักวิจัย

นางสาววิภาพรรณ เพ็ชรไย้ม

ผู้ช่วยนักวิจัย

นายภาารณ วงศ์จันทร์

ผู้ช่วยนักวิจัย

คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย

คู่มือ	การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย
พิมพ์ครั้งที่ 1	มิถุนายน 2560
จำนวน	500 เล่ม
จัดพิมพ์และเผยแพร่	สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ชั้น 4 อาคารสุขภาพแห่งชาติ 88/39 ถนนติวานนท์ 14 ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000 โทรศัพท์ 0 2832 9200 โทรสาร 0 2832 9201 สำนักวิจัย และคณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 118 หมู่ที่ 3 ถนนเสรีไทย แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 โทรศัพท์ 0 2727 3106 โทรสาร 0 2374 4280

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

ชั้น 4 อาคารสุขภาพแห่งชาติ 88/39 ต.ทิวาภิรมย์ 14 ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000

โทรศัพท์ 0 2832 9200 โทรสาร 0 2832 9201

สำนักวิจัย และคณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

118 หมู่ที่ 3 ถนนเสรีไทย แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทรศัพท์ 0 2727 3798 โทรสาร 0 2374 4280

